

**ENFLASYONUN FİNANSAL TABLOLAR VE
MALİYETLER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİN
GENEL FİYAT DÜZEYİ MUHASEBESİNE
GÖRE DÜZELTİLMESİ VE BİR UYGULAMA**

Murat KOÇSOY
(Yüksek Lisans Tezi)

Eskişehir-1999

**ENFLASYONUN FİNANSAL TABLOLAR VE
MALİYETLER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİN GENEL
FİYAT DÜZEYİ MUHASEBESİNE GÖRE DÜZELTİLMESİ
VE BİR UYGULAMA**

Murat KOÇSOY

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İşletme Anabilim Dalı

Danışman: Yrd.Doç.Dr. H.Erdin GÜNDÜZ

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Haziran 1999

**Anadolu Üniversitesi
Merkez Kütüphane**

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZÜ

Enflasyonun Finansal Tablolar Ve Maliyetler Üzerindeki Etkilerinin Genel Fiyat Düzeyi
Muhasebesine Göre Düzeltilmesi ve Bir Uygulama

Murat KOÇSOY

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Haziran 1999

Danışman: Yrd.Doç.Dr. H.Erdin GÜNDÜZ

Enflasyon, işletmeleri ve işletmelerin temel bilgi üretim kaynağı olan muhasebeyi olumsuz yönde etkilemektedir. Enflasyonist ortamda, farklı satın alma güçlerine sahip para birimlerinin kullanılması nedeniyle geleneksel muhasebenin sunduğu finansal tablolar gerçeği göstermemektedir. Bu nedenle, enflasyonun finansal tablolar üzerindeki etkilerini gidermeye yönelik olarak ekonomideki fiyat hareketlerini finansal tablolara yansıtabilecek enflasyon muhasebesi modelleri geliştirilmiştir. Bu modellerden birisi de genel fiyat düzeyi muhasebesidir. Bu model, paranın nominal değeri yerine satın alma gücünü esas aldığından geleneksel muhasebenin ölçme sorununa bir çözüm getirmektedir.

Bu çalışmada, enflasyon ortamında finansal tablolar genel fiyat düzeyi muhasebesine göre düzeltilerek enflasyonun işletmenin aktif - pasif yapısını ve faaliyet sonucunu nasıl etkilediği incelenmiştir. Ayrıca, karlılık analizinde, başabaş analizinde ve standart maliyetlerle bütçelenmiş maliyetlerin analizinde genel fiyat endekslerine göre düzeltilmiş maliyet bilgilerinin dikkate alınmamasının analiz sonuçlarını nasıl etkilediği açıklanmıştır.

Bu amaçla enflasyonun finansal tablolar üzerindeki etkisini gidermek için örnek olarak seçilen Ünye Çimento A.Ş.'nde genel fiyat düzeyi muhasebe modeli uygulanmıştır. Uygulama sonucunda, işletmenin aktif yapısı duran varlık lehine, pasif yapısı da öz kaynak lehine artış göstermiştir.

Sonuç olarak, enflasyonun Ünye Çimento A.Ş.'nin aktif - pasif yapısını ve faaliyet sonuçlarını önemli ölçüde etkilediği görülmüştür. İşletmenin yıllar itibarıyla uğradığı enflasyon zararı büyük tutarlara ulaşmıştır. Elde edilen bu sonuçlarla Türkiye'deki işletmelerin enflasyondan etkilendikleri ve geleneksel muhasebe bilgilerine göre hazırlanan finansal tabloların gerçek durumları tam olarak yansıtmadığı görülmüştür. Bundan dolayı en yakın zamanda Türkiye'de enflasyon muhasebesinin uygulanması gerekmektedir.

ABSTRACT

Inflation effect the business and the accounting that is the main information source of the business negatively. In an inflationary economy, because of using the different currency units which have different purchasing power parity, financial tables which implied were traditional accounting don't show reality. Because of this, inflationary accounting models have constructed that can disinflation the effect of the price movements on the financial tables. One of these models is general price level accounting model. This model, because it pays attention to the purchasing power parity instead of the nominal value of currency, it gives a solution for the problem of measuring of traditional accounting.

In this study, it has been investigated how inflation effect the business' asset - liability structure and the results of activities, following the way that the financial tables corrected by using the general price level accounting model. In addition, in profit analysis, at par analysis and budget costs that cost by using standard costs analysis, if the cost information that were corrected by the model of general price level weren't paid attention, how this problem effect the results of analysis was explained.

In this purpose, the general price level accounting model was applied for Ünye Çimento A.Ş. to mass the effects of inflation on the financial tables. At the end of applying, asset structure of the business changed in favor of constant wealths, liability structure of the business changed in favor of the equities of the business.

As a result, it has seen that inflation effects the Ünye Çimento A.Ş.'s asset - liability structure and the result of activities of the business highly. Inflationary losses of the business have reached an amount of a huge total year by year. This result imply that the business in turkey were effected by inflation and the financial tables that were constructed in traditional accounting ways don't show reality completely. Finally, inflationary accounting have to be applied in Turkey in the shortest time could be said.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Murat KOÇSOY'un "Enflasyonun Finansal Tablolar ve Maliyetler Üzerindeki Etkilerinin Genel Fiyat Düzeyi Muhasebesine Göre Düzeltilmesi ve Bir Uygulama" başlıklı tezi **22 Eylül 1999** tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, **İşletme (Muhasebe) Anabilim Dalında**, yüksek lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

İmza

- Üye (Tez Danışmanı) : Yrd.Doç.Dr.H.Erdin GÜNDÜZ
Üye : Prof.Dr.Tuğrul TÜFEKÇİOĞLU
Üye : Yrd.Doç.Dr.Erol KUTLU

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖZ	ii
ABSTRACT	iii
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	iv
ÖZGEÇMİŞ	v
TABLolar VE ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ENFLASYONA GENEL BİR BAKIŞ

1. ENFLASYONUN TANIMI	3
2. ENFLASYONUN NEDENLERİ VE ÇEŞİTLERİ	5
2.1. Talep Enflasyonu.....	7
2.2. Maliyet Enflasyonu.....	8
2.3. Fiyat Enflasyonu.....	10
2.4. Durgunluk İçinde Enflasyon (Stagflasyon)	10
2.5. İthal Enflasyon.....	11
3. TÜRKİYE'DE ENFLASYON.....	12

İKİNCİ BÖLÜM

ENFLASYONUN İŞLETMELER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

1. ENFLASYONUN İŞLETMELER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİ	
BELİRLEYEN TEMEL FAKTÖRLER.....	16
1.1. Enflasyon Türü.....	17
1.2. Enflasyon Süresi.....	17
1.3. Enflasyonun Şiddeti.....	18
1.4. İşletme Türü.....	18
1.5. Finansman Döneminin Uzunluğu	19
1.6. İşletmelerin Finansal Yapısı	19
1.7. Satış Fiyatlarının Kamu Organlarınca Kontrol Edilme Derecesi	20
1.8. Üretilen Mal Ve Hizmetlerin Talep Esnekliği	20
2. ENFLASYONUN İŞLETMELER ÜZERİNDEKİ KISA VE UZUN	
DÖNEMLİ ETKİLERİ	21
2.1. Kısa Dönemli Etkileri	21
2.1.1. Maliyetlerin Yükselmesi	21
2.1.2. Satış Fiyatlarının Artması	21
2.1.3. Satış Miktarının Azalması	21
2.1.4. Açık Finansman Yapılması	22
2.1.5. Yüksek Faizli Kredi Kullanımı	22
2.1.6. Yanlış Fiyatlama Kararları Alınması	23
2.2. Uzun Dönemli Etkiler	23
2.2.1. Bilançoların Anlamını Yitirmesi Ve Gerçeği Yansıtmaması	23
2.2.2. Enflasyon Vergisi Alınması	24
2.2.3. Yatırım Kararlarının Yanlış Alınması	25

	<u>Sayfa No</u>
2.2.4.Sermaye Yapısını Bozulması	26
2.2.5.Verimliliğin Düşmesi	27
2.2.6.Üretim Miktarının Azalması	28
3. ENFLASYONUN FİNANSAL TABLOLAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	28
3.1. Enflasyonun Bilanço Üzerindeki Etkileri	29
3.1.1.Enflasyonun Bilançonun Varlık Yapısı Üzerindeki Etkileri	30
3.1.2.Enflasyonun Bilançonun Kaynak Yapısı Üzerindeki Etkileri	31
3.2. Enflasyonun Gelir Tablosu Üzerindeki Etkileri	34
3.2.1.Enflasyonun Gelir Kalemleri Üzerindeki Etkileri	35
3.2.2.Enflasyonun Gider Kalemleri Üzerindeki Etkileri	36

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ENFLASYON MUHASEBESİ

1. ENFLASYON VE MUHASEBE.....	39
2. ENFLASYON DÖNEMLERİNDE MUHASEBE BELGELERİNİN NİTELİĞİNİN BOZULMASINA NEDEN OLAN BAŞLICA ETKENLER	43
2.1. Para Değerindeki Değişme Oranının Etkileri	43
2.2. Varlıkların Dönme Çabukluğunun Etkileri	43
2.3. Varlıkların Gerçek Ya da Nominal Varlık Niteliğine Sahip Olmalarının Etkileri.....	44
2.4. İşletmenin Borçtan Yararlanma Oranının Etkileri	45
2.5. İşletmenin İçinde Bulunduğu Sektörün Gelişme Yönü Ve Hızının Etkileri	45
2.6. Teknolojik Gelişmelerin Etkileri	46
3. ENFLASYON MUHASEBESİ	46
3.1. Tanımı	46
3.2. Amaçları	48

	<u>Sayfa No</u>
4. ENFLASYON MUHASEBESİ MODELLERİ	49
4.1. Genel Fiyat Düzeyi Muhasebesi Modeli.....	52
4.1.1 Yöntemin Özelliği	52
4.1.2. Endekslerin Seçimi	54
4.1.3. Düzeltme Süreci	55
4.2. Genel Fiyat Düzeyi Muhasebesine Göre Bilançonun Düzeltilmesindeki Esaslar	59
4.2.1 Parasal Kalemlerin Düzeltilme Esasları	62
4.2.2. Parasal Olmayan Kalemlerin Düzeltilmesi	64
4.2.3. Öz Kaynakların Düzeltilmesi	75
4.3. Genel Fiyat Düzeyi Muhasebesine Göre Gelir Tablosunu Düzeltilmesi	77
4.3.1. Dönem İçinde Ortaya Çıkan İşlemlerin Düzeltilmesi	78
4.3.2. Dönem Başı ve Dönem Sonu Stok Kalemlerinin Düzeltilmesi	80
4.3.3. Döneme İlişkin Amortisman ve İtfa Paylarının Düzeltilmesi	80
4.3.4. Parasal Olmayan Kalemlerin Satışlarından Sağlanan Kar ve Zararın Düzeltilmesi	81
4.3.5. Parasal Kalemlerin Neden Olduğu Satın Alma Gücü Kazanç ve Kayıplarının Hesaplanması	82
4.4. İkame (Cari) Maliyeti Muhasebesi Modeli.....	86
4.5. Genel Fiyat –İkame Maliyeti Muhasebesi Modeli.....	89
4.6. Enflasyon Muhasebesi Modellerinin Karşılaştırılması	90

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ENFLASYONUN ÜRETİM GİDERLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ VE BU ETKİLERİN GİDERİLMESİ

1. MALİYET VE GİDER KAVRAMLARI	94
2. MALİYETLERİN SINIFLANDIRILMASI	95
2.1. Maliyetlerin Üretim Süreçleriyle İlişkilerine Göre Sınıflandırılması	95

	<u>Sayfa No</u>
2.1.1. Temel Maliyet	95
2.1.2. Dönüşüm Maliyeti	95
2.2. Maliyetlerin Üretim Hacmi Değişmelerine Gösterdikleri Tepkiye Göre Sınıflandırılması	96
2.2.1. Değişken Maliyet	96
2.2.2. Sabit Maliyet	96
2.2.3. Yarı Sabit - Yarı Değişken Maliyet	97
2.3. Maliyetlerin Ölçü Birimi Olarak Kullanılan Üretim Miktarına Göre Sınıflandırılması	98
2.3.1. Toplam Maliyet	98
2.3.2. Birim Maliyet	98
2.4. Maliyetlerin Planlaması, Kontrol ve Çeşitli Yönetim Kararları İle İlişkilerine Göre Sınıflandırılması	98
2.4.1. Standart Maliyet – Bütçelenmiş Maliyet.....	99
2.4.2. Kontrol Edilebilen Maliyet - Kontrol Edilemeyen Maliyet	99
2.4.3. Bağlı Sabit Maliyet – İradi Sabit Maliyet	99
2.4.4. Geçerli Maliyet – Geçersiz Maliyet	99
2.4.5. Ek Maliyet – Marjinal Maliyet	100
2.4.6. Fırsat Maliyeti	100
3. ÜRETİM MALİYETİNİ OLUŞTURAN GİDERLERİN SINIFLANDIRILMASI	101
3.1. Direkt (Dolaysız) Üretim Giderleri	101
3.1.1. Direkt ilk Madde ve Malzeme Giderleri	102
3.1.2. Direkt İşçilik Giderleri	103
3.2. Endirekt (Dolaylı) Üretim Giderleri	104
3.2.1. Genel Üretim Giderleri	105
4. ENFLASYONUN ÜRETİM GİDERLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ VE BU ETKİLERİN GİDERİLMESİ	107
4.1. Direkt İlk Madde Ve Malzeme Üzerindeki Etkileri	108
4.2. Direkt ilk Madde ve Malzeme Giderleri Üzerindeki Etkilerin Giderilmesi	112

	<u>Sayfa No</u>
4.3 Direkt(Dolaysız) İşçilik Giderleri Üzerindeki Etkileri	123
4.4. Direkt(Dolaysız) İşçilik Giderleri Üzerindeki Etkilerin Giderilmesi	125
4.5. Genel Üretim Giderleri Üzerindeki Etkileri ve Giderilmesi	130
5. ENFLASYON DÖNEMLERİNDE GELİR TABLOSU VE SATIŞLARIN MALİYETİ TABLOSUNUN HAZIRLANMASI AÇISINDAN ÜRETİM GİDERLERİ	133

BEŞİNCİ BÖLÜM

GENEL FİYAT DÜZEYİ MUHASEBESİNE GÖRE DÜZELTİLMİŞ FİNANSAL BİLGİLERİN İŞLETME KARARLARINDA KULLANILMASI

1. DÜZELTİLMİŞ FİNANSAL BİLGİLERİN KARAR VERME SÜRECİNDE KULLANILMASI	136
2. TÜRKİYE MUHASEBE STANDARTLARI-2 (TMS-2) ÇERÇEVESİNDE GENEL FİYAT DÜZEYİ MUHASEBESİ YÖNTEMİNE GÖRE DÜZELTİLMİŞ MALİYET BİLGİLERİNİN YÖNETİM AMAÇLARI İÇİN KULLANILMASI	141
2.1. Düzeltilmiş Maliyet Bilgilerinin Başabaş (Kara Geçiş) Analizlerinde Kullanılması	141
2.2. Düzeltilmiş Standart Maliyetlerin Maliyet Analizlerinde Kullanılması	146
2.3. Düzeltilmiş Bütçelerin Bütçe Analizlerinde Kullanılması	153

ALTINCI BÖLÜM

ÜNYE ÇİMENTO SANAYİ VE TİCARET A.Ş.' DE GENEL FİYAT DÜZEYİ MUHASEBESİ UYGULAMASI

1. ÜNYE ÇİMENTO A.Ş.'NİN TANITILMASI	162
2. ÜNYE ÇİMENTO A.Ş.'NİN TARİHİ FİNANSAL TABLOLARI	163
2.1. 1996-1997 Yılı Tarihi Bilançoları	163
2.2. 1997 Yılı Tarihi Gelir Tablosu	165

2.3. 1997 Yılı Tarihi Satışların Maliyeti Tablosu	166
3. ÜNYE ÇİMENTO A.Ş.'NİN FİNASAL TABLOLARININ DÜZELTME AŞAMALARI	166
3.1. Düzeltme Katsayılarının Hesaplanmasında Kullanılacak Devlet İstatistik Enstitüsü 1981 Bazlı Toptan Eşya Fiyat Endeksleri	166
3.2. 1996-1997 Yılı Bilanço Kalemlerinin Parasal ve Parasal Olmayan Kalemlere Ayrılması	167
3.3. Parasal Aktif ve Pasif Kalemlerin Düzeltilmesine İlişkin Açıklamalar	170
3.4. Parasal Olmayan Aktif ve Pasif Bilanço Kalemlerinin Düzeltilmesine İlişkin Açıklamalar	170
3.5. Gelir Tablosunun Düzeltilmesine İlişkin Açıklamalar	183
3.6. 1996 Yılı Bilançosunun Düzeltilmesi	189
3.7. 1997 Yılı Bilançosunun Düzeltilmesi	193
3.8. 1997 Yılı Satışların Maliyeti Tablosunu Düzeltilmesi	197
3.9. 1997 Yılı Satın Alma Gücü Kazancı veya Kaybının Hesaplanması	197
3.10. 1997 Yılı Gelir Tablosunun Düzeltilmesi	200
4. ÜNYE ÇİMENTO A.Ş.'NİN DÜZELTİLMİŞ FİNASAL TABLOLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ	201
4.1. 1996 -1997 Düzeltilmiş Bilançoların Değerlendirilmesi	201
4.2. 1997 Düzeltilmiş Gelir Tablosunun Değerlendirilmesi	203
4.3 Ünye Çimento A.Ş.' nin Düzeltilmiş Başabaş Noktası Satış Tutarının Hesaplanması	205
4.4. Ünye Çimento A.Ş.' nin Mamul Karlık Analizi	206
SONUÇ VE ÖNERİLER	209
EKLER	217
KAYNAKÇA	249

TABLolar VE ŞEKİL LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 1: Yıllar İtibariyle Enflasyon (1981-1998) (Toptan EŞya Fiyat Endeksi)	14
Tablo 2: Enflasyon Muhasebesi Modellerinin Kullandıkları Para Biriminin Değeri ve Değerleme Esasları Bakımından Geleneksel Muhasebe Yöntemi İle Karşılaştırılması	91
Tablo 3: Fiyatlar Düzeyindeki Değişmeleri İören Muhasebe Modellerinin Çeşitli Kriterler Bakımından Karşılaştırılması	93
Tablo 4: 1997 Yılı Aylık Toptan EŞya Fiyat Endeksi (1994=100)	144
Şekil 1: Genel Fiyat Düzeyi Muhasebesinin İŐleyiŐi Şeması.....	58

GİRİŞ

Genel fiyat düzeyindeki sürekli ve önemli bir artışı ifade eden enflasyon, günümüzde hemen hemen bütün dünya ülkelerinde olduğu gibi, Türkiye’de de ekonomik bir gerçek olarak yaşanmaktadır. Türkiye bugün dünyanın en hızlı fiyat artışlarının görüldüğü ülkelerden biri haline gelmiştir. Son on yılın ortalama enflasyon oranı yaklaşık % 75 dolayındadır. Alınan ekonomik önlemlerin yetersiz olması hatta enflasyonist ekonomik politikaların tercih edilmesi nedeniyle zaman zaman üç haneli oranlara ulaşmıştır.

Enflasyon ekonomik dengeleri bozarken, bu ekonomide yaşamlarını sürdürmeye çalışan işletmeleri de olumsuz yönde etkilemektedir.

Fiyatların değiştiği ekonomik koşullarda tarihi maliyetlere dayalı geleneksel muhasebenin ürettiği bilgiler ve sunduğu finansal tablolar ekonomik önemlerini kaybetmektedir. Bunun nedeni, geleneksel muhasebenin, değişen para değerini dikkate almamasıdır. Fiyatların değiştiği enflasyonist ortamlarda, paranın nominal değeri aynı kalmakla beraber, mal ve hizmet satın alma güçlerine sahip eşdeğer olmayan para birimlerinin kullanılması ise finansal tabloların homojenliğinin bozulmasına neden olmaktadır.

Homojenliği bozulan finansal tablolar, işletmelerin finansal yapısını faaliyet sonuçlarını doğru olarak göstermediği gibi sermayelerini korumaya olanak vermeyecektir. Ayrıca bu finansal tablo bilgilerine dayanılarak alınan kararlar ile işletmelerin devamlılığı tehlikeye girecektir. Dönemler ve benzer işletmelerin arasında karşılaştırma yapma olanağı olanağı kalkacaktır.

Bu nedenle, enflasyonun işletmeler üzerindeki etkilerini gidermeye yönelik olarak ekonomide fiyat hareketlerini finansal tablolara yansıtabilecek enflasyon muhasebesi modelleri geliştirilmiştir.

Bu çalışmanın amacı, enflasyonun işletmelerin temel finansal tabloları olan bilanço ve gelir tablosu üzerindeki etkilerinin giderilmesine yönelik uygulanan, genel

fiyat düzeyi muhasebesi modelinin Türkiye' de uygulanabilirliğini ölçmek ve bu uygulama sonucunda ortaya çıkan düzeltilmiş finansal tabloların tarihi finansal tablolara göre nasıl bir değişme gösterdiğini ortaya koymaktır. Ayrıca, enflasyon üretim giderleri üzerindeki etkilerinin giderilmesinde alınabilecek önlemler belirtilmiştir. Genel fiyat düzeyi muhasebesine göre düzeltilmiş maliyet bilgilerini çeşitli işletme kararlarında kullanılması açıklanmıştır.

Bu amaçla, çalışmamızın birinci bölümünde, enflasyonun tanımı, çeşitleri ve nedenleri açıklanmıştır.

İkinci bölümde, enflasyonun işletmeler ve işletmelerin temel finansal tabloları olan bilanço ve gelir tablosu üzerindeki etkileri açıklanmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, enflasyon ortamında geleneksel muhasebenin yetersizliği nedeniyle, enflasyon muhasebesinin uygulanması gerekliliği üzerinde durulmuştur. Çalışma bu açıdan geliştirilerek, enflasyonun işletmeler ve işletmelerin temel bilgi kaynağı olan muhasebe üzerindeki etkileri açıklanmaktadır. Daha sonra enflasyon muhasebesi modelleri açıklanmıştır. Özellikle, Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu (TMUDESK)'in yayınladığı yüksek enflasyon dönemlerinde temel finansal tabloların düzeltilme esaslarını içeren Türkiye Muhasebe Standartları-2 (TMS-2)'de de önerilen genel fiyat düzeyi muhasebe modelinin bilanço ve gelir tablosunun düzeltilmesinde nasıl uygulanacağı ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

Dördüncü bölümde, enflasyonun, satılan malın maliyetini oluşturan üretim giderleri üzerindeki etkilerinin giderilmesine yönelik olarak işletmelerin alabileceği önlemler ve stratejiler açıklanmıştır.

Beşinci bölümde, genel fiyat düzeyi muhasebesi esaslarına göre düzeltilmiş maliyet bilgilerinin, başabaş analizlerinde, standart maliyetlerin ve bütçelenmiş üretim giderlerinin analizlerinde yönetim kararları için nasıl kullanılacağı açıklanmıştır.

Son bölüm olan altıncı bölümde ise, üretim sektöründe faaliyet gösteren Ünye Çimento A.Ş. de genel fiyat düzeyi muhasebesi uygulanmıştır. İşletmenin 1996 ve 1997 yıllarına ait bilançoları ile 1997 yılına ait gelir tablosu TMS-2 de belirtilen Devlet İstatistik Enstitüsü (D.İ.E.) tarafından yayınlanan toptan eşya fiyat endeksi (TEFE) kullanılarak hesaplanan katsayılar ile genel fiyat düzeyi muhasebesinde belirtilen esaslara göre düzeltilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ENFLASYONA GENEL BİR BAKIŞ

1. ENFLASYONUN TANIMI

Enflasyon, Latince şişkinlik anlamına gelmektedir. Ekonomideki para miktarı gerçek mal ve hizmet üretiminin değiştirilmesine yeterli ölçüden fazla artması sonucu toplam talebin toplam arzın üzerine çıkarak fiyatların devamlı artış gösterdiğini anlatmakta kullanılır¹. Basite indirgenmiş biçimi ile enflasyon, genel fiyat düzeyinde izlenen sürekli ve önemli artışlardır. Diğer bir deyişle enflasyon, ekonomideki mal ve hizmetlerin genel fiyat düzeyi yükseldikçe paranın satın alma gücünde meydana gelen azalmadır².

Enflasyonu diğer bir şekilde, çok az mal karşısında çok fazla paranın piyasada yer aldığı yaygın bir talep fazlası³, yani cari fiyat düzeyinde toplam talebin toplam arzdan fazla olması olarak açıklamak mümkündür⁴.

¹ Rüstem HACİRÜSTEMOĞLU Enflasyon Muhasebesi Uygulamaları (Türkiye Muhasebe Standardı-2: Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Finansal Raporlama), (Ders Kitapları A.Ş. : İstanbul), 1997, s.13.

² Nalan AKDOĞAN, Enflasyon Muhasebesi (Doçentlik Tezi), (Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Mali ve Muhasebe Yüksek Okulu Yayını No: 1), 1980, s.5.

³ Martin BRONFENBRENNER, Franklyn HOLZMAN, "Enflasyon Teorileri Üzerine", .(Çeviren : Asım YÜCEL), Bursa İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Dergisi, C: II, S: 3 (Kasım, 1979), s.1090.

⁴ Ercan ENÇ "Enflasyon:Tanımı , Ölçümü ve Sorumluları" Ekonomik Yaklaşım Dergisi,C: 4, S: 8, s.1.

Enflasyon, toplam veya fert başına para arzı veya nominal gelir artışı⁵, diğer bir deyişle cari fiyat düzeyinde parasal gelirlerin, reel gelirlere fazla olmasıdır⁶.

Diğer bir tanıma göre enflasyon fiziki olarak elde edilmesi mümkün olmayan bir reel gelir ile bir toplam reel harcamayı devam ettirme çabalarının doğurduğu oluşumdur⁷.

Başka bir tarife göre enflasyon, aşağıdaki koşullar altında fiyat seviyesinde bir yükselmedir⁸.

- * Fiyat artışları tam olarak kestirilemez
- * Fiyat artışları devamlıdır.
- * Fiyat artışları istihdam seviyesi ve reel hasılatı arttırmaz.
- * Fiyat artışları makul bir seviyenin üstündedir.
- * Fiyat seviyesindeki artışların sebebi para miktarındaki artışlardır.
- * Fiyat artışları geriye dönüşlü değildir.

Enflasyonun tanımını daha da genişletmek mümkündür. Ancak, enflasyonun her tanımında “devamlılık” veya “süreklilik” unsurunu varsaymak gerekmektedir. Çünkü devamlı olmayan genel fiyat seviyesindeki artışlar, paranın satın alma gücündeki azalışlar ve mal ile hizmet fiyatlarındaki yükselişler enflasyon sayılmamaktadır⁹. Yüksek fiyatlar enflasyonla karıştırılmaktadır. Fiyatlardaki yükselmenin enflasyon olarak adlandırılması için süreklilik arz etmesi gerekmektedir¹⁰. Nitekim, devamlı olmayan, ne kadar yükselmiş olursa olsun istikrar kazanmış bir fiyat seviyesinin artık enflasyonla hiçbir ilgisi kalmamış ve ekonomi daha yüksek bir fiyat seviyesinde

⁵ BRONFENBRENNER, HOLZMAN, “Enflasyon Teorileri Üzerine”, s.1090.

⁶ ENÇ, “Enflasyon : Tanımı, Ölçümü ve Sorumluları”, s.1.

⁷ ENÇ, “Enflasyon : Tanımı, Ölçümü ve Sorumluları”, s.1.

⁸ BRONFENBRENNER, HOLZMAN, “Enflasyon Teorileri Üzerine”, s.1090 –1091.

⁹ Ahmet YÜKSEL “Enflasyonun Muhasebe Eğitimine Getirdiği Sorumluluklar ” T. C. İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Enstitüsü Dergisi, Y: 9, S: 33, (Ağustos, 1983 –III), s.47.

¹⁰ Yavuz ÇİFTÇİ, “Enflasyonun Muhasebe Verileri Üzerindeki Etkileri ve Enflasyon Muhasebesi Modelleri ”, Vergi Sorunları Dergisi, Y: 16, S: 109, (Ekim, 1997), s.139.

dengeye gelmiştir. Öyle ise enflasyon; ekonomik bir dengesizliktir veya bir çok yazarın ifade ettiği gibi daha yüksek seviyelerde denge arayan ekonomik bir gelişim sürecidir¹¹.

2. ENFLASYONUN NEDENLERİ VE ÇEŞİTLERİ

Enflasyonun nedenlerinin araştırılması şüphesiz ekonomi bilimi içerisinde yapılmalıdır. Ancak, enflasyonun ekonomi bilimi dışında kalan nedenleri de vardır. Bu nedenler, nitelikleri açısından; sosyal ve politik nedenler olmak üzere gruplanabilmektedir¹².

Enflasyonun sosyal nedenlerinden ilkinin teknoloji olarak belirtmek mümkündür. Teknoloji; insan ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik mal ve hizmet üretmek için kullanılan metod, teçhizat ve makinalardan oluşan bir sistemdir. Teknoloji, özellikle yirminci asırda, hızlı bir gelişme göstermiştir. Bunun insan hayatına ve yaşam felsefesine getirdiği pek çok yenilikler olmuştur. Bu yeniliklerin konumuz itibari ile en önemlisi insan mutluluğunun sağlanmasında tüketimin esas olması ve tüketimin bir görgü haline gelmesidir. Bunun sonucu olarak da, tüketim amaçlarını gerçekleştirmek için, toplumda bir gelir mücadelesi olmaktadır. Gelir enflasyonu olarak ifade edilebilecek bu durumu, toplumdaki çeşitli gelir gruplarının harcamalarının ve amaçlarının artmasına bağlı olarak, reel gelirini parasal gelirini artırarak yükseltmek veya aynen koruma çabaları oluşturur.

Söz konusu gelir mücadelesi enflasyonun sosyal nedenlerini oluşturmakta ve gelir unsurlarının enflasyonist bir ortamda aynı hız ve oranda artması nedeniyle de gelir mücadelesi devamlı ve dinamik bir karakter kazanmaktadır¹³. Enflasyonun sosyal nedenlerinin temelini, toplumun tüketim amaçlarının ve harcamalarının artması ve bundan doğan gelir mücadelesi olduğu belirtilebilir.

Enflasyonun politik nedenlerini, politika kavramı içine giren devlet yönetimi ve yönetime etkin olan baskı grupları ile açıklamak mümkündür. Devlet enflasyondan, karşılıksız para basmak, öngörülmedik vergi kazancı sağlamak ve enflasyonda devlet

¹¹ YÜKSEL "Enflasyonun Muhasebe Eğitimi Getirdiği Sorumluluklar" s.47.

¹² YÜKSEL "Enflasyonun Muhasebe Eğitimi Getirdiği Sorumluluklar" s.48.

¹³ YÜKSEL "Enflasyonun Muhasebe Eğitimi Getirdiği Sorumluluklar" s.48-49.

borçlarının azalması yolu ile yararlanmaktadır¹⁴. Dünyadaki az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerin çoğunda hükümetler, geleneksel vergilerin yetersizliği ve büyüyen kamu hizmetlerinin ortak baskılarına dayanacak güçte değildir. Bunun bir sonucu olarak sürekli kamu açıklarının para basımı yoluyla finanse edilmesi enflasyonu körüklemektedir. Nakit ve nakde çevrilebilir iktisadi kıymet sahipleri, sürekli olarak büyük bir vergi yüküne maruz kalmaktadırlar¹⁵. Enflasyonun bir tür “Gizli Vergileme Yöntemi” olarak görülmesi, günümüzde oldukça destek görmektedir. Devletin enflasyon aracılığıyla gelir sağlamasının temel nedeni, bunun yerine uygulamak zorunda kalacağı vergilerin artması yönteminden doğacak tepkilerden çekinmesidir. Ayrıca, emisyon ile vergi gelirlerini artırmak yasamayı gerektirmeyen bir olaydır. Bu yüzden, ülkedeki karar organları yasama organının onayına gerek duyulmadan hiçbir sorumluluğu olmaksızın, daha ucuz ve daha kolay buldukları için enflasyonu tercih etmektedirler. Sonuç olarak, enflasyon sona erdirilirse devlet bir yasaya dayanmadan elde etmekte olduğu gelirden mahrum kalacak ve enflasyonun sona ermesi ile belki geçici olmakla birlikte ekonomik faaliyetlerde bir miktar gerileme, yavaşlama ve oldukça yüksek işsizlik dönemi ortaya çıkabilecektir¹⁶.

Bunların dışında enflasyonun politik diğer bir nedeni, toplumu meydana getiren baskı gruplarının politik kanallarla gelirini artırma girişimidir¹⁷. İşçi sendikalarının, enflasyon karşısında eriyen işçi ücretlerinin artması talebiyle işçilerin yurt genelinde iş bırakma eyleminde bulunacakları tehdidiyle veya iş bırakma eyleminde bulunarak hükümete baskı yapmalarıdır.

Enflasyonun ekonomik nedenleri ise, enflasyonun kökeni veya kaynakları açısından açıklanabilmektedir. Bu açıdan, ekonomi biliminde enflasyon genel olarak talep enflasyonu ve maliyet enflasyonu olarak ayrı ayrı incelenmekte ancak bazı ekonomilerin özelliklerinin bir sonucu olarak ortaya çıkan, kaynakları farklı

¹⁴ YÜKSEL “Enflasyonun Muhasebe Eğitime Getirdiği Sorumluluklar”, s.48.

¹⁵ Engin ÖNER, “Vergi - Enflasyon İlişkisi ve Enflasyon Vergisi (2)” Atatürk Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, C: 10, S: 3-4, (Erzurum, 1994), s.103.

¹⁶ Ahmet ULUSOY ve Murat ÇETİN, “Türkiye’de Enflasyon Vergisi Gelirlerinin Boyutu”, Vergi Sorunları Dergisi, Y: 15, S: 98 (Kasım, 1996), s.75.

¹⁷ YÜKSEL “Enflasyonun Muhasebe Eğitime Getirdiği Sorumluluklar”, s.48.

enflasyonlardan; fiyat enflasyonu, yapısal enflasyon¹⁸ ve ithal enflasyondan da söz edilmektedir.

2.1. Talep Enflasyonu

Talep enflasyonu; enflasyonist sürecin başlangıcını, toplam arzın, toplam talep harcamalarını karşılayamadığı ölçüde genişlemesine dayandırmaktadır¹⁹. Ekonomide parasal satın alma gücünün reel mal ve hizmet artışından daha hızlı yükselmesi²⁰ yani, mal ve hizmetlere olan talebin artması karşısında üretim yetersizliği²¹ sonucunda ortaya çıkan genel fiyatların yükselmesi olayıdır.

Talep enflasyonu;

- * Teknolojideki gelişmelere, reklamların koşullandırılmasına ve yaşam düzeyinin yükselmesine bağlı olarak tüketim harcamalarının artması,
- * Enflasyonun, ekonomik büyümeyi ve gelişmeyi sağladığı, dolayısıyla devlet gelirini artırdığı görüşüne dayanan hükümet politikasının benimsenmesi,
- * Aşırı kamu harcamaları sonunda oluşan bütçe açıkları nedeniyle piyasadaki para miktarının artması,
- * Kredi hacminin büyük ölçüde kaydi para meydana getirmesi,
- * Toplam yatırımların toplam tasarrufları aşması²² sonucunda ortaya çıkmaktadır.

¹⁸ YÜKSEL "Enflasyonun Muhasebe Eğitimine Getirdiği Sorumluluklar ", s.48.

¹⁹ HACİRÜSTEMOĞLU, **Enflasyon Muhasebesi Uygulamaları** , (**Türkiye Muhasebe Standardı-2: Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Finansal Raporlama**), s.13.

²⁰ Halis ERTÜRK "Enflasyonist Ortamda Fiyat Hareketlerinin Maliyete Etkisi ", **Uludağ Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi** , C: VII, S: 2 , (Kasım, 1986) , s.67.

²¹ Osman PEHLİVAN, "Enflasyonun Vergi Sistemi Üzerindeki Etkisi, **Vergi Dünyası Dergisi**, S: 137, (Ocak, 1993) , s.45.

²² Osman OKKA, "Enflasyonun Sermaye Bütçelemesi Üzerindeki Etkileri " **Atatürk Üniversitesi İşletme Fakültesi Araştırma Enstitüsü İşletme Dergisi** , C: 4, S: 3-4 (Kasım ,1980) , s.29.

Toplam harcama miktarı artınca toplam mal ve hizmet arzı, arzın elastikiyet gereğince aynı oranda artırılamaması nedeniyle, genel fiyat düzeyi az yada çok bir oranda yükselmeye başlar. Ekonomi düşük istihdam seviyesinde ise, artış olmayabileceği gibi, çok yumuşak bir artışta olabilir. Ancak, ekonomi tam istihdam seviyesinde ise, kısa sürede mal hizmet arzı artırılamayacağından harcamalardaki artış tamamıyla fiyatların yükselmesine sebep olacaktır²³. Genel fiyat düzeyindeki bu artış, reel gelirleri azalttığından bu gelir sahipleri reel gelirlerini korumak isterler . Bu durum, genel fiyat düzeyinin daha da yükselmesine yol açar ve süreç dairesel bir biçimde etkinliğini sürdürür²⁴.

2.2. Maliyet Enflasyonu

Maliyet enflasyonu, maliyetlerin enflasyonu itici ve hızlandırıcı biçimde fiyatlardan da önde gittiği ekonomik ortamı belirtmektedir²⁵. Maliyet enflasyonu, enflasyon sürecinin başlangıcını, toplam talep harcamalarından bağımsız olarak, üretim maliyetlerindeki (direkt ilk madde ve malzeme, direkt işçilik, genel üretim giderleri) artışına bağlamaktadır. Herhangi bir nedenle üretim maliyetlerindeki artış, önce genel fiyat düzeyinin yükselmesine yol açar, bu da gelir sahiplerinin bu üretimden daha fazla pay istemelerine ve böylece enflasyon sürecine girilmesine neden olur. Bu enflasyon biçimine “ arz enflasyonu ”da denilmektedir²⁶.

Toplam talep harcamalarından bağımsız olarak üretim maliyetlerindeki artışa;

- * İşçi sendikalarının pazarlık güçlerinin kuvvetli olması,
- * Ekonomide monopolcü ve oligopolcü işletmelerin hakim durumda bulunması,

²³ OKKA, “Enflasyonun Sermaye Bütçelemesi Üzerindeki Etkileri”, s. 29.

²⁴ HACİRÜSTEMOĞLU, *Enflasyon Muhasebesi Uygulamaları, (Türkiye Muhasebesi -2 : Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Finansal Raporlama)*, s.13.

²⁵ AKDOĞAN, *Enflasyon Muhasebesi*, s. 5-6.

²⁶ HACİRÜSTEMOĞLU, *Enflasyon Muhasebesi Uygulamaları, (Türkiye Muhasebesi -2 : Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Finansal Raporlama)*, s.14.

- * Ulusal paranın sık sık devalüe edilmesi²⁷,
- * Enflasyon ortamında işletmelerin tam kapasite ile çalışmaması,
- * Kredi sağlamadaki güçlükler ve kredi faizlerinin yüksekliği,
- * Dış alım yoluyla gelen hammadde ve malzeme fiyatlarının yüksek olması,
- * Hammadde ve enerji fiyatlarının yükselmesi,
- * Ücretlerdeki artışların verimlilikteki artışlardan daha çok hızlı yükselmesi
- * Ekonomi tam istihdama yaklaşması sebebiyle iş gücü ihtiyacının artması ve dolayısıyla ücretlerin yükselmesi,
- * Hava şartlarının kötü gitmesi sebebiyle zirai mahsullerde arz noksanlığının olması sebep olabilir²⁸.

Üretim girdilerinin fiyatlarının yükselmesi sonucunda işletmeler karlılıklarını devam ettirebilmek ve yükseltebilmek için mamul fiyatlarını yükseltme çabalarına girmektedirler. Ülkedeki nominal gelir düzeyi ve gelir dağılımı uygun ise bu fiyat yükselmeleri gerçekleşebilmektedir. Aksi takdirde bir tarafta üretim maliyetleri yükselirken, diğer taraftan işletmenin gerek gerçek karları, gerekse nominal karları düşmektedir. Herhangi bir dönemde maliyetteki artış fiyatlara tam olarak yansıtılmadığı takdirde işletmenin gerçek karlılığında düşme meydana gelir. Aynı dönem için paranın değer kaybı karşılığı dikkate alındığında kar miktarı daha da düşme gösterecektir²⁹. İşletmeler enflasyon dönemlerinde talep artışlarını karşılayabildikleri ve bu karşılama maliyet artışlarından daha hızlı artan bir fiyat artışı düzeyinde karşılayabildikleri oranda enflasyon dönemlerinden yararlanabilirler³⁰.

²⁷ HACİRÜSTEMOĞLU, *Enflasyon Muhasebesi Uygulamaları*, (*Türkiye Muhasebesi -2 : Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Finansal Raporlama*), s.14.

²⁸ OKKA, "Enflasyonun Sermaye Bütçelemesi Üzerindeki Etkileri", s. 30.

²⁹ ERTÜRK, "Enflasyonist Ortamda Fiyat Hareketlerinin Maliyetlere Etkisi", s. 68.

2.3 Fiyat Enflasyonu

Piyasada mevcut nominal satın alma gücünün sürekli bir artış göstermesine rağmen, bazı darboğazlar yada uluslararası piyasalarda meydana gelen dalgalanmalar sonucunda hammadde, enerji, nitelikli insan gücü vb. üretim girdilerinin yeterli ölçüde sağlanamamasından dolayı üretimin artan talebi karşılayabilecek düzeye çıkarılmaması sonucu fiyatların yükselmesi sonucunda meydana gelen enflasyona “ fiyat enflasyonu ” ya da “ yapısal enflasyon ” adı verilmektedir³¹. Fiyat enflasyonu, işletmelerin ürettikleri mamul ve hizmetlere tüketicilerin örgütlenmemiş olmalarından, yetkililerin etkin fiyat kontrolü yapmamalarından ve aksak rekabet koşullarından yararlanarak, gerçek piyasa değerlerinin üzerinde fiyat talep etmeleri sonucu genel fiyat düzeyinin yükselmesidir³². Ayrıca, fiyatlar sadece piyasadaki arz ve talep kurallarına göre değil, aynı zamanda devletin takip ettiği sosyal politikaların hedeflerine göre hükümetler tarafından tespit edilmektedir. Böylece üreticilere genellikle, bu malların piyasa değerlerinin üstünde bir gelir sağlanması amaçlanmaktadır. Böylece, bu işletmeler, ürettikleri malların gerçek piyasa değerleri üzerinde gelir elde ederek, efektif talep seviyesini yükseltmekte, toplam arz toplam talebi karşılayamadığından enflasyonun ortaya çıkmasına neden olmaktadır³³.

2.4. Durgunluk İçinde Enflasyon (Stagflasyon)

Bir ekonomide maliyet ve talep enflasyonu aynı zamanda doğabilir. Aslında bunlar birbirinden bağımsız değil, içiçedir. Ancak, bu iki enflasyonun birlikte ortaya çıktığı durumda, ekonomide bir yandan maliyetler ve dolayısıyla fiyatlar artarken, talep

³⁰ Hanifi AYBOĞA, " Enflasyonun Üretim Giderleri Üzerindeki Etkilerini Gidermek Amacıyla Vergi Mevzuatında Yer Alan Önlemler", (Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulunca düzenlenen **Enflasyon Muhasebesi Paneli**'nde sunulan tebliğ), (İstanbul, 2 Haziran 1997), s. 2.

³¹ PEHLİVAN, "Enflasyonun Vergi Sistemi Üzerindeki Etkisi", s. 45.

³² HACİRÜSTEMOĞLU, **Enflasyon Muhasebesi Uygulamaları** , (**Türkiye Muhasebe Standardı-2: Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Finansal Raporlama**), s.14.

³³ OKKA, "Enflasyonun Sermaye Bütçelemesi Üzerindeki Etkileri", s. 30-31.

artışının fiyatlardaki artışın gerisinde³⁴ yani, fiyat artışlarının reel satın alma gücünün üzerinde seyretmesi nedeniyle, piyasada talep eksikliğinin görülmesi şeklinde ortaya çıkar³⁵.

Sanayileşmemiş ülkelerde talep yetersizliği ve çok yüksek verimliliğe bağlı olarak üreticilerin artmasından kaynaklanan bu tip enflasyon az gelişmiş ülkelerde değişik bir görünüm gösterir. Az gelişmiş ülkelerde durgunluk içinde enflasyonun varlığında bir taraftan fiyatlar yükselirken, dar boğazlar nedeniyle, işletmeler düşük kapasitelerde faaliyet göstermek zorunda kalırlar. Piyasada yüksek oranda işsizlik ortaya çıkar. Bu tip enflasyonda işletmelerin hem reel karları hem de nominal karları azalma eğilimi gösterir. İşletmelerin bu dönemlerde en büyük amacı reel değerlerini muhafaza etmek yönündedir³⁶.

2.5. İthal Enflasyon

Gerek gelişmiş gerekse gelişmemiş olan ülkeler ithalat ve ihracat yoluyla birbirlerine sıkı bir şekilde bağlıdırlar. Hiçbir ekonominin kendi kendisine yeterli olmadığı göz önüne alınırsa, dış ticaret yoluyla ülkelerin birbirlerinin iç fiyat düzeylerini etkileyecekleri açıktır. İthal mallardaki fiyat artışı ithal edilen enflasyon olayını meydana getirir. Yabancı malların pahalılaşması, ihraç ürünlerinin fiyat üstünlüğü sağlaması ve ihracatın artmasına neden olur. Azalan iç arz ülke içi fiyatların yükselmesiyle sonuçlanır. Uluslararası direkt fiyat bağımlılığı enflasyon ithalinin birincil sebebidir. Uluslararası fiyat bağımlılığı yoluyla enflasyon ithalinin gerekli şartı, dış ülkedeki yüksek fiyat seviyesidir. Ülkelerin uyguladıkları kur politikaları da enflasyon ithalinde önemli rol oynar³⁷.

³⁴ YÜKSEL "Enflasyonun Muhasebe Eğitimine Getirdiği Sorumluluklar", s. 49.

³⁵ HACİRÜSTEMOĞLU, *Enflasyon Muhasebesi Uygulamaları, (Türkiye Muhasebe Standardı -2 : Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Finansal Raporlama)*, s.14.

³⁶ OKKA, "Enflasyonun Sermaye Bütçelemesi Üzerindeki Etkileri", s. 31.

³⁷ İ. Hakkı DÜĞER, "Bugünkü Enflasyon Karşısında Teorik Yaklaşımlar", *Anadolu Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, C: 2, S: 1, (Ocak, 1984), s. 40-41.

3. TÜRKİYE'DE ENFLASYON

Türkiye'de enflasyonun tarihi oldukça eskidir. Enflasyon, özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bütün dünya ülkelerinde olduğu gibi, Türkiye' de de kendini önemli derece de hissettirmeye başlamış ve günümüz Türkiye' sinde, son yıllarda önemli artış göstermesi nedeniyle, daha çok hissedilir ve üzerinde en çok tartışılan ekonomik sorun haline gelmiştir. Bu sorunun çok çeşitli nedenleri vardır. Bunlar arasında, kamu finansman açıkları, hükümetlerin izlediği kalkınma politikaları, ithal girdi fiyatlarındaki artış, aşırı parasal genişleme, aşırı tüketimden kaynaklanan toplam talepteki fazlalık, enflasyon vergisi, toplumun eğitim seviyesi ve tüketim alışkanlıklarını sayabiliriz.

Türkiye gelişmekte olan ülkeler arasında yer alan ve önemli ölçüde de bu tür ülkelerin özelliklerini gösteren bir ekonomiye sahiptir. Türkiye' de 1979 sonrası kalkınmada ithal ikameci politika terkedilerek, ihracata dayalı kalkınma stratejisi esas alınmıştır. Ancak ihracat fiyatları yurt dışı fiyatlarına göre düşük kalırken, çoğunlukla ithalat fiyatları artmaktadır. Dolayısıyla bir taraftan dış ticaret haddinin kötüleşmesinden kaynaklanan kayıplar, diğer taraftan girdi maliyetleri artmaktadır. 1963-1983 yıllarını kapsayan bir araştırmaya göre, ithal mallarda meydana gelen %10'luk bir artışın, iç fiyatları %7 artırdığı hesaplanmıştır. Ayrıca, ihracat ürünlerinin büyük kısmı tarım ve tarıma dayalı sanayi ürünleridir. Bu nedenle, Türkiye'de arz esnekliği düşük mallar üretilmekte ve gerekli sermaye piyasası da istenilen ölçüde oluşturulmadığı için, yapısal enflasyondan kurtulunamamaktadır³⁸.

Türkiye 1987 yılından itibaren, daha önce alınan kısa vadeli dış borçların vadesinin gelmesiyle birlikte, kendisini kronik bir enflasyon olgusunun içinde bulmuştur. Sözü edilen kronik enflasyonun şiddeti, iç siyasal istikrarsızlıklar (1991 Erken Genel Seçimleri, artan terörist faaliyetler) ve dış siyasal istikrarsızlıklar (Körfez Krizi, Sovyetler Birliği'nin dağılması) nedeniyle giderek artmıştır. Yukarıda bahsedilen nedenlerle, kamu kesimi borçlanma gereği artmış ve kamu kesimi kaynak ihtiyacının gittikçe artan oranda iç borçlanma, merkez bankası kaynakları ve para piyasalarından karşılanması büyük ölçüde talep enflasyonunu, kısmi olarak da maliyet enflasyonunu

³⁸ Recep KÖK, "Enflasyondan Nasıl Korunabiliriz", Atatürk Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, C: 10, S: 1-2, (Erzurum, 1993), s. 78.

beraberinde getirmiştir. Özellikle 1991 yılı başından itibaren ekonominin yönetiminde görülen yetersizlikler, iç siyasal istikrarsızlıklarla birleşince 1994 yılı başından itibaren (5 Nisan Kararları) yüksek oranlara varan bir devalüasyonlar dizisi yaşanmıştır. Sanayinin temel girdilerinin büyük ölçüde ithalata dayanması nedeniyle, mevcut enflasyona devalüasyondan kaynaklanan ve şiddetini attıran bir maliyet enflasyonu boyutu eklenmiştir³⁹.

Türkiye Muhasebe Standartları -2 ve Uluslararası Muhasebe Standartları -29'da belirtildiği gibi yüksek enflasyonun varlığı aşağıdaki ölçülere bağlanmıştır.

- a) İşletmelerin ellerindeki Türk Lirası cinsinden nakitlerini, parasal olmayan varlık veya yabancı para birimli yatırım araçlarına yatırım yaparak, Türk Lirasını hızla elden çıkarma eğilimleri olması,
- b) Kişilerin parasal işlemlerini, değeri daha az değişen yabancı paralar biçiminde elde tutması ve fiyatların yabancı para birimlerine göre belirlenmesi,
- c) Vadeli alım ve satım işlemlerinde, vade süresi kısa da olsa, fiyatlara vade farkının uygulanması,
- d) Faiz, ücret ve fiyatların her fırsatta fiyat endeksine göre ayarlanması,
- e) Son üç yıllık enflasyon oranının %100' e yakın yada bu oranın üstünde oluşması,

Yukarıda koşulların tamamı Türkiye'nin ekonomik yaşamında uygulanan ve geçerli faktörlerdir. Bu kriterlere göre Türkiye yaklaşık 20 yılı aşkın süredir yüksek enflasyon (hiperenflasyon) ortamında yaşamaktadır.

Türkiye'deki enflasyonun boyutunu bir tablo yardımıyla görmek durumu daha da netleştirecektir.

³⁹ Özcan ERDOĞAN, "Enflasyonla Mücadelede Türk Gelir Vergisi Sistemi ve Enflasyonist Ortamlarda Ticari Kazançların Vergilendirilmesi", *Vergi Sorunları Dergisi*, S: 86, (Kasım, 1995), s.118.

Tablo-1: Yıllar İtibariyle Enflasyon (1981 – 1998)

(Toptan Eşya Fiyat Endeksi ; %)

Yılar	Enflasyon	Yılar	Enflasyon
1981	35.45	1991	59.2
1982	26.53	1992	61.4
1983	29.73	1993	60.3
1984	49.53	1994	149.6
1985	41.63	1995	65.6
1986	27.93	1996	84.9
1987	36.77	1997	91.0
1988	64.55	1998	54.3
1989	62.30	1999	48.2*
1990	48.6		

Kaynak : CAPITAL Dergisi, (Nisan , 1999), s.4.

* 1999 yılına ait enflasyon oranı yılın ilk üç ayına aittir.

Tabloya göre, Türkiye’ de 1981-1999 yılları arası ortalama enflasyon oranı %54 dolayındadır. 1980’ nin ortalarında bir miktar düşmüş , fakat 1988 yılından sonra tekrar tehlike bölgesine ulaşmıştır. 1990 ve 1999 yılları hariç 1988 yılından itibaren %50’nin altına düşmeyen enflasyon oranı, hızla %100’ e yaklaşmıştır.

1994 yılında enflasyonun, Türkiye tarihinde en yüksek seviyeye çıkmasının nedeni, kamu açıklarının finansmanı nedeniyle aşırı parasal genişleme ve aşırı tüketimden kaynaklanan toplam talepteki fazlalık ve ithal girdi fiyatlarının yüksekliğinden kaynaklanan maliyetlerdeki artışlardır⁴⁰.

Son iki yıldaki enflasyon oranındaki azalış, enflasyonun düştüğü anlamına gelmemektedir. Enflasyon, fiyatlardaki yüzde değişme demektir. Bu yüzden artış yavaşlamaktadır. Türkiye’ de enflasyonun artış hızının yavaşlamasında en önemli faktörlerden biri, toptan eşya fiyat endekslerinde kamu fiyatlarının ertelenmesidir. Şubat (1999) ayında da kamu fiyatlarındaki enflasyon %2,9 olurken, özel fiyatlardaki

⁴⁰ Hüsnü KIZILYALLI, “Türkiye Ekonomisinin Ana Sorunları ”, Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, S: 12, (Aralık, 1995), s. 32.

enflasyon %3,4 olmuştur. Yani, kamu “ frenli fiyat politikası ” uygulamaktadır. Önemli diğer faktörler, dünya çapında petrol ve doğal gaz fiyatlarının 1997 yılından bu yana nerede ise yarıya inmiş olması ve dünyadaki ekonomik durgunluk sonrası temel mal ve girdi fiyatlarında da (kimyevi madde veya demir çelik gibi) ortalama %30 civarında düşme olmasıdır. Buna ithal edilen enflasyonun daha düşük düzeyde olması diyebiliriz. Diğer bir faktörde, Türkiye'nin iç talebinin yüksek faiz ortamında düşük olması. Yüksek faiz bütçeyi zorlamakta, ilerideki bütçe açıklarını büyütmede, bu nedenle de zaman gecikmesi ile gelecekteki kamu fiyatlarına belli ölçüde zam getirmektedir⁴¹. Bu da, enflasyonun kalıcı bir düşüşe geçmediğini göstermektedir.

Dolayısıyla, enflasyonun oranlarının yüksek ve kronik bir hal aldığı Türkiye’ de iç ve dış borç yükünün fazlalığı var olan enflasyon nedeniyle, devletin kamu harcamalarını finanse etmede bir kaynak olarak gördüğü enflasyon vergisi nominal ve reel faiz hadlerini artırmakta ve bu durum ekonomiyi kaçınılmaz surette hiperenflasyon ortamına itmektedir⁴².

Türkiye’ de enflasyon, özellikle 1970’li yıllardan itibaren ivme kazanmış ve giderek artan bir tempo ile tamamen kronik bir hal almıştır. Yüksek enflasyon ile yaşadığımız yirmi yılı aşkın sürede ülke yönetimine talip olan bütün siyasi gruplar, kendilerine en büyük hedef olarak enflasyonla mücadeleyi seçtikleri halde, bugüne kadar bu alanda ciddi bir başarı elde edilememiştir⁴³. Bu nedenle, enflasyon artık ekonomik bir gerçek olarak genel bir görünüm ve devamlılık kazanmıştır. Toplumun bütün gerçek ve tüzel kişileri bu ekonomik gerçekle birlikte yaşamayı öğrenmelidirler.

Sonuç olarak Türkiye’ de yaşanan enflasyonun ana kaynağının kamu kesimi açıkları olduğu ve talep ve maliyet enflasyonunun birlikte yaşandığı bir kısır döngüye girildiğini söylemek mümkündür.

⁴¹ Deniz GÖKÇE, “Nerede Duruyoruz ?”, *Akşam Gazetesi*, (6 Mart, 1999), s.7.

⁴² ÖNER, “Vergi-Enflasyon İlişkisi ve Enflasyon Vergisi (2)”, s. 105.

⁴³ Osman PEHLİVAN, Murat ÇETİN, “Enflasyon Vergisi Olgusunun Türkiye Açısından İncelenmesi”, *Vergi Dünyası Dergisi*, S: 198, (Şubat, 1998), s. 104.

İKİNCİ BÖLÜM

ENFLASYONUN İŞLETMELER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

1. ENFLASYONUN İŞLETMELER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİ BELİRLEYEN TEMEL FAKTÖRLER

Enflasyonun işletmeler üzerindeki etkilerini incelerken, şu noktaların belirlenmesi yararlı olacaktır⁴⁴:

- a) Enflasyonun türü,
- b) Enflasyonun süresi,
- c) Enflasyonun şiddeti,
- d) İşletme türü
- e) Finansman döneminin uzunluğu,
- f) İşletmelerin finansal yapısı,
- g) Satış fiyatlarının kamu organlarıncaya kontrol edilme derecesi,
- h) Üretilen mal ve hizmetlerin talep elastikiyeti,

⁴⁴ Selahattin TUNCER, "Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Kısa ve Uzun Dönemli Etkileri", **Enflasyon Ortamında İşletme Politikaları, Vergilendirme ve Enflasyon Muhasebesi Sempozyumu, İstanbul, 1989**, (İstanbul Mülkiyeliler Vakfı Yayını: İstanbul), 1990, s.32.

1.1. Enflasyon Türü

Enflasyon türü derken burada,

- * Talep Enflasyonu,
- * Maliyet Enflasyonu,
- * İthal Enflasyon,

gibi ana enflasyon türleri üzerinde durmak gerekecektir. Enflasyon türüne göre, enflasyonun işletmeler üzerindeki etkisi değişik şekilde olmaktadır⁴⁵.

Ekonomide talep enflasyonu olduğu zaman işletmeler, kısa sürede mal ve hizmet arzını artıramayacaklarından, mal ve hizmet fiyatları artacaktır. Böylece işletmeler kısa vadede yüksek karlar elde edeceklerdir. Ancak, uzun vadede, fiyat artışları genel fiyat düzeyini yükselteceğinden, mal ve hizmet maliyetleri de artacaktır. Bu durum işletmeleri olumsuz etkileyecektir.

Maliyet enflasyonu olduğu dönemlerde, üretim girdilerinin fiyatları yükselteceğinden, işletmeler net karlılıklarını devam ettirebilmek ve artırabilmek için mamul fiyatlarını artırmaya çalışacaklardır. Maliyetlerdeki artış fiyatlara tam olarak yansıtılmadığı takdirde, işletmenin karlılığı daha da azalacaktır.

İthal enflasyonun olduğu dönemlerde ise, dış ülkelerdeki yüksek fiyat düzeyi ithal edilen mallarla birlikte ekonomiye yansiyacaktır. Ülkedeki genel fiyat düzeyi yükseleceğinden, bu durum işletmelerin üretim maliyetlerini de yükseltecektir. Özellikle, üretim girdilerini dış ülkelerden sağlayan işletmeler, ithal malların fiyatlarının yükselmesinden dolayı, daha da olumsuz şekilde etkileneceklerdir.

1.2. Enflasyon Süresi

Kısa süreli enflasyonlar, yüksek dozda olmadığı takdirde tehlikeli değildir. Fakat uzun süreli, kalıcı enflasyonlar kronik bir hal alır ve yerleşir. Böylece müzminleşmiş ve uzun süreli enflasyonlar ülke ekonomisini ve işletmeleri olumsuz yönde etkiler⁴⁶.

⁴⁵ TUNCER, "Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Kısa ve Uzun Dönemli Etkileri ", s. 32.

⁴⁶ TUNCER, "Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Kısa ve Uzun Dönemli Etkileri ", s. 32.

Türkiye son 20 yıldır enflasyonla iç içe yaşamaktadır ve enflasyon ekonomik gündemin en önemli sorunudur.

1.3. Enflasyonun Şiddeti

Enflasyon şiddeti açısından;

- * İlimli enflasyon
- * Aşırı enflasyon

şeklinde ikiye ayrılır.

İlimli enflasyon oranı %8-10 arasında değişmek koşulu ile ekonomilerde, ekonomik aktiviteyi sürdüren bir enflasyon türü olup işletmelere üzerinde kamçılayıcı bir etki yapar. Buna karşılık yüksek orandaki enflasyonlar ülkenin ekonomisini tahrip etmektedir⁴⁷. TMS-2' de açıklanan enflasyon şartlarına göre son yıllarda Türkiye'de aşırı enflasyon yaşanmaktadır. Enflasyonun 1994'te %149 ve 1997 yılında %91'e çıkması çok tehlikeli boyutlara yükseldiğini göstermektedir.

1.4. İşletme Türü

İşletmeleri, sanayi, ticari ve hizmet işlemleri şeklinde üçe ayırabiliriz. Ticari işletmeler ile hizmet işletmeleri, yapıları gereği enflasyondan daha çok etkilendikleri halde, sanayi işletmeler enflasyona daha dayanıklı olmaktadır. İşletme türleri içinde, küçük, orta ve büyük işletme ayrımı da enflasyondan etkilenme açısından önemli bir ayrım olmaktadır⁴⁸. Küçük işletmeler enflasyonist ortamda öz kaynaklarını sürekli kaybederler. Bu durum, onların tam rekabet ortamının hakim olduğu piyasalarda artık daha fazla kalmalarını olanaklı kılmaz ve yerlerini, her ne kadar finansal yapıları zayıflasa da, büyük ölçekli işletmelere bırakırlar. Piyasanın tamamına veya büyük bölümüne büyük ölçekli işletmelerin hakim olduğu bir yapı, kriz anlarında bu işletmelerin esnek olmamaları ve dalgalanmalara kolay cevap vermeleri sonucunda büyük ölçüde işçi çıkarmaları ve artan işsizlikle beraber toplumsal krize yol açmalarına

⁴⁷ TUNCER, "Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Kısa ve Uzun Dönemli Etkileri ", s. 32

⁴⁸ TUNCER, "Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Kısa ve Uzun Dönemli Etkileri ", s. 33

neden olur. 5 Nisan 1994 kararları sonucunda işletmelerin yeniden yapılanma sürecinde işçi çıkarmaları ve küçük işletmelerde meydana gelen iş kapamalar olmuştur⁴⁹.

1.5. Finansman Döneminin Uzunluğu

Kredi ve finansman uygulaması başta olmak üzere, kısa, orta ve uzun dönem ayrımı iktisadi analizlerde yaygın şekilde kullanılmaktadır. Genellikle bir yıla kadar olan süre kısa, 1-5 yıl orta, 5 ve daha fazla zaman süresi uzun dönem sayılmaktadır⁵⁰. Uzun dönemli kredi sağlayabilen işletmeler enflasyondan daha az etkilenirler. Çünkü, kredi faizlerinin enflasyon oranının altında kalması nedeniyle, işletmelerin ödeyeceği kredilerin değerini düşürecektir. Bu nedenle, işletme reel bir kazanç sağlayacaktır.

1.6. İşletmelerin Finansal Yapısı

İşletmelerin finansal yapısı da enflasyon karşısında önemli bir faktör olmaktadır. Finansal yapısı sağlam olan işletmeler, bir başka ifade ile özkaynak / yabancı kaynak oranı % 50'nin üstünde olan işletmeler, enflasyona daha dayanıklıdır. Buna karşılık finansal yapısı zayıf olan işletmeler, enflasyona kolayca yenilip saf dışı kalmaktadırlar⁵¹. Muhasebe bakımından geniş ölçüde sabit sermaye yatırımlarına sahip olan büyük sanayi kuruluşları sabit yatırımları az olanlara oranla enflasyondan daha çok etkilenmektedir. Buna karşılık, sabit yatırımları aktif toplamı içinde az yer tutan ticari işletmelerde, büyüme hızı büyük ve tesislerini hızla yenileyen teşebbüsler enflasyondan daha az zarar görürler⁵².

⁴⁹ S. Burak ARZOVA, "Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Etkileri ve Bunları Gidermeye Yönelik Öneriler", *Vergi Sorunları Dergisi*, S: 89, (Şubat, 1996), s. 86.

⁵⁰ TUNCER, "Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Kısa ve Uzun Dönemli Etkileri ", s. 33.

⁵¹ TUNCER, "Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Kısa ve Uzun Dönemli Etkileri ", s. 33.

⁵² Nuri UMAN , *Enflasyon Muhasebesi (Fiyatlar Genel Seviyesi Muhasebesi)*, (1.Baskı) (Boğaziçi Üniversitesi Yayınları : İstanbul), 1979, s.16.

1.7. Satış Fiyatlarının Kamu Organlarınca Kontrol Edilme Derecesi

İşletmelerin ürettikleri malların veya hizmetlerin fiyatlarını belirlemede, fiyat kontrol ve denetim sistemi bulunup bulunmamasına göre ayrı bir durum söz konusudur⁵³. Enflasyon dönemlerinde fiyatlarını devletin kontrol etmesi nedeniyle, satış fiyatını artıramayan işletmeler, satış fiyatını yükseltebilen işletmelere göre enflasyondan daha fazla olumsuz yönde etkilenirler⁵⁴. Örneğin; ilaç işletmelerinin ilaç fiyatlarını Sağlık Bakanlığı'nın denetiminde artırabilmeleri gibi .

1.8. Üretilen Mal ve Hizmetlerin Talep Esnekliği

İşletmenin ürettiği malın ve sunduğu hizmetin talebinin fiyat esnekliği “ 1 ” den büyükse, işletme pazar payında hızlı bir düşüşe neden olmamak için fiyatları arttıramayacaktır. Eğer talebin fiyat esnekliği “ 1 ” den küçük ise ve gelecekteki maliyet artışları tahmin edilebiliyorsa, fiyatlar rekabet ortamının da müsaade etmesi halinde maliyetteki artıştan daha da hızlı artabilir⁵⁵.

Yukarıdaki saydıklarımıza ilaveten enflasyona ilaveten enflasyonun işletmeler üzerindeki etkisi, işletme varlıklarının parasal ya da parasal olmamalarına, varlıkların devir hızına, nispi fiyatlardaki değişmeye, teknolojik gelişmelere ve bu gelişmelerin ekonomiye uygulanma hızına, işletmelerin borçtan yararlanma derecesine bağlı olarak katlanılan faiz yüküne⁵⁶, nakdi olmayan varlıkların yaşına ve toplam varlıklara oranına, finansal tablolarının sunulmuş dönemlerinin süresine ve izlenen yönetim ve finansman politikalarına göre değişmektedir. Diğer yandan, izlenen stok politikasının bir sonucu

⁵³ Mehmet ÖZKARA, *Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Etkileri ve Bu Etkilerin Vergisel Açıdan İncelenmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), 1989, s. 16.

⁵⁴ UMAN, *Enflasyon Muhasebesi (Fiyatlar Genel Seviyesi Muhasebesi)*, s. 16.

⁵⁵ Ali KARA, “Enflasyon Ortamında İşletmelerin Fiyatlama Stratejileri”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C: 1, S: 1, (Erzurum, 1987), s. 96.

⁵⁶ Ayşen DALGEÇ, “Enflasyonun Finansal Tablolar Üzerindeki Etkilerini Gidermek İçin Geliştirilen Yöntemlere Toplu Bakış”, *T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C: 6, S: 1, (İzmir, 1991), s. 39.

olarak elde tutulan stokların yüksekliği ve seçilen stok değerleme ve amortisman yöntemi etkilenmenin boyutlarını değiştirmekte , elde fazla nakdi varlık bulundurulması eksi yönde veya fazla nakdi borç tutulması etkilenmeyi artı yönde deđiřtirmektedir⁵⁷.

2. ENFLASYONUN İŞLETMELER ÜZERİNDEKİ KISA VE UZUN DÖNEMLİ ETKİLERİ

2.1. Kısa Dönemli Etkileri

2.1.1. Maliyetlerin Yükselmesi

Enflasyonun kısa dönemli en önemli etkisi gerek mal gerekse hizmet üretiminde maliyetleri yükseltmesidir. Özellikle maliyet enflasyonu denilen türden, ilk madde ve malzeme, işçilik, enerji ve finansman giderleri gibi girdilerin fiyatlarının artması, maliyetlerin yükselmesine neden olmaktadır. Bir işletmede maliyetlerin yükselmesi, zincirleme olarak diğer işletmeleri de aynı yönde etkileyecektir⁵⁸.

2.1.2. Satış Fiyatlarının Artması

Enflasyon dönemlerinde, maliyetlerin artması sonucu, işletmeler kar marjlarını koruyabilmek için satış fiyatlarını da artırmak zorunda kalmaktadır. Hatta işletmeler ayakta kalmak için satış fiyatlarını her ay piyasanın izni ölçüsünde ayarlamaktadırlar⁵⁹.

2.1.3. Satış Miktarının Azalması

Enflasyon dönemlerinde işletmeler, artan maliyetleri karşılayabilmek için satış fiyatlarını yükseltmeyi tercih edecektir. Bu nedenle de fiyatlar artacağından satış miktarı

⁵⁷ Ahmet YÜKSEL **Enflasyon Muhasebesi (Fiyat Artışlarını Finansal Tablolara Yansıtan Muhasebe Modelleri)**, (Üçdal Neşriyat: İstanbul), 1982, s. 62.

⁵⁸ TUNCER, "Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Kısa ve Uzun Dönemli Etkileri ", s. 33.

⁵⁹ TUNCER, "Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Kısa ve Uzun Dönemli Etkileri ", s. 33.

azalabilecektir. Ayrıca, işletme satın alma gücü kaybına uğramamak için satışların peşin olmasını isteyecek ya da kredili satış şartlarını ağırlaştıracaktır. Her iki durumda da toplam satışlar azalacaktır⁶⁰.

2.1.4. Açık Finansman Yapılması

Türkiye örneğinde olduğu gibi, enflasyon, işletmeleri açık finansmana zorlamaktadır. Finansman sıkıntısının hat safhaya geldiği işletmelerde, parasal ihtiyacı karşılamak için işletmeler devlet gibi, çoğu zaman açık finansman yoluna başvurmaktadır. Bunun örnekleri başta hatır bonusu olmak üzere vadeli çek ve hatta karşılıksız çeklerdir. Bu araçların kullanılması, pazarda ticari ahlakı bozduğu gibi ek bir satın alma gücü oluşturarak enflasyonu körüklemektedir. Zarar eden işletmelere kredi verilmesi de bir tür açık finansman örneği olmaktadır⁶¹.

2.1.5. Yüksek Faizli Kredi Kullanımı

Enflasyonun hakim olduğu dönemlerde bireyleri tasarrufa teşvik etmek amacı ile, mevduat faizi yükseltilmektedir. Buna bağlı olarak artan kredi faizleri nedeniyle işletmelerin kaynak maliyetinde de bir artış meydana gelmekte ve banka kredisi kullanan veya kullanmak zorunda kalan işletmeler zaman içinde elde ettikleri hasılatı sadece faiz ödemelerine harcamakta, öz sermaye kayıplarına uğramakta ve kısa süre sonra piyasadan çekilme noktasına gelmektedir. Bu ağır yükün altında ezilen ama hayatta kalmayı başaran işletmeler ise ürettikleri ya da satımını yaptıkları mal ya da hizmetin fiyatına, söz konusu yükü ekleyerek bunu tüketiciye devretmek istemektedir. Yukarıda söz edildiği üzere bu tür yük devri kısa dönem de müşteri kayıplarına neden olmakta ve işletmeyi içinden çıkamayacağı kısır bir döngüye sokmaktadır⁶².

⁶⁰ ÖZKARA, "Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Etkileri ve Bu Etkilerin Vergisel Açıdan İncelenmesi.", s. 60.

⁶¹ TUNCER, "Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Kısa ve Uzun Dönemli Etkileri ", s. 34.

⁶² ARZOVA, "Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Etkileri ve Bunları Gidermeye Yönelik Öneriler", s. 87-88.

Ayrıca, enflasyonist dönemlerde devletin sermaye piyasasından fon talep etmesi faiz hadlerini yükselten önemli bir unsurdur. Faiz hadlerini yükselmesi özellikle işletmelerin finansman maliyetlerini artıracaktır⁶³.

2.1.6. Yanlış Fiyatlandırma Kararları Alınması

İşletmeler ürettikleri mal veya hizmetin fiyatını belirlerken, o mal veya hizmetin maliyetine belirli bir oranı ilave ederek satış fiyatını tespit edebilir. Enflasyon dönemlerinde ürünün maliyetini oluşturan giderlerin enflasyondan etkilenerek gerçek değerleriyle ifade edilmemeleri sonucu maliyetlerde gerçek olarak belirlenemeyecektir⁶⁴. Bu nedenle, özellikle fiyat maliyet ilişkisi kurulan uzun vadeli bağlantılar taahhüt işleri gibi alanlarda yanlış fiyat koyma kararlarına neden olabilir. Bu nedenle uzun vadeli işlemler yanında, kısa dönemdeki fiyat koyma kararlarında da enflasyon olduğunu göz önünde bulundurmak gerekir⁶⁵.

2.2. Uzun Dönemli Etkiler

2.2.1. Bilançoların Anlamını Yitirmesi ve Gerçeği Yansıtması

İşletmelerin bilançosunda yer alan aktif ve pasif kalemler farklı tarihlerde elde edilen para birimleriyle değerlendirildiğinden bilançolar tarih olmakta ve anlamını yitirmektedir⁶⁶. Bunun en önemli nedeni enflasyonun muhasebenin geleneksel ilkelerinden bazılarını anlamsız kılmasıdır. Bu ilkelerin en önemlileri paranın değer ölçüsü olma özelliği, maliyet değerlerinin esas alınması, tutarlılık, objektiflik ve

⁶³ Orhan MORGİL, "Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Kısa ve Uzun Dönemli Etkileri", **Enflasyon Ortamında İşletme Politikaları, Vergilendirme ve Enflasyon Muhasebesi Sempozyumu, İstanbul, 1989** (İstanbul Mülkiyeliler Vakfı Yayını : İstanbul), 1990, s. 30.

⁶⁴ ÖZKARA, "Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Etkileri ve Bu Etkilerin Vergisel Açıdan İncelenmesi.", s. 51-52.

⁶⁵ ERTÜRK, "Enflasyonist Ortamda Fiyat Hareketlerinin Maliyetlere Etkisi ", s. 69.

⁶⁶ TUNCER, "Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Kısa ve Uzun Dönemli Etkileri ", s. 34.

karşılaştırılabilirlik ilkeleridir. Enflasyon dönemlerinde para ortak bir değer ölçüsü olma özelliğini kaybetmektedir. Paranın dönem başındaki değerinin dönem sonundaki değerine eşit olmaması, işletmenin finansal tablolarındaki kalemler arasında yapılması olanaklı bir karşılaştırmayı anlamsızlaştırmaktadır. Enflasyonist bir ortamda değerlerin maliyete eşit olduğu ilkesiyle hareket edilirse, işletme varlıkları rakam yığından öte pek bir şey ifade etmeyecektir⁶⁷. Bu yüzden eski tarihlerde kurulmuş bulunan işletmelerde nominal değerler üzerinden yer alan aktif ve pasif kalemler gerçeği yansıtmamaktadır. Yeni kurulan işletmelerde ilk anda bu olumsuz bir durum değilse de enflasyon devam ettiği sürece, sonuç değişmemektedir. Enflasyon dönemlerinde bu yüzden işletmelerin finansal yapıları hızla bozulmakta ve zayıflamaktadır⁶⁸.

2.2.2. Enflasyon Vergisi Alınması

Enflasyonun sürekli ve yüksek olduğu Türkiye gibi ülkelerde, işletmeler “enflasyon vergisi ” diye gizli bir vergi ödemektedirler. Bu vergi görüntü karlar üzerinde ödenen adaletsiz ve ekstra bir vergi olmaktadır⁶⁹.

Enflasyon dönemlerinde sabit kıymetler için maliyet değerleri üzerinden amortisman ayrılması, işletmelerin görüntü olarak yüksek kar elde etmeleri sonucunu verecektir⁷⁰. Artan oranlı gelir vergisi tarifesinin uygulandığı gelir vergisine tabi işletmelerin vergi yükleri, bu tarifenin etkisiyle enflasyon ortamında daha çok artar. Böylece, nominal gelirlerdeki artıştan dolayı elde edilmiş sayılan görüntü karlar üzerinden ödenen vergiler ve yine bu şekilde oluşan karlar üzerinden kar dağıtımı yapılması işletmeler de öz kaynakların erimesine yol açar⁷¹. Bu nedenle, “ Enflasyon

⁶⁷ ARZOVA, “Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Etkileri ve Bunları Gidermeye Yönelik Öneriler”, s.87-88.

⁶⁸ TUNCER, “Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Kısa ve Uzun Dönemli Etkileri ”, s. 34.

⁶⁹ TUNCER, “Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Kısa ve Uzun Dönemli Etkileri ”, s. 34.

⁷⁰ MORGİL, “Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Kısa ve Uzun Dönemli Etkileri”, s. 29.

⁷¹ PEHLİVAN, “Enflasyonun Vergi Sistemi Üzerindeki Etkisi”, s. 52-53.

Vergisi ", bir yandan işletmelerin finansal yapısını zayıflatmakta, diğer yandan gelir dağılımını bozmaktadır⁷².

Özellikle, sabit kıymetlerin maliyet değerleri üzerinden ayrılan amortisman tutarları yıllar itibariyle gerçek değerlerinden tamamen uzaklaşacaktır. Bu da görüntü karların daha da artmasına neden olacaktır. Dolayısıyla, uzun dönemde, enflasyon vergisi olarak adlandırılan gizli verginin daha da artmasına neden olacaktır.

2.2.3. Yatırım Kararlarının Yanlış Alınması

İşletmelerde uzun vadeli hedefler ve bu hedeflere ulaşabilmek için yapılması gerekli olan yatırım kararlarının doğru olarak alabilmelidir. Bu tür kararlar işletmenin yaşaması ve büyümesi üzerinde uzun sürede etkili olmaktadır⁷³. Enflasyondan kaynaklanan belirsizlik ve risk ortamında geleceğe yönelik hesap yapılamamakta, bu ise, gelişmek, büyümek ve hatta ayakta kalabilmek için zorunlu bulunan yatırım yapma riskini artırdığından⁷⁴, bazı işletmeler yatırım kararları almaktan çekinmekte, bazı işletmeler ise yanlış yatırım kararları alabilmektedir. Bunun yanında enflasyonun neden olduğu yanlış hesaplara dayanılarak başlatılan, ancak, daha sonra iktisadi yönden karlı olmadığı anlaşıldığı için yarıda bırakılan çeşitli yatırım projeleri işletme kaynaklarının israfına neden olmaktadır⁷⁵. Bazı durumlarda görülen karların yüksekliği ve elde edilmesindeki kolaylık işletme yöneticilerini rahatlığa sürükleyebilir. Bu durum işletme için olumsuz sonuçlar doğurur. Zamanında yapılmayan yenileme ve yeni yatırımlar ileri de işletmenin piyasa kaybına ve gerilemesine neden olabilir⁷⁶.

Bundan başka enflasyon, ülkelerin yatırım kaynakları ve bunları teşvik için getirilen teşvik tedbirleri üzerinde de olumsuz etkilerde bulunmaktadır. Bu açıdan Türk Vergi Sistemi içerisinde yer alan özel sektör yatırımları kalkınma plan ve programına

⁷² ERTÜRK, "Enflasyonist Ortamda Fiyat Hareketlerinin Maliyetlere Etkisi ", s. 70.

⁷³ TUNCER, "Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Kısa ve Uzun Dönemli Etkileri", s. 33.

⁷⁴ Mehmet BAKIR, "Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Etkileri ve Bu Etkileri Gidermede Vergisel Bir Çözüm-1", *Vergi Sorunları Dergisi*, S: 96, (Eylül, 1996), s. 125-126

⁷⁵ MORGİL, "Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Kısa ve Uzun Dönemli Etkileri", s. 28

⁷⁶ TUNCER, "Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Kısa ve Uzun Dönemli Etkileri", s.33.

uygun bir şekilde teşvik için getirilmiş yatırım indirimi örnek gösterilebilir. Yatırım indirimi Türkiye’de işletmelere tanınan önemli teşviklerden biridir. Bu teşvik sisteminde, indirimden yararlanması kararlaştırılan işletmelerin yatırımla ilgili faaliyetleri belli bir süreye tekabül etmekte, bu sürede yatırımla ilgili yapılan giderleri, yatırım bittikten ve faaliyetlere geçtikten belli bir süre sonra elde edeceği karlardan düşme imkanı tanımaktadır. Ancak faaliyete geçtikten sonra işletmenin kar elde edebilmesi için de belli bir sürenin geçmesi gerektiğinden , işletme bu süre içerisinde yüksek enflasyon nedeniyle zarara uğramakta ve yararlanan yatırım indirimi teşviki anlamını yitirmektedir. İşte, bu olumsuz etki işletmelerin uzun dönemli planlar yapmasını engelleyip, verimli yatırım projelerinin geliştirilmesine ve uygulamaya geçirilmesine engel olmakta veya yanlış yatırım kararlarına neden olmaktadır. Ayrıca enflasyon tasarruflar üzerindeki etkisi yoluyla da yatırım kararlarını etkilemektedir. Zira, yatırımlar tasarrufların bir fonksiyonudur. Ancak, tasarrufların vergi sistemi üzerindeki etkisinden dolayı artan tasarrufların daha çok vergilenmesi sonucu doğacak, dolayısıyla yüksek tasarruflar yoluyla fonlar düşecektir⁷⁷.

2.2.4. Sermaye Yapısının Bozulması

İşletmelerde sermaye kavramından söz edildiği zaman, bunu iki grupta incelemek gerekir. Bunlardan birincisi bina, makine ve tesisat gibi yatırımlardan oluşan sabit sermayedir. Diğeri ise mal ve hizmet üretiminde kullanılan işletme sermayesidir. Hızlı enflasyon yaşandığı dönemlerde sabit sermayeyi oluşturan kıymetlerin maliyet değerleri üzerinden amortisman ayrılırsa, bu durum işletme açısından bazı olumsuz sonuçlara neden olur. Bu olumsuz sonuçlardan birincisi, sabit sermaye üzerinden ayrılan amortisman miktarlarının, söz konusu kıymetlerin teknolojik veya kullanımdan ötürü eskimeleriyle bunların yenilenmesi için gerekli yenileme yatırımlarının finansmanına yetmemesi ve bunun sonucu olarak işletmelerin sermaye kaybına uğramasıdır. Bu durum işletmelerin uzun dönemde sağlıklı bir büyümeyi gerçekleştirme

⁷⁷ BAKIR, “Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Etkileri ve Bu Etkileri Gidermede Vergisel Bir Çözüm(1)”, s. 126.

amaçlarının aksine küçülmelerine neden olacaktır⁷⁸. Diğer taraftan, hızlı enflasyon dönemlerinde sabit kıymetler için maliyet değerleri üzerinden amortisman ayrılması, işletmelerin görüntü olarak yüksek kar elde etmeleri sonucunu verecektir. Bu yüksek enflasyon karı işletmelerin otofinansman kaynaklarının azalmasına neden olur⁷⁹.

Enflasyonun işletmelerin sahip oldukları sermaye değerleri üzerindeki ikinci etkisi, mal ve hizmet üretimi için kullandıkları işletme sermayesi yönündedir. Zira, enflasyon döneminde satış yapılan malların yerine konulması, daha fazla harcama yapılmasını gerektirecek, dolayısıyla işletmelerin kullandıkları sermaye ihtiyacı artacaktır. Ayrıca, görüntü karlar üzerinden vergi ödenmesi ve bu karlar üzerinden kar dağıtımını yapılması işletme sermayesinin erimesine neden olan önemli etkenlerdendir. Böylece enflasyonun mevcut olduğu dönemlerde işletme sermayesini kayba uğratmakta ve bunun sonucu olarak üretim düzeylerinde daralmalar görülmektedir⁸⁰.

2.2.5. Verimliliğin Düşmesi

Hızlı enflasyon dönemlerinde işletmelerin verimlilikleri olumsuz yönde etkilenir. Bunun çeşitli nedenleri vardır. Hızlı enflasyon dönemlerinde belirsizliğin artması nedeniyle işletmelerin uzun dönemli tutarlı planlar yapamaması ve kaynak dağılımında etkenlik sağlayamaması verimliliği düşüren temel nedenlerdir. Bunun yanında şirket yöneticilerinin enflasyonun yükselttiği görüntü karlar nedeniyle rahatlaması ve modern yönetim tekniklerinin uygulanmasında titizlik göstermemeleri verimliliğin azalmasının diğer bir nedenidir⁸¹. Ayrıca, enflasyon dönemlerinde işletmenin kaynaklarını enflasyondan etkilenmeyen reel değerlere kaydırma eğilimleri, işletmelerde normal faaliyeti yürütecek miktarın ötesinde, bir sabit kıymet varlığının

⁷⁸ BAKIR, “Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Etkileri ve Bu Etkileri Gidermede Vergisel Bir Çözüm(1)”, s.126.

⁷⁹ MORGİL, “Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Kısa ve Uzun Dönemli Etkileri”, s. 29.

⁸⁰ BAKIR, “Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Etkileri ve Bu Etkileri Gidermede Vergisel Bir Çözüm(1)”, s. 127.

⁸¹ MORGİL, “Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Kısa ve Uzun Dönemli Etkileri”, s.29-30.

ortaya çıkmasına neden olacaktır. Bu durum verimliliği etkilediği gibi işletmeyi iktisadi açıdan değeri olmayan üretim araçları topluluğu haline getirecektir⁸².

2.2.6. Üretim Miktarının Azalması

İşletmeler üretim miktarını ve hızını, kendilerini maksimum kara ulaştıracak şekilde düzenlerler. Teorik olarak maksimum karı sağlayan üretim miktarı, marjinal maliyetin marjinal gelire eşit olduğu noktadadır. Fiyatların önemli ölçüde değiştiği dönemlerde optimum üretim miktarlarının tayin etmek oldukça güçtür. Çünkü, genel fiyat seviyesinin arttığı dönemlerde işletmenin karşılaştığı en önemli problemlerden biri tüketilen üretim girdilerinin yerine yenilerinin hangi değerle ikame edileceğinin bilinmemesidir. Maliyetler, tarihi maliyetler üzerinden hesaplanacağından ve kar marjı da buna göre belirleneceğinden, mamullerin satışından elde edilen gelirler, aynı mamulleri üretmek için gerekli üretim girdilerini sağlamaya yeterli olmayacaktır⁸³.

İşletmelerde yenilenmesi gereken amortisman tabi varlıkların tarihi maliyet üzerinden kayıtlı olması ve amortismanlarında bu maliyetler üzerinden ayrılması nedeniyle ayrılan amortismanlar, bu varlığı yenilemeye yetmeyecektir. Bu nedenle, işletmeler gelişen teknolojiye uyum sağlayamayacak ve üretimlerini modern olmayan yöntemlerle sürdürmek zorunda kalacaklardır.

Bütün bu nedenler, işletmelerin enflasyon dönemlerinde, istikrar dönemlerindeki üretim miktarı ve hızını koruyamamalarına ve üretim miktarı ve hızını gittikçe azaltarak faaliyetlerine devam etmelerine neden olacaktır.

3. ENFLASYONUN FİNANSAL TABLOLAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Enflasyonun işletmeler üzerindeki en önemli etkisi, işletme yönetiminin temel veri kaynağı olan muhasebe ve onun ürettiği finansal tablolar (bilanço ve gelir tablosu)

⁸² ÖZKARA, "Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Etkileri ve Bu Etkilerin Vergisel Açıdan İncelenmesi", s. 50-51.

⁸³ ÖZKARA, "Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Etkileri ve Bu Etkilerin Vergisel Açıdan İncelenmesi", s.57-58.

üzerindeki etkisidir⁸⁴. İşletmelerin ekonomik ve finansal yapıları ile faaliyet sonuçları hakkında gerekli olan bilgileri verebilen finansal tablolardan işletmelerin karlılığına, kar dağıtım gücüne, finansal yapılarına ve büyüme potansiyeline ilişkin gerekli tüm bilgiler sağlanabilmektedir. Bilindiği gibi, işletmelerde finansal tablolar, paranın satın alma gücünün değişmeyeceği, sürekli sabit kalacağı varsayımına dayanarak hazırlanmaktadır. Oysa, fiyat hareketlerinin istikrarlı olmadığı dönemlerde paranın satın alma gücünde meydana gelen önemli değişiklikler, finansal tabloların homojenliğini ortadan kaldırmakta, onları anlamsızlaştırmakta ve etkinliklerini azaltmaktadır. Bu durumda fiyat hareketlerinin dikkate alınmadığı finansal tablolarda, faaliyet sonuçları olduğundan fazla gözükebilmekte, işletmenin çeşitli dönemlerdeki faaliyetleri hakkında yanlış izlenimler edinilebilmekte ve ayrıca yapılan analiz sonuçları yanlış kararlar alınmasına yol açabilmektedir⁸⁵. Enflasyonun finansal tablolar üzerindeki etkileri bilanço ve gelir tablosu üzerindeki etkileri olarak iki ayrı biçimde incelenebilir.

3.1. Enflasyonun Bilanço Üzerindeki Etkileri

İşletmenin varlık ve kaynak yapısını yansıtan bilançolar fiyat hareketlerinden büyük ölçüde etkilenmekte, enflasyon dönemlerinde gerçeği yansıtmamaktadır. Bilançonun temel amacı, işletme ilgililerine, işletmenin faaliyet araçlarını ve bu araçların elde edilmesi için yararlanılan kaynakları rapor etmektir. Ancak bilançonun bu bilgi verme görevini sunabilmesi bilançoda yer alan bilgilerin uyumlu, anlaşılabilir, güvenilir, tam, tarafsız ve karşılaştırılabilir olması ile olanaklıdır. Oysa, fiyatların yükseldiği enflasyon ortamında bilançoda yer alan veriler gerçeği yansıtmaktan uzaktır. Bu nedenle fiyat hareketlerinin bilanço kalemleri üzerindeki etkileri iyi analiz edilip, gerekli düzeltmelerin yapılması ve daha sonra bu bilgilerin kullanılması zorunludur.

⁸⁴ BAKIR, "Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Etkileri ve Bu Etkileri Gidermede Vergisel Bir Çözüm(1)", s.129.

⁸⁵ DALGEÇ, "Enflasyonun Finansal Tablolar Üzerindeki Etkilerini Gidermek İçin Geliştirilen Yöntemlere Toplu Bakış", s.40.

Enflasyonun bilançonun varlık ve kaynak yapısı üzerindeki etkilerini ayrı ayrı incelemekte yarar vardır⁸⁶.

3.1.1. Enflasyonun Bilançonun Varlık Yapısı Üzerindeki Etkileri

Bir işletmenin bilançosunun varlık yapısı, parasal olan veya olmayan değerlerden oluşmaktadır. Parasal olmayan varlıklar, para değerindeki değişimlere paralel olarak nominal değerleri değişen, fakat satın alma güçleri aynı kalan varlık unsurlarıdır. Bunlara; maddi duran varlıklar, stoklar, yabancı para birimi ile tahsil edilecek alacaklar, yabancı paralar, gelecek dönem giderleri bazı koşullarda verilen avanslar, hisse senetleri gibi kalemler örnek gösterilebilir.

Parasal olmayan varlık unsurları, fiyat hareketleri doğrultusunda değer kazanmakta ancak bilançoda maliyet değerleri ile gösterildiğinden, enflasyon ortamında gerçek değerlerinden az gözükmekte bu da bilançoju analiz edenleri yanıltmaktadır⁸⁷. Örneğin : İşletmenin duran varlıkları genellikle çok farklı tarihlerde satın aldıkları için paranın değişik satın alma gücü ile bilançoda gözükcektir. Böylece, duran varlıkların tarihi değeri üzerinden ayrılan düşük amortismanlar nedeniyle, duran varlıkların ileri de yenilenememesi riskini doğurur . Bu durum işletmenin sürekliliğinin tehlikeye girmesi, anlamına gelmektedir⁸⁸ .

Parasal varlıklar ise, para değerindeki gelişmeler karşısında nominal değerlerini aynen koruyan, ancak satın alma güçleri fiyat hareketlerine göre ters yönde değişen varlık unsurlarıdır. Parasal varlıklara; kasa, banka, alacak senetleri, alacaklar, tahviller, depozito ve teminat gibi kalemler örnek olarak gösterilebilir. Parasal varlıklar enflasyondan olumsuz etkilenmekte ve satın alma güçlerinde olumsuz etkiler ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, bu kalemlerden ortaya çıkan satın alma gücü kayıplarının

⁸⁶ Nalan AKDOĞAN, Nejat TENKER, *Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri*, (5. Baskı), (Lebib Yalkın Yayınları : İstanbul), 1997, s.591.

⁸⁷ DALGEÇ, "Enflasyonun Finansal Tablolar Üzerindeki Etkilerini Gidermek İçin Geliştirilen Yöntemlere Toplu Bakış", s.41.

dikkate alınarak sonuç hesaplarına aktarılması ve gerçek karın buna göre saptanması zorunludur. Dönembaşı ve dönemsonu bilançolarının karşılaştırılması suretiyle yapılacak analizlerde, dönembaşı parasal varlıkların dönem sonundaki paranın değerine göre satın alma güçlerinin bulunması ve karşılaştırmanın buna göre yapılması, sağlıklı bir analiz için gereklidir⁸⁹.

Enflasyonist dönemde parasal olmayan varlıkların enflasyondan etkilenme oranları, parasal varlıklara göre daha azdır. Her ne kadar parasal olmayan varlıklar maliyet değeri ile bilançoda yer alsalar da satın alma güçlerini ve işletmenin finansal ve ekonomik yapısını enflasyona göre daha iyi koruyabilme yeteneğine sahiptirler⁹⁰. Bu nedenle, bünyesinde parasal olmayan varlıkların ağırlık kazandığı sanayi işletmeleri, enflasyona karşı dayanıklı, buna karşılık yapısında bu tür değerlerin yer almadığı ticari işletmeler ile hizmet işletmeleri, enflasyona karşı genellikle daha dayanıksız ve zayıf durumdadır. Parasal olmayan varlıkların yüksekliği, işletmeleri enflasyona karşı koruyucu bir tür sigorta niteliği taşımaktadır⁹¹.

3.1.2. Enflasyonun Bilançonun Kaynak Yapısı Üzerindeki Etkileri

Bir işletmenin bilançosunun kaynak yapısı da varlık yapısında olduğu gibi parasal olan ve olmayan kaynak unsurlarından (pasif kalemlerden) oluşmaktadır. Parasal pasif kalemler, kanuni para ile belli bir tutar olarak ödenecek olan nominal değer karakterlerindeki hesaplar olmaktadır. Satıcılara borçlar, banka kredileri, alınan diğer uzun vadeli krediler, tedavüldeki tahviller, gider tahakkukları, alınan depozito ve teminatlar, borç senetleri gibi hesaplar bu guruba örnek gösterilebilir. Enflasyon ortamında, fiyatlar yükselirken borçlarda muhasebede gösterilen tutarları üzerinden

⁸⁸ Abitter ÖZULUCAN, "Enflasyonun Muhasebe Verileri Üzerindeki Etkileri, Türkiye Muhasebe Standardı -2 Çerçevesinde Önerilen Enflasyon Muhasebesi Modeli ve Enflasyon Muhasebesine Geçişte Alınabilecek Önlemler", *Vergici ve Muhasebeci İle Dialog Dergisi*, (Nisan, 1998), s.62.

⁸⁹ AKDOĞAN, TENKER, *Finansal Tablolar Analizi Ve Mali Analiz Teknikleri*, s.592.

⁹⁰ ÖZULUCAN, "Enflasyonun Muhasebe Verileri Üzerindeki Etkileri, Türkiye Muhasebe Standardı -2 Çerçevesinde Önerilen Enflasyon Muhasebesi Modeli ve Enflasyon Muhasebesine Geçişte Alınabilecek Önlemler", s. 63.

⁹¹ TUNCER, "Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Kısa ve Uzun Dönemli Etkileri ", s.35.

ödeneceği için, işletmenin gerçek borç yükü azalmakta ve öz sermayesinde gerçek bir artış olmaktadır. Çünkü, işletme daha önce satın alma gücü daha yüksek olan belli bir tutarı, vadesinde satın alma gücü daha az olarak ödemektedir⁹². Enflasyon, işletmelerin borç yükünü hafiflettiği için; bilançodaki orta ve uzun vadeli borç kalemleri işletme yararına olmaktadır. Kısa vadeli borçlar ise bir yıl içinde ödeneceği için bunların gerek ana paraları gerekse yüksek faiz tutarları işletmeler için ağır bir finansal yük oluşturmaktadır⁹³.

Parasal pasif kalemler dışında kalan pasif hesaplar, parasal olmayan kaynak unsurları arasında yer almaktadır. Bu kalemleri öz kaynak hesapları, gelecek dönem gelirleri, yabancı para birimi ile ödenecek borçlar, alınan avanslar biçiminde sıralayabiliriz. Bunlardan öz kaynak hesaplarının enflasyondan etkileniş biçimleri, bunların aktifte kullanım biçimine ve aktifteki değerlerin enflasyondan etkileniş durumlarına bağlıdır. Eğer işletme, öz kaynaklarını parasal olmayan aktif değerlere (örneğin; maddi duran varlık, stok, hisse senedi) yatırmış ise, fiyat yükselmeleri halinde, söz konusu varlıklar değer kazanacağından öz kaynaklarda olumlu yönde etkilenecektir. Diğer taraftan, öz kaynakların parasal varlık unsurları için kullanılması, yani ya nakit ya da benzeri değerler olarak elde tutulması veya alacak olarak bekletilmesi durumunda işletme gerçek değer kaybına uğrayacak ve öz kaynakların satın alma gücünde azalmalar olacaktır⁹⁴. Bu durumda, işletmenin sermayesi sürekli değer kaybına uğrayacağında işletme sermaye ihtiyacını karşılayabilmek için, sık sık sermaye artırımına gitmek zorunda kalacaktır⁹⁵. Bilanço pasifinde yer alan amortisman karşılıkları, yenileme ve ikame fonksiyonlarını yerine getiremez duruma düşmektedir. Diğer taraftan, tarihi değerler üzerinden ayrılan amortismanlar ise düşük düzeyde kaldığından, gerçek maliyetleri yansıtmamaktadır. Enflasyon dönemlerindeki karlar, çoğu kez yüksek ve yanıltıcı olmaktadır. Gerçek olmayan bu karlar enflasyon oranından

⁹² DALGEÇ, "Enflasyonun Finansal Tablolar Üzerindeki Etkilerini Gidermek için Geliştirilen Yöntemlere Toplu Bakış", s. 41-42.

⁹³ TUNCER, "Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Kısa ve Uzun Dönemli Etkileri ", s. 35.

⁹⁴ AKDOĞAN, TENKER, *Finansal Tablolar Analizi Ve Mali Analiz Teknikleri*, s. 594.

⁹⁵ ÖZULUCAN, "Enflasyonun Muhasebe Verileri Üzerindeki Etkileri, Türkiye Muhasebe Standardı -2 Çerçevesinde Önerilen Enflasyon Muhasebesi Modeli ve Enflasyon Muhasebesine Geçişte Alınabilecek Önlemler", s. 63.

yüksek olmaları halinde gerçek ve anlamlı bilanço karları olabilmektedir⁹⁶. Örneğin ; işletmenin 100 milyon liraya ürettiği mamulü 180 milyon liraya sattığını ve üretim ile satış tarihi arasında enflasyon oranının %70 olarak gerçekleştiğini varsayarsak, işletmenin gerçek karı, satış fiyatı ile üretim maliyeti arasındaki $180-100 = 80$ milyon lira değil, 80 milyon liranın enflasyon oranının üstünde kalan $80 - 100 \times 0,7 = 10$ milyon liradır .

Yabancı para birimi ile ödenecek borçların, işletmenin sonuçları üzerindeki etkisi ise, döviz kurundaki, değişmelere ve borçlanma yoluyla elde edilen fonların parasal veya parasal olmayan varlıkların elde edilmesinde kullanılıp kullanılmadıklarına göre değişiklik göstermektedir. Eğer ulusal para karşısında döviz kuru, borç ödeme zamanında yükselmişse; işletme zararlı, döviz kuru sabit kalmış veya düşmüşse; işletme karlı olacaktır⁹⁷. Diğer taraftan elde edilen fonların parasal varlıklara yatırılması durumunda, bu varlıklar enflasyon ortamında parasal olmayan varlıklardan daha çok değer kaybına uğrayacağı için, işletme satın alma gücü kaybına uğrayacaktır.

Ayrıca, "parasal pasif kalemleri parasal aktif kalemlerinden fazla olan işletmeler, enflasyondan karlı çıkarken" az olan işletmeler zararlı çıkmaktadır. Bu kazanç ve kayıpların büyüklüğü; alacakların ve borçların devir hızına ve genel fiyat düzeyindeki artış oranına bağlıdır⁹⁸. Parasal varlık unsuru olan alacaklar, işletmenin müşterilerine sağladığı bir çeşit kredi gibidir. Nominal değerleri üzerinden tahsil edilecek olan alacakların, enflasyon dönemlerinde tahsil edilme süreleri uzadıkça ve enflasyon oranının yüksekliğine bağlı olarak değer kaybı da o derece büyük olacaktır. Diğer bir parasal kalem olan borçlarda ise, borcun vadesi uzadıkça değer kaybı da enflasyon oranının yüksekliğine bağlı olarak artacaktır. Bu nedenle, işletme, borç edinme zamanında elde ettiği satın alma gücü yüksek parayı, vade bitiminde enflasyon oranının yüksekliği ile orantılı olarak daha düşük satın alma gücüne sahip para ile ödeyeceğinden karlı olacaktır. Ancak, işletme, banka kredilerinde olduğu gibi, belli bir faiz oranı

⁹⁶ TUNCER, "Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Kısa ve Uzun Dönemli Etkileri ", s. 35.

⁹⁷ DALGEÇ, "Enflasyonun Finansal Tablolar Üzerindeki Etkilerini Gidermek İçin Geliştirilen Yöntemlere Toplu Bakış", s.41.

⁹⁸ DALGEÇ, "Enflasyonun Finansal Tablolar Üzerindeki Etkilerini Gidermek için Geliştirilen Yöntemlere Toplu Bakış", s.42.

taşıyan borçlarda ise, vade bitiminde faiz oranının üstünde kalan enflasyon oranı kadar kazanç sağlayacaktır. Faiz oranının, enflasyon oranından yüksek olması durumunda ise, işletme, satın alma gücü kaybına uğrayacaktır. Örneğin; işletmenin, tamamı vade bitiminde ödenmek üzere % 80 faizle 1 milyar lira kredi aldığını ve borcun alındığı tarih ile ödendiği tarih arasındaki sürede, genel fiyat düzeyinin % 70 arttığını varsayarsak ; işletme, aldığı krediden dolayı $(1.000.000.000 \times 0,8) - (1.000.000.000 \times 0,7) = 100.000.000$ TL satın alma gücü kaybına (zarara) uğramıştır . Bu nedenle enflasyon dönemlerinde işletmeler, alacakların tahsil süresini kısaltıp, borçların vadesini uzatmaları gerekir .

3.2. Enflasyonun Gelir Tablosu Üzerindeki Etkileri

İşletmenin en önemli finansal tablolarından birisi de, işletmenin faaliyet sonuçlarını ortaya koyan gelir tablosudur .İşletmenin belirli bir dönemdeki satışlarını, diğer gelir kalemlerini ve bu gelirlerin elde edilmesi amacıyla katlanılan maliyet ve giderleri gösteren gelir tablosu, işletme ilgililerinin işletmenin gelişmesinin değerlendirilmesinde, önceden belirlenen amaçlara işletmenin ne ölçüde ulaştığının saptanmasında, yönetimin başarı derecesinin etkinliği ile amaçlarının, yatırım ve kar dağıtım planlarının değerlendirilmesinde işletmenin ekonomik dengesinin ve zayıf yönlerinin saptanmasında yararlandıkları önemli bir araçtır⁹⁹. Genel fiyat düzeyindeki artışların gelir tablosu üzerindeki etkisi kısaca şöyle açıklanabilir: Değeri (satın alma gücü) yüksek para ile gösterilen giderler, değeri düşük para birimi ile elde edilen hasılatla karşılaştırılmaktadır. Bunun sonucu dönem sonu karının büyük bir kısmı, para değerindeki düşüşlerden meydana gelmiş olan görüntü karı ifade edecektir¹⁰⁰. Aşağıda, enflasyonun gelir ve gider kalemleri üzerindeki etkileri ayrı ayrı incelenmiştir.

⁹⁹ AKDOĞAN, TENKER, *Finansal Tablolar Analizi Ve Mali Analiz Teknikleri*, s. 597-598.

¹⁰⁰ ÇİFTÇİ, "Enflasyonun Muhasebe Verileri Üzerindeki Etkileri Ve Enflasyon Muhasebesi Modelleri", s.153.

3.2.1. Enflasyonun Gelir Kalemleri Üzerindeki Etkileri

İşletmenin ana uğraş konusu olan mal ve hizmet satışlarından sağlanan satış gelirlerinde, gerçek bir artışın olup olmadığını saptanabilmesi için; satılan miktarlarda herhangi bir artışın olup olmadığının belirlenmesi ve söz konusu artışın, paranın satın alma gücündeki kayıpları karşılayıp karşılayamayacağını belirlenmesi gerekir. İlk bakışta işletmenin döneme ilişkin satış tutarlarında, geçmiş yıllara göre önemli artışlar olduğu görülüp olumlu bir izlenim edinilebilir. Aslında, satış tutarlarındaki artışın fiyattaki artıştan kaynaklandığı, miktardan dolayı herhangi bir artışın olmadığı da görülebilir¹⁰¹. Sabit varlıkların satışı sonucu elde edilen gelirler, enflasyon dönemlerinde gerçek sonucu yansıtmayacaktır. Geleneksel muhasebede bir sabit varlığın satış değerinin o sabit varlığın maliyet değeri ve birikmiş amortismanı toplamından fazla olan kısmı kar olarak kabul edilmektedir. Oysa, bu sabit varlığın ve birikmiş amortismanlarının gerçek değeri gözönünde tutulmadan hesaplanan kar tutarı, gerçek bir fazlalığı yansıtmayacaktır¹⁰².

İştirak gelirleri, fiyatların yükselmesi sonucu artmaktadır. Bunu nedeni, enflasyonun nominal karları artırması ve işletmelerin bunu ortaklarına kar payı olarak dağıtmasıyla iştirak payları ve hisse senetlerinin kapitalizasyon değerlerinin artması ve dolayısıyla piyasa fiyatlarının yükselmesidir¹⁰³.

Verilen borçlar ve alınan tahviller karşılığı sağlanan faiz gelirleri fiyat yükselmeleri sonucu reel değerlerini kaybeder. Geleneksel muhasebe ilkelerine göre düzenlenen bir gelir tablosunda, alınan faizler nominal değerleri üzerinden hesaplandığı için, bu tür değer kayıpları gelir tablosunda yer almamakta ve sonuçta sağlanan gelir, olduğundan fazla gözükmektedir¹⁰⁴.

¹⁰¹ AKDOĞAN, TENKER, *Finansal Tablolar Analizi Ve Mali Analiz Teknikleri*, s. 598.

¹⁰² ÇİFTÇİ, "Enflasyonun Muhasebe Verileri Üzerindeki Etkileri Ve Enflasyon Muhasebesi Modelleri", s.154.

¹⁰³ ÇİFTÇİ, "Enflasyonun Muhasebe Verileri Üzerindeki Etkileri Ve Enflasyon Muhasebesi Modelleri", s..153.

¹⁰⁴ DALGEÇ, "Enflasyonun Finansal Tablolar Üzerindeki Etkilerini Gidermek İçin Geliştirilen Yöntemlere Toplu Bakış", s.43.

Sigorta tazminatlarının, fiyat artışlarından etkilenip etkilenmemeleri, yapılan sözleşmeye ve alınan tazminatın tutarına bağlıdır. Eğer sigorta şirketi yapılan sözleşmeyle, tazminat tutarlarının hesaplanmasında maliyet değerini değil de ikame (yenileme) maliyetini esas alıyorsa, fiyatların yükselmesi sigorta tazminatının gerçek değeri üzerinde herhangi bir etki meydana getirmeyecek ve işletme hasara uğrayan malını yenileyebilecektir. Aksi takdirde, yani sigorta tazminatı tutarı maliyet değeri üzerinden hesaplanırsa, alınacak sigorta tazminatı ve birikmiş amortisman tutarı yenilemeye yetmeyecek ve işletme zarara uğrayacaktır¹⁰⁵.

3.2.2. Enflasyonun Gider Kalemleri Üzerindeki Etkileri

Gelir tablosunda enflasyonun etkilediği en önemli maliyet unsurlarından birisi satılan malın maliyeti kalemidir. Bu hesap fiyatların yükseldiği dönemde gerçeği göstermemektedir. Stoklar maliyet değeri ile gösterildiğinden fiyat yükselişleri dikkate alınmamakta, dolayısıyla satılan malın maliyeti olduğundan daha az görünmektedir. Bu ise, satış karının olduğundan fazla hesaplanmasına yol açmaktadır. Üretim işletmelerinde, satılan malın maliyeti kaleminin hesaplanabilmesi için, direkt ilk madde ve malzeme giderlerinin, direkt işçilik giderlerinin, genel üretim giderlerinin, dönem başı ve dönem sonu yarı mamul stok kalemlerinin ve dönem başı ve dönem sonu mamul stoklarının bilinmesine gerek vardır. Bu nedenle üretim işletmelerinde, satılan malın maliyeti kaleminin enflasyondan etkileniş derecesi, bu kalemlerin fiyatların da oluşan değişimlere bağlıdır¹⁰⁶. Üretim giderleri arasında yer alan önemli bir gider türü de amortisman giderleridir. Geleneksel muhasebede amortisman giderleri, maddi duran varlıkların maliyet değeri üzerinden ayrıldığından, yetersiz kalmakta ve görüntü karların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Aynı şekilde, itfa payları da enflasyon

¹⁰⁵ ÇİFTÇİ, "Enflasyonun Muhasebe Verileri Üzerindeki Etkileri Ve Enflasyon Muhasebesi Modelleri", s.153.

¹⁰⁶ AKDOĞAN, TENKER, *Finansal Tablolar Analizi Ve Mali Analiz Teknikleri*, s.599.

dönemlerinde olması gerekenden az ayrıldığı için dönem sonucu olduğundan fazla gözükmektedir¹⁰⁷.

Dönemin faaliyet giderleri, işletmenin faaliyetlerini yerine getirmesi için gerekli olan giderleri ifade eder. Dolayısıyla, bu giderler doğrudan üretim ile ilgili olmayan ancak, tüm işletmeyi ilgilendiren giderlerdir. Bu açıdan maliyetlere dahil edilemezler¹⁰⁸. Dönem faaliyet giderlerinin (araştırma–geliştirme giderleri, pazarlama–satış ve dağıtım giderleri ile genel yönetim giderleri) enflasyondan etkilenme dereceleri farklı farklı olacaktır. Bu kalem içinde yer alan satış üzerinden ödenen primler, reklam giderleri gibi giderler, fiyat hareketlerini yakından takip ettiklerinden dönem sonu karının oluşmasında pek etkileri olmaz¹⁰⁹. Yine bu tür giderler arasında yer alan, işletmelerde kullanılan iktisadi kıymetlere ait amortismanlar, ayrıldıkları tarih ile değerlemenin yapıldığı tarih arasında meydana gelen fiyat artışları oranında etkilenirler. Ayrıca, işletmede çalışan personele ödenen ücretler de fiyat artışlarının, yani enflasyonun hakim olduğu dönemlerde bu artışları yakından izlemek durumunda olduklarından fiyat artışları oranında değişikliğe uğrarlar¹¹⁰.

Faaliyet dışı gelir ve giderler, işletmede faaliyet karı büyüklüğüne etki eden, ancak, ana faaliyetlerle ilişkisi olmayan olağanüstü gelir ve giderlerdir. Faaliyet dışı gider ve zararlar da fiyat hareketlerinden değişik biçimlerde etkilenir. Örneğin, geleneksel muhasebe ilkelerine göre sabit varlık satış zararları olması gerekenden az gösterilmekte ve görüntü kar oluşmakta; buna karşılık, faiz giderleri değişmez oranlar üzerinden ödendiğinden işletme kazanç elde etmiş olmaktadır¹¹¹.

¹⁰⁷ DALGEÇ, “Enflasyonun Finansal Tablolar Üzerindeki Etkilerini Gidermek İçin Geliştirilen Yöntemlere Toplu Bakış”, s. 41.

¹⁰⁸ BAKIR, “Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Etkileri ve Bu Etkileri Gidermede Vergisel Bir Çözüm(1)”, s. 135.

¹⁰⁹ ÇİFTÇİ, “Enflasyonun Muhasebe Verileri Üzerindeki Etkileri Ve Enflasyon Muhasebesi Modelleri”, s. 154.

¹¹⁰ BAKIR, “Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Etkileri ve Bu Etkileri Gidermede Vergisel Bir Çözüm(1)”, s. 135.

¹¹¹ ÇİFTÇİ, “Enflasyonun Muhasebe Verileri Üzerindeki Etkileri Ve Enflasyon Muhasebesi Modelleri”, s. 154.

Kısaca özetlemek gerekirse, genel fiyat düzeyinin hızla arttığı dönemlerde paranın satın alma gücünün değişmeyeceği ve sabit kalacağı varsayımına dayanan geleneksel muhasebe ilkeleri, görüntü karın oluşumuna, dağıtılmasına ve dönen varlıkların zamanla tükenmesine yol açmaktadır. Bu nedenle, gerek bilançonun gerekse gelir tablosunun genel fiyat düzeyindeki değişmeler dikkate alınarak yeniden düzenlenmesi ve analizin bundan sonra yapılması zorunlu olmaktadır¹¹².

¹¹² DALGEÇ, "Enflasyonun Finansal Tablolar Üzerindeki Etkilerini Gidermek İçin Geliştirilen Yöntemlere Toplu Bakış", s. 44.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ENFLASYON MUHASEBESİ

1. ENFLASYON VE MUHASEBE

Muhasebe literatüründe ve uygulamasında, muhasebesinin ürettiği ve sunduğu bilgilerin doğruluğu büyük önem taşımaktadır. Muhasebe alanında doğru bilgiler sağlanabilmesi, muhasebenin kavramsal esasları içinde kalmayı ve muhasebenin genel kabul görmüş ilkelerine (paranın ölçü birimi olması, maliyet, sosyal sorumluluk, dönemsellik, tutarlılık, karşılaştırma, tam açıklama, objektiflik, tahakkuk ve tutuculuk) bağlı bir uygulamayı gerektirmektedir. Bu nedenle normal ekonomik koşullarda ilkelere uygun bir muhasebe uygulamasının ürettiği ve sunduğu bilgiler işletme ilgililerinin bilgi gereksinmesinin doğruluk ve geçerlilik açısından karşılamakta yeterli olabilmektedir. Bilginin yararlılığı için bilginin gerçekçi olması gereklidir. Muhasebe bilgisinin yararlılığı ancak bilgilerin ekonomik gerçekleri yansıtabildiği ölçüde artırılabilir¹¹³. Normal ekonomik koşullarda tarihi maliyetler muhasebesi, finansal bilgilerin yararlılığının gerçekleştirilmesinde yeterli olabilir. Ancak, normal ekonomik koşulların değişmesi, aynı muhasebe uygulamasının yeterliliğini ve sunduğu finansal tablo bilgilerinin yararlılığını azaltmaktadır¹¹⁴.

¹¹³ Ahmet YÜKSEL “Tarihi Maliyetler Muhasebesi (Geleneksel Muhasebe) Bilgileri Gerçekleri Yansıtmıyor”, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Muhasebe Enstitüsü Dergisi, S: 19, (Şubat, 1980-1), s. 23.

¹¹⁴ YÜKSEL, “Enflasyonun Muhasebe Eğitimine Getirdiği Sorumluluklar” s. 51.

Günümüzün en önemli ekonomik olaylarından birini genel fiyat düzeyinde meydana gelen değişimler, diğer bir deyişle paranın satın alma gücündeki değişimler oluşturmaktadır. Ekonomik hayatın vazgeçilmez bir parçasını oluşturan işletmeler de bu tür fiyat hareketlerinin bulunduğu bir ekonomik ortamda faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu açıdan baktığımızda işletmelerin en önemli veri kaynağı olan muhasebe, oransal ve genel fiyat düzeyindeki değişimlerin sonucu olan enflasyona karşı koruyucu önlemleri dikkate almamakta ve işlemleri maliyet esasına göre muhasebeleştirilmektedir¹¹⁵. Enflasyonun olduğu bir ülkede muhasebe bilgileri düzeltilmezse, anlamsızlaşarak yararsız duruma düşer ve işletme ile ilgili kişi, kurum veya gruplara (yöneticiler, ortaklar, borç veren, devlet gibi) yanıltıcı bilgiler verir. Muhasebe belgelerindeki rakamlar, temsil ettikleri iktisadi değerleri gerçek kıymetleri ile gösterebilmekten uzak olacağı için belgeler, doğru ve güvenilir bilgi veremeyeceklerdir. Ayrıca, enflasyonun bir sonucu olarak, muhasebe raporları, işletmenin çeşitli dönemlerindeki faaliyetlerinin ve hesaplarının karşılaştırılmasında anlamsız ve yanlış izlenimler verecektir¹¹⁶. Bunun en önemli nedeni, enflasyonun muhasebenin geleneksel ilkelerinden bazılarını anlamsız kılmasıdır. Bu ilkelerden en önemlileri; paranın değer ölçüsü olma özelliği, maliyet değerinin esas alınması, tutarlılık, objektiflik ve karşılaştırılabilirlik ilkesidir¹¹⁷. Geleneksel muhasebe anlayışı, muhasebe kayıtlarının maliyet bedeli esasına göre muhasebeleştirilmesini öngörür. Muhasebede, para ortak bir değer ölçüsüdür ve paranın kendi değerinin değişmezliği bir veri olarak alınmaktadır. Günümüzde para değerindeki devamlı değişimler karşısında, geleneksel muhasebe görüşünün “ para değerinin sabit olduğu ”, bir diğer deyişle “ lira liradır ” varsayımının gerçeğe uymadığı açıktır¹¹⁸.

¹¹⁵ BAKIR, “Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Etkileri ve Bu Etkileri Gidermede Vergisel Bir Çözüm(1)”, s. 128.

¹¹⁶ Muammer ERDOĞAN, “Türkiye’de Enflasyon Muhasebesiyle İlgili Çalışmalar ” Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Araştırma Merkezi İşletme Dergisi, C: 6, S: 1-2, (Mayıs, 1983), s. 102.

¹¹⁷ ARZOVA, “Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Etkileri ve Bu Etkilerin Vergisel Açıdan İncelenmesi”, s. 86.

¹¹⁸ Zeki DOĞAN, “Enflasyonun Muhasebe Üzerindeki Etkileri Ve Bu Etkiyi Yok Edecek Bir Muhasebe Modeli: İkame Maliyet (Cari Değer) Muhasebesi” , Vergi Dünyası Dergisi, S: 165, (Mayıs, 1995), s.102.

Enflasyon dönemlerinde para ortak bir değer ölçüsü olma özelliğini kaybetmektedir. Fiyat artışlarının ilk tahribatı, paranın aynı özelliklere sahip iki ya da daha çok kalem arasında karşılaştırma yapmayı olurlu kılan ölçme özelliğini ortadan kaldırmasıdır. Paranın dönem başındaki değerinin dönem sonundaki değerine eşit olmaması, işletmelerin finansal tablolarındaki kalemler arasında yapılması olanaklı bir karşılaştırmayı her iki ölçü biriminin aynı adı taşımasına rağmen, aslında farklı satın alma gücünü ifade etmelerinden dolayı imkansız kılacak, karşılaştırma yapılmaya çalışılması durumunda telafisi mümkün olmayacak hatalara sürükleyecektir¹¹⁹. Fakat para biriminde hiçbir değişiklik yokmuş gibi finansal bilgilerin kaydedilmesi, sınıflandırılması ve özetlenerek raporlanmasında para ölçüsü kavramına devam edilmektedir. Ancak, günümüzün ekonomik ortamında paranın ortak değer ölçüsü olarak kullanılması nedeniyle finansal tablolardaki homojenlik büyük ölçüde kaybolmaktadır¹²⁰.

Öte yandan geleneksel muhasebe, maliyetle değerlendirme ilkesini benimsemektedir. Değerin maliyete eşit olması, ancak, para değerinde değişimler olmadığı sürece mümkündür. Oysa enflasyonun hakim olduğu bir ekonomide böyle bir olasılık söz konusu olmamaktadır. Eğer işletme enflasyonist bir ortamda değerini maliyete eşit olduğu ilkesiyle hareket ederse, değişik zamanlarda alınan işletme varlıkları, artık gerçek değerlerini göstermemekte, dolayısıyla, rakam yığınından öte pek bir şey ifade etmemektedir¹²¹. Ancak para değerindeki değişimlerin hesaplara yansıtılmasının ister istemez para değeri konusunda öznel (subjektif) değerlemeleri gerektireceği ve dolayısıyla nesnellik (objektiflik) ilkesinin bozulacağı öne sürülerek geleneksel muhasebe anlayışı içinde yine de tutucu bir uygulama üzerinde ısrar edilmiştir¹²².

¹¹⁹ ARZOVA, "Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Etkileri ve Bunları Gidermeye Yönelik Öneriler", s. 86.

¹²⁰ BAKIR, "Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Etkileri ve Bu Etkileri Gidermede Vergisel Bir Çözüm", s. 128.

¹²¹ ARZOVA, "Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Etkileri ve Bunları Gidermeye Yönelik Öneriler", s.86-87.

¹²² Alparslan PEKER, *Modern Yönetim Muhasebesi*, (4. Baskı), (Fatih Yayınevi: İstanbul), 1988, s.63-64.

Muhasebede, enflasyonun sebep olduğu para değeri sorunu dikkate alınmadığı sürece bilançolar, işletmenin gerçek finansal durumunu gösteremeyecek gelir tabloları, normal faaliyet sonucu elde edilen karın yanında enflasyonun neden olduğu görüntü karı da içeren tablolar haline gelecektir.

Bu gerçeği yansıtmaktan uzak bilgiler ise ¹²³;

- * İşletme faaliyetleri hakkında yanlış izlenimler edinilmesini,
- * Aşırı kar dağıtımı ve aşırı vergilendirmeye,
- * Reel verimliliğin üzerinde aşırı ücret talepleriyle karşılaşılmasına,
- * Aşırı kar dağıtımı, vergilendirilme ve ücret artışı sonucu işletmelerin likidite sıkıntısına düşmesine,
- * Yanlış üretim, fiyat, satış ve prim politikalarının izlenmesine ,
- * Yanlış yatırım kararlarının alınmasına neden olabilecektir.

Sayılan bu olumsuzluklar, geleneksel muhasebelerin enflasyon ortamında yetersiz kaldığını ve bu yetersizliği sonucunda da çeşitli zararlara sebep olabileceğini göstermektedir.

Sonuç olarak, fiyatların değiştığı ekonomik koşullarda tarihi maliyetlere dayalı geleneksel muhasebenin ürettiği bilgiler ve finansal tablolar ekonomik önemlerini yitirmektedir. Bu, geleneksel değerlendirme yöntemlerinin, para değerindeki değişmezliği varsayımını veya değişen para değerini dikkate almamasının bir sonucudur. Bu nedenle fiyatların değiştığı koşullarda genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri yetersiz kalmaktadır. Ölçü birimi olarak farklı satın alma güçlerine sahip, eşdeğer olmayan para birimlerinin kullanılması ise, muhasebe bilgilerinin homojenliğini bozmakta, işletme ilgililerini yanıltan bilgilerin sunulmasına neden olmaktadır. Bu bilgilere dayanılarak alınan kararlar ve katlanılacak maliyetler nedeniyle işletmelerin devamlılığı tehlikeye sokulmaktadır. Diğer taraftan, geleneksel gerçekleşme ilkesi ve varlıkların değerlemesinde tarihi maliyetlerin esas alınması, kar kavramını etkilemekte ve muhasebenin tarafsızlık ilkesini sadece varlıkların satın alındığı dönemler için

¹²³ ÇİFTÇİ, "Enflasyonun Muhasebe Verileri Üzerindeki Etkileri Ve Enflasyon Muhasebesi Modelleri", s. 143.

geçerli kılmaktadır¹²⁴. Geleneksel muhasebenin işleyişini ve fonksiyonlarını yerine getirmesini engelleyen işletmelerin faaliyet ve kararlarını aksatan enflasyonun yakın bir gelecekte – özellikle Türkiye açısından sona erdirilemeyeceği bilindiğine göre; bir yandan enflasyonla mücadele edilirken diğer yandan da enflasyonla birlikte nasıl yaşanabileceğinin ve etkilerinin nasıl en az seviyeye indirilebileceğinin araştırılması gerekmektedir¹²⁵. Bu çalışmada enflasyonun muhasebe verileri üzerindeki etkileri incelenirken, sadece temel finansal tablolar olan, bilanço ve gelir tablosu ele alınmıştır.

2. ENFLASYON DÖNEMLERİNDE MUHASEBE BELGELERİNİN NİTELİĞİNİN BOZULMASINA NEDEN OLAN BAŞLICA ETKENLER

2.1. Para Değerindeki Değişme Oranının Etkileri

Para değerindeki değişme oranı yükseldikçe, bu değişmelerin muhasebe belgelerini anlamsızlaştırma gücü de artmaktadır. Diğer bir deyişle yıllık enflasyon oranının %1,5 olduğu bir ülkede, genel fiyat düzeyindeki yükselmenin muhasebe verileri üzerindeki etkisi gözardı edilebilir. Ama çift rakamlı oranlar düzeyine çıkmış enflasyonist bir ekonomide, para değerindeki düşme (genel fiyat düzeyinde yükselme) o yılın bilanço ve gelir tablosu hesaplarını önemli derecede etkileyecektir¹²⁶.

2.2. Varlıkların Dönme Çabukluğunun Etkileri

Maddi varlıkların, dönme çabukluğunun büyüklüğüne bağlı olarak para değerlerindeki değişmelerden daha az etkilendikleri görülmektedir. 1990 yılında alınmış bir arsayı belirten kalem, 1990 yılından bu yana oluşmuş para değeri değişikliklerin tümünden etkilenir. Bu süre içinde genel fiyat düzeyi % 200 arttıysa, bu arsanın

¹²⁴ YÜKSEL “Enflasyon Muhasebesi, (1. Baskı), (Literatür Yayınları: İstanbul),1997, s.41.

¹²⁵ ÇİFTÇİ, “Enflasyonun Muhasebe Verileri Üzerindeki Etkileri Ve Enflasyon Muhasebesi Modelleri”, s. 141.

¹²⁶ PEKER, Modern Yönetim Muhasebesi, s. 75.

bugünkü para ile anlatımında, 1990'dakine oranla %200 yükselmiş olur. Halbuki ortalama devir hızı "bir" olan stokun maliyet değeri ile yeni satın alma değeri arasında yalnızca ele alınan hesap dönemi başı ile sonu arasındaki (Örneğin; 1997 başı ve sonu), para değerindeki değişimler oranında fark ortaya çıkar. Örneğin, bir dönemde enflasyon %40 olduysa, dönme çabukluğu bir olan stok değerindeki fark da sadece %40 civarında kalır. Eğer aynı hesap döneminde dönme çabukluğu 2 olan bir başka stok varsa, bunun etkilenme oranı aynı hesap dönemindeki para değeri değişme oranının yaklaşık olarak yarısına, yani % 20'sine, eşit olur¹²⁷.

2.3. Varlıkların Gerçek Ya da Nominal Varlık Niteliğine Sahip Olmalarının Etkileri

Kasa, alıcılar, alacak senetleri, borçlar ve borç senetleri gibi parasal varlıklar, fiyat hareketleri karşısında nominal değerleri aynı kaldığı halde, satın alma güçleri ters yönde değişen varlık kalemleridir. Parasal olmayan varlıklar ise fiyat hareketleri karşısında nominal değerleri değişen, buna karşılık reel değerleri yani satın alma güçleri aynı kalan varlıklardır. Stoklar, maddi duran varlıklar, hisse senetleri, peşin ödenen giderler, peşin tahsil edilen gelirler gibi kalemler örnek verilebilir¹²⁸. Enflasyon ortamında parasal varlıkları parasal olmayan varlıklardan fazla olan işletmeler enflasyondan dolayı satın alma güçlerinde kayba uğrayıp zarar (satın alma gücü kaybı) ederken, parasal olmayan varlıkları parasal varlıklardan fazla olan işletmeler satın alma güçlerini koruyup kazanç (satın alma gücü kazancı) elde ederler¹²⁹.

¹²⁷ PEKER, *Modern Yönetim Muhasebesi*, s. 76.

¹²⁸ ÇİFTÇİ, "Enflasyonun Muhasebe Verileri Üzerindeki Etkileri Ve Enflasyon Muhasebesi Modelleri", s. 142.

¹²⁹ HACİRÜSTEMOĞLU, *Enflasyon Muhasebesi Uygulamaları (Türkiye Muhasebe Standardı-2: Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Finansal Raporlama*, s. 20.

2.4. İşletmenin Borçtan Yararlanma Oranının Etkileri

İşletmelerin borçtan yararlanma oranına bağlı olarak, enflasyonun neden olduğu satın alma gücü kayıplarının, borcu veren işletmeye yüklediği söylenebilir. Dönemler boyunca, parasal hakları belirleyen işletmeye doğru akışlar (satışlar, yeni öz kaynak eklemeleri gibi) işletmenin parasal varlıklarını yükseltir. Bu akışların zamanlarına ve büyüklüklerine bağlı olarak da işletme parasal nitelikli varlıkları elde bulundurma nedeni ile enflasyon dönemlerinde satın alma gücü kayıplarına uğrar . Diğer tarafta ise, yine dönemler boyunca üretim faktörleri satın almaları banka kredileri gibi nedenler ile parasal yükümlükler ortaya çıkar. Bu parasal yükümlülüklerin ortaya çıkış zamanı ve büyüklüğüne bağlı olarak da işletme, kredi veren kuruluş ve kişilerden bir kısım satın alma gücü kazançları sağlar. Enflasyonun tüm etkilerini işletmenin dönem sonuçlarına yansıtılabilmesi için söz konusu gerçek faaliyet karına, parasal varlık ve yükümlükler nedeni ile ortaya çıkan satın alma gücü kazanç ve zararını da eklemek gerekir¹³⁰ .

2.5. İşletmenin İçinde Bulunduğu Sektörün Gelişme Yönü Ve Hızının Etkileri

Enflasyonun işletmeler açısından oluşturduğu en önemli sorunlardan birinin fiyatlardaki oransal değişimler nedeniyle ortaya çıktığı söylenebilir. Enflasyon ekonomide tüm sektörleri genel çizgileri ile etkilemesine karşın bu etki her sektör için aynı şiddet ve hatta aynı yönde gerçekleşmeyebilir. Bu nedenle, teknik, sosyal ve başka bir kısım unsurların da eklenmesiyle bazı sektörlerde göreceli fiyat gerilemeleri dahi görülebilir. Bu durum, söz konusu sektörlerde kullanılan ve özelliği olan sermaye mallarının fiyatlarını da etkiler. Dolayısıyla bu tür sektörlerde yer alan işletmelerin özellik taşıyan bazı varlıklarının nominal değerlerinin enflasyonla aynı oranda yükselmediği, diğer bir deyişle, gerçek değerlerinin göreceli olarak düştüğü gözlenebilir¹³¹.

¹³⁰ PEKER, *Modern Yönetim Muhasebesi*, s. 77-78.

¹³¹ PEKER, *Modern Yönetim Muhasebesi*, s. 78.

2.6. Teknolojik Gelişmelerin Etkileri

Teknik gelişmelerin ekonomik hayata uygulanması, çoğunlukla bu gelişmelerin kullanılması ile elde edilecek ürünün kalitesinin yükseltilmesi ya da birim maliyetlerinin düşürülmesinin sağlandığı durumda olanaklıdır. Eğer kalitede üstünlük sağlayan yeni bir tesis söz konusu ise, bu tesisin üretim gücüne göre maliyetinin eskisinden yüksek olması durumunda dahi iş hayatına uygulanabilir. Ancak, özellikle ürettiği mamuller az çok standart olan yeni makine ve tesislerin iş hayatına uygulanması, bu makine ve tesislerin üretim güçlerine göre maliyetlerinin daha düşük olarak gerçekleştiğini gösterir. Dolayısıyla, özellikle bu ikinci durumda, teknik gelişmelerin maliyetler üzerindeki etkilerinin paranın değerindeki düşmelerin etkisi ile ters yönde olduğu söylenebilir¹³².

3. ENFLASYON MUHASEBESİ

3.1. Tanımı

Enflasyon muhasebesi, enflasyonu muhasebe ile birleştiren çalışma alanıdır. Enflasyon muhasebesi genellikle tarihi maliyetle ifade edilmiş işletme değerlerine fiyat değişmelerinin etkisini gösteren ve gerekli önlemleri alarak işletme değerlerinin gerçeği belirtmesine olanak veren muhasebedir. Yüksek enflasyon dönemlerinde finansal raporlama olarak enflasyon muhasebesi tanımı ise, enflasyonun finansal tablolar üzerinde oluşturduğu bozulmayı gidermek amacıyla geliştirilmiş olan muhasebe yöntemlerine verilen isimdir¹³³.

Geleneksel muhasebenin ilkelerinden olan değer maliyete eşit olması ilkesi, para değerinde değişimler olmadığı, para biriminin değerinin sürekli olarak aynı satın alma gücüne sahip olduğu varsayımından hareket etmektedir. Oysa, günümüzde fiyat hareketleri dolayısıyla para biriminin satın alma gücündeki tutarsızlık sürekli bir özellik

¹³² PEKER, *Modern Yönetim Muhasebesi*, s. 75.

¹³³ HACİRÜSTEMOĞLU, *Enflasyon Muhasebesi Uygulamaları (Türkiye Muhasebe Standardı-2 : Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Finansal Raporlama)*, s.16.

göstermektedir¹³⁴. Paranın satın alma gücünün değişmeyeceği varsayımına dayanan geleneksel muhasebede, değerlendirme ölçüsü olarak tarihi maliyetler, ölçü birimi olarak da paranın nominal değeri kullanılmaktadır¹³⁵. Bu duruma göre, muhasebe ilkelerini, para değerindeki değişimleri hiç gözönünde tutmadan, eskiden olduğu gibi aynı şekilde uygulamak, gerçekçi bir davranış olamayacaktır. Para değerindeki bu değişimler karşısında bir çare olarak geleneksel muhasebenin “para ortak bir değer ölçüsüdür ” ilkesi bırakılarak, paranın yerine daha tutarlı bir ölçü biriminin kullanılması düşünülebilir. Ancak, böyle objektif bir ölçü biriminin bulunmasındaki olanaksızlık, bütün sakıncalarına karşılık para biriminin muhasebede yine de ortak bir değer ölçüsü olarak kullanılmasını zorunlu kılmaktadır . Bununla beraber, ortak bir değer ölçüsü olarak kullanılan bu para biriminin değerinde zamanla ortaya çıkan değişikliklerin de gözönünde tutulması zorunluluğu vardır. Aksi takdirde, fiyat istikrarının bulunduğu dönemlerde görevini kolaylıkla yürütebilen geleneksel muhasebe, fiyat hareketlerinin olduğu dönemlerde gerçeği göstermeyen hayali rakamları kapsar¹³⁶ .

Tarihi maliyet muhasebesinin sunduğu bilgiler yanlış değildir. Fakat fiyatların değiştiği dönemlerde oldukça önemli kusurlara sahiptir. Bu kusurlar şu şekilde sıralanabilir¹³⁷.

- * Cari gelirlerin, daha önceki tarihte yapılan maliyetlerle karşılaştırılması nedeniyle, raporlanan işletme sonuçlarının tamamen dağıtımı, sermayenin korunması için gerekli olan tutarlarında dağıtılmasına neden olabilir.
- * Bilançoda raporlanan varlık tutarları işletmede kullanılan kaynakların gerçek ölçüleri olmayabilir.
- * Bu eksikliklerin bir sonucu olarak, yatırılan sermayenin getirisini ölçmek için yapılan hesaplamalar yanlış fikir verebilir.

¹³⁴ Kamuran PEKİNER, *İşletme Denetimi (İşletme Analizleri)*, (5.Baskı), (İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Muhasebe Enstitüsü Yayınları Yayın No: 55 İstanbul), 1988, s. 69.

¹³⁵ Nejat AKINCI, Necmettin ERDOĞAN, *Finansal Tablolar Analizi*, (4. Baskı), (Barış Yayınları: İzmir), 1995, s. 317.

¹³⁶ PEKİNER, *İşletme Denetimi (İşletme Analizleri)*, s. 69.

¹³⁷ HACİRÜSTEMOĞLU, *Enflasyon Muhasebesi Uygulamaları (Türkiye Muhasebe Standardı-2 : Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Finansal Raporlama)*, s.15.

- * Fiyat değişikliklerine bağlı olarak doğan elde bulundurma gelir ve giderleri dikkate alınmadığı için, faaliyet sonuçlarının başarılmasında yönetimin etkinliği görülmeyebilir.
- * Parasal değerlere bağlı varlıkların (nakit ve alacaklar gibi) elde tutulması ile doğan kayıplar ve borçlanmadan doğan kazançlar dikkate alınmaz .
- * Paranın gerçek değerindeki değişmeler dikkate alınmadığı için, yanlış başarı trendi etkisi verebilir.

Yukarıda belirtilen eksikliklerin bir sonucu olarak tarihi maliyet rakamları, bunların kullanıcılarına (ortaklar, yatırım analistleri, menkul kıymetler borsası, kredi verenler, diğer işletmeler, hükümetler, yöneticiler ve işletmelerde çalışanlar gibi) yeterli bilgi veremeyecektir¹³⁸.

3.2. Amaçları

Enflasyon muhasebesinin genel amacı, cari maliyetler ile cari gelirleri karşılaştırarak işletme sermayesinin;

- * Satın alma gücü,
- * Üretim gücü,

yönünden korunmasını sağlamaktır¹³⁹. Enflasyon muhasebesinin, muhasebe bilgilerini üretme işlevini yüklenmesi söz konusu değildir. Bu nedenle, geleneksel muhasebe bilgilerini, cari maliyetler düzeyine indirgeyerek, cari maliyetler ile cari gelirleri karşı karşıya getirmek suretiyle düzeltir. Böylece finansal tablolarda yer alan bilgileri ekonomik ve finansal yönden güncelleştirir. Başka bir deyişle, enflasyon muhasebesinin temel amacı, geleneksel muhasebenin ürettiği bilgileri (kullanıcılar yönünden) anlamlı hale getirerek, işletme sermayesinin satın alma veya üretim gücü yönünden korunmasını sağlamaktır. Böylece geleneksel muhasebenin kayıt, sınıflama ve özetleme işlevlerinin yanına “ekonomik ve finansal güncelleştirme ” eklenerek; gerek muhasebe verilerinin

¹³⁸ HACİRÜSTEMOĞLU, Enflasyon Muhasebesi Uygulamaları (Türkiye Muhasebe Standardı-2 : Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Finansal Raporlama), s. 15.

¹³⁹ AKINCI, ERDOĞAN, Finansal Tablolar Analizi, , s. 318.

işletme karar süreçlerinde daha etkili kullanılmasına olanak sağlayacak gerekse veri kullanıcılarına anlamlı muhasebe bilgileri sunulmuş olacaktır.

Enflasyon muhasebesinin bir diğer amacı, enflasyon dönemlerinde ortaya çıkan tüm fiyat değişmelerinin (genel ve özel) işletme değerleri üzerinde oluşturduğu etkileri gidermek ve gerçek değerlere ulaşmasını sağlamaktır. Enflasyon muhasebesi temel anlamda bir işletmenin faaliyet sonuçlarını, performanslarını, o işletmenin iş yapma kapasitesine uygun bir değerlendirme yaparak hesaplamayı amaçlamaktadır. İşletmelerin mevcut işlerini, operasyonlarını ve faaliyetlerini devam ettirebilmeleri için gerekli olan finansal ihtiyaçlarında meydana gelen değişmelerde, faiz oranlarındaki farklılıklarda gözönünde bulundurularak, enflasyona göre düzeltilmiş kar hesaplanır¹⁴⁰.

4. ENFLASYON MUHASEBESİ MODELLERİ

Enflasyon muhasebesi, uzun yıllardır üzerinde çalışılan bir konudur ve 1975 yılından itibaren Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi'nin hazırladığı standartlar arasında yerini almıştır. Uluslararası Muhasebe Standartları'ndan 6 sayılı standart "Değişen Fiyatlar Karşısında Muhasebe Uygulamaları", 15 sayılı standart "Değişen Fiyat Seviyelerinin Etkilerini Yansıtan Bilgiler" ve 29 sayılı standart "Hiperenflasyonlu Ekonomilerde Mali Raporlama" ile ilgilidir. Uluslararası Muhasebe Standartları'ndan 6 sayılı standart 1.1.1978 tarihinde İngiltere, Kanada, Hollanda gibi bazı ülkelerde uygulamaya konulmuş, 15 sayılı standardın 1.1.1983 tarihinde 6 sayılı standardın yerine geçmesiyle son bulmuştur¹⁴¹. Enflasyon muhasebesi uygulamalarında en son düzenleme, 1 Ocak 1990 tarihinde yürürlüğe giren yüksek enflasyon ortamında bulunan ekonomilerde finansal raporların nasıl hazırlanacağını hükme bağlayan 29 sayılı Uluslararası Muhasebe Standardı (IAS-29)'dir. Türkiye'de de Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu tarafından 1996' da yayınlanan muhasebe standartlarının ikincisi

¹⁴⁰ Kadir TUAN, Zeki DOĞAN, "İşletmelerde Enflasyon Muhasebesinin Kullanım Oranının Tespitine İlişkin Bir Alan Çalışması", *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, C: 25, S.: 1, (Nisan, 1996), s. 108-109.

¹⁴¹ A. Sait SEVGİNER, Rüstem HACİRÜSTEMOĞLU *Yönetim Muhasebesi* (3. Basım), (Marmara Üniversitesi Nihat Sayar Eğitim Vakfı Yayınları Yayın No: 458 – 691 : İstanbul), 1993, s. 455.

"(TMS-2) Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Finansal Raporlama Standardı" dır. Büyük ölçüde 29 Nolu Uluslararası Muhasebe Standardı'nın hükümlerinin yer aldığı 2 Nolu TMS standardı 1997 yılından itibaren yürürlüğe girmiştir¹⁴². Ancak, bu standardın uygulaması henüz zorunlu değildir.

Uluslararası Muhasebe Standartları'ndan 6 sayılı "Değişen Fiyatlar Karşısında Muhasebe Uygulamaları" başlıklı standartta, değişen fiyatlar karşısındaki muhasebe uygulamaları konusu ele alınmıştır. Burada geleneksel muhasebe yaklaşımının fiyat değişiklikleri karşısındaki eksikliklerini gidermek için, nispi (özel) fiyatlardaki değişmeler ve genel fiyat düzeyindeki değişmeler üzerinde durulmuştur¹⁴³.

Bu nedenle enflasyon muhasebesi modelleri ;

- * Genel fiyat seviyesi,
- * Fiyatlar özel seviyesinden

hareket ederek, tarihi maliyetler yerine cari maliyetlere ulaşmaya yöneliktir.

Enflasyon muhasebesi modellerinin genel amacı¹⁴⁴;

- * Farklı dönemlerdeki paranın değerinin, dönem sonundaki aynı değerdeki paranın satın alma gücüne indirgenmesi yoluyla, homojenliğini yitiren finansal tabloları aynı para birimi ile ifade etmek,
- * Gerek maliyetleri gerekse gelirleri cari para değeri ile karşılaştırarak gerçek karı bulmak,
- * Parasal değerleri elde bulunduran işletmelerin uğradığı kazanç ve kayıpları saptamak,
- * Böylece finansal tabloların karşılaştırma olanağını sağlamaktır.

Özel fiyatlardaki değişmeler, işletmelerin elinde bulundurduğu belirli varlık ve kaynakların fiyatlarının değişmesidir. Özel fiyatlardaki değişmeler sonucu bilanço tarihindeki varlıkların tarihi maliyetle mi yoksa cari değerle mi sunulması gerektiği tartışmalara yol açmıştır. Ayrıca, burada fiyat değişmelerinin finansal tablolara yansıtılması konusuna da açıklık getirilmelidir.

¹⁴² AKDOĞAN, TENKER, *Finansal Tablolar Analizi Ve Mali Analiz Teknikleri*, s. 602.

¹⁴³ HACİRÜSTEMOĞLU, *Enflasyon Muhasebesi Uygulamaları (Türkiye Muhasebe Standardı-2 : Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Finansal Raporlama)*, s. 32.

¹⁴⁴ AKINCI, ERDOĞAN, *Finansal Tablolar Analizi*, s. 319.

Genel fiyat düzeyindeki değişmeler ise, paranın satın alma gücündeki değişmeleri dikkate almaksızın finansal tabloların düzenlenmesine devam edilip edilmeyeceği sorusunu ortaya çıkarmaktadır. Anlaşılacağı gibi, özel ve genel fiyatlardaki değişmeler bu değişmelerin muhasebeye etkisi sorununu ortaya çıkarmaktadır.

Değişen fiyatların finansal tablolar üzerindeki etkilerini kaldıracak bir yöntem üzerinde uluslararası bir birliktelik sağlanamamıştır. Özel ve genel fiyatlar düzeyindeki yükselmelerin nedeni ne olursa olsun, konu işletme dışı bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Bu olumsuzluğa işletmenin önlem alması ve varlığına devam etmesi gerekmektedir. Enflasyonun işletmenin varlıkları ve bunların finansman kaynakları üzerindeki etkileri enflasyon muhasebesi uygulamalarıyla ortadan kaldırılmaya çalışılmalıdır¹⁴⁵.

TMS-2 ve IAS-29 nolu standart (Hiperenflasyonlu Ekonomilerde Mali Raporlama) ; enflasyon ortamında tarihi ve cari değeri kullanarak hazırlanan finansal tabloların, bilançonun düzenlendiği tarihteki paranın satın alma gücünü esas almadıkları sürece sağlıklı bir gösterge olarak kabul edilemeyeceğini belirtmektedir. Bu nedenle, konsolide tablolarda dahil olmak üzere, finansal tabloların düzeltilerek, düzenlendiği tarihteki paranın satın alma gücüne göre hesapların ifadesinin sağlanması salık verilmektedir¹⁴⁶. Aksi halde, düzeltme yapılmadan finansal tabloların karşılaştırılması mümkün olmayacaktır ve yapılacak karşılaştırmalar yanıltıcı sonuçlara yol açacaktır. TMS-2 nolu standardın amaç maddesinde; “Yüksek enflasyonlu dönemlerde ulusal para birimine (Türk Lirası birimine) göre sunulan faaliyet sonuçları ve finansal durumun bir anlam taşımayacağı, ulusal para biriminin (Liranın) satın alma gücünde meydana gelen azalışlar, farklı tarihlerde ortaya çıkan işlem ve olayların karşılaştırılmasını önleyeceği ve sonuçların yanıltıcı olacağı gözönünde tutularak finansal tabloların dönem sonundaki paranın (Liranın) satın alma gücüne göre düzeltilmesi sağlanır ” denmektedir. Bu nedenle, TMS-2 gözönünde bulundurularak ve uygulamada da tarihi maliyetlere göre düzenlenmiş finansal tablolar “Genel Fiyat Düzeyi Muhasebesine” göre düzeltildiği için

¹⁴⁵ HACİRÜSTEMOĞLU, Enflasyon Muhasebesi Uygulamaları (Türkiye Muhasebe Standardı-2 : Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Finansal Raporlama), s. 32-33.

¹⁴⁶ AKDOĞAN, TENKER, Finansal Tablolar Analizi Ve Mali Analiz Teknikleri, s. 602.

enflasyon muhasebesi modellerinden, sadece "Genel Fiyat Düzeyi Muhasebesi" TMS-2 çerçevesinde ayrıntılı olarak açıklanacaktır.

4.1. Genel Fiyat Düzeyi Muhasebesi Modeli

4.1.1 Yöntemin Özelliği

"Genel Fiyat Düzeyi Muhasebesi"; genel fiyat değişmelerinin finansal tablolar üzerinde oluşturduğu etkileri gidermek ve fiyat hareketlerinin işletmenin ekonomik durumunda meydana getirdiği değişmeyi belirlemek amacı ile finansal raporların genel fiyat endeksleri ile düzeltilmesini öngören bir yöntemdir¹⁴⁷. Diğer bir deyişle, paranın satın alma gücünün değiştiği gerçeğinden hareketle, homojenliğini yitiren finansal tabloları aynı para birimiyle göstermek, hasılat ve maliyetleri cari para değeriyle ifade ederek, işletmenin gerçek sonuçlarını bulmak ve parasal değerleri elde bulundurmaktan dolayı, işletmenin uğradığı elde bulundurma kazanç ya da kaybını ortaya koymaktır¹⁴⁸.

Genel fiyat düzeyi muhasebesi modeli, geleneksel muhasebeye alternatif bir model olmadığı gibi, tarihi değerlere göre tutulan geleneksel muhasebenin terk edilmesini de gerektirmemektedir. Genel fiyat düzeyi muhasebesi modeli, geleneksel muhasebeye göre hazırlanan finansal tabloların bugünkü para ile belirlenmesi işlemidir¹⁴⁹. Geleneksel muhasebe, ölçü birimi olarak paranın nominal değerini esas alırken, genel fiyat düzeyi muhasebesi, paranın reel değerini, yani satın alma gücünü esas almaktadır¹⁵⁰. Diğer bir deyişle, genel fiyat düzeyine göre düzeltilmiş finansal tablolarda yer alan bilgiler, tarihi maliyetlerin genel satın alma gücü itibarıyla düzeltilmiş tutarlarından ibarettir. Bu nedenle, tablolardaki bilgilerin "cari değer" kavramıyla karıştırılmaması gerekir. Çünkü, genel satın alma gücü esasına göre yapılan düzeltmelerde, geleneksel muhasebenin tarihi maliyetlere dayalı değerlendirme esası

¹⁴⁷ ARZOVA, "Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Etkileri ve Bunları Gidermeye Yönelik Öneriler"s.90.

¹⁴⁸ ÇİFTÇİ, "Enflasyonun Muhasebe Verileri Üzerindeki Etkileri Ve Enflasyon Muhasebesi Modelleri", s.159.

¹⁴⁹ AKDOĞAN, TENKER, *Finansal Tablolar Analizi Ve Mali Analiz Teknikleri*, s. 613.

¹⁵⁰ YÜKSEL, *Enflasyon Muhasebesi*, s.41.

değişmemektedir¹⁵¹. Örneğin ; 1992 yılında 500.000.000 TL' sına satın alınan bir makinenin 1998 yılındaki para birimi ile ifadesi endeksin 1992 yılında 300, 1998 yılı sonunda 1500 oluşuna göre,

$$500.000.000 \text{ TL} \times \frac{1500}{300} = 2.500.000.000.- \text{ TL}$$

olacaktır ki, bunu yenileme maliyeti (cari değer) ile karıştırmamak gerekir. Söz konusu tutar, genel fiyat düzeyindeki değişimleri yansıtmakta olup, 1992 yılında alınan 500.000.000.- TL' lik makinenin 1998 yılında 2.500.000.000.- TL' ye eş değerde olduğunu belirtmektedir. Yoksa bu değer makinenin 1998 yılındaki yenileme maliyetini yansıtmamaktadır. Yerine aynı koşullarda yenisi alınması halinde harcanacak tutar olan yenileme maliyeti, ancak cari değerlerin esas alınması veya özel fiyat endekslerinin kullanılması durumunda saptanabilir. Genel fiyat endekslerine göre yapılan düzeltmeler yalnızca tarihi maliyetlerin genel fiyat düzeyine göre düzeltilmiş tutarlarını bulmaya yardım etmektedir¹⁵².

Genel fiyat düzeyi yönteminin temel amacı, farklı dönemlerdeki lirayı, dönem sonundaki liranın satın alma gücüne indirgemek amacıyla tüm rakamların karşılaştırılabilirliğini sağlayacak bir biçimde sunulmasını sağlamaktır¹⁵³. Genel fiyat düzeyi muhasebesinde kar, tüm kalemler aynı satın alma gücü birimine göre belirlendikten sonra, gelire maliyetlerin karşılaştırılması sonucu hesap edilmektedir¹⁵⁴.

¹⁵¹ ÇİFTÇİ, "Enflasyonun Muhasebe Verileri Üzerindeki Etkileri Ve Enflasyon Muhasebesi Modelleri", s.160.

¹⁵² AKDOĞAN, TENKER, *Finansal Tablolar Analizi Ve Mali Analiz Teknikleri*, s. 613.

¹⁵³ Hasan BAKIR, Güven SEVİL, *Finansal Tablolar Analiz Teknikleri* , (1.Baskı), (Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları : Eskişehir), 1997, s.306.

¹⁵⁴ AKDOĞAN, TENKER, *Finansal Tablolar Analizi Ve Mali Analiz Teknikleri*, s. 613.

4.1.2. Endekslerin Seçimi

Paranın satın alma gücündeki değişimin saptanmasında hangi endekslerin kullanılacağı belirlenmesi bu yöntemin en önemli sorunlarından birisini oluşturmaktadır¹⁵⁵. Genel fiyat düzeyi modelinden beklenen yararın sağlanabilmesi, paranın satın alma gücündeki değişimlerin çok iyi izlenmesine bağlıdır. Para değerindeki düşüşleri en iyi biçimde yansıtacak endeksler¹⁵⁶, ekonomideki mal ve hizmetlerin fiyatlarındaki değişimleri bir bütün olarak yansıtan genel fiyat endeksleridir. Enflasyon muhasebesi modellerinin uygulandığı hemen hemen bütün dünya ülkelerinde genel fiyat düzeyinin ölçülmesi amacıyla;

- * Toptan eşya fiyatları endeksi ,
- * Tüketici fiyatları endeksi ,
- * Milli gelir deflatörü ,

olmak üzere en az üç tip fiyat endeksi hazırlanmaktadır. Bunlardan, toptan eşya fiyatları endeksi, toptancı piyasasında satılan belirli malların fiyatlarının ortalamasını ; tüketici fiyatları endeksi, ücret ve maaşla geçinen kimselerin kullandığı belli başlı mallardan oluşturulan mal grubunun fiyatlarının ortalamasını ve milli gelir deflatörü ise, ülkede üretilen bütün mal ve hizmetlerin fiyatlarını kapsayan karma bir endekstir. Milli gelir deflatörünün, paranın satın alma gücündeki değişimleri yansıtan en iyi endeks olduğu genel kabul görmektedir. Ancak, bu endeksin geç yayınlanması ve çoğu zaman aylık değerleri gösteren serilerinin olmayışı nedeniyle, genellikle diğer iki endeksten biri tercih edilmektedir¹⁵⁷.

¹⁵⁵ AKDOĞAN, TENKER, *Finansal Tablolar Analizi Ve Mali Analiz Teknikleri*, s. 614.

¹⁵⁶ AKINCI, ERDOĞAN, *Finansal Tablolar ve Anazlizi*, s. 320.

¹⁵⁷ Yavuz ÇİFTÇİ, "Fiyatlar Genel Seviyesi Muhasebesi", *Vergi Sorunları Dergisi*, S: 124, (Ocak, 1999), s. 119-120.

Kullanılan fiyat endeksinin aşağıdaki özellikleri taşıması yararlı olacaktır¹⁵⁸.

- * Endekste yer alacak mal ve hizmetlerin sayısı, ekonomide üretilen mal ve hizmetleri yeterince temsil edecek miktarda olmalıdır.
- * Endeks zamanında ve düzenli olarak sağlanabilmelidir.
- * Endeksin hazırlanmasında, fiyat hareketlerinin doğru bir biçimde yansıtacak teknik ve yöntemlerden yararlanılmalıdır.
- * Yararlanılacak endeks aynı zamanda, geçmiş yıllara ilişkin fiyat hareketlerini de yansıtılabilmelidir.
- * Kullanılacak endeks bilim ve iş çevrelerinde de kabul görmüş endeks niteliğinde olmalıdır.

Bu özellikleri taşıyacak fiyat endeksi paranın satın alma gücünün ölçülmesinde iyi bir gösterge olarak kullanılabilir. Türkiye'de yayınlanmakta olan endekslere baktığımızda yukarıdaki özelliklere en uygun olanın toptan eşya fiyatları endeksi (TEFE) olduğu söylenebilir. Nitekim, Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu (T M U D E S K) tarafından 1997 yılı başından itibaren geçerli olmak üzere yayınlanan “ TMS-2 : Yüksek Enflasyon Dönemlerin Finansal Raporlama ” standardını 26. Maddesinde Devlet İstatistik Enstitüsü' nün (D.İ.E.) yayımlandığı toptan eşya fiyatları endeksinin kullanılacağı belirtilmiştir.

4.1.3. Düzeltme Süreci

Düzeltme işlemi, bilançoda tüm varlık ve kaynak hesaplarını, gelir tablosunda gelir ve gider kalemlerini kapsayacak şekilde yapılır. Ayrıca, TMS- 2 nolu standardın 20. maddesinde belirtildiği gibi enflasyondan dolayı parasal kalemlerin satın alma gücünde meydana gelen kazanç ve kayıpların hesaplanarak gelir tablosunda ayrı bir

¹⁵⁸ AKINCI, ERDOĞAN, *Finansal Tablolar ve Analizi*, s. 320.

kalem olarak 64. Diğer Faaliyetlerden Gelir Ve Karlar veya 66. Finansman Giderleri hesap gruplarında ayrı bir kalem olarak gösterilir.

Düzeltilme işleminin ilk kez yapılabilmesi için aşağıdaki işlemlerin sırası ile yapılması gerekir¹⁵⁹:

1. İSLEM : Düzeltmelerin yapılacağı dönemin tarihi verilere göre düzenlenmiş dönem başı bilançosu, dönem sonu bilançosu ve cari dönemin gelir tablosunun temin edilmesi,

2. İSLEM : Dönem başı ve dönem sonu bilançosunda yer alan bütün kalemler parasal ve parasal olmayan şeklinde sınıflandırılması,

3. İSLEM : Dönem başı ve dönem sonu bilançosunda yer alan bütün parasal olmayan değerler analiz edilerek işletmeye giriş yılları ve yıllar itibariyle gösterdikleri değişimlerin saptanması,

4. İSLEM : Dönem başı ve dönem sonu bilançosunda yer alan bütün parasal olmayan değerler , dönem sonu bilançosunun düzenlendiği tarihteki genel fiyat düzeyi endeksinin parasal olmayan değerlerin elde edildiği ve bu değerlerle ilgili değişmelerin ortaya çıktığı tarihteki genel fiyat düzeyi endeksine bölünmesiyle elde edilen düzeltme katsayısı ile çarpılarak dönem sonu (cari yıl) satın alma gücü ile ifade edilmesi,

5. İSLEM : Parasal olmayan değerler dönem sonu satın alma gücü ile ifade edildikten sonra “ piyasa ya da maliyet değerlerinden düşük olanı ile değerlendirme ” ilkesinin uygulanması,

¹⁵⁹ YÜKSEL, Enflasyon Muhasebesi , s. 43 - 44 ; ÇİFTÇİ, “Fiyatlar Genel Seviyesi Muhasebesi”, s.122’ den derlenmiştir.

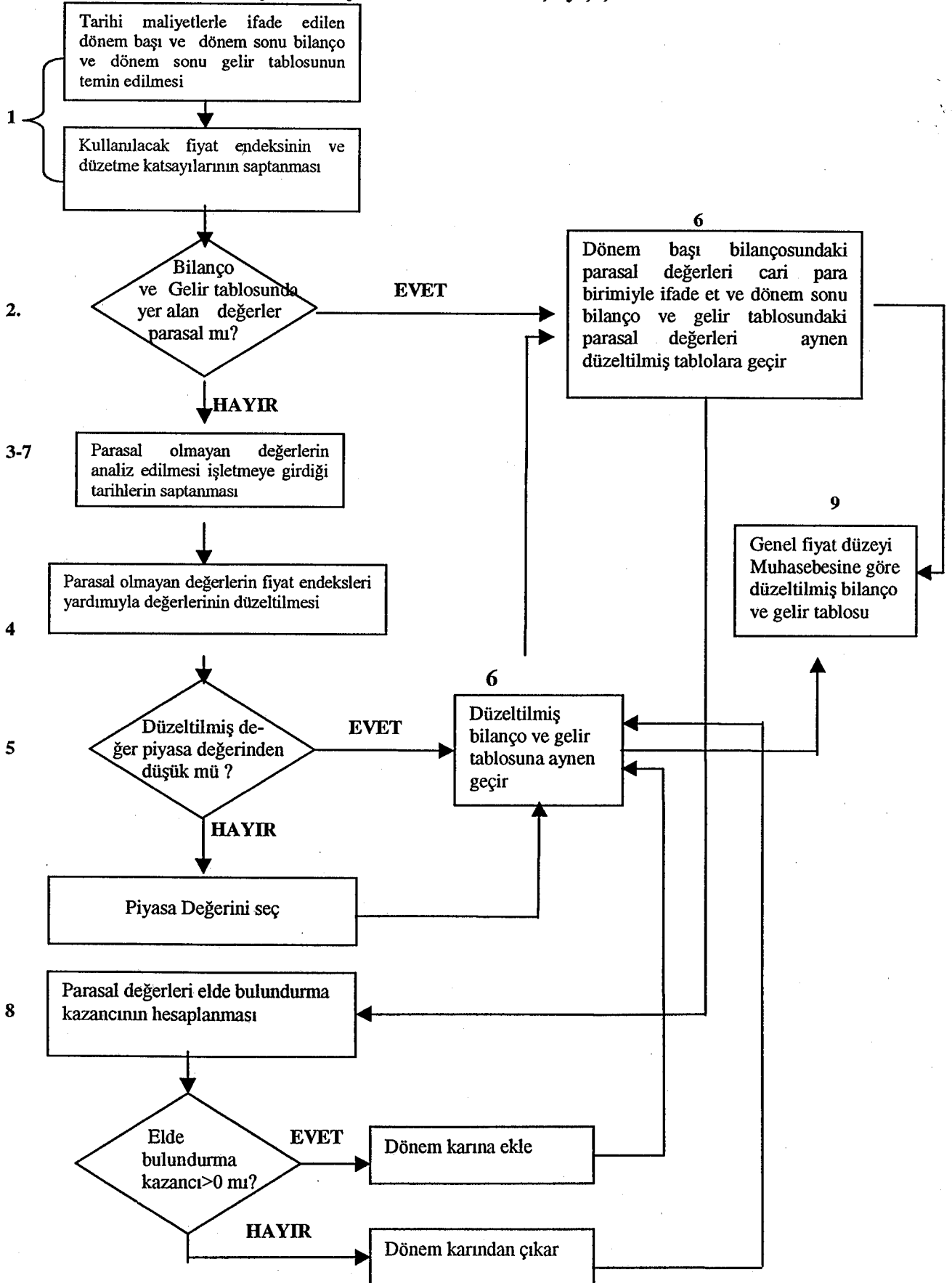
6. İSLEM : Dönem başı bilançosundaki parasal değerlerin dönem sonu genel fiyat düzeyi endeksinin dönem başı genel fiyat düzeyi endeksine bölünmesiyle bulunacak düzeltme katsayısıyla çarpılarak dönem sonu paranın satın alma gücü ile ifade edilmesi . Dönem sonu bilançosundaki parasal değerler hiçbir düzeltme işlemine tabi tutulmayıp bilançodaki tutarlarıyla düzeltilmiş tablolar da yer alır.

7. İSLEM : Cari yılın gelir tablosundaki bütün gider, gelir, kazanç ve kayıplar, dağıtılan karlar ve dağıtılmamış karlardaki değişmelerin analiz edilerek, bu değerlerin ortaya çıkış ve sonuçlara dahil edildiği tarihlerin saptanması,

8. İSLEM : Parasal değerlere ait elde tutma kazanç ya da kaybının hesaplanması,

9. İSLEM : Hesaplanan parasal değerlere ait elde tutma kazanç ya da kayıpları ve düzeltilmiş diğer gelir tablosu bilgileri kullanılarak paranın dönem sonu genel satın alma gücü ile ifade edilmiş gelir tablosu düzenlenir.

Şekil -1 : Genel Fiyat Düzeyi Muhasebesinin İşleyiş Şeması

Kaynak : Ahmet YÜKSEL, Enflasyon Muhasebesi, s.47' den derlenmiştir.

4.2. Genel Fiyat Düzeyi Muhasebesine Göre Bilançonun Düzeltilmesindeki Esaslar

Genel fiyat düzeyi yöntemine göre, bilanço düzeltilirken, bilanço kalemlerinin parasal varlıklar, parasal olmayan varlıklar, parasal kaynaklar ile öz kaynaklar şeklinde gruplandırılması gerekir. Bilançonun düzeltilmesinde, dönem başındaki bilanço ile dönem sonundaki bilanço ayrı ayrı ele alınmakta ve düzeltmeler buna göre yapılmaktadır¹⁶⁰. TMS-2 nolu standardın 2. maddesinde de belirtildiği gibi parasal kalemler, para değerindeki değişimler karşısında nominal değerleri aynen kalan, ancak satın alma güçleri fiyat hareketlerine göre ters yönde değişen kalemlerdir. Parasal olmayan kalemler ise, para değerlerindeki değişimlere paralel olarak nominal değerleri değişen fakat satın alma güçleri aynı kalan kalemlerdir. Parasal ve parasal olmayan bilanço kalemlerinin listesi aşağıda verilmiştir.

PARASAL VE PARASAL OLMAYAN KALEMLERİN LİSTESİ ¹⁶¹

PARASAL AKTİF KALEMLER

HESAP KODU	HESAP ADI
10	HAZIR DEĞERLER(TL Hesapları)
111	ÖZEL KESİM , TAHVİL ,SENET VE BONOLAR
112	KAMU KESİM , TAHVİL ,SENET VE BONOLAR
118	DİĞER MENKUL KIYMETLER
119	MENKUL KIYMETLER DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ KARŞILIĞI
12	TİCARİ ALACAKLAR
13	DİĞER ALACAKLAR
159	VERİLEN SİPARİŞ AVANSLARI (Fiyat artışları işletmeye yansıdığı sürece)
179	GELİR TAHAKKUKLARI
19	DİĞER DÖNEN VARLIKLAR (Parasal olmayanlar hariç)

¹⁶⁰ BAKIR, SEVİL, *Finansal Tablolar Analizi* , s .307.

¹⁶¹ _____, “Türkiye Muhasebe Standartları-2 : Yüksek Enflasyon Dönemlerinde, Finansal Raporlama”, *Türkiye Muhasebe Standartları*, (TÜRMOB: Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği Yayınları No : 32 : Ankara), 1996, s. 33-35.

195	İŞ AVANSLARI (Fiyat artışları işletmeye yansıtıldığı sürece)
196	SAYIM VE TESELLÜM NOKSANLARI (parasal olmayanlar hariç)
22	TİCARİ ALACAKLAR
23	DİĞER ALACAKLAR
240	BAĞLI MENKUL KIYMETLER İÇERSİNDE YER ALAN TAHVİL VE BONOLAR
241	BAĞLI MENKUL KIYMETLER DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ KARŞILIĞI (-) (Tahvil ve bonolara ait olanlar)
281	GELİR TAHAKKUKLARI
291	GELECEK YILLARDA İNDİRİLECEK KATMA DEĞER VERGİSİ
292	DİĞER KATMA DEĞER VERGİSİ
295	PEŞİN ÖDENEN VERGİLER VE FONLAR
297	DİĞER ÇEŞİTLİ DURAN VARLIKLAR

PARASAL PASİF KALEMLER

HESAP KODU	HESAP ADI
30	MALİ BORÇLAR
32	TİCARİ BORÇLAR
33	DİĞER BORÇLAR
34	ALINAN AVANSLAR (Fiyat artışları alıcıya yansıtılması durumunda)
36	ÖDENECEK VERGİ VE DİĞER YÜKÜMLÜKLER
37	BORÇ VE GİDER KARŞILIKLARI
381	GİDER TAHAKKUKLARI
39	DİĞER KISA VADELİ YABANCI KAYNAKLAR
397	SAYIM VE TESELLÜM FAZLALIKLARI (Stok, Hisse Senedi ve Maddi Duran-Varlıklar Gibi Parasal Olmayan Kalemler Hariç)
40	MALİ BORÇLAR
42	TİCARİ BORÇLAR
43	DİĞER BORÇLAR
44	ALINAN AVANSLAR (Fiyat artışları alıcıya yansıtılması durumunda)
47	BORÇ VE GİDER KARŞILIKLARI
481	GİDER TAHAKKUKLARI
48	DİĞER UZUN VADELİ KAYNAKLAR

PARASAL OLMAYAN AKTİF KALEMLER

HESAP KODU	HESAP ADI
10,12,13,22,23 vs.	*YABANCI PARA CİNSİNDEN OLAN HESAPLAR
	- Yabancı Para Kasası
	- Döviz Tevdiat Hesapları
	- Yabancı Paralı Çekler
	- Yabancı Para Cinsinden Alacaklar vs.
110	HİSSE SENETLERİ
119/..	HİSSE SENETLERİ DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ KARŞILIĞI
150-158	STOKLAR
159	VERİLEN SİPARİŞ AVANSLARI (Fiyat artışları işletmeye yansıtılmadığı sürece)
170-178	YILLARA YAYGIN İNŞAAT VE ONARIM MALİYETLERİ
180	TAŞARONLARA VERİLEN AVANSLAR (Fiyat artışları işletmeye yansıtılmadığı sürece)
181	GELECEK AYLARA AİT GİDERLER
195	İŞ AVANSLARI (Fiyat artışları işletmeye yansıtılmadığı sürece)
197	SAYIM VE TESELLÜM NOKSANLIKLARI (Stok ve maddi duran varlık kalemleriyle ilgili olmak kaydıyla)
24	MALİ DURAN VARLIKLAR (Bağlı menkul kıymetlerdeki tahviller hariç)
250-258	MADDİ DURAN VARLIKLAR
259	VERİLEN AVANSLAR (Fiyat artışları işletmeye yansıtılmadığı sürece)
260-268	MADDİ OLMAYAN DURAN VARLIKLAR
269	VERİLEN AVANSLAR (Fiyat artışları işletmeye yansıtılmadığı sürece)
270-278	ÖZEL TÜKENMEYE TABİ VARLIKLAR
279	VERİLEN AVANSLAR (Fiyat artışları işletmeye yansıtılmadığı sürece)
280	GELECEK YILLARA AİT GİDERLER
293	GELECEK YILLAR İHTİYACI STOKLAR
294	ELDEN ÇIKARILACAK STOKLAR VE MADDİ DURAN VARLIKLAR
298	STOK DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ KARŞILIĞI
299	BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR

PARASAL OLMAYAN PASİF KALEMLER

HESAP KODU	HESAP ADI
3 ve 4. Grup	*YABANCI PARA CİNSİNDEN OLAN HESAPLAR
34	ALINAN AVANSLAR (Fiyat artışları alıcıya yansıtılmadığı sürece)
35	YILLARA YAYGIN İNŞAAT VE ONARIM HAKEDİŞLERİ
380	GELECEK AYLARA AİT GELİRLER
480	GELECEK YILLARA AİT GELİRLER
5	ÖZ KAYNAKLAR

* Yabancı para cinsinden olan hesaplar nitelik itibariyle parasal olmayan aktif ve pasif hesaplar kapsamında yer almakla beraber bilanço tarihindeki kurlarıyla ifade edildiklerinden parasal kalem gibi işlem görürler.

4.2.1 Parasal Kalemlerin Düzeltme Esasları

Kasa, banka, alacak senetleri gibi parasal kalemler ile banka kredileri, satıcılara borçlar, borç senetleri, tedavüldeki tahviller gibi parasal pasif kalemlerin düzeltilmesi, dönem başı ve dönem sonu bilançosu için farklılık göstermektedir. Dönem sonu bilançosunda görülen parasal aktif ve parasal pasif kalemlerin düzeltilmesine gerek yoktur. Çünkü bu kalemler, dönem sonu paranın satın alma gücü itibariyle ifade edildiklerinden bilançoda aynen yer alır¹⁶².

Dönem başı bilançosundaki parasal kalemler ise, dönem sonundaki para değeriyle ifade edilmelidirler. Bu nedenle, bu kalemler, dönem sonu genel fiyat düzeyi endeksinin, dönem başı genel fiyat düzeyi endeksine bölünmesiyle bulunacak katsayıyla çarpılarak düzeltilirler . Bunu aşağıdaki formülle ifade edebiliriz¹⁶³.

¹⁶² ÇİFTÇİ, "Fiyatlar Genel Seviyesi Muhasebesi", s. 125-126; _____, "Türkiye Muhasebe Standartları-2 : Yüksek Enflasyon Dönemlerinde, Finansal Raporlama", s. 26.

¹⁶³ AKDOĞAN, TENKER, *Finansal Tablolar Analizi Ve Mali Analiz Teknikleri*, s. 616.

<i>Parasal Kalemler X</i>	<i>Dönem Sonu Endeksi</i>
	<hr/> <i>Dönem Başı Endeksi</i>

Örneğin ; işletmenin 1997, 1998 bilançolarındaki kasa hesabının ve toptan eşya fiyat endeksinin aşağıdaki gibi olduğunu kabul edersek;

	<u>1997</u>	<u>1998</u>
Kasa Hs.	120.000.000.-	170.000.000.-
Aralık Ayı TEFE	300	450

Bu durumda ,1997 bilançosunda kasa hesabı ;

$$120.000.000.- TL \times \frac{450}{300} = 180.000.000.- TL \text{ olarak görülecektir}^{164}$$

Bazı kalemler buldukları duruma göre parasal veya parasal olmayan varlık gruplarından herhangi birine girebilmektedirler. Örneğin ; mal ve hizmet isteme hakkını temsil eden ve normal olarak mal ve hizmet maliyetine dönüşecek olan verilen sipariş avansları, herhangi bir fark ödemedi bir mal veya hizmeti isteme hakkını vermesi durumunda, parasal olmayan varlık grubuna¹⁶⁵; sipariş avansının verildiği zaman ile malın teslim alındığı veya hizmetten yararlanıldığı zaman arasındaki sürede meydana gelen fiyat artışları mal veya hizmetin maliyetine yansıtılıyorsa, parasal varlık grubuna girer. Dolayısıyla bu iki durumda yapılacak düzeltme işlemi de farklı olacaktır.

¹⁶⁴ BAKIR, SEVİL, *Finansal Tablolar Analizi*, s. 306.

¹⁶⁵ AKINCI, ERDOĞAN, *Finansal Tablolar ve Analizi*, s.310.

4.2.2. Parasal Olmayan Kalemlerin Düzeltilmesi

Parasal olmayan kalemler; bilançoda yenileme maliyetleri veya net nakit değerleri (net gerçekleşebilir değer) ile gösterilmişler ise, yeniden değerlendirilmeleri yoluna gidilmez. Bunun dışında kalan tüm parasal olmayan kalemlerin genel fiyat düzeyine göre cari değerleri saptanır¹⁶⁶. Parasal olmayan varlık ve pasif hesapların düzeltilmesinde gerek dönem başı bilançosunun düzeltilmesinde gerekse dönem sonu bilançosunun düzeltilmesinde şu formülden yararlanılmaktadır¹⁶⁷.

$$\frac{\text{Parasal Olmayan Kalemin Tarihi Değeri} \times \text{Dönem Sonu Fiyat Endeksi}}{\text{Parasal Olmayan Kalemin İşletmeye Girdiği Tarihteki Fiyat Endeksi}}$$

Bu düzeltme işlemi, diğer parasal olmayan kalemler için de geçerlidir. Parasal olmayan her varlık grubunun ayrıntısına gidilerek her kalemin işletmeye giriş tarihine göre düzeltilmesi gerekmektedir¹⁶⁸. Ancak, parasal olmayan kalemin işletmeye girdiği tarih bilinmiyorsa veya tespit edilmesi çok güç ve zaman harcamasını gerektiriyorsa veya faaliyet dönemi boyunca dengeli bir biçimde elde edilmişler veya değişme göstermişlerse, kalemin işletmeye giriş tarihi yerine, dönemin yıllık ortalama genel fiyat düzeyi endeksi kullanılabilir¹⁶⁹.

Farklı tarihlerde ve farklı maliyet bedelleriyle işletmeye girmiş olan stoklar, parasal olmayan varlıklar grubuna girerler. Bunların da duran varlıklarda olduğu gibi,

¹⁶⁶ _____, "Türkiye Muhasebe Standartları-2 : Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Finansal Raporlama"; Zeynep URAS, "TMS II Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Finansal Raporlama Standardı ", Türkiye Muhasebe Standartları Sempozyumu I, (İzmir Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler Odası Yayını : İzmir), 1996, s. 133.

¹⁶⁷ ÇİFTÇİ, "Fiyatlar Genel Seviyesi Muhasebesi", s. 122-123.

¹⁶⁸ AKDOĞAN, TENKER, Finansal Tablolar Analizi ve Mali Analiz Teknikleri, s. 621.

¹⁶⁹ YÜKSEL Enflasyon Muhasebesi , s. 43.

işletmeye giriş tarihleri ve miktarları belirlenerek, gerekli düzeltme katsayısı ile çarpılarak düzeltilmiş değerlerinin bulunması gerekir. Ancak, böyle bir yol izlemek çok çeşitli ve büyük miktarda stokların söz konusu olduğu durumlarda hemen hemen imkansızdır. Bu yüzden stokların değerlemesinde FIFO (İlk Giren İlk Çıkar), LIFO(Son Giren İlk Çıkar) ve ortalama maliyet yöntemleri kullanılmaktadır¹⁷⁰. Genel fiyat düzeyi muhasebesinin uygulaması, bu yöntemlerden hangisinin kullanıldığına göre farklılık göstermektedir.

FIFO değerlendirme yöntemi kullanıldığında, stoklar değerlendirirken, satılan veya üretime sevk edilen malların ilk alınan mallar olduğu ve dolayısıyla dönem sonu stoku en son alınan mallardan oluştuğu varsayımına dayanmaktadır¹⁷¹.

Bu yöntemin kullanılması söz konusu olduğunda düzeltme işlemi için, stok devir hızı hesaplanır ve 12 ayı stok devir hızına oranlayarak stokları elde bulundurma süresi hesaplanır¹⁷². Daha sonra, o yılın dönem sonu fiyat endeksinin, stok devir süresinin ortalama fiyat endeksine bölünmesiyle elde edilen katsayı, dönem sonu stoku ile çarpılarak, o dönem sonu itibarıyla stokların genel fiyat düzeyine göre düzeltilmiş değeri bulunur¹⁷³.

Örneğin ; işletmenin 1998 yılı stoklarının tutarı 300.000.000.- TL. ve stok devir hızının 6 olduğunu kabul edersek düzeltme işlemi aşağıdaki gibi olacaktır:

Stokları elde bulundurma süresi = $12/6 = 2$ aydır . Bu stokların 1998 yılının son iki ayında alındığını gösterir. Düzeltme 1998 yılının Kasım- Aralık ayları ortalama fiyat endeksine göre yapılacaktır. 1998 yılının Kasım ayı endeksi 200 ve Aralık ayı endeksi 300 olduğunda, 31.12.1998 tarihinde stokların değeri genel fiyat düzeyi muhasebesine göre şöyle olacaktır;

¹⁷⁰ ÇİFTÇİ, "Fiyatlar Genel Seviyesi Muhasebesi", s. 124.

¹⁷¹ YÜKSEL, Enflasyon Muhasebesi , s. 52.

¹⁷² BAKIR, SEVİL, Finansal Tablolar Analizi, s. 310.

¹⁷³ ÇİFTÇİ, " Fiyatlar Genel Seviyesi Muhasebesi", s. 124.

$$\begin{aligned}
\text{Dönem Sonu Stok} &= 300.000.000.-x \frac{300}{(200+300)/2} \\
&= 360.000.000.- \text{ TL.}
\end{aligned}$$

LIFO değerleme yöntemi kullanıldığında; stoklar değerlendirilirken, satılan veya üretime gönderilen malların en son satın alınan mallardan oluştuğu ve dolayısıyla dönem sonu stokunun daha önce alınan mallardan oluştuğu varsayımı üzerine kurulmuştur. LIFO değerleme yöntemi kullanıldığında düzeltme, stokların artması ya da azalması durumuna göre farklılık gösterecektir.

Satın alınan malların maliyeti, satılan malların maliyetinden fazla ise bu durumda stokta artış vardır. Yani;

Dönembaşı stok + (Satın alınan malların maliyeti – Satılan malların maliyeti) = Dönemsonu stoku olacaktır. Dönembaşı stokuna eklenecek tutarlar, dönembaşıda satın alınan ya da dönem içinde satın alınma tarihleri en eski olan malların maliyetinden oluşur. Satılan malların maliyeti satın alınan malların maliyetinden fazla ise, stokta azalma vardır. Buna göre ;

Satılan malların maliyeti – (Satın alınan malların maliyeti + Dönembaşı stok) = Dönemsonu stoku verecektir. Bu durumda da LIFO yöntemi, dönem başı stokunda yer alan ve satın alınma tarihleri en son olan malların, satılan malların maliyetine girdiğini varsaymaktadır. Bu nedenle, LIFO yönteminin kullanıldığı durumlarda, stokları genel fiyat düzeyine göre düzeltebilmek için, işletmeye giriş tarihlerinin saptanmasında bu varsayımlara göre hareket edilmektedir¹⁷⁴.

Stoklar da diğer parasal olmayan varlıklar gibi birkaç yılın alışlarının birikimi olduğu halde, sanki tamamının düzeltme işlemlerine esas alınan dönemde elde edilmiş olduğu varsayılmaktadır. Daha gerçekçi bir yaklaşımla, stokların düzeltilmesinde hareket noktası olarak seçilen dönemin stoklarının ortalama yaşı tahmin edilmektedir.

¹⁷⁴ ÇİFTÇİ, “ Fiyatlar Genel Seviyesi Muhasebesi”, s. 124 –125.

Başlangıç yılının ve endeksinin saptanmasından sonra, yıllar itibariyle stoklardaki artış ve azalışlar, diğer bir ifadeyle, yıllar itibariyle stokların elde edilme tarihleri tespit edilmelidir. Uygulama da kolaylık sağlanması açısından satın almaların muntazam ve dengeli bir biçimde yapıldığı varsayılır ve böylelikle her yılın stoklarındaki değişmelerin, genel fiyat düzeyine göre düzeltilmiş tutarlarının toplamı, düzeltmelerin ilk yapıldığı dönemin stoklarının düzeltilmiş değerini verecektir.

Örneğin, genel fiyat düzeyi(G.F.D.)'ne göre ilk düzeltmeler 1998 yılında yapılmış ve düzeltme işleminde hareket noktası olarak 1996 yılı seçilmiştir. 1996 yılı dönem sonu stoklarının 1996 yılının başında satın alındığı varsayılmıştır. Yıllar itibariyle dönem sonu stokları ve fiyat endeksleri aşağıda verildiği gibidir¹⁷⁵:

	<u>1995</u>	<u>1996</u>	<u>1997</u>	<u>1998</u>
D.S. STOKLARI(TL)	-	200.000.000.-	150.000.000.-	300.000.000.-
YILLIK ORTALAMA				
G.F.D. ENDEKSİ	-	115	125	130
YILSONU G.F. D				
ENDEKSİ	110	120	127	135

1998 Yılı stoklarının düzeltilmesi :

<u>YILLAR</u>	<u>STOKLARIN TARİHİ</u>		<u>G.F.D.</u>
	<u>MALİYETİNDE</u>	<u>DÜZELME</u>	
	<u>ARTIŞ(AZALIS)TL</u>	<u>KATSAYISI</u>	<u>DÜZELTİLMİŞ</u>
			<u>STOK DEĞERİ(TL)</u>
1996	200.000.000.-	135/110	245.454.545.-
1997	(50.000.000.-)	135/115	(58.695.652.-)
1998	<u>150.000.000.-</u>	135/130	<u>155.769.230.-</u>
1998 YILI		1998 YILI	
D.S.STOKU	300.000.000.-	DÜZELTİLMİŞ	
		D.S.STOKU	342.528.123.-

¹⁷⁵ YÜKSEL, Enflasyon Muhasebesi, s. 55 ' den uyarlanmıştır.

Örnekte de görüleceği gibi, stoklardaki artış ve azalışların düzeltilmesinde ilgili dönemin yıllık ortalama endeksi kullanılmaktadır. 1997 yılında 1996 yılının fiyat endeksinin kullanılmasının nedeni; daha önce belirttiğimiz gibi dönem sonu stokunda azalma olduğundan dolayı dönem başı stoklarında, yani bir önceki dönem (1996) içerisinde alınan mallardan da 50.000.000.- TL satıldığı varsayımına dayanmaktadır.

Hareketli ortalama değerlendirme yöntemi kullanıldığında; dönem başı stoklarının ve dönem içi alışlarının, dönem sonu stok ve satılan mallar maliyetine girme olasılığı aynıdır. Diğer bir ifadeyle, dönem sonu stoklarının ve satılan mallar maliyetinin satışa hazır mallar maliyetinden eşit paylar aldığı varsayılmaktadır¹⁷⁶. Bu varsayımdan hareketle, hareketli ortalama yöntemine göre değerlendirilmiş stokların düzeltilmiş tutarları, dönem sonu stokları içerisinde yer alan toplam satışa hazır mallar maliyetinin dönem sonu stokları içindeki payı tespit edilip, bunun genel fiyat düzeyine göre düzeltilmesiyle bulunabilir¹⁷⁷.

Örneğin; 1997 yılı esas alınarak 1998 yılına ait dönem sonu stoku genel fiyat düzeyine göre düzeltilmek istendiğinde hareketli ortalama yönteminde aşağıdaki yol izlenmektedir¹⁷⁸. Yıllar itibariyle ilgili bilgiler şöyledir:

	<u>1996</u>	<u>1997</u>	<u>1998</u>
D.S. STOKLARI(TL)	200.000.000.-	150.000.000.-	300.000.000.-
S.M.M (TL)	-	400.000.000.-	700.000.000.-
YILLIK ORTALAMA G.F.D. ENDEKSİ	115	125	130
YILSONU G.F.D ENDEKSİ	120	127	135

¹⁷⁶ YÜKSEL, *Enflasyon Muhasebesi*, s. 57.

¹⁷⁷ ÇİFTÇİ, "Fiyatlar Genel Seviyesi Muhasebesi", s. 125.

¹⁷⁸ YÜKSEL, *Enflasyon Muhasebesi*, s. 57-58' den uyarlanmıştır.

1.İSLEM : Yıllar itibariyle satın alınan mallar hesap edilir :

<u>YILLAR</u>	<u>SMM(TL)</u>	<u>+</u>	<u>D.S.STOKU(TL)</u>	<u>-</u>	<u>D.B.STOKU(TL)</u>	<u>=</u>	<u>Satın alınan mallar(TL)</u>
1997	400.000.000.-	+	150.000.000.-	-	200.000.000.-	=	350.000.000.-
1998	700.000.000.-	+	300.000.000.-	-	150.000.000.-	=	850.000.000.-

2.İSLEM : 1997 Yılı Dönem Sonu Stoku Düzeltir : Düzeltme işleminde hareket noktası olarak 1997 yılı seçildiği için bu stokların yaşı hakkında bir varsayım yapmak ya da tamamının dönem içinde elde edildiğini varsaymak gerekmektedir. Satın almaların dönemler itibariyle düzenli ve dengeli biçimde yapıldığı varsayıldığı için :

$$\begin{aligned} \text{Düzeltilmiş 1997 yılı D.S.Stoku} &= 150.000.000.- \times 127/125 \\ &= 152.400.000.- \text{ TL} \end{aligned}$$

3.İSLEM : 1997 yılı düzeltilmiş dönem sonu stoku, 1998 yılı sonu paranın genel satın alma gücü birimiyle ifade edilir :

$$152.400.000.- \times 135/127 = 161.999.990.-$$

4. İSLEM : 1998 yılı dönem sonu stoku düzeltilir :

D.B.Stok	150.000.000.-		161.999.990.-
Satın Alınan Mallar	<u>850.000.000.-</u>	135/130	<u>882.692.307.-</u>
Satışa Hazır Mallar			
Maliyeti	1.000.000.000.-		1.044.692.297.-
Dönem Sonu Stoklarının	1.000.000.000.-		1.044.692.297.-
Satışa Hazır Mallar	X		X
Maliyetine Oranı	<u>300.000.000/1.000.000.000</u>		<u>300.000.000/1.000.000.000</u>
Dönem Sonu Stoku	300.000.000.-		313.407.689.-

Stokların değerlemesinde hareketli ortalama yerine basit ortalama yöntemi kullanıldığında; dönem sonu stokunun o dönemin ortalama fiyatlarından oluştuğu

varsayıldığından, stokların düzeltilmiş değeri aşağıda görüldüğü gibi hesaplanmaktadır¹⁷⁹.

$$\text{Düzeltilmiş D.B.Stoku} = \text{D.B.Stoku} \times \frac{\text{Dönem Sonu G.F.D. Endeksi}}{\text{Bir Önceki Dönemin Ortalama G.F.D. Endeksi}}$$

$$\text{Düzeltilmiş D.S.Stoku} = \text{D.S.Stoku} \times \frac{\text{Dönem Sonu G.F.D. Endeksi}}{\text{Dönemin Ortalama G.F.D. Endeksi}}$$

Üretim işletmelerinde ilk madde ve malzeme stokları, yarı mamul stokları ve mamul stokları ayrı ayrı düzeltilmelidir.

Bilançodaki yabancı paralar ve dövize endeksli varlık ve kaynak hesapları bilanço tarihindeki döviz kuruna göre düzeltilmiş cari değer ile bilançoda gösterilmekte olduklarından düzeltmeye tabi tutulmazlar¹⁸⁰. Yabancı para cinsinden olan hesaplar, nitelik itibariyle parasal olmayan aktif ve pasif hesaplar kapsamında yer almakla beraber, bilanço tarihindeki kurlarıyla ifade edildiklerinden parasal kalem gibi işlem görürler¹⁸¹.

Maddi duran varlıklar, maddi olmayan duran varlıklar, bağlı menkul kıymetler içindeki ortaklık payları (hisse senetleri), uzun vadeli yatırımlar (bağlı ortaklıklar, iştirakler), stoklar (ilk madde ve malzeme, ticari mal, mamul ve yarı mamuller), öz kaynaklar gibi parasal olmayan kalemlerin tarihi maliyetlerinin (elde edilme

¹⁷⁹ YÜKSEL, **Enflasyon Muhasebesi**, s. 59.

¹⁸⁰ _____, "Türkiye Muhasebe Standartları-2:Yüksek Enflasyon Dönemlerinde, Finansal Raporlama", s.27, URAS, "TMS II: Yüksek Enflasyon Dönemlerinde, Finansal Raporlama Standardı", s.133.

¹⁸¹ HACİRÜSTEMOĞLU, **Enflasyon Muhasebesi Uygulamaları (Türkiye Muhasebe Standardı-2: Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Finansal Raporlama)**, s. 73.

maliyetlerinin) düzeltilmesinde, elde edilme tarihinden bilançonun düzenlendiği tarihe kadar geçen sürede, genel fiyat endekslerinde meydana gelen değişimler dikkate alınarak hesaplanan katsayılar uygulanarak düzeltilir¹⁸².

Maddi duran varlıklarda amortismanına tabi ve yeniden değerlendirme kapsamında bulunan varlıklar, elde edilme tarihleri ve elde edilme maliyetleri esas alınarak¹⁸³ belirlenecek katsayılar ile düzeltileceklerdir. Bunun için de bu sabit varlıkların işletmeye giriş tarihleri ile birikmiş amortismanlarının bilinmesi gerekmektedir¹⁸⁴. Örneğin; varlığın işletmenin aktifine girdiği tarihte fiyat endeksi 400, bilançonun düzenlendiği tarihte endeks 1200 ise, ilgili varlık ve birikmiş amortisman tutarı $1200/400 = 3$ katsayısına göre düzeltilir. Yeniden değerlendirme kapsamında bulunan maddi duran varlıkların düzeltilmesinde yeniden değerlendirme tutarları dikkate alınmaz. Düzeltme ilk edinme maliyeti üzerinden yapılır¹⁸⁵.

Maddi ve maddi olmayan duran varlıkların düzeltilmesinde en önemli problem, bunlara ait amortismanların düzeltilmesinde ve varlıkların işletmeye giriş tarihlerinin belirlenmesi sırasında ortaya çıkmaktadır. Yıllar itibarıyla bir çok maddi duran varlığın elde edildiği hizmetten çıkarıldığı, satıldığı gibi durumlarda, bilgisayardan da yararlanabilme olanağı yoksa, düzeltmelerin yapılması uzun bir zaman, yoğun ve güç bir çalışma gerektirebilir. Ancak bu gibi durumlarda dahi genel fiyat düzeyi muhasebesinin hedeflerine zarar vermeyecek bir yaklaşım içinde geliştirilmiş kestirme yöntemlerin kullanılması olanağı vardır. Geliştirilen yöntemler, işletmelerin, sabit yüzdeli veya eşit paylı amortisman (normal amortisman) ayırma yöntemini kullandıklarını varsaymaktadır. Bu varsayımdan hareket edilerek maddi duran

¹⁸² _____, "Türkiye Muhasebe Standartları-2 : Yüksek Enflasyon Dönemlerinde, Finansal Raporlama", s. 27; AKDOĞAN, TENKER, **Finansal Tablolar Analizi Ve Mali Analiz Teknikleri**, s. 604.

¹⁸³ _____, "Türkiye Muhasebe Standartları-2 : Yüksek Enflasyon Dönemlerinde, Finansal Raporlama", s. 27.

¹⁸⁴ ÇİFTÇİ, "Fiyatlar Genel Seviyesi Muhasebesi", s. 123.

¹⁸⁵ AKDOĞAN, TENKER, **Finansal Tablolar Analizi Ve Mali Analiz Teknikleri**, s. 604.

varlıklarda yapılan yaşlandırma analizlerinden ulaşılan sonuçlar hızlandırılmış amortisman yöntemlerinde (azalan bakiyeler amortisman yöntemi gibi) birinin kullanıldığı durumda elde edilecek sonuçlardan farklıdır ve bir miktar daha yüksektir. Bu farkın büyüklüğü ve dolayısıyla düzeltme sonuçlarına etkisi maddi duran varlıkların ortalama yaşı ve büyüme hızıyla doğru orantılıdır¹⁸⁶. Bu nedenle uygulamada, hızlandırılmış amortisman yöntemlerini kullanan işletmelerde, kesinliğin, yaklaşık sonuçlara ve basitliğe tercih edildiği durumlarda maddi duran varlıklar hakkında gerçek verilerin kullanılması gerekir.

Eşit paylı amortisman (normal amortisman) yönteminin kullanıldığı varsayıldığında, dönem sonu birikmiş amortismanların, dönemin amortisman giderine bölünmesi ile maddi duran varlıkların yıl cinsinden ortalama yaşı saptanabilir. Örneğin, 31.12.1998 tarihinde Y işletmesinin;

Maddi Duran Varlıkları	1.000.000.000.- TL
Birikmiş amortismanları(-)	200.000.000.- TL
1998 yılı amortisman tutarı	40.000.000.- TL

$200.000.000.-/40.000.000.- = 5$ yıl bilgisi; 31.12.1998 tarihinde elde bulunan maddi duran varlıkların ortalama olarak bu tarihten beş sene önce, yani 31.12.1993 tarihinde elde edildiklerini ifade etmektedir. Eğer 31.12.1993 tarihinde genel fiyat düzeyi endeksi 110, 31.12.1998 tarihinde 165 ise:

Düzeltilmiş maddi duran varlıklar = $1.000.000.000.- \times 165/110 = 1.500.000.000.-$ TL

Düzeltilmiş birikmiş amortisman = $200.000.000.- \times 165/110 = 300.000.000.-$ TL

Düzeltilmiş 1998 yılı amortisman tutarı = $40.000.000.- \times 165/110 = 60.000.000.-$ TL

olarak hesaplanabilir¹⁸⁷.

Maddi duran varlıklar içinde yer alan, ancak, yeniden değerlendirme kapsamı dışında tutulan kalemler ise (yapılmakta olan yatırımlar, yıl içinde alınan maddi duran

¹⁸⁶ YÜKSEL, Enflasyon Muhasebesi, s. 62.

¹⁸⁷ YÜKSEL, Enflasyon Muhasebesi, s. 63.

varlıklar gibi), elde edildikleri tarihten bilançonun düzenlendiği tarihe kadar geçen sürede genel fiyat endekslerinde meydana gelen değişimler dikkate alınarak yeniden değerlendirilir.¹⁸⁸

Değerlemede tarihi maliyetler yerine, cari değerleri (yenileme maliyeti, net nakit değeri, net bugünkü değer) kullanan işletmelerde, finansal tablolarda bazı kalemler satın alındıkları tarihi değerlere göre değil de, yeniden değerlendirilmiş cari değerleri üzerinden gösterilebilir. Bu gibi durumlarda, genel fiyat düzeyi muhasebesine göre düzeltme yapılırken, söz konusu cari maliyetli varlıklar, bir önceki düzenleme tarihinden itibaren yeniden değerlendirilir. Örneğin ; işletmenin bilançosunda stoklar yeniden değerlendirme işleminden sonra, bir önceki dönemde düzeltilmiş ve o tarihte fiyat endeksi 600, bilançonun düzenlendiği tarihte genel fiyat endeksi 1200 ise, ilgili varlık bu dönem $1200/600 = 2$ katsayısına göre düzeltilecektir.¹⁸⁹

Dönem sonundaki borsa değeri ile gösterilen tüm menkul kıymetler (hisse senetleri, tahviller, bonolar gibi) cari değerleri ile gösterilmiş olduklarından değerleri tekrar düzeltme işlemine tabi tutulmaz.¹⁹⁰

Parasal olmayan kalemlerin yeniden değerlendirilmiş cari değerleri, söz konusu kalemlerin satılması halinde elde edilecek net nakit değeri (net gerçekleşebilir değerinden) veya kullanılmakla sağlanacak getirilerin net bugünkü değerinden büyük ise, söz konusu varlıklar, net nakit veya net bugünkü değerden en küçüğüne göre değerlendirilir.¹⁹¹ Bu uygulama mantığı cari değerler için de geçerlidir. Aynı şekilde genel fiyat endeksiyle düzeltilerek bulunan varlık değeri, o varlığın yenileme

¹⁸⁸ _____, "Türkiye Muhasebe Standartları-2 : Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Finansal Raporlama", s. 27.

¹⁸⁹ AKDOĞAN, TENKER, *Finansal Tablolar Analizi Ve Mali Analiz Teknikleri*, s. 604.

¹⁹⁰ URAS, " TMS II- Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Finansal Raporlama", s.27.

¹⁹¹ _____, "Türkiye Muhasebe Standartları-2:Yüksek Enflasyon Dönemlerinde, Finansal Raporlama", s. 27.

maliyetinden, net nakit değerinden veya net bugünkü değerinden büyük olmamalıdır. Bu değerlendirme ölçülerinden hangisi küçükse varlık bilançoda o değerle gösterilir¹⁹².

İştirakler ve bağlı ortaklıklar maliyet bedeli ile bilançoda gösterilmiş ise, daha önce de açıklandığı gibi varlığın işletme aktifine girdiği tarihten bilançonun düzenlendiği tarihe kadar geçen sürede genel fiyat endeksinde meydana gelen değişmelere göre hesaplanan katsayılar ile düzeltilecektir .

Eğer iştiraklerin ve bağlı ortaklıkların değerlemesinde öz kaynak yöntemi uygulanıyorsa, işletmede, enflasyon ortamlarında bağlı ortaklık ve iştiraklerin net aktifler ile faaliyet sonuçları üzerindeki işletme payının doğru olarak hesaplanabilmesi için iştirak ve bağlı ortaklıkların bilanço ve gelir tablosu, enflasyona göre bu standarttaki esaslar doğrultusunda düzeltilir ve pay tutarı düzeltilmiş finansal tablolara göre hesaplanır. Bağlı ortaklık ve iştiraklerin finansal tablolarının yabancı para birimi ile ifade edilmesi durumunda bu tablolar dönem sonu kurundan TL' ye çevrilebilir¹⁹³. Öz kaynak yöntemine göre, yatırımda bulunan işletme, yatırımda bulunduğu işletmenin net karından (zararından) kendi payına düşen kısmı her dönem kar (zarar) olarak kayda alır. Yatırımda bulunduğu işletmenin kar payı dağıtım kararının olup olmaması ya da dağıtılacak kar payı büyüklüğü kar yazılacak kısmı etkilemeyecektir. Yatırımda bulunan işletme kar dağıttığında da alınan bu kar payları kar yazılmayacak, yatırımın getirisi olarak kayda alınacaktır. Yatırımın defter değeri dönemsel olarak yatırımda bulunulan işletmenin karından (zararından), yatırımda bulunan işletmenin payına düşen kısım kadar artırılır (azaltılır) ve yatırımda bulunulan işletmeden alınan kar payları kadar azaltılır. İştirakler, genel fiyat düzeyine göre düzeltilmeden önce yeniden değerlendirme değer artış tutarları iştiraklerin bilanço tutarından çıkartılır.

Varlıkların finanse edilmesinde kullanılan kredilerden doğan kur farkları ve finansman giderleri, yüksek enflasyon ortamında finansal tablolar düzeltilirken varlıkların elde edilme tarihinden sonra maliyetlere yüklenilmiş ise, kur farkları ve

¹⁹² AKDOĞAN, TENKER, *Finansal Tablolar Analizi Ve Mali Analiz Teknikleri*, s. 605.

¹⁹³ URAS, "TMS II- Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Finansal Raporlama", s. 134.

finansman giderleri çıkarılarak değerlendirilerek dışarıda bırakılır. Varlık elde edilene kadar oluşup maliyetlere yüklenmiş finansman giderlerinin ve kur farklarının enflasyon üzerinde kalan reel kısmı enflasyona göre düzeltilir¹⁹⁴. Enflasyon etkisi genellikle borçlanma maliyetlerine yansıtılmaktadır. Bu nedenle aynı dönem içinde hem borçlanma ile finanse edilen yatırım harcamalarının yeniden düzenlenmesi hem de enflasyonun borçlanma maliyeti üzerinde meydana getirdiği artışın aktifleştirilmesi TMS -2' ye uygun bulunmamaktadır. Bu nedenle, borçlanma maliyetinin bu tutarının döneme ait gider olarak yazılması öngörülmektedir. Yabancı paralı borçların maliyeti enflasyon ortamında artacağından, ortaya çıkan kur farklarının daha önce aktifleştirilen varlık maliyetlerine değil, doğrudan sonuç hesaplarına yazılması gerekmektedir. Çünkü ilgili varlık unsuru, alınış tarihine göre zaten düzeltilmektedir. Kur farklarının varlığın maliyetine eklenmesine gerek yoktur¹⁹⁵.

4.2.3. Öz Kaynakların Düzeltilmesi

Ödenmiş sermaye ile sermaye yedekleri içinde yer alan ve nakit girişi sağlayan kalemlerden her biri oluştuğu tarihten itibaren genel fiyat düzeyindeki değişikliklere göre düzeltilir. Kar yedekleri, geçmiş yıllar karları ve dönem net karlarından sermayeye ilave edilen tutarlar nakit artışı sayılır¹⁹⁶. Sermayenin bir parçası olan hisse senedi ihraç primi emisyon zararları da sermaye ile birlikte düzeltilecektir¹⁹⁷. Yeniden değerlendirilme değer artış hesabından sermayeye eklenen tutarlar varsa, bu tutarlar sermaye hesabından çıkartılarak, sadece nakit girişi sağlayan sermaye artışları düzeltmeye tabi tutulacaktır.

¹⁹⁴ _____, " Türkiye Muhasebe Standartları-2 : Yüksek Enflasyon Dönemlerinde ,Finansal Raporlama", s. 28.

¹⁹⁵ AKDOĞAN, TENKER, *Finansal Tablolar Analizi Ve Mali Analiz Teknikleri*, s. 605.

¹⁹⁶ _____, "Türkiye Muhasebe Standartları-2: Yüksek Enflasyon Dönemlerinde, Finansal Raporlama", s. 28.

¹⁹⁷ ÇİFTÇİ, "Fiyatlar Genel Seviyesi Muhasebesi", s. 126.

TMS-2' nin ilk uygulamaya geçirildiği dönemin başında kar yedekleri grubunda yer alan olağanüstü yedekler ile net kar kalemleri dışındaki tüm öz kaynak kalemleri oluştukları tarihten itibaren genel fiyat endeksleri uygulanarak yeniden hesaplanır. Bilançodaki diğer tüm kalemlerin yeniden değerlendirilmesinden doğan fark düzeltilmiş bilançoda olağanüstü yedekleri oluşturur¹⁹⁸. Dönem net karı, gelir tablosunun düzeltilmiş verilerine göre hesaplanan tutarı oluşturur. Olağanüstü yedekler ise aktif ile pasif arasındaki farkı da içerir. Yani, enflasyon düzeltme farkları olağanüstü yedek içinde raporlanır. Daha önceki yıllarda ayrılan yeniden değerlendirme değer artışları düzeltme kapsamına alınmaz¹⁹⁹.

Dönem başı bilançosunda yer alan dönem net karının dönem sonu paranın genel satın alma gücüne göre düzeltilmesi gerekir . Dönem başı bilançosunda yer alan dönem net karından ayrılan yedeklerin ve kar olarak dağıtılan tutarların hangi tarihteki katsayıya göre düzeltileceği tartışmalıdır. Dağıtılan kar payının ve ayrılan yedek akçelerin, kar dağıtımının yapıldığı tarihe göre hesaplanan düzeltme katsayısıyla düzeltilmesi gerektiğini savunanlar olduğu gibi, bazı uygulamalarda, kar dağıtımını önceki dönemin karının dağıtımını olduğu için, **dönem sonu endeks / dönem başı endeks katsayısına** göre de düzeltmenin yapıldığı görülmektedir²⁰⁰. Düzeltmede, ikinci yol seçildiğinde düzeltme şu şekilde yapılacaktır: Dönem başı genel fiyat endeksinin 200, dönem sonu genel fiyat endeksinin 300 olduğunu varsayarsak; düzeltme katsayısı $300/200 = 1,5$ olur .

¹⁹⁸ _____, "Türkiye Muhasebe Standartları-2 : Yüksek Enflasyon Dönemlerinde, Finansal Raporlama", s.28; URAS, " TMS II Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Finansal Raporlama Standardı", s. 135.

¹⁹⁹ AKDOĞAN, TENKER, *Finansal Tablolar Analizi Ve Mali Analiz Teknikleri*, 622.

²⁰⁰ AKDOĞAN, TENKER, *Finansal Tablolar Analizi Ve Mali Analiz Teknikleri*, s. 640.

	<u>Tarihi değer</u>	<u>Düzeltilme katsayısı</u>	<u>Düzeltilmiş değer</u>
Yedek olarak ayrılan	3.000.000.000	1,5	4.500.000.000
Temettü olarak			
Dağıtılan	<u>1.000.000.000</u>	<u>1,5</u>	<u>1.500.000.000</u>
Dönem Net Karı	4.000.000.000		6.000.000.000

4.3. Genel Fiyat Düzeyi Muhasebesine Göre Gelir Tablosunu Düzeltilmesi

Gelir tablosunun bütün gelir ve gider kalemleri bilanço tarihindeki paranın satın alma gücüne göre ifade edilir. Bu nedenle, bütün gelir ve gider unsurları ilk kaydedildikleri tarihten itibaren genel fiyat endeksinde oluşan değişikliklere göre yeniden belirlenir. Amortisman ve tükenme payları düzeltilmiş maliyetler üzerinden ayrılır²⁰¹ veya bunlarda genel fiyat endeksi ile düzeltmeye tabi tutulur. Gelir tablosu verilerinin düzeltilmesini 5 grupta inceleyebiliriz²⁰².

- Dönem içinde ortaya çıkan işlemlerin düzeltilmesi ,
- Satılan malın maliyeti kalemiyle ilişkili olan dönem başı ve dönem sonu stok kalemlerinin düzeltilmesi,
- Döneme ilişkin amortisman ve itfa paylarının düzeltilmesi ,
- Olağandışı gelir ve gider kalemlerinin düzeltilmesi ,
- Parasal kalemlerin neden olduğu satın alma gücü kazanç kayıplarının belirlenmesi.

²⁰¹ _____, “ Türkiye Muhasebe Standartları-2 : Yüksek Enflasyon Dönemlerinde, Finansal Raporlama”, s. 29 ; BAKIR, SEVİL, Finansal Tablolar Analizi, s. 310.

²⁰² AKDOĞAN, TENKER, Finansal Tablolar Analizi Ve Mali Analiz Teknikleri, s: 622.

4.3.1. Dönem İçinde Ortaya Çıkan İşlemlerin Düzeltilmesi

Dönem içinde ortaya çıkan ve döneme yaygın olarak yapılan giderler ve sağlanan gelirler dönemin bütün günlerine eşit biçimde dağılmış olduğu varsayılarak “dönem sonu endeks / dönemin ortalama endeksi” katsayısına göre düzeltilir²⁰³.

Gelir tablosu ile ilgili olarak dönem içinde ortaya çıkan işlemler şöyle sıralanabilir²⁰⁴:

- * Satışlar
- * Alışlar
- * Giderler (Amortisman ve itfa payları hariç)
- * Diğer gelirler (parasal olmayan varlıkların satışından sağlanan karlar hariç)

Satışlar ve alışlar, yıl boyunca farklı fiyat düzeyi üzerinden yapılmıştır. Fakat bu bilgilerin ayrıntılı olarak elde edilmesi uzun zaman alacağından ve hayli güç olacağından, genel olarak, satışların ve alışların yıl içinde dengeli bir biçimde dağıldığı kabul edilmekte ve o yılın ortalama endeksi üzerinden düzeltilmektedir. Ancak, satışların ve alışların mevsimlik olması ya da genel fiyat düzeyinde aylık veya üç aylık dönemler itibariyle önemli yükselmelerin görülmesi durumunda, aylık ya da üç aylık endeksler gözönüne alınarak yapılmalıdır²⁰⁵.

Gider kalemleri açısından önemli bir yer tutan satılan mallar maliyetinin düzeltilmesine; daha önce parasal olmayan varlıkların düzeltilmesinde anlatılan yöntemlerle (LIFO, FIFO ve hareketli ortalama yöntemleri) genel fiyat düzeyine göre stokların düzeltilmesinden sonra, mal alışlarının yıllar itibariyle düzenli ve dengeli bir biçimde yapıldığı varsayımının bir sonucu olarak, alışların dönemin ortalama fiyat endeksi ile düzeltilmesi gerekmektedir. Buna göre;

²⁰³ _____, “ Türkiye Muhasebe Standartları-2 : Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Finansal Raporlama”, s. 29.

²⁰⁴ BAKIR, KARA, *Finansal Tablolar Analizi*, s. 311.

²⁰⁵ ÇİFTÇİ, “ Fiyatlar Genel Seviyesi Muhasebesi”, s. 127-128.

Düzeltilmiş SMM = (Düzeltilmiş D.B. Stoku+Düzeltilmiş Dönem Alışları) – Düzeltilmiş D. S Stoku

eşitliği bize düzeltilmiş satılan malın maliyetini verecektir.

Üretim işletmelerinde, satılan malların maliyeti, direkt ilk madde ve malzeme, direkt işçilik ve genel üretim giderlerinden oluşmaktadır. Direkt işçilik giderleri, cari giderler grubuna girer ve yıl içinde dengeli dağıldığı varsayılarak, dönemin ortalama fiyat endeksi ile düzeltilir. Direkt ilk madde ve malzeme giderleri stoklar için belirtilen şartlara göre düzeltilirler. Genel üretim giderlerinin amortismanlar dışında cari nakit ödemelerini gerektiren kısmı, yıl içinde dengeli dağıldığı varsayılarak, dönemin ortalama fiyat endeksi ile düzeltilir. Satış, genel yönetim ve faiz giderleri gibi dönem giderleri de dönem içinde dengeli dağıldıkları varsayılarak, dönemin ortalama fiyat endeksi ile düzeltilir²⁰⁶.

Dönem içinde elde edilen gelirler, elde edilme tarihlerine göre düzeltilmelidir. Elde edilme tarihleri tespit edilemeyen dönem gelirleri ise, dönem içinde dengeli dağıldıkları varsayılarak, dönem ortalama fiyat endeksi ile düzeltilirler.

Örneğin; geleneksel gelir tablosunda satışlar 10.000.000.000 TL, alışlar 6.000.000.000.- TL, amortisman dışındaki dönem giderleri 800.000.000 TL, faiz gelirleri 300.000.000.- TL ise ve dönem sonu fiyat endeksi 400, dönemin ortalama endeksi 200 ise, düzeltmeler $400/200 = 2$ katsayısına göre yapılacaktır²⁰⁷.

Satışlar	= 10.000.000.000.- x 2	= 20.000.000.000.-
Alışlar	= 6.000.000.000.- x 2	= 12.000.000.000.-
Dönem Giderleri	= 800.000.000.- x 2	= 1.600.000.000.-
Faiz Giderleri	= 300.000.000.- x 2	= 600.000.000.-

²⁰⁶ ÇİFTÇİ, “ Fiyatlar Genel Seviyesi Muhasebesi”, s. 129.

²⁰⁷ AKDOĞAN, TENKER, Finansal Tablolar Analizi Ve Mali Analiz Teknikleri, s. 622-623.

4.3.2. Dönem Başı ve Dönem Sonu Stok Kalemlerinin Düzeltilmesi

Stok kalemleri, parasal olmayan varlık unsurlarından olduğundan, bunların düzeltilmesinde de daha önce parasal olmayan kalemlerin düzeltilmesinde belirttiğimiz gibi “ **Dönem sonu endeks / Stok kalemlerinin işletmeye girdiği tarihteki endeks** ” katsayısı kullanılmaktadır. Stokların alınış tarihi bilinmiyorsa veya tespit edilmesi çok zor ise, kullanılan stok değerlendirme yöntemine (LIFO, FIFO, Hareketli Ortalama gibi) göre varsayımlarda bulunarak, daha önce parasal olmayan varlıkların düzeltilmesinde açıklandığı gibi düzeltilir.

4.3.3. Döneme İlişkin Amortisman ve İtfa Paylarının Düzeltilmesi

Dönem amortisman giderleri, daha önce ödenmiş olan giderlerin bu döneme düşen kısmı olduğundan, maddi duran varlığın düzeltildiği katsayı ile, yani dönem sonu fiyat endeksinin, varlığın aktife girdiği tarihteki fiyat endeksine bölünmesiyle bulunacak katsayı ile düzeltileceklerdir.

Gelecek aylara / yıllara ait giderlerin parasal olmayan varlık grubu içinde yer alması durumunda, bu kalemin döneme ilişkin itfa payları, gelecek aylara / yıllara ait giderlerin düzeltilmesinde kullanılan katsayıya göre düzeltilecektir. Diğer taraftan, özel maliyet, patent gibi maddi olmayan duran varlıkların itfa paylarının düzeltilmesinde de aynı ilkeden hareket edilerek, yani dönem sonu endeksinin varlığın işletmeye girdiği tarihteki endekse bölünmesi suretiyle hesaplanacak katsayıya göre düzeltilecektir²⁰⁸.

²⁰⁸ AKDOĞAN, TENKER, *Finansal Tablolar Analizi Ve Mali Analiz Teknikleri*, s: 627

4.3.4. Parasal Olmayan Kalemlerin Satışlarından Sağlanan Kar ve Zararın Düzeltilmesi

Parasal olmayan varlık unsurlarının satışından ortaya çıkan kar veya zararlar genel fiyat düzeyine göre tekrar hesaplanır ve gelir tablosunda düzeltilmiş değerleri ile gösterilir. Tarihi maliyetlere göre saptanan satış karı ve zararının genel fiyat endekslerine göre düzeltilmesi için, satışa konu olan varlığın değerinin dönem sonu paranın satın alma gücüne göre ifadesi sağlanır. Ayrıca, satış fiyatı da satış anındaki veya dönem ortalamasına göre dönem sonu paranın satın alma gücü değerine çevrilir²⁰⁹. Yapılan bu işlemler sonucu elde edilecek olan düzeltilmiş satış değeriyle düzeltilmiş maliyet değeri karşılaştırılarak, aradaki fark, varlığın kar veya zararı olarak düzeltilmiş gelir tablosunda yer alacaktır²¹⁰.

Örneğin; 1991 yılında alınan ve 1998 yılında satılan maddi duran varlığın, maliyet bedeli 500.000.000.- TL, birikmiş amortismanı 300.000.000.- TL, ve satış değeri ise 400.000.000.- TL.'dir. Varlığın alındığı tarihteki fiyat endeksi 120, satıldığı tarihteki fiyat endeksi 320 ve dönem sonu fiyat endeksi 360 ise, genel fiyat düzeyi muhasebesine göre maddi duran varlık satış karı (zararı) aşağıdaki gibi hesaplanacaktır²¹¹.

	<u>Tarihi Değer</u>	<u>Düzeltilme Katsayısı</u>	<u>Düzeltilmiş Değer</u>
M.D.V. Maliyeti	500.000.000	360/120	1.500.000.000
Bir Amortisman	<u>300.000.000</u>	360/120	<u>900.000.000</u>
M.D.V. Net Değeri	200.000.000		600.000.000
M.D.V. Satış Değeri	<u>400.000.000</u>	360/320	<u>450.000.000</u>
M.D.V. Satış Karı (Zararı)	200.000.000		(150.000.000)

²⁰⁹ _____, "Türkiye Muhasebe Standartları-2: Yüksek Enflasyon Dönemlerinde, Finansal Raporlama", s. 29.

²¹⁰ ÇİFTÇİ, "Fiyatlar Genel Seviyesi Muhasebesi", s. 129.

²¹¹ AKDOĞAN, TENKER, *Finansal Tablolar Analizi Ve Mali Analiz Teknikleri*, s. 620.

Görüldüğü gibi, maddi duran varlık satışından 200.000.000.- TL. kar etmiş gözükten işletme, gerçekte genel fiyat düzeyi muhasebesine göre 150.000.000.- TL. zarar etmiştir.

4.3.5. Parasal Kalemlerin Neden Olduğu Satın Alma Gücü Kazanç ve Kayıplarının Hesaplanması

Genel fiyat düzeyi muhasebesi, varlık ve kaynakların düzeltilmesiyle bu değerlerin karşılaştırılabilir bir ölçü birimi üzerinden yeniden düzenlenmesini amaçlamaktadır. Ancak bu düzeltmeler, genel fiyat düzeyindeki değişmelerin işletme üzerindeki etkisini yeteri kadar yansıtmaz. Genel fiyat düzeyindeki değişmeler karşısında işletmenin eski durumunu koruyup korumadığını ve ne derece iyiye veya kötüye gittiğinin saptanması gerekir²¹².

Enflasyon döneminde parasal varlık veya parasal borçların fiyat düzeylerine bağlanmadığı ortamda, parasal borçlardan fazla parasal varlık bulunduran işletmeler satın alma gücü kaybına uğrar. Diğer taraftan, parasal varlıklardan fazla parasal borcu olan işletmeler ise satın alma gücü kazanır. Bu nedenle parasal varlık ve parasal borçlar farkından doğan kazanç ve kayıpların dönem karının belirlenmesinde hesaba katılır²¹³.

Parasal kalemlerin neden olduğu satın alma gücü kazanç ve kayıpların saptanmasında TMS-2'de açıklandığı üzere sırası ile aşağıdaki işlemler yapılmaktadır²¹⁴.

- a) Dönem başı bilançosu verilerinden yararlanarak dönem başı düzeltilmiş parasal varlıklar ile düzeltilmiş parasal pasif kalemler arasındaki fark saptanır.

²¹² "ÇİFTÇİ, "Fiyatlar Genel Seviyesi Muhasebesi", s. 129.

²¹³ _____, "Türkiye Muhasebe Standartları-2 : Yüksek Enflasyon Dönemlerinde, Finansal Raporlama", s. 30.

²¹⁴ AKDOĞAN, TENKER, Finansal Tablolar Analizi Ve Mali Analiz Teknikleri, s. 628-629.

- b) Söz konusu farka, dönem içinde yapılan ve net parasal kalemlerde artış meydana getiren olayların düzeltilmiş tutarları eklenir. Net parasal kalemlerde artışa yol açan olaylara örnek olarak ; satışları, gelir kalemlerini, parasal olmayan varlıkların azalışından sağlanan girişleri gösterebiliriz.
- c) Bulunan toplamdan, dönem içinde gerçekleşip de net parasal kalemlerde azalış meydana getiren olayların düzeltilmiş tutarları çıkartılır. Net parasal kalemlerde azalışa yol açan kalemler; alışlar, harcamayı gerektiren gider kalemleri, bazı durumlarda parasal olmayan kalemlerdeki artışlar ve parasal olmayan pasif kalemlerdeki azalışlardır. Parasal kalemlerin hesabında net alacaklardan hareket edilmesi durumunda, dönem içinde ayrılan karşılık giderleri ve reeskont faiz giderlerinin de burada azalış meydana getiren kalem olarak dikkate alınması gerekir . Ancak, parasal kalemlerin hesabında brüt alacaklardan hareket edilmesi durumunda karşılık giderleri ve reeskont faiz giderleri dikkate alınmaz.
- d) Daha sonra bulunan fark ile dönem sonu net parasal varlıklar karşılaştırılırlar. Dönem sonu net parasal varlıklar ve parasal pasif kalemler esasen dönem sonu parası ile belirttiklerinden ayrıca bir düzeltmeye tabi tutulmamaktadır. İki arasındaki fark, parasal kalemler nedeniyle ortaya çıkan satın alma gücü kazanç veya kayıplarını yansıtmaktadır.

Genel olarak, bu kazanç ve kayıpların gelir tablosunda sunulması konusunda literatürde görüş birliği bulunmasına karşın, bunun dönem gelirinin unsuru olarak mı ; yoksa, ayrı bir unsur olarak mı ele alınacağı konusu tartışılmalıdır. Burada ağırlık kazanan görüş parasal değerleri elde tutma kazanç veya kayıplarının hem genel faaliyet sonuçlarını etkileyeceği hem de dağıtılabılır dönem karını etkileyeceğinden, gelir tablosunda ayrı bir unsur olarak sunulması yönündedir²¹⁵. TMS-2' de parasal kalemlerin

²¹⁵ ÇİFTÇİ, "Fiyatlar Genel Seviyesi Muhasebesi", s. 131.

neden olduğu satın alma gücü kazanç veya kaybının, gelir tablosunda ayrı bir kalem olarak “diğer faaliyetlerden olağan gelir ve karlar ” veya “ finansman giderleri ” hesap grubunda yer alması gerektiği belirtilmektedir. TMS-2’ de, parasal kalemlerin neden olduğu satın alma gücü kazanç veya kaybının nasıl hesaplanacağını gösteren tablo aşağıda verilmiştir:

**PARASAL KALEMLERİN NEDEN OLDUĞU SATIN ALMA GÜCÜ
KAZANÇ VEYA KAYBININ HESAPLANMASI²¹⁶**

	<u>Tarihsel</u>	<u>Düzeltilmiş</u>
A) DÖNEM BAŞI NET PARASAL KALEMLER	XX	XX
a) Dönembaşı Parasal Net Aktif Kalemler	X	X
b) Dönembaşı Parasal Net Aktif Kalemler	(X)	(X)
B) DÖNEM İÇİNDE NET PARASAL KALEMLERDE ARTIŞ YARATAN İŞLEMLER (+)	XX	XX
1. Satışlar	X	X
2. Diğer Olağan Gelirler (Parasal olmayan pasiften dönem gelirlerine yansıtılanlar hariç)	X	X
3. Olağan Dışı Gelirler (Parasal olmayan pasiften dönem gelirlerine yansıtılanlar ile mali ve maddi duran varlık satış karları hariç)	X	X
4. Mali ve Maddi Duran Varlık Satış Bedelleri	X	X
5. Diğer Parasal Olmayan Aktif Azalışları (Satış fiyatları ile stoklar, gelecek aylara ait gider itfaları ve maddi ve mali duran varlık çıkışları hariç)	X	X

²¹⁶ _____, “Türkiye Muhasebe Standartları-2: Yüksek Enflasyon Dönemlerinde ,Finansal Raporlama”, s. 36-37.

6. Sermaye Artırımı (Yeniden değerlendirme fonundan ilave hariç)	X	X
7. Hisse Senetleri İhraç Primleri	X	X
8. Diğer Parasal Olmayan Pasif Kalemlerdeki Artışlar	X	X

**C) DÖNEM İÇİNDE NET PARASAL KALEMLERDE
AZALIŞ YARATAN İŞLEMLER (-)**

		<u>(XX)</u>	<u>(XX)</u>
1. Üretim Giderleri	X	X	
a- İlk madde ve malzeme alışları			
b- Direkt işçilik giderleri			
c- Genel üretin giderleri			
(Amortismanlar, peşin ödenmiş gelecek aylara ait giderlerden aktarılan tutarlar hariç)			
2- Diğer Stok Alımları	X	X	
3- Faaliyet Giderleri	X	X	
a- Araştırma geliştirme giderleri			
(Amortismanlar, peşin ödenmiş gelecek aylara ait giderlerden aktarılan tutarlar hariç)			
b- Pazarlama satış ve dağıtım giderleri			
(Amortismanlar, peşin ödenmiş gelecek aylara ait giderlerden aktarılan tutarlar hariç)			
c- Genel yönetim giderleri			
(Amortismanlar, peşin ödenmiş gelecek aylara ait giderlerden aktarılan tutarlar hariç)			
4. Diğer Olağan Gider Ve Zararlar	X	X	
(Amortismanlar, peşin ödenmiş gelecek aylara ait giderlerden aktarılan tutarlar hariç)			

5. Finansman Giderleri	X	X
6. Olağandışı Gider Ve Zararlar (Amortismanlar, peşin ödenmiş gelecek aylara ait giderlerden aktarılan tutarlar hariç)	X	X
7. Dönem Karı Vergi ve Diğer Yasal Yükümlülükler	X	X
8. Ödenen Temettüleri	X	X
9. Parasal Olmayan Aktif Kalemlerdeki Artışlar (Stoklar ve Yeniden Değerleme Hariç)	X	X
10. Diğer Parasal Olmayan Aktif Kalemlerdeki Azalışlar	X	X
D) DÖNEM SONUNDA OLMASI GEREKEN NET PARASAL KALEMLER	XX	XX
E) DÖNEM SONU NET PARASAL KALEMLER	XX	XX
1- Dönem sonu Parasal :Net Aktif Kalemler	X	X
2- Dönem sonu Parasal :Net Pasif Kalemler	(X)	(X)
F) SATIN ALMA GÜCÜ KAZANÇ VEYA KAYBI (D-E)		

4.4. İkame (Cari) Maliyeti Muhasebesi Modeli

İşletmeler üzerinde özel fiyat hareketlerinin önemli derecede hissedilmesi ve genel fiyat düzeyi muhasebesi modelinin bu gerçeği dikkate almaması, ikame maliyet muhasebesinin geliştirilmesine neden olmuştur. Özel fiyatlar seviyesindeki değişimleri içeren bu model, geleneksel muhasebenin esas aldığı para birimini kullanmakla birlikte, değerlemede tarihi maliyetleri tamamen terk ederek, cari maliyetleri esas alan bir enflasyon muhasebesi modelidir²¹⁷.

²¹⁷ ÇİFTÇİ, "Enflasyonun Muhasebe Verileri Üzerindeki Etkileri Ve Enflasyon Muhasebesi Modelleri", s.161.

İkame(cari) maliyet muhasebesi modeli, ortakların kısa vadeli menfaatlerine karşın, işletmenin sürekliliğine daha fazla önem vermektedir. Bu nedenle dönem karının hesaplanmasındaki yaklaşımı ve kullandığı yöntemler ile işletmenin üretim gücü itibari ile sermayesinin korunmasını amaçlayarak işletmenin karını, faaliyet karı ve elde tutma kazançları olmak üzere ikiye ayırmaktadır²¹⁸. Faaliyet karı, dönem hasılatından, bu hasılatın elde edilmesinde kullanılan varlıkların ikame maliyetinin çıkartılması ile elde edilmektedir. Elde tutma kazançları enflasyon döneminde değer artışı gösteren fiziksel varlıkların elde tutulması sonucu sağlanan kazançlardır²¹⁹.

Elde tutma kazançlarının tabi tutulacağı işlem, bu muhasebe modelinin en çok tartışılan konularından biri olmuştur. Elde tutma kazançlarının kar olarak mı yoksa öz sermaye grubunda yeniden değerlendirme yedeği olarak mı gösterileceği konusu şüphesiz sermayenin korunması kavramı ile ilgilidir²²⁰. Sermayenin korunması kavramı bakımından incelendiğinde, faaliyet karı dağıtılabılır karı ifade ederken, enflasyon sonucu ortaya çıkan değerlendirme farklarından oluşan elde tutma kazançları, sermayenin üretim gücü olarak korunması için kar-zarar hesabında değil; öz sermaye grubunda yeniden değerlendirme yedeği olarak gösterilecektir²²¹.

İkame maliyeti muhasebe modelinde, değerlendirme sadece bilançonun varlıklar tarafına uygulanmaktadır. Kuramsal olarak, değerlemeye tabi tutulan varlıklar, parasal olmayan varlıklar olarak sınırlandırılmaktadır. Hatta bazı uygulamalarda sadece stoklar ve duran varlıklar için değerlendirme yapılması önerilmektedir²²². Ancak, bazen parasal varlıklarında düzeltilerek, finansal tablolarda ek bilgiler halinde sunulması önerilmektedir. Ortaya çıkan görüş ayrılıklarından bir diğeri de “cari değer” ne olacağı

²¹⁸ AKINCI, ERDOĞAN, *Finansal Tabloların Anazlizi*, s. 323.

²¹⁹ YÜKSEL “Enflasyon Muhasebesi”, s. 87.

²²⁰ DOĞAN, “Enflasyonun Muhasebe Üzerindeki Etkisi ve Bu Etkiyi Yok Edecek Bir Muhasebe Modeli: İkame Maliyeti (Cari Değer) Muhasebesi”, s. 107.

²²¹ ÇİFTÇİ, “Enflasyonun Muhasebe Verileri Üzerindeki Etkileri ve Enflasyon Muhasebesi Modelleri” s.162

²²² YÜKSEL, *Enflasyon Muhasebesi*, s. 91.

üzerinde yoğunlaşmaktadır²²³. İkame değer kavramının farklı anlamlarda ele alınması, bu modele bağlı bir çok muhasebe yönteminin oluşmasına yol açmıştır. Bu yöntemlerden büyük bir çoğunluğu, değerlemede ikame (yenileme) maliyetini esas alırken; net nakit değeri, net bugünkü değer veya satış değerini esas alan yöntemlerde mevcuttur. Günümüzde bu yöntemlerden ikame maliyeti daha çok tercih edilmektedir . Bu yöntemin diğer yöntemlere üstünlüğü, ikame maliyetlerinin varlıkların, cari değerlerini temsil etmek üzere, özel fiyat endeksleriyle saptanabilmesidir²²⁴.

İkame maliyeti, köklü değerlemeleri gerektiren bir yöntem olmasından dolayı, tam bir kabul görmemekte ve bazı yönleriyle eleştirilmektedir. Bu eleştiriler²²⁵ ;

- * İkame maliyetinin belirlenmesi için varlıkların pazar fiyatı bilgilerine ihtiyaç vardır. Bu bilgilere ulaşılamaması durumunda kişisel yargılar ve yaklaşık değerlerin kullanılması sonucu taraflı bir düzeltmeye neden olması.
- * Satın alma gücündeki değişmelere göre düzeltme yapılmadığından, parasal değerlere sahip olan işletmelerin elde bulundurma kayıp veya kazancının bilinmemesi,
- * Belirli bir iş kolunda faaliyet gösteren işletme, sadece o iş kolunun fiyatlarından etkilenmemektedir. Dolayısıyla genel fiyat artışlarını ihmal etmesi,

İkame maliyeti muhasebesinin üstünlükleri ise²²⁶ ;

- * Tarihi ölçü birimi olan paranın yine ölçü birimi olarak korunması,
- * İşletme sermayesinin üretim gücü olarak korunması,

²²³ AKINCI, ERDOĞAN, *Finansal Tablolar Anazlizi*, s. 323.

²²⁴ ÇİFTÇİ, “Enflasyonun Muhasebe Verileri Üzerindeki Etkileri Ve Enflasyon Muhasebesi Modelleri”, s.161.

²²⁵ Kaan AZİZGAOĞLU, “Enflasyon Muhasebesinin Gerekliliği”, *Vergi Dünyası Dergisi*, S: 201 (Mayıs, 1998), s. 84.

²²⁶ DOĞAN, “Enflasyonun Muhasebe Üzerindeki Etkisi ve Bu Etkiyi Yok Edecek Bir Muhasebe Modeli: İkame Maliyeti (Cari Değer) Muhasebesi”, s. 107.

- * İşletmenin gerçek vergi yükünün hesaplanabilmesi,
- * Geleneksel muhasebeye nazaran gelecekteki ekonomik performansla ilgili tahminlerin yapılmasında daha uygun bilgileri sağlaması,
- * Geleneksel muhasebeye göre stok bilgileri hakkında daha tarafsız bilgiler sağlanabilmesi,
- * İkame maliyet muhasebesine göre düzenlenmiş finansal tablolar, işletme yöneticilerinin fiyat saptama, sermaye yatırımları, genişleme gibi konularda daha doğru kararlar almalarına yardımcı olmasıdır.

4.5. Genel Fiyat –İkame Maliyeti Muhasebesi Modeli

Entegre muhasebesi modeli adı da verilen genel fiyat – ikame maliyeti muhasebesinde, ikame maliyet muhasebesine göre düzenlenmiş finansal tablolar, ayrıca dönem sonunda genel fiyat düzeyi endeksi ile düzeltilmektedir. Bu yolla, özel fiyat düzeyindeki değişmelere göre tespit edilmiş ikame maliyeti muhasebe karı, genel fiyat düzeyindeki değişmelere göre düzeltilerek, gerçek ikame maliyeti muhasebesi karına ulaşılmaktadır. Yapılan bu düzeltme işlemi ile aynı zamanda, parasal değerler ile ilgili elde tutma kazanç ve kayıpları ile parasal olmayan değerlere ait elde tutma kazançlarının gerçekleşmiş ve gerçekleşmemiş değerleri de tespit edilmiş olacaktır²²⁷.

Aslında genel fiyat – ikame maliyet muhasebesinin amacı, özel fiyat düzeylerindeki değişmelere göre saptanmış ikame maliyeti muhasebesi karını genel fiyat düzeyindeki değişmelere göre yeniden düzeltmek ve bu düzeltme işlemi sonunda gerçek olmayan kar tutarları ayıklanarak, gerçek ikame maliyeti muhasebesi karının saptanmasına yöneliktir. Bu amacın gerçekleştirilmeye çalışılması yanında, genel fiyat

²²⁷ ÇİFTÇİ, “Enflasyon Muhasebe Verileri Üzerindeki Etkileri Ve Enflasyon Muhasebesi Modelleri”, s. 165

düzeyi düzeltmelerinin bir sonucu olarak parasal değerlerle ilgili elde tutma kazanç ve kayıplarının saptanması ve sunulması da sağlanmaktadır²²⁸.

Modelin sermayenin korunması yaklaşımında kuramsal eksiklikleri yanında, uygulanmasında eğitime duyulan ihtiyaç ve maliyetlerin büyük önem taşıması nedeniyle gerçek ekonomi ve işletme koşullarında henüz uygulama olanağı çok sınırlıdır. Modelin ürettiği en yararlı bilgi, sermayenin satın alma gücünü temsil eden gerçek kar bilgisidir²²⁹.

4.6. Enflasyon Muhasebesi Modellerinin Karşılaştırılması

Enflasyon ortamında geleneksel muhasebenin yetersizliği görüşünden hareket edilerek fiyatlar düzeyindeki değişimleri finansal tablolara yansıtmak üzere geliştirilen muhasebe modellerinin, kullandıkları para biriminin değeri ve değerlendirme esasları açısından, geleneksel muhasebe yöntemi karşısındaki durumlarının şu şekilde olduğu görülür²³⁰.

- * Genel fiyat düzeyi muhasebe modeli, geleneksel muhasebenin değerlendirme esaslarını ve diğer genel kabul görmüş muhasebe ilkelerini tutarken, ölçü birimi olarak paranın nominal değeri yerine, paranın satın alma gücü kavramını esas almıştır.
- * İkame maliyeti muhasebe modeli, geleneksel muhasebenin kullandığı ölçü birimi olan paranın nominal değerini saklı tutarak, tarihi maliyetlere dayalı değerlendirme esası yerine, varlıkların cari değerlerle (ikame maliyeti) değerlendirilmesini esas almıştır.

²²⁸ YÜKSEL, "Enflasyon Muhasebesi, s. 132.

²²⁹ YÜKSEL, "Enflasyon Muhasebesi, s. 144.

²³⁰ DALGEÇ, "Enflasyonun Finansal Tablolar Üzerindeki Etkilerini Gidermek için Geliştirilen Yöntemlere Toplu Bir Bakış", s. 51.

- * Genel fiyat düzeyi – ikame maliyeti muhasebe modeli , geleneksel muhasebe yönteminden hem kullandığı ölçü birimi hem de değerlendirme esası bakımından ayrılmakta , ölçü birimi olarak paranın satın alma gücünü , değerlendirme esası olarak da ikame maliyeti yöntemini benimsemektedir .

Tablo –2 Enflasyon Muhasebesi Modellerin Kullandıkları Para Biriminin Değeri ve Değerleme Esasları Bakımından Geleneksel Muhasebe Yöntemi İle Karşılaştırılması

Kullanılan Ölçü birimi (TL)	Değerleme Esası	
	Tarihi Maliyet	Cari Maliyet
Nominal Değer	Geleneksel Muhasebe	Cari Değer Muhasebesi
Reel Değer (Satın Alma Gücü)	Genel Fiyat Düzeyi Muhasebesi	Genel Fiyat Düzeyi –İkame Maliyeti Muhasebesi (Entegre Muhasebe Modeli)

Kaynak: YÜKSEL , Enflasyon Muhasebesi, s. 23

Söz konusu modellere sermayenin korunması açısından bakıldığında ise²³¹ ;

- * Geleneksel muhasebe, sermayenin nominal değerini korumayı amaçlamaktadır.
- * Genel fiyat düzeyi muhasebe modeli, sermayenin satın alma gücünü korumayı amaçlamaktadır.
- * İkame maliyeti muhasebe modeli, sermayenin üretim gücünü korumayı amaçlamaktadır.
- * Genel fiyat düzeyi – ikame maliyeti muhasebesi modeli, son iki modelin üstünlüklerini bünyesinde toplayarak, sermayenin hem satın alma gücü hem de üretim gücü olarak korunmasını amaçlamaktadır.

²³¹ DALGEÇ, “Enflasyonun Finansal Tablolar Üzerindeki Etkilerini Gidermek İçin Geliştirilen Yöntemlere Toplu Bakış”, s. 52.

Enflasyon muhasebesi modelleri arasındaki kuramsal ve kavramsal farklılıklar ve modellerin muhasebe rakamlarına yansımaları, aşağıdaki örnekle daha iyi açıklanabilecektir.

01.01.1998 Tarihinde 500.000.000.- liraya satın alınan bir arsanın 31.12.1998 tarihindeki piyasa değerinin 650.000.000.- liraya yükseldiğini, genel fiyat düzeyine göre ise, fiyatların dönem sonunda dönem başına göre % 10 arttığını varsayarsak, buna göre geleneksel muhasebeye ve enflasyon muhasebesi modellerine göre finansal tablolara yansıtılacak rakamlar aşağıdaki gibi olacaktır²³².

	31.12.1998	31.12.1998
	<u>Tarihli Bilanço (TL.)</u>	<u>Tarihli Gelir Tablosu (TL)</u>
Geleneksel Muhasebe	500.000.000.-	—————
Genel Fiyat Düzeyi Muhasebesi	550.000.000.-	—————
İkame Maliyet Muhasebesi	650.000.000.-	150.000.000.-
Genel Fiyat Düzeyi- İkame Maliyeti Muhasebesi	650.000.000.-	100.000.000.-

Tarihi maliyet esasına dayanan geleneksel muhasebe yaklaşımında, söz konusu arsa, bilançoda satın alma maliyeti olan 500.000.000.- lira olarak gösterilecektir. Gelir tablosu üzerinde herhangi bir etkisi yoktur.

Genel fiyat düzeyi muhasebesinde, söz konusu arsa genel fiyat endeksine göre dönem sonu fiyatları üzerinden değerlendirilerek $500.000.000.- \times 110/100 = 550.000.000.-$ TL olarak yansıtılır. Varlık değerlerine eklenen 50.000.000.- lira karşılığında öz kaynaklar grubunda yeniden değerlendirilme yedeği olarak gösterilecektir. Geleneksel muhasebenin “gerçekleşme” ilkesine bağlı kalması nedeniyle parasal olmayan değerlerin, satılma veya elden çıkarılmaları dışında, elde tutulmasından doğan kazanç ya da kayıplar dikkate alınmamaktadır.

²³² Mustafa AYSAN, “Türkiye Muhasebe Standardı 2- Özel Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Finansal Raporlama”, Türkiye Muhasebe Standartları Sempozyumu I, (İzmir Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası Yayını: İzmir), 1996, s. 88.

İkame maliyeti muhasebesinde ise arsanın dönem sonundaki piyasa değeri olan 650.000.000.- lira varlığa yansıtılırken, tarihi maliyete göre ortaya çıkan 150.000.000.- liralık artış; bilançoda öz kaynaklar grubunda yeniden değerlendirme yedeği olarak ve gelir tablosunda elde tutma kazancı olarak yer alır .

Genel fiyat düzeyi-ikame maliyeti muhasebesinde ise, arsa 31.12.1998 tarihinde piyasa değeri olan 650.000.000.- lira üzerinden bilançoya aktarılırken, elde tutma kazancı olarak, gelir tablosuna aktarılacak tutar, arsadaki reel değer artışı olan 100.000.000.- liradır. Çünkü, genel olarak fiyatların % 10 arttığı bir dönemde arsa değerinin %30 artmış olması, arsanın reel olarak % 20 değer kazandığını gösterir. Varlık değerine eklenen 150.000.000.- liranın geri kalan 50.000.000.- lira tutarındaki artış da, yeniden değerlendirme yedeği olarak öz kaynaklar grubunda yer alır.

Tablo-3. Fiyatlar Düzeyindeki Değişmeleri İçeren Muhasebe Modellerinin Çeşitli Kriterler Bakımından Karşılaştırılması

Modeller Kriterler	Geleneksel Muhasebe	Fiyatlar Genel Düzeyi Muhasebesi	İkame Maliyeti Muhasebesi	Genel Fiyat – İkame Maliyeti Muhasebesi
Üretilen Bilgiler Anlamlı ve Yorumlanabilir	HAYIR	KISMEN EVET	EVET	EVET
Üretilen Bilgiler İşletme İlgilerine yararlı	HAYIR	KISMEN EVET	KISMEN EVET	EVET
Uygulanabilirlik	KOLAY	KOLAY	ZOR	ÇOK ZOR
Denetlenebilirlik	KOLAY	ZOR	ZOR	ÇOK ZOR

Kaynak : YÜKSEL, Enflasyon Muhasebesi, s . 149

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ENFLASYONUN ÜRETİM GİDERLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ VE BU ETKİLERİN GİDERİLMESİ

1. MALİYET VE GİDER KAVRAMLARI

Maliyet, çok değişik görünümde ve hemen her konuda karşımıza çıkabilen son derece esnek bir kavramdır. Bu nedenle, maliyeti tüm yönleriyle kapsayan kesin bir tanım vermek olanaksız olup, bu kavram için ancak genel bir tanım yapılabilir²³³.

Genel anlamı ile maliyet, belirli bir amaca ulaşmak için katlanılan ya da katlanılma olasılığı yüksek fedakarlıkların parasal olarak ölçülen toplamıdır. Bir mal satın alındığında, katlanılan fedakarlıklar satın alma eyleminin maliyetini, bir mamul ya da hizmet üretildiğinde, katlanılan fedakarlıklar (kullanılan üretim faktörleri) da üretim eyleminin maliyetini oluşturur²³⁴. Bir başka ifade ile, maliyet, mal ve hizmet üretiminde işletme tarafından yapılan çeşitli giderlerin (ham madde, işçilik, genel üretim giderleri), uğranılan kayıpların (amortisman, fire) ve para ile ölçülebilen fedakarlıkların (sosyal sigorta işveren payı, sosyal yardımlar) toplamıdır²³⁵. Maliyet, kısaca bir malın üretim giderlerinin toplamı olarak da ifade edilebilir.

Maliyet kavramı, çoğu kez gider kavramıyla eş anlamda kullanılır. Fakat maliyet kavramı, hem varlıklar hem de giderler için kullanılır. Maliyet, bazen belirli bir parça için ödenen para tutarını ifade ederken, bazen de elde edilen bir varlığa karşılık verilen

²³³ Kamil BÜYÜKMİRZA, *Maliyet ve Yönetim Muhasebesi*, (4. Baskı) (72 TDFO Yayınları: Ankara), 1996, s. 36.

²³⁴ Rıfat ÜSTÜN, *Maliyet Muhasebesi*, (5. Basım), (Bilim Teknik Yayınları : İstanbul), 1996, s. 23.

²³⁵ Ertuğrul ÇETİNER, *İşletmelerde Mali Analiz*, (3. Baskı), (Tutibay Yayınları : Ankara), 1996, s. 254.

başka bir varlığın piyasa değerini ifade eder²³⁶. Gider ise, hasılat elde etmek için katılan fedakarlığı ifade eder. Maliyetler ise mal ve hizmetleri elde etmek için yapılan fedakarlıklardır. Gider, karı belirlemek amacıyla bir getiri (hasılat) ile karşılaştırılan mal ya da hizmet çıkışları anlamındadır. Gider getiriden düşülecek tüketilen maliyetlerdir²³⁷. Sonuç olarak diyebiliriz ki, maliyeti oluşturan öğeler “ gider ” adını almaktadır.

2. MALİYETLERİN SINIFLANDIRILMASI

2.1. Maliyetlerin Üretim Süreçleriyle İlişkilerine Göre Sınıflandırılması

2.1.1. Temel Maliyet

Temel maliyet, dolaysız (direkt) maddeler ile dolaysız (direkt) işçiliğin toplamına eşittir²³⁸.

Direkt ilk madde ve malzeme	XX
(+) Direkt işçilik	+ <u>XX</u>
Temel Maliyet	XXX

2.1.2. Dönüşüm Maliyeti

Dönüşüm maliyeti, direkt işçilik ile genel üretim maliyetlerinin toplamına eşittir.

Direkt işçilik	XX
(+) Genel üretim maliyetleri	+ <u>XX</u>
Dönüşüm Maliyeti	XXX

²³⁶ ÜSTÜN , Maliyet Muhasebesi, s. 26.

²³⁷ Zeyyad HATİBOĞLU, Maliyet Muhasebesi, (2. Basım), (Lebib Yalkın Yayınları : İstanbul), 1997, s.9.

²³⁸ Cudi TUNCER GÜRSOY, Yönetim ve Maliyet Muhasebesi (Lebib Yalkın Yayınları : İstanbul), 1997, s. 27.

Görüldüğü gibi temel maliyet, mamullerin direkt maliyetini temsil etmektedir. Dönüşüm maliyeti ise hammaddeyi mamule dönüştürmek için gerekli maliyetleri içermektedir²³⁹.

2.2. Maliyetlerin Üretim Hacmi Değişmelerine Gösterdikleri Tepkiye Göre Sınıflandırılması

2.2.1. Değişken Maliyet

Faaliyet hacmindeki değişmelere paralel olarak değişen maliyetlere, değişken maliyet denir. Uzun dönemde tüm maliyetler değişkendir²⁴⁰. Toplam değişken maliyetin faaliyet hacmindeki değişme oranına eşit oranda değişme göstermesi şart değildir. Üretim % 10 değişirken, değişken maliyet % 5, % 10 ya da % 15 değişebilir. Ayrıca değişken maliyet ile, üretim miktarı arasındaki ilişkinin doğrusal olması da gerekmez. Önemli olan maliyetin faaliyet hacmi ile aynı anda ve aynı yönde değişmesidir²⁴¹.

Değişken maliyetlerin örnekleri arasında; direkt ilk madde ve malzeme giderleri, direkt işçilik giderleri, bir kısım genel üretim giderleri (endirekt işçilik, endirekt madde ve malzeme, satış komisyonları, ambalaj malzemesi giderleri, taşıt ve teslim giderleri sayılabilir²⁴².

2.2.2. Sabit Maliyet

Belirli üretim aralığında belirli bir zaman süresi içinde toplam olarak değişmeden kalan maliyetlere sabit maliyet denir. Ayrıca sabit maliyet, normal faaliyet bölgesi olarak adlandırılan belirli bir faaliyet hacmi içinde sabit kalır²⁴³. Örneğin 1.000 birim ile 2.000 birim normal bir üretim aralığını ifade eder.

²³⁹ GÜRİSOY, Yönetim ve Maliyet Muhasebesi, s. 27.

²⁴⁰ ÜSTÜN, Maliyet Muhasebesi, s. 35.

²⁴¹ GÜRİSOY, Yönetim ve Maliyet Muhasebesi, s. 29.

²⁴² Rifat ÜSTÜN, Maliyet Muhasebesi, s. 35.

²⁴³ ÜSTÜN, Maliyet Muhasebesi, s. 42.

Sabit maliyetlere, işletme yöneticilerinin maaşları (personel ücretleri), sigorta primleri, reklam giderleri, AR-GE giderleri, hizmet içi ve dışı eğitim giderleri²⁴⁴, uzun vadeli borç faizleri, bina – arazi vergileri, belediye resimleri gibi vergi ve resimler, kiralar, amortismanlar, itfa payları ve tükenme payları, bakım onarım giderlerinin bir bölümü, ısıtma ve aydınlatma giderleri örnek verilebilir²⁴⁵.

2.2.3. Yarı Sabit – Yarı Değişken Maliyet

Yarı değişken maliyetler, faaliyet hacmindeki değişmelere paralel olarak artıp azalan, fakat üretim hacmi ile doğru orantılı olarak değişmeyen maliyetlerdir. Bu maliyetler, faaliyet hacmi sıfır olduğunda oluşmaya devam eden sabit maliyetler ile faaliyet hacmine paralel değişme gösteren değişken maliyetlerden oluşur. Yarı değişken maliyetlere; gözlemci personel giderleri, denetim giderleri, personel bölümünün su, elektrik ve gaz giderleri, sağlık ve kaza sigortası giderleri, makinelerin bakım onarım giderleri, ustabaşı ücretleri, PTT, kömür, benzin giderleri örnek verilebilir²⁴⁶.

Yarı sabit maliyetler, belirli bir üretim hacmi aralığında sabit kalan, fakat bu üretim hacmi aralığı aşıldıkça ani bir sıçrama yaparak artan maliyetlerdir. Bunlar kısa zaman sürelerinde sabit kalır. Belirli üretim hacmi aralıkları geçildikçe, toplam maliyetler basamaksal olarak artar. Üretim hacmi arttıkça; ek ustabaşılara, ek kalite kontrol personeline, ek gözlemci ve denetçi personeline gereksinim duyulacağından, sözü geçen bu giderler de ani bir sıçramayla basamaksal olarak artar²⁴⁷.

²⁴⁴ ÜSTÜN, *Maliyet Muhasebesi*, s. 34.

²⁴⁵ Öztin AKGÜÇ, *Mali Tablolar Analizi*, (9. Baskı), (Marmara Üniversitesi Muhasebe Enstitüsü Yayın No : 64 : İstanbul), 1995, s. 523.

²⁴⁶ ÜSTÜN, *Maliyet Muhasebesi*, s. 47-48.

²⁴⁷ ÜSTÜN, *Maliyet Muhasebesi*, s. 49.

2.3. Maliyetlerin Ölçü Birimi Olarak Kullanılan Üretim Miktarına Göre Sınıflandırılması

2.3.1. Toplam Maliyet

Belirli hesap döneminde gerçekleştirilen üretimin tümü için katlanılan maliyetlere toplam maliyet denir²⁴⁸. Örneğin, 1998 Ocak ayında üretilen 100 masanın toplam maliyeti 200.000.000.- TL' dir.

2.3.2. Birim Maliyet

Toplam maliyetin, üretim miktarına bölünmesiyle bulunan tutara, birim maliyet denir. Yukarıda verdiğimiz masa örneğinde birim maliyet ;

$$200.000.000.- \text{ TL} / 100 \text{ Adet} = 2.000.000.- \text{ TL/Adet}$$

Toplam maliyet sabit ise, birim maliyet üretim arttıkça azalır. Toplam maliyet tam değişken ise, birim maliyet üretim hacminden etkilenmez. Toplam maliyet yarı değişken ise üretim artışları birim maliyeti azaltır, fakat bu azalma sabit maliyetlerdeki kadar olmaz²⁴⁹.

2.4. Maliyetlerin Planlama Kontrol ve Çeşitli Yönetim Kararları İle İlişkilerine Göre Sınıflandırılması

2.4.1. Standart Maliyet – Bütçelenmiş Maliyet

Bir mamulün standart maliyeti, gerçekçi bir verimlilik düzeyinde katlanılması gereken birim başına direkt ilk madde ve malzeme, direkt işçilik ve genel üretim maliyetlerinin toplamıdır.

²⁴⁸ GÜRSOY, Yönetim ve Maliyet Muhasebesi, s. 33.

²⁴⁹ GÜRSOY, Yönetim ve Maliyet Muhasebesi, s. 33.

Bütçelenmiş maliyet ise, belirli bir üretim hacmi için öngörülen toplam maliyettir. Bütçelenmiş maliyetin hesabında standart maliyet kullanılabilceği gibi, tamamen başka ve hatta oldukça basit tahmin yöntemlerine de başvurulabilir²⁵⁰.

2.4.2. Kontrol Edilebilen Maliyet - Kontrol Edilemeyen Maliyet

Bir işletme biriminin yöneticisinin kararlarından etkilenen maliyetler kontrol edilebilir maliyet, aynı yöneticinin iradesi dışında katlanılan maliyetler ise kontrol edilemez maliyet adını alır²⁵¹. Bir mamul üretiminde kullanılan ilk madde ve malzeme miktarı kontrol edilebilmektedir fakat mamule düşen amortisman payı kontrol edilememektedir.

2.4.3. Bağlı Sabit Maliyet – İradi Sabit Maliyet

İşletmenin kurulu kapasitesinin kullandığı duran varlıkların nicelik ve niteliğinin ve örgüt yapısının neden olduğu sabit giderlere, bağlı sabit maliyet denir. Amortismanlar, kiralar, sigorta primleri bağlı sabit maliyetlerin bazı örnekleridirler. Bu tür sabit maliyetlere “alt yapı maliyetleri” de denilmektedir.

İradi sabit maliyetler ise, her bütçe yılı başında yetkili yöneticilerin kararıyla belirlenen sabit maliyetlerdir. Örnek olarak, reklam maliyetleri, eğitim maliyetleri, araştırma – geliştirme maliyetleri gösterilebilir. Bu maliyetlerin bütçelenen tutarları bir yıl için sabittir. Gelecek bütçe yılında, yöneticilerin kararlarıyla başka bir değer alabilirler²⁵².

2.4.4. Geçerli Maliyet – Geçersiz Maliyet

Gelecekte gerçekleşmesi beklenen ve alternatif hareket tarzlarının her biri için farklı değerde olan maliyetlere geçerli maliyet denir. Örneğin A ve B makinelerinin

²⁵⁰ GÜR SOY, Yönetim ve Maliyet Muhasebesi, s.34.

²⁵¹ GÜR SOY, Yönetim ve Maliyet Muhasebesi, s. 34.

²⁵² GÜR SOY, Yönetim ve Maliyet Muhasebesi, s.34-s.35.

birinin seçilmesiyle ilgili karar durumunda, bu makinelerin farklı değer taşıyan yıllık bakım maliyetleri geçerli maliyettir.

Yönetim kararlarından etkilenmeyen maliyetler ise geçersiz maliyetlerdir. Geçersiz maliyetlere batık maliyet gösterilebilir. Gelecekle ilgili kararlar üzerinde hiçbir etkileri yoktur. Geçmişte katlanılan ve geri dönülmesi olanaksız olan maliyetlerdir²⁵³.

2.4.5. Ek Maliyet – Marjinal Maliyet

Farklı iki seçeneğin toplam maliyetleri arasındaki fark, “ek maliyetler” olarak tanımlanır²⁵⁴. Örneğin; A makinesinin yıllık bakım maliyeti 3.000.000.000.- TL, B makinesinin 2.500.000.000.- TL ise A makinesinin maliyeti 500.000.000.- TL, B makinesinin ek maliyeti –500.000.000.- TL ‘dir. Maliyetleri etkileyen her çeşit yönetim kararı bir ek maliyete neden olur ve bu maliyet verilecek kararı etkiler.

Marjinal maliyet, üretimdeki bir birimlik artışın neden olduğu ek maliyettir. Marjinal maliyet en son üretilen birimin maliyeti olarak da tanımlanabilir. Üretim 1.000 birimden 1.001 birime çıktığında birim maliyet 2.000.000.- TL’den 2.200.000.- TL’ye yükseliyorsa, marjinal maliyet 200.000 TL’ dir²⁵⁵.

2.4.6. Fırsat Maliyeti

Bir alternatif hareket tarzı seçilince, öteki hareket tarzlarının sağlayacağı yararlardan vazgeçilmiş olur. Seçilmeyen en iyi ikinci alternatif hareket tarzının yararı, seçilen hareket tarzının fırsat maliyeti olarak isimlendirilir²⁵⁶.

²⁵³ GÜR SOY, *Yönetim ve Maliyet Muhasebesi*, s. 35.

²⁵⁴ ÜSTÜN, *Maliyet Muhasebesi*, s. 215.

²⁵⁵ GÜR SOY, *Yönetim ve Maliyet Muhasebesi*, s. 35.

²⁵⁶ GÜR SOY, *Yönetim ve Maliyet Muhasebesi*, s. 36.

3. ÜRETİM MALİYETİNİ OLUŞTURAN GİDERLERİN SINIFLANDIRILMASI

Çağdaş işletmeciliğin nitelikleri dolayısıyla, bugün büyük ya da küçük, üretim ya da üretim dışı, kamu ya da özel, kar amacı güden ya da gütmeyen tüm işletmeler, günlük işletme kararlarını almak için çok çeşitli maliyet türlerine gereksinim duyarlar. Genellikle maliyet, bir fedakarlığı ifade etmesine karşın, maliyetin tüm durumlara uygulanabilen, başka bir deyişle, tüm amaçlara uygun gelen doğru tek bir sınıflandırması yoktur²⁵⁷.

Maliyetleri ait oldukları işletme işlevlerine (fonksiyonlarına) göre üretim giderleri ve dönem giderleri olarak iki ana başlık altında toplayabiliriz. Fonksiyonel olarak yapılan bu ayrımın en önemli özelliği, üretim maliyetine girecek giderler (üretim giderleri) ile bunların dışında kalan giderlerin (dönem giderleri; araştırma ve geliştirme giderleri, pazarlama, satış-dağıtım giderleri, genel yönetim giderleri ve finansman giderleri) ayrılmasına olanak vermesidir. Bu bölümde üretilen mamullerin maliyetini oluşturan üretim giderlerini ve enflasyonun bu giderler üzerindeki etkilerinin giderilmesi üzerinde durulmuştur.

Bu grup, işletmenin üretim fonksiyonuyla ilgili giderlerden oluşur. İlk madde ve malzemenin üretime alınmasından başlayıp, satışa sunulabilecek mamul durumuna gelmesine kadar uzanan süreçte yapılan tüm giderler bu gruba girer. Bu giderler, üretilen mamullerin maliyetine yüklenerek, bilançoda mamul ve yarı mamul stoklarının, gelir tablosunda satılan mamullerin maliyetinin belirlenmesini sağlar²⁵⁸.

Üretim giderleri, çeşitleri ve mamul maliyetlerine yüklenme olanaklarına göre direkt ve endirekt olarak sınıflandırılır.

3.1 Direkt (Dolaysız) Üretim Giderleri

Direkt ve endirekt maliyet ayrımının temelini, maliyet taşıyıcıları (bir mamul, bir mamul grubu, bir işçilik saati, bir işletme bölümü, bir sipariş ya da bir üretim sahası olabilir.) ile doğrudan doğruya ilişkili olması oluşturur. Belirli bir maliyet taşıyıcısı

²⁵⁷ ÜSTÜN, *Maliyet Muhasebesi*, s. 22-23.

²⁵⁸ BÜYÜKMİRZA, *Maliyet ve Yönetim Muhasebesi*, s. 55.

(çalışmada, maliyet taşıyıcısı olarak mamul esas alınacak) ile ilişkisi kesin olarak saptanabilen ve maliyet taşıyıcısı için ne kadar harcadıkları doğrudan doğruya hesaplanabilen maliyetlere "direkt maliyetler" denir²⁵⁹. Diğer bir deyişle, belirli bir mal veya hizmetin üretim maliyetine doğrudan doğruya her hangi bir dağıtım anahtarı kullanmadan yüklenebilen giderlerdir. Bu tür giderlerin en önemli özelliği, bunların belirli bir üretim birimi için ne kadar harcadığının doğrudan doğruya hesaplanabilmesidir²⁶⁰. Herhangi bir maliyet direkt bir niteliğe sahip olduğunda, (y) miktarında bir üretim miktarının (x) tutarında bir maliyetin oluşmasına neden olacağı kesin olarak belirlenebilir. Örneğin; imal edilen bir çift ayakkabı için, ne kadar derinin gittiği kolayca hesaplanabilir²⁶¹. Dolayısıyla hangi mamule ne zaman, ne kadar, hangi tür gider, yapacağımızı izleyebiliyorsak bunlar direkt veya başka bir deyişle, dolaysız giderlerdir. Direkt ilk madde ve malzeme giderleri ile direkt işçilik giderleri bu giderlere örnek gösterilebilir²⁶². Maliyetlerin direkt ve endirekt unsurlar biçiminde sınıflandırılması, özellikle, başabaş noktası analizleri, esnek bütçelerin hazırlanması ve bazı özel yönetim kararlarının alınması açısından yararlıdır.

3.1.1. Direkt (Dolaysız) İlk Madde ve Malzeme Giderleri

Direkt ilk madde ve malzeme giderleri üretim sürecinde meydana gelmekte ve giderler, üretim fonksiyonu nedeniyle oluşmaktadır. Üretilen mamulün bünyesine giren²⁶³ ve üretilen mamullerle direkt bağlantısı kurulabilen, yani hangi mamul için ne kadar tüketildiği doğrudan izlenebilen direkt ilk madde ve malzemenin maliyetinden oluşur. Bir başka deyişle, direkt ilk madde ve malzeme giderleri, ilgili direkt ilk madde ve malzemenin satın alınması sırasında ortaya çıkan alış maliyetinin (alış maliyeti+alış

²⁵⁹ ÜSTÜN, *Maliyet Muhasebesi*, s. 35.

²⁶⁰ AYBOĞA, "Enflasyonun Üretim Giderleri Üzerindeki Etkilerini Gidermek Amacıyla Vergi Mevzuatında Yer Alan Önlemler", s. 2.

²⁶¹ ÜSTÜN, *Maliyet Muhasebesi*, s. 61.

²⁶² AYBOĞA, "Enflasyonun Üretim Giderleri Üzerindeki Etkilerini Gidermek Amacıyla Vergi Mevzuatında Yer Alan Önlemler", s. 2.

²⁶³ AYBOĞA, "Enflasyonun Üretim Giderleri Üzerindeki Etkilerini Gidermek Amacıyla Vergi Mevzuatında Yer Alan Önlemler", s. 2-3.

giderleri), bu direkt ilk madde ve malzemenin üretim için tüketilmesi nedeniyle üretim maliyetine dönüşen kısmını gösterir. Direkt ilk madde ve malzeme hangi mamul için tüketilmişse, direkt ilk madde ve malzeme giderleri de doğrudan doğruya o mamulün maliyetine yüklenir²⁶⁴.

Direkt ilk madde ve malzeme dışında kalan, nihai mamullerin tamamlanabilmesi için gereksinim duyulan direkt ilk madde ve malzemelere oranla çok daha az kullanılan her nihai mamul için ne kadar kullanıldıklarının saptanması oldukça güç olan ve mamulün temel yapısını oluşturmayan hammaddeler de, yardımcı maddeler ve işletme malzemeleri olarak ikiye ayrılır . Yardımcı maddeler, mamulün temel yapısını oluşturmazlar, direkt ilk madde ve malzemelere eklenerek, onların nihai mamul haline dönüşmesine yardımcı olurlar . Örneğin , elbise dikiminde iplik, düğme, kopça, mobilya sanayiinde tutkal, boya ve makine sanayiinde vida ve somun gibi. İşletme malzemesi, üretim sırasında tüketilen fakat mamulün temel yapısına girmeyen malzemelerdir. Bu malzemeler, özellikle üretimde kullanılan makinelerin çalışması ya da bakımı sırasında tüketilirler. Örneğin ; makine yağları, benzin, temizlik malzemesi, makine yedek parçaları, ambalaj malzemesi ve kırtasiye malzemesi vb. giderlerdir²⁶⁵. Yardımcı maddeler ve işletme malzemesi üretilen mamullere ancak dağıtım anahtarları yardımıyla dolaylı bir biçimde yüklenebilir. Bu nedenle, bu giderler, endirekt üretim giderleri sınıfı içerisinde yer alacaklardır.

3.1.2. Direkt (Dolaysız) İşçilik Giderleri

Üretilen mamullere doğrudan doğruya yüklenebilen ve mamulün temel yapısını oluşturan ilk madde ve malzemenin şeklini, yapısını ve niteliğini değiştiren giderlerdir²⁶⁶. Diğer bir ifade ile, üretilen mamullerle direkt bağlantısı kurulabilen, yani hangi mamul için ne kadar yapıldığı doğrudan izlenebilen²⁶⁷, üretim faaliyetlerine doğrudan katılan bizzat makineleri çalıştıran , çalışmasını sağlayan ve makine başında

²⁶⁴ BÜYÜKMİRZA, Maliyet ve Yönetim Muhasebesi, s. 55.

²⁶⁵ ÜSTÜN, Maliyet Muhasebesi, s. 97.

²⁶⁶ ÜSTÜN, Maliyet Muhasebesi, s. 140.

²⁶⁷ BÜYÜKMİRZA, Maliyet ve Yönetim Muhasebesi, s. 55.

çalışan işçilere ödenen ücretlerin brüt tutarı direkt işçilik gideri olarak tanımlanmaktadır.

Brüt ücret; işçiye normal mesai süresi içinde fiilen çalıştığı günler için tahakkuk ettirilen esas işçilik, fazla çalışma ücretleri, hafta tatili ve genel tatil ücretleri, izin ücretleri vb. unsurlardan oluşmaktadır²⁶⁸.

Nihai mamullerin üretiminde kullanılan direkt işçilik dışında kalan ve mamullere doğrudan doğruya yüklenmesi olanaksız olan işçiliklere, endirekt işçilik adı verilir. Bu işçilikler de, aynı endirekt ilk madde ve malzemeler gibi, yardımcı işçilik ve yönetici işçilik olmak üzere ikiye ayrılır. Yardımcı işçilik, imalat eylemlerinin düzenli bir biçimde sürdürülmesine yardım eden işçilik olup, bakım ve onarım işçileri, kapıcı ve çırak vb. personele ödenen işçilik giderlerinden oluşur. Yönetici personele ödenen işçilik de, imalat eylemini yöneten ustabaşı, gözlemci, atölye şefi vb. kişilere ödenen giderlerden oluşur²⁶⁹. Yardımcı işçilik ve yönetici işçilik giderleri de endirekt ilk madde ve malzemeler gibi üretilen mamullere dolaylı olarak uygun bir dağıtım anahtarı yardımıyla yüklendikleri için , endirekt üretim giderleri sınıfı içerisinde yer alacaktır.

3.2. Endirekt (Dolaylı) Üretim Giderleri

Belirli bir mal veya hizmetin üretim maliyetine doğrudan doğruya yüklenmeyip bir takım dağıtım anahtarları yardımı ile yüklenebilen giderlerdir. Endirekt giderlerin bir bölümü oluştukları gider yeri açısından, diğer bir bölümü ise nitelik ve hesaplanmalarındaki teknik güçlükler nedeniyle endirekt sayılmaktadır²⁷⁰.

Maliyetler üretimin fiilen yapıldığı safhalarda veya maliyet dönemlerinde ortaya çıkabildiği gibi, üretim faaliyetleri olmayan bazı daire ve kısımlarda da yapılabilir. Buna örnek olarak, tamirhane veya kazan dairesi gibi yardımcı bazı teknik servislerde yapılan maliyetler gösterilebilir. Kimi maliyetler ise, üretim safhalarında yapılmasına

²⁶⁸ AYBOĞA, "Enflasyonun Üretim Giderleri Üzerindeki Etkilerini Gidermek Amacıyla Vergi Mevzuatında Yer Alan Önlemler", s. 3.

²⁶⁹ ÜSTÜN, *Maliyet Muhasebesi*, s. 141.

²⁷⁰ AYBOĞA, "Enflasyonun Üretim Giderleri Üzerindeki Etkilerini Gidermek Amacıyla Vergi Mevzuatında Yer Alan Önlemler", s. 3.

ve üretimle yakından ilgili olmalarına karşın nitelikleri ve mamullerle olan ilişkileri bakımından, mamullere doğrudan doğruya yüklenemez. Örneğin, bir atölyenin teknik sorumlusunun veya ustabaşının üretim üzerindeki etkisi açıktır. Buna karşın, bunların aldığı ücretten çeşitli mamullere ne kadar pay verileceğini saptamaya olanak yoktur. Son olarak, bazı malzemeler bizzat mamul bünyesi içine girdiği halde bunlar ayrı olarak teknik bakımdan hesaplanamaz veya hesaplanırsa bile ekonomik bakımdan uygun sayılmaz. Konfeksiyon sanayiinde elbiseler için harcanan dikiş ipliği veya mobilya sanayiinde harcanan tutkallar bu gibi malzemeye örnek gösterilebilir²⁷¹.

Direkt-endirekt ayrımında temel özellik, giderin üretilen mamul veya hizmetin maliyetine doğrudan doğruya yüklenebilme özelliğine sahip olup olmadığıdır. Dolayısıyla bir gider kalemi, gider yeri açısından direkt olsa dahi üretim birimi için ne kadar harcandığı doğrudan doğruya hesaplanamıyorsa bu tür gider endirekt olarak kabul edilmektedir²⁷².

3.2.1. Genel Üretim Giderleri

Genel üretim giderlerini, direkt olarak üretim konusu mal ve hizmetlerin maliyetine giren direkt ilk madde ve malzeme ile direkt işçilik giderleri dışında kalan, mal ve hizmetlerin üretimi için yapılan ve dağıtım yoluyla maliyetlere yüklenebilen giderlerin tümü olarak tanımlayabiliriz. Genel üretim giderleri, hangi mamule veya gider yerine ait olduğu tam olarak belirlenemeyen ve ancak gider yeri ve taşıyıcılara göre bölünebilen giderlerdir²⁷³. Diğer bir ifade ile, üretimi gerçekleştirmede yararlı ve zorunlu olan, fakat genellikle üretim hacmine doğrudan bağlı ve duyarlı olmayan üretim giderleridir. Bu grupta, enerji, endirekt işçilik, endirekt ilk madde ve malzeme gibi

²⁷¹ Nasuhi BURSAL, *Maliyet Muhasebesi*, (Ar Yayınları : İstanbul), 1983, s. 51.

²⁷² AYBOĞA, "Enflasyonun Üretim Giderleri Üzerindeki Etkilerini Gidermek Amacıyla Vergi Mevzuatında Yer Alan Önlemler", s. 3.

²⁷³ AYBOĞA, "Enflasyonun Üretim Giderleri Üzerindeki Etkilerini Gidermek Amacıyla Vergi Mevzuatında Yer Alan Önlemler", s. 3.

değişken ; ustabaşı, temizlikçi, yardımcı malzeme giderleri gibi yarı değişken ve amortisman, kira ve sigorta gibi sabit nitelikli üretim giderleri yer alır²⁷⁴.

Bir giderin genel üretim gideri olabilmesi için, üretim maliyetiyle ilgili bir gider niteliği taşıması, aynı zamanda maliyetlere doğrudan doğruya değil, ancak bir takım dağıtım ölçüleri yardımıyla yüklenebilmesi gerekir²⁷⁵. Bunlar üretilen tüm mamuller için ortak olarak yapıldıklarından, bunları belirli mamullere, birimlere ya da işlere doğrudan doğruya yükleme olanağı yoktur²⁷⁶. Ayrıca bu giderlerden bir mamul birimi için ne kadar harcadığını doğrudan doğruya saptamak teknik bakımdan çok zor olduğu kadar, mümkün olsa bile, iktisadi bakımdan anlamlı sayılmaz²⁷⁷. Bu giderlerin üretim fonksiyonu ile ilgi olmaları koşulu, yönetim ve satış giderleri gibi dönem giderlerinin bu giderlerce içerilmediğini belirtmek içindir.

Genel üretim giderlerinin; sabit, değişken ve karma giderlerden oluşması ve mamul maliyetlerine yüklenirken gerçek kullanım miktar ve tutarlarının temel teşkil etmemesi, diğer bir deyişle üretim miktarı ile doğrudan bağlantısının kurulamaması nedeniyle bünyesinde çeşitli güçlükler barındırmaktadır²⁷⁸. Bu giderlerin temel özelliği; bu giderler ile üretilen mamuller arasında doğrudan ilişki kurulamaması, birbirinden çok farklı nitelikte giderlerden (bir kısmı sabit, bir kısmı değişken, bir kısmı da yarı değişken) oluşması bir kısmının kesin miktar ve tutarlarının ancak yıl sonunda belli olabilmesi (bakım –onarım giderleri gibi) ve bir kısmının zaman içerisinde belirsiz ve düzensiz olarak ortaya çıkmasıdır²⁷⁹.

Bu nedenlerle, genel üretim giderlerinin dağıtımına tabi tutulmadan önce doğru ve sağlıklı bir sınıflandırma yapılarak türlerine ayrılması gerekmektedir. Farklı işletmelerde farklı üretim giderleriyle karşılaşılır. Bununla birlikte karşılaşılabilecek başlıca genel üretim giderlerini, endirekt madde ve malzeme giderleri, endirekt işçilik

²⁷⁴ PEKER, *Modern Yönetim Muhasebesi*, s. 158.

²⁷⁵ ÜSTÜN, *Maliyet Muhasebesi*, s. 180.

²⁷⁶ ÜSTÜN, *Maliyet Muhasebesi*, s. 57.

²⁷⁷ BURSAL, *Maliyet Muhasebesi*, s.76.

²⁷⁸ AYBOĞA, "Enflasyonun Üretim Giderleri Üzerindeki Etkilerini Gidermek Amacıyla Vergi Mevzuatında Yer Alan Önlemler", s.3.

²⁷⁹ Mehmet Nadir ARICA, *Yeniden Değerleme ve Amortisman Uygulaması*, (Şafak Matbaacılık: Ankara), 1997, s. 124.

giderleri ve diğ er indirekt giderler olmak üzere üç ana grupta toplanabilir . Bu gider gurupları ve bünyelerindeki unsurların başlıcaları aşağıdaki şekilde sıralanabilir ²⁸⁰.

Endirekt Madde ve Malzeme Giderleri:

- * Yardımcı maddeler
- * İşletme malzemesi

Endirekt İşçilik Giderleri:

- * Yardımcı işçilik giderleri
- * Üretim primleri
- * Fazla çalışma ücretleri, sosyal ödemeler ve boşa geçen zaman işçilik giderleri

Diğ er Endirekt Giderler:

- * Üretimle ilgili bina, makine, tesisat ve benzerleri için tamir bakım giderleri
- * Üretimde kullanılan iktisadi kıymetlerin amortisman giderleri
- * Vergi , resim ve harçlar
- * Araştırma, geliştirme, telif, tercüme ve benzeri işlerin dışarıya yaptırılması halinde ödenen bedeller
- * Sigorta giderleri
- * Çalışmayan kısım giderleri
- * Doğrudan üretimle ilgili olan finansman giderleri

4. ENFLASYONUN ÜRETİM GİDERLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ VE BU ETKİLERİN GİDERİLMESİ

İşletmeler çeşitli mal ve hizmet üretmekte ve bu nedenle bir takım fedakarlıklara katlanılmaktadır. İşletmeler amaçlarına ulaşırken karlarının en yüksek düzeyde gerçekleşmesi için maliyet konusuyla sürekli ilgilenmektedirler. Mamulün maliyetine direkt olarak giren ya da girmeyen gider unsurlarının tutarlarının, piyasa fiyatlarında ki değışmeler karşısında, doğru tespit edilmesi maliyetleri etkilemektedir. Özellikle

²⁸⁰ ARICA, Yeniden Değ erleme ve Amortisman Uygulaması, s.125.

maliyet enflasyonu dediğimiz türde enflasyon, hammadde, işçilik, enerji ve finansman giderleri gibi girdilerin fiyatlarının artmasına neden olmaktadır. Bu yüzden üretim giderleri fiyatlarının ve gelecekteki belirsizliklerin artmasından dolayı da üretim maliyetleri artan işletmeler, varlıklarını sürdürebilmek ve gelişebilmek için, ileriye dönük isabetli tahminler yapabilmeli ve doğru yönetim kararları verebilmeleri gerekir. Bunun içinde maliyetleri oluşturan üretim giderleri üzerinde ki enflasyonun etkilerinin belirlenmesi ve bu etkileri gidermeye yönelik gerekli tedbirlerin (işletme politikalarının) uygulamaya geçirilmesi gerekir. Bu bölümde, bu etkilerin neler olabileceği ve bunların nasıl en aza indirilebileceği açıklanmıştır.

4.1. Direkt (Dolaysız) İlk Madde Ve Malzeme Üzerindeki Etkileri

Direkt ilk madde ve malzemeler (hammaddeler) mamul üretiminde kullanılmak üzere tedarik edilir ve mamulün maliyetine katılırlar. Stoklar içinde yer alan bu ilk madde ve malzemeler de genel fiyat düzeyindeki artıştan etkilenecektir. Genel fiyat düzeyindeki düşüşlerin olduğu dönemlerde de ilk madde ve malzeme giderleri mamul maliyetine, geleneksel muhasebe ilkelerine uyularak, maliyet değeri üzerinden girecektir²⁸¹. Ancak fiyatların yükseliş gösterdiği dönemlerde, ilk madde ve malzemenin cari piyasa değeri maliyet değerinden daha yüksek olduğundan mamul maliyeti, olması gerekenden daha düşük olarak tespit edilecektir. Bu ise işletme karının olduğundan fazla gösterilmesine (görüntü kara) neden olacaktır. Aynı zamanda cari piyasa fiyatı, ilk madde ve malzeme maliyetinden yüksek olacağı için elde edilen hasılat ile kullanılan ilk madde ve malzemeyi yeniden tedarik etmek mümkün olmayacaktır.

Enflasyonist ortamdaki fiyat artışları, işletmenin varlıkları arasında yer alan stokları (direkt ilk madde ve malzeme mamul ve yarı mamul stokları) direkt olarak etkiler²⁸². Enflasyonun stoklara olan etkisi, öncelikle stokların devir hızına ve stoklara yapılan yatırımların toplam varlıklar içindeki oransal önemine, ayrıca stokların kar düzeyine ve fiyatlardaki değişimin oransal önemine bağlıdır. Stokların satın alınması

²⁸¹ PEKİNER, *İşletme Denetimi (İşletme Analizleri)*, s. 93

²⁸² AYBOĞA, "Enflasyonun Üretim Giderleri Üzerindeki Etkilerinin Gidermek Amacıyla Vergi Mevzuatında Yer Alan Önlemler", s. 7

veya üretilmesiyle satılması arasında geçen zaman ne kadar uzun olursa²⁸³ mamulün maliyetini oluşturan ilk madde ve malzemenin cari piyasa değeriyle maliyet değeri arasındaki fark, genel fiyat düzeyindeki yükselişe paralel olarak artacaktır. Buna bağlı olarak da mamulün satışından elde edilen hasılat içerisindeki mamul maliyeti gerçek değerinden daha düşük değerle yer alacağından görüntü karların oluşmasına neden olacaktır. Ayrıca elde edilen bu hasılatla kullanılan ilk madde ve malzeme stoklarını tekrar satın almak mümkün olmayacaktır. Eğer işletme yüksek oranda da stok bulunduruyorsa etkilenmenin boyutu da o oranda büyük olacaktır²⁸⁴.

Enflasyon satın alma maliyetlerini çok yakından etkilemektedir. Satın alma maliyeti, alış bedeliyle işletmeye girinceye kadar yapılan alış giderlerinden oluşmaktadır. Alışlar ülke içinden yapılabileceği gibi, ülke dışından da yapılabilir. Enflasyon dönemlerinde fiyatlar sürekli yükselme gösterdiğinden, satın alma bedelleri ile satın alma giderleri sürekli artacaktır. Aynı nitelikte ve aynı nicelikteki stokları satın alma maliyetleri giderek yükselecektir.²⁸⁵

Enflasyon dönemlerinde işletmeler kaynak bulmakta güçlük çekmektedirler. Stok maliyetlerinin giderek artması, işletmenin işletme sermayesi gereksinmesini artıracaktır. Özkaynak temin edemeyen işletmeler, kaynak açığını maliyeti yüksek yabancı kaynakla gidermek isterler. Bu durumda, enflasyon yanında, yüklüce bir kaynak maliyetini satın alma maliyetine eklemek zorunda kalırlar²⁸⁶.

Ülke dışı satın almalarda, alış kısmen ya da tamamen borçlanma yoluyla olur ise, ilerde maliyet artırıcı nitelikte "kur farkı" doğması kaçınılmazdır. Ayrıca ithal edilen stoklar, "enflasyon yaşayan ülkelerden " satın alınmış ise o ülkenin enflasyonu stokların ülke içi fiyatlarını etkileyecektir. Nitekim Türkiye için yapılan bilimsel bir

²⁸³ ÇİFTÇİ, "Enflasyonun Muhasebe Verileri Üzerindeki Etkileri ve Enflasyon Muhasebesi Modelleri", s. 145- 146.

²⁸⁴ AYBOĞA, "Enflasyonunun Üretim Giderleri Üzerindeki Etkilerini Gidermek Amacıyla Vergi Mevzuatında Yer Alan Önlemler", s.7.

²⁸⁵ Salih ÖZEL, "Enflasyon Ortamında Stok ve Nakit Yönetimi", *Muhasebe İşletme Finans Dergisi*, Y:3, S: 30, (Eylül, 1988), s.34.

²⁸⁶ AYBOĞA, "Enflasyonunun Üretim Giderleri Üzerindeki Etkilerini Gidermek Amacıyla Vergi Mevzuatında Yer Alan Önlemler", s.8.

hesaplamaya göre; ara malları birim ithal fiyatlarında meydana gelen %10'luk bir artış iç fiyatları % 18 oranında artırmıştır. Yatırım malları birim ithal fiyatlarında %10 oranında bir artış, iç fiyatları % 8 oranında artırmıştır.²⁸⁷

İşletmelere böyle enflasyonist dönemlerde, asgari stokla çalışmaları önerilse de enflasyonun etkilerinden korunmak amacıyla işletmeler daha yüksek düzeyde stok bulundurmaya hedeflemektedirler. Stok bulundurma, stoka bağlanan yabancı sermaye maliyetinin yanında, hizmet maliyetleri stok risklerinden dolayı ortaya çıkabilecek maliyetleri de beraberinde getirmektedir²⁸⁸.

Stok bulundurma maliyet giderlerini şöylece sıralamak mümkündür²⁸⁹.

a) Depo Giderleri

Depo kiralık ise kira giderleri, kiralık değil ise amortisman giderleri, ısıtma ve aydınlatma giderleri

b) Hizmet Giderleri

Büro giderleri, korunma giderleri

c) Sigorta giderleri

Stoklar çeşitli risklere karşı sigortalanmaktadır

d) Kayıplar

Kırılma, bozulma, eskime, aşınma gibi, kaçınılmaz doğal tehlikelerin giderleri.

e) Finansman Giderleri

İşletme, stokları yabancı kaynakla sağlamış ise, yabancı kaynak maliyeti, öz kaynakla sağlamış ise, öz kaynağın gelir getirebileceği alternatif maliyeti.

Enflasyon dönemlerinde işletmeler daha fazla stok bulundurmaya işletme çıkarları açısından yararlı görmektedirler. Bu genel kanıya ancak, genel fiyat düzeyinin faiz oranlarından daha yüksek seyretmesi halinde katılmak mümkündür. Genel fiyat düzeyi artış oranları faiz oranlarının altında ise gereğinden fazla stok bulundurma

²⁸⁷ ÖZEL, "Enflasyon Ortamında Stok ve Nakit Yönetimi", s.35.

²⁸⁸ AYBOĞA, "Enflasyonun Üretim Giderleri Üzerindeki Etkilerini Giderleri Üzerindeki Etkilerini Gidermek Amacıyla Vergi Mevzuatında Yer Alan Önlemler", s.8.

²⁸⁹ ÖZEL, "Enflasyon Ortamında Stok ve Nakit Yönetimi", s.37.

işletmeye yük getirir. Ayrıca gereğinden fazla stok bulundurma, bozulma, eskime, aşınma, yıpranma, modası geçme gibi nedenlerle değer eksilmesine de uğrayabilir.

İlk madde ve malzeme fiyatlarıyla ilgili tahminler, bekleyişler, işletmelerde stok hareketlerini etkileyen faktörlerin en önemlilerinden biridir. Genellikle işletmeler gelecek dönemlerde ilk madde ve malzeme fiyatlarında artış bekliyorlarsa, stoklara büyük ölçüde yatırım yapmakta; buna karşılık ilk madde ve malzeme fiyatlarında düşüş tahmin ediliyorsa bu tür stoklarını azaltmaktadırlar. Bu nedenle, işletmelerinin büyük bir bölümünün enflasyon dönemlerinde, spekülatif amaçla aşırı ölçüde ilk madde ve malzeme stoku yaptıkları gözlenmektedir. Para kıymetinin kararsız olması, ulusal paranın devalüe edilmesi olasılığı, stok seviyesinin saptanmasında, özellikle dış ülkelerden ilk madde ve malzeme ithal eden işletmeler açısından büyük önem taşımaktadır²⁹⁰.

Stoklar, kısa bir süre de olsa stokta bekledikten sonra üretime verilmektedir. Üretime verildiği sırada bir "stoklama maliyeti" oluşmaktadır. Stoklama maliyeti, alış maliyetine stoklama giderlerinin eklenmesi suretiyle bulunmaktadır. Türkiye' de yaygın olarak stoklama maliyeti yapılmamakta, alış maliyetinin hesaplanmasıyla yetinilmektedir. Stoklama giderleri ya doğrudan doğruya sonuç hesaplarına atılmakta, ya da alış maliyetinden ayrı olarak, üretim maliyetine katılmaktadır. Bu iki uygulama yöntemi de maliyet hesaplamaları açısından yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle, ilk madde ve malzemeler, stoklama maliyetiyle üretime verilmelidir.

Direkt ilk madde ve malzemeler, enflasyon ortamında ayrı ayrı alış maliyeti ile stoklara katılmaktadır. Alış maliyeti giderek artmaktadır. Alış maliyetine, stoklama giderleri eklenerek stoklama maliyeti bulunduğu göre, stoklama maliyeti de giderek yükselecektir²⁹¹.

Sonuç olarak, direkt ilk madde ve malzemeler ister ülke içinden satın alınsın, isterse ülke dışından satın alınsın enflasyonun etkisi altında kalarak satılan malın maliyetini gerçek değeri ile yansıtmayacakları gibi taşıdıkları enflasyon oranında da finansman açığı doğuracaklardır.

²⁹⁰ AYBOĞA, "Enflasyonun Üretim Giderleri Üzerindeki Etkileri Gidermek Amacıyla Vergi Mevzuatında Yer Alan Önlemler", s. 8.

²⁹¹ ÖZEL, "Enflasyon Ortamında Stok ve Nakit Yönetimi", s. 37.

4.2. Direkt (Dolaysız) İlk Madde ve Malzeme Giderleri Üzerindeki Etkilerin Giderilmesi

İşletmelerde direkt ilk madde ve malzeme ile diğer tüm stok kalemleri, enflasyondan en çok etkilenen varlık unsurlarından biridir. Direkt ilk madde ve malzeme giderlerini mamul maliyeti içersinde gerçek değerleri ile yer almaları da büyük ölçüde işletmelerin uygulayacakları stok değerlendirme yöntemlerine ve izleyecekleri stok politikalarına bağlıdır.

Üretim işletmelerinde, stokların değerlendirilmesi için stok kalemlerini ayrı ayrı ele alıp her birini tek tek değerlemeye tabi tutmak gerekecektir. Üretimde kullanılan direkt ilk madde ve malzemenin fiyatlandırılması için önce miktar olarak izlenmesi gerekmektedir. Miktar dengesi, işletmelerde her bir ilk madde ve malzeme için ayrı ayrı fiili (gerçek) duruma göre kurulmalıdır. İlk madde ve malzemenin fiyatlandırılması ise tutar dengesinin kurulması amacıyla miktar dengesinde yer alan unsurların fiyatlandırılmasıdır. İşletmelerde miktara hakim olmaksızın tutar dengesi kurulamaz. Diğer bir deyişle, olmayan stok fiyatlandırılmaz. Miktar dengesinin fiyatlandırılmış haline stok değerlendirme yöntemleri adı verilmektedir.

Direkt ilk madde ve malzeme üretime sevk edildiğinde, enflasyonun etkilerini en aza indirebilmek için çeşitli stok değerlendirme yöntemlerinden yararlanılmaktadır. Stok değerlendirme veya diğer bir deyişle ilk madde ve malzeme fiyatlandırma yöntemlerinin uygulanmasında en önemli amaç; üretilen ve satılan mallar maliyeti içinde ilk madde ve malzeme giderleri payının ve dönem sonu stokların değerlerinin tespit edilmesidir²⁹².

Stok değerlendirilmesi, vergi uygulaması yönünden vergi usul kanunu hükümlerine göre yapılmakla birlikte, işletme bünyesinde de ekonomi ve muhasebe ilkeleri çerçevesinde özel değerlendirme yöntemleri kullanılmaktadır. Özellikle, üretim işletmelerinde "stok değerlendirilmesi" olarak tanımlanan emtia değerlendirilmesi, ilk madde ve malzemenin üretime sevk ile nihai mamulün elde edilmesi aşamalarını içeren değişik

²⁹² AYBOĞA, "Enflasyonun Üretim Giderleri Üzerinde Etkilerini Gidermek Amacıyla Vergi Mevzuatında Yer Alan Önlemler", s. 9.

yöntemler ile yapılmakta, fakat hemen hemen hepsi de emtianın maliyet bedeliyle değerlemesini ifade etmektedir²⁹³.

Türkiye' de hem yargı organlarınca hem de vergi idaresince uygulanabilirliği kabul edilen stok değerlendirme yöntemleri şunlardır²⁹⁴:

- * Fiili maliyetle değerlendirme ,
- * Ortalama maliyetle değerlendirme ,
- * İlk giren ilk çıkar (FIFO),
- * Son giren ilk çıkar (LIFO).

Bu yöntemler dışında özel değerlendirme yöntemleri olarak ifade edilebilen, ayarlanmış LIFO, en yüksek fiyatla giren ilk çıkar (HIFO) ve piyasa fiyat yöntemi konumuz açısından önemli yöntemlerdir. Bu yöntemleri kısaca açıkladıktan sonra ilk madde ve malzeme stoklarını enflasyondan korumadaki başarıları ile maliyetlere ne derece sağlıklı yansıtılabildikleri itibarıyla karşılaştırmalar yapılacaktır.

a) Fiili Maliyet Yöntemi :İşletmeye giren her parti stokun alış veya stok maliyeti ayrıca hesaplanmakta ve bu maliyetten üretime verilmektedir²⁹⁵. Bu yöntem, dönem sonundaki stokların ve kullanılan ilk madde ve malzemenin her çeşidinin ayrı ayrı edinme maliyetleri bilindiği durumlarda uygulanabilmektedir²⁹⁶. Fiili maliyet yöntemi, genellikle birim fiyatı yüksek olan stokların değerlemesinde ve sipariş üzerine üretimde bulunan üretim işletmelerinde kullanılmaktadır²⁹⁷.

b) Ortalama Maliyet Yöntemi :Bu yöntem iki değişik şekilde uygulanabilir.

- * Hareketli ortalama
- * Tartılı ortalama

Hareketli ortalama yönteminde her yeni stok girişinden sonra yeni bir “ortalama fiyat” hesaplanmakta ve kullanılan ilk madde ve malzeme ile stoklar bu yeni fiyat üzerinden değerlendirilmektedir.

²⁹³ ARICA, *Yeniden Değerleme ve Amortisman Uygulaması*, s.129- 130.

²⁹⁴ N. Kemal GÜNDÜZ , “Satın Alınan veya İmal Edilen Emtiada Stok Değerleme Yöntemleri Ve LIFO”, *Vergi Sorunları Dergisi* , S: 93 (Haziran, 1996) , s. 64.

²⁹⁵ ÖZEL, “Enflasyon Ortamında Stok ve Nakit Yönetimi”, s.37.

²⁹⁶ AYBOĞA “Enflasyonun Üretim Giderleri Üzerindeki Etkileri Gidermek Amacıyla Vergi Mevzuatında Yer Alan Önlemler ”, s.11.

²⁹⁷ ARICA, *Yeniden Değerleme ve Amortisman Uygulaması*, s. 130.

Tartılı ortalama ise, ortalama fiyat her yeni girişten sonra değil belirli bir dönem (örneğin bir ay) için hesaplanır. Bulunacak fiyat o ayın kullanımını sonradan değerlemek için kullanılabilir gibi bir ay için hesaplanan ortalama fiyat sonraki ayın kullanımlarını değerlemek için de kullanılabilir. Özellikle düşük değerli ve fiyatları sık değişiklik gösteren ilk madde ve malzemeler için bu yöntem büyük kolaylık sağlamaktadır.

Ortalama yöntemi, fiyatların çok düşük ve çok yüksek olduğu dönemlerde, fiyatların etkisini azaltmak suretiyle değerlemede denge ve istikrar sağlamaktadır. Böylelikle maliyet tahminleri ve analizleri de kolaylaşmaktadır²⁹⁸. Özellikle hareketli ağırlıklı ortalama yönteminin gerçek maliyetlere oldukça yakın sonuçlar verdiği söylenebilir²⁹⁹.

c) FIFO (İlk Giren İlk Çıkar) Yöntemi:Stoklardan üretime verilen ilk madde ve malzemenin satın alma tarihi itibariyle işletmeye önce girenler olduğu esası üzerine kurulmuş bir değerlendirme yöntemidir. Dolayısıyla dönem sonu ilk madde ve malzeme stoklarının tutarı, dönemin sonuna doğru satın alınan ilk madde ve malzemenin maliyet bedellerinden oluştuğu için yüksek görünür. Bu nedenle dönem içinde satılan malın maliyeti düşük, dönem karı ve buna bağlı olarak da vergi matrahı yüksek çıkar³⁰⁰. Özellikle, ilk madde ve malzeme fiyatlarının yükseldiği dönemlerde, üretim fiyatı (maliyet bedeli) eski ve düşük fiyatlı ilkmaddelere göre hesaplandığı için görüntü karlar doğar.

FIFO yönteminin sıhhatli bir şekilde uygulanabilmesi için, büyük partiler halinde satın almaların olduğu, çıkışların rahatlıkla izlenilebileceği, yüksek değerde madde ve malzeme kullanılan sanayi işletmelerinin bulunması³⁰¹ ve para değerindeki değişmelerin ihmal edilebilir ölçüde olması gerekmektedir.

d) LIFO(Son Giren İlk Çıkar) Yöntemi :Bu yöntem FIFO' nun tam tersine en son satın alınan ilkmadde ve malzeme stoklarının ilk önce kullanılacağı varsayımından

²⁹⁸ AYBOĞA, "Enflasyonun Üretim Giderleri Üzerindeki Etkilerini Gidermek Amacıyla Vergi Mevzuatında Yer Alan Önlemler", s. 1.

²⁹⁹ GÜNDÜZ" Satın Alınan Veya İmal Edilen Emtiada Stok Değerleme Yöntemleri ve LIFO " s.71.

³⁰⁰ GÜNDÜZ" Satın Alınan Veya İmal Edilen Emtiada Stok Değerleme Yöntemleri ve LIFO", s.66.

³⁰¹ ARICA, Yeniden Değerleme Ve Amortisman Uygulaması , s. 133.

hareketle, mamul maliyeti en son satın alma fiyatıyla hesaplanmaktadır³⁰². Dolayısıyla bilançoda dönem sonu stokları en eski maliyet değeriyle gösterilmektedir. LIFO yönteminin bu sakıncasını gidermek amacıyla, ayarlanmış LIFO yöntemi geliştirilmiştir.

Ayarlanmış LIFO yöntemi ile, bilançoda yer alan stok kalemlerinin en eski değerle gösterilmesi önlenmeye çalışılmıştır. Yöntemde dönem sonu stokları bilanço gününe yakın tarihteki maliyet değerleri ile değerlendirilmektedir³⁰³.

Dönemler boyunca dönem sonu stok değerini saptamada kullanılan fiyat endeksleri "genel fiyat endeksleri" olursa, bu uygulama biçimiyle LIFO'nun genel fiyat hareketlerinin etkilerini de maliyetlere yansıtma gücünü yükselteceği söylenebilmektedir³⁰⁴. Ayarlanmış LIFO yöntemi, Türkiye'de, Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu tarafından da kabul edilen "Genel Fiyat Düzeyi Muhasebesi" ndeki stokların düzeltilme esaslarına benzemektedir. Örneğin; bir üretim işletmesinde, değerlendirme yapılan LIFO yöntemine göre, 31-12-1998 tarihinde dönem sonu stoklarında 100 birim ve 300.000.000.- TL maliyetli Haziran ayından kaldığı bilinen madde ve malzeme bulunmaktadır. Aralık 1997'de genel fiyat endeksi 300, Haziran ayı endeksi 150' dir. Buna göre ayarlanmış LIFO'ya göre dönem sonu stokların değeri ;

$$\text{Dönem Sonu Stokları} = 300.000.000.- \times (300 \div 150) = 600.000.000.- \text{ TL}$$

LIFO yöntemi son giren ilk madde ve malzeme maddenin maliyetini, satılan malın maliyetine yüklediği için, dönem karı içerisindeki, ilk madde ve malzeme stoklarını elde bulundurmadan dolayı oluşan karın azalmasını sağlayacaktır³⁰⁵. Dolayısıyla LIFO yöntemi, cari satışlarla cari maliyetlerin karşılaştırılmasını ve fiyat

³⁰² ARICA, *Yeniden Değerleme Ve Amortisman Uygulaması* , s. 133.

³⁰³ Zeynep AVCILAR, "Enflasyon ve Vergi Mevzuatı Bakımından Stokları LIFO (Son Giren-İlk Çıkar) Yöntemi İle Değerleme", *Vergi Sorunları Dergisi*, Y: 16, S: 107, (Ağustos, 1997), s.159.

³⁰⁴ AVCILAR, "Enflasyon ve Vergi Mevzuatı. Bakımından Stokları LIFO (Son Giren – İlk Çıkar) Yöntemi İle Değerleme", s. 164.

³⁰⁵ AVCILAR , "Enflasyon Ve Vergi Mevzuatı Bakımından Stokları LIFO (İlk Giren – İlk Çıkar) Yöntemi İle Değerleme" s. 160.

farklarından ortaya çıkan karların minimum seviyede tutulmasını sağlar. Değerlemesi yapılan ilk madde ve malzemenin özel fiyat hareketleri enflasyon yönünde olduğu sürece, LIFO yöntemi teknik yapısı itibariyle özel fiyat hareketlerini az ya da çok maliyetlere yansıtma imkanına sahiptir³⁰⁶.

LIFO yönteminin birden fazla hesap döneminde etkili olarak kullanılabilmesi, dönemler itibariyle fiyat artışlarının aynı yönde olmasına ve stok düzeyinin azalmamasına bağlıdır. Böyle bir durumda, çok eski birim fiyatlarla değerlendirilmiş ilk madde ve malzeme stokları, bir dönem sonra üretilen mamulün maliyetine katılacak, bu durum ise elde edilecek satış karı içerisindeki görüntü kar payını büyük oranda yükseltecektir³⁰⁷.

Fiyat yükselmelerinin şiddetli olduğu dönemlerde, LIFO stok değerlendirme yöntemi kullanılsa bile, sonuç istenen düzeyde olmaz. Çünkü, satılan malın maliyetine yüklenen ilk madde ve malzeme maliyetleri, piyasada oluşan maliyetleri, fiyat yükselmeleri şiddeti (enflasyonun şiddeti) oranında ve satın alma aralıklarına (stok devir hızına) bağlı kalarak geriden izler³⁰⁸. Dolayısıyla söz konusu maliyetler, sadece cari maliyetlere yaklaşmakta ve nominal karı, reel kara yaklaştırmakta yetersiz kalmaktadır.

LIFO' nun etkisi, faktör fiyatlarından başlanarak hesaplara aktarılacağına göre, sanayi işletmelerinde, mamul değerinin cari maliyetleri yansıtabilmesi için, mamulün değeri içinde direkt ilkmadde ve malzemenin oranının yüksek olması gerekmektedir. Üretim teknolojisi geliştikçe, sabit maliyetlerin mamul maliyetindeki oranı artmaktadır. Dolayısıyla, LIFO' nun mamul değerleri açısından cari maliyeti gösterme gücü azalmaktadır. Maliyetlemede, değişken maliyet yöntemi uygulanıyorsa, mamulün muhasebece saptanan maliyeti içinde ilk madde ve malzemenin oransal önemi büyük

³⁰⁶ AVCILAR, "Enflasyon Ve Vergi Mevzuatı Bakımından Stokları LIFO (İlk Giren- İlk Çıkar) Yöntemi İle Değerleme", s. 162.

³⁰⁷ Azmi DEMİRCİ, "Stok Değerlemede LIFO Yöntem; Uygulanabilirliği ve Etkinliği", *Vergi Dünyası Dergisi*, S: 159, (Kasım, 1994), s. 101.

³⁰⁸ PEKER, *Modern Yönetim Muhasebesi*, s. 90.

olmaktadır. Tam maliyet yönteminin de ise, maliyete sabit üretim giderlerinden de pay gireceği için, LIFO yönteminin nispi önemi azalmaktadır³⁰⁹.

İlk madde ve malzemenin stokta bekleme süresinin uzun olması LIFO' nun cari maliyetleri yansıtmaya gücünü azaltmaktadır. Bu yüzden bu yöntemle birlikte madde ve malzeme üzerindeki enflasyonun etkisini en aza indirmek için, satış artırıcı çabalara (reklam kampanyası, hediye çekilişleri, vadeli satış, peşin alımlarda yüksek iskonto uygulaması gibi) hız vererek, ilk madde ve malzemenin stokta bekleme süresini azaltıp (stok devir hızını artırıp) üretim ile satış arasında geçecek süreyi azaltmanın yolları aranmalıdır.

Dönem sonu itibarıyla maliyetleme yapıldığında, LIFO' nun cari maliyetleri yansıtmaya gücü diğer maliyetleme zamanlarına (haftalık, aylık, üç aylık gibi) göre daha da artmaktadır³¹⁰.

e) HIFO (En Yüksek Fiyatla Giren İlk Çıkar) Yöntemi: Bu yöntem de girişlerin hareketi çok önemlidir. Çünkü girişler içinde en yüksek fiyatla giren ilk çıkacaktır. Bu yöntem pratik olarak çok çeşitli fiyat farklılıklarının söz konusu olduğu kullanımlara ilişkin değerlemede önem taşır. Fiyatların yükselme ve düşme dönemlerinde stokların bilançoda daha özenli bir biçimde değerlendirilmesi gereken özel durumlarda bu yöntem daha doğru sonuçlar vermektedir. Bu yöntemin iki uygulama biçimi vardır³¹¹.

- * Hareketli (Sürekli) HIFO
- * Dönemsel (Tartılı-Periyodik) HIFO

Hareketli HIFO' da bir faaliyet dönemi içinde tüm girişler ve çıkışlar saptanır ve kullanıma göre çıkışlar saptandıktan sonra, çıkışlar değerlendirilir. İlk olarak, her bir çıkış özel olarak izlenir ve en yüksek fiyatla değerlendirilir.

³⁰⁹ AVCILAR, "Enflasyon Ve Vergi Mevzuatı Bakımından Stokları LIFO (Son Giren –İlk Çıkar) Yöntemi İle Değerleme" s.166.

³¹⁰ AVCILAR, "Enflasyon Ve Vergi Mevzuatı Bakımından Stokları LIFO (Son Giren –İlk Çıkar) Yöntemi İle Değerleme", s. 166.

³¹¹ Battal Gazi KUBAŞ, "Enflasyon Ortamında Stok Değerlendirme Yöntemleri ve Maliyetleme Açısından Yeterliliği". (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), 1995, s. 71.

Hareketli FIFO yöntemi çok işlem gerektirmesi nedeniyle hemen hemen hiç pratik değildir. Bu nedenle, daha kolay uygulama olanağına sahip dönemsel FIFO yöntemi geliştirilmiştir. Bu yöntemde sadece yıllık girişlerin miktar ve tutar olarak belirlenmesine gereksinim duyulmakta olup üretim maliyetleri özellikle izlenir. Yıl sonunda (veya faaliyet dönemi sonunda) en yüksek fiyatlı girişler belirlenerek çıkışların değerlendirilmesinde kullanılır. Ancak dönem sonu mevcudu düşük olacaktır. Dönemsel FIFO, hareketli FIFO' ya göre üretilen mamullere daha fazla maliyet yüklemekte ve mamul maliyetleri cari maliyetlere göre daha yakın olmaktadır³¹².

f) Piyasa Fiyatı Yöntemi : Piyasa fiyatı yönteminde, üretime sevk edilen ve elde mevcut stokların değerlendirilmesinde o anda piyasada cari olan fiyatlar uygulanır. Değerlemede piyasada cari olan fiyatların kullanılması, üretime sevk edilen ilk madde ve malzeme maliyetlerinin mümkün olduğunca piyasadaki cari fiyatlara yaklaşması imkanını sağlar . Bu yönetimin kullanılmasıyla bir yandan satış gelirleriyle maliyetlerin sağlıklı bir biçimde karşılaştırılması ve diğer yandan da bilançoda görülen ilk madde ve malzeme stoklarının yenileme değerleri üzerinden değerlendirilmesi imkanı sağlanır³¹³.

En son alınan partinin ambara girişinden, üretime sevki, üretim süresince işlem görüp satışına kadar geçen zaman içinde piyasa fiyatlarında meydana gelecek fiyat farkları her zaman için söz konusu olabilir. İşte piyasa fiyatı ile değerlendirme yöntemi bu tür kısıtları da ortadan kaldırarak ilk madde ve malzemelerin daha gerçekçi bir değerlendirilmesi imkanı sağlamaktadır. Bu yöntemle kullanılan ilk madde ve malzeme maliyeti, üretimin tamamlanmasından sonra, üretim maliyetinin tespiti aşamasında piyasa fiyatı ile maliyete dahil edilir³¹⁴.

Açıklanan bu yöntemlerin daha iyi anlaşılabilmesi için aşağıda toplu bir örnek verilmiştir.

³¹² KUBAŞ, "Enflasyon Ortamında Stok Değerleme Yöntemleri Ve Maliyetleme Açısından Yeterliliği", s. 72.

³¹³ KUBAŞ, "Enflasyon Ortamında Stok Değerleme Yöntemleri Ve Maliyetleme Açısından Yeterliliği", s. 75.

³¹⁴ KUBAŞ, "Enflasyon Ortamında Stok Değerleme Yöntemleri ve Maliyetleme Açısından Yeterliliği", s. 76.

STOĞA GİREN				STOKTAN ÇIKAN			STOKTA KALAN		
Tarih	Miktar	Fiyat (000TL)	Tutar (000TL)	Miktar	Fiyat (000TL)	Tutar (000TL)	Miktar	Fiyat (000TL)	Tutar (000TL)
10.10.1998	200	6.000	1.200.000						
06.11.1998	50	9.000	450.000						
09.12.1998	150	12.000	1.800.000						
<u>FİİLİ MALİYET YÖNTEMİ</u>						<u>1.200.000</u>			<u>600.000</u>
12.11.1998				200	6000	1.200.000	-	-	-
16.12.1998				100	12.000	1.200.000	50	12.000	600.000
24.12.1998				50	9.000	450.000	-	-	-
<u>HAREKETLİ ORTALAMA YÖNTEMİ</u>						<u>2.917.500</u>			<u>532.500</u>
12.11.1998				200	*6.600	1.320.000	50	6.600	330.000
16.12.1998				100	**10.650	1.065.000	100	10.650	1.065.000
24.12.1998				50	10.650	600.000	50	10.650	532.500
<u>FIFO YÖNTEMİ</u>						<u>2.850.000</u>			<u>600.000</u>
12.11.1998				200	6.000	1.200.000	50	9.000	450.000
16.12.1998				50	9.000	1.050.000	100	12.000	1.200.000
				50	12.000				
24.12.1998				50	12.000	600.000	50	12.000	600.000
<u>LIFO YÖNTEMİ</u>						<u>3.150.000</u>			<u>300.000</u>
12.11.1998				50	9.000	1.350.000	50	6.000	300.000
				150	6.000				
16.12.1998				100	12.000	1.200.000	50	12.000	900.000
							50	6.000	
24.12.1998				50	12.000	600.000	50	6.000	300.000

HAREKETLİ HIFO YÖNTEMİ			3.150.000		300.000	
12.11.1998	50	9.000	1350.000	50	6.000	300.000
	150	6.000				
16.12.1998	100	12.000	1.200.000	50	12.000	900.000
				50	6.000	
24.12.1998	50	12.000	600.000	50	6.000	300.000
DÖNEMSEL HIFO YÖNTEMİ			3.150.000		300.000	
12.11.1998	150	12.000	2.250.000			
	50	9.000				
16.12.1998	100	6.000	600.000			
24.12.1998	50	6.000	300.000	50	6.000	300.000
PIYASA FİYATI YÖNTEMİ			3.950.000		650.000	
10.10.1998 tarihinde alınan 200 birim malın 20.10.1998 tarihindeki yeni piyasa fiyatına göre stok değeri				200	7.000	1.400.000
06.11.1998 tarihinde alınan 50 birim mal ile birlikte, toplam 250 birim malın yeni piyasa fiyatına göre stok değeri				250	9.000	2.250.000
10.11.1998 tarihinde toplam 250 birim malın yeni piyasa fiyatına göre stok değeri				250	10.000	500.000
12.11.1998	200	10.000	2.000.000	50	10.000	500.000
09.12.1998 tarihinde alınan 150 birim mal ile birlikte toplam 200 birim malın yeni piyasa fiyatına göre stok değeri				200	12.000	2.400.000
14.12.1998 tarihinde toplam 200 birim malın yeni piyasa fiyatına göre stok değeri				200	13.000	2.600.000
16.12.1998	100	13.000	1.300.000	100	13.000	1.300.000
24.12.1998	50	13.000	650.000	50	13.000	650.000

* Hareketli Ortalama Birim Fiyatı = $(1.200.000 + 450.000) / (200+50) = 6.600$ TL/br

** Hareketli Ortalama Birim Fiyatı = $(330.000 + 1.800.000) / (150+50) = 10.650$ L/br

Stokların piyasa fiyatlarının değişme tarihleri ve değişen birim fiyatları aşağıda gösterildiği gibidir.

<u>Tarih</u>	<u>Birim Fiyatları (000 TL)</u>
20.10.1998	7.000
11.10.1998	10.000
06.11.1998	9.000
09.12.1998	12.000
14.12.1998	13.000

1998 yılı son üç ayının genel fiyat düzeyi endeksleri aşağıda gösterildiği gibidir.

Ekim	150
Kasım	180
Aralık	310

$$\begin{aligned} \text{Ayarlanmış LIFO' da Dönem Sonu Stokları} &= 300.000.000.- \times 310/150 \\ &= 620.000.000.- \text{ TL.} \end{aligned}$$

İyi bir değerleme yönteminden beklenen, maliyetlere giren ilk madde ve malzeme değerinin olabileceğince ilk madde ve malzeme fiyatlarındaki değişikliklere uygun duruma getirilmesidir. Örnekten de görüldüğü gibi, bunu sağlayan en iyi yöntemler LIFO, HIFO ve piyasa fiyatı yöntemidir. Fiili maliyet yöntemi, hareketli ortalama yöntemi ve FIFO yöntemi, şiddetli enflasyon dönemlerinde etkili değildirler ve tarihi maliyet yöntemini korurlar. LIFO ve HIFO yöntemleri, enflasyonun etkisini tam olmasa bile, üretim maliyetine aktarırlar. LIFO ve HIFO yöntemlerinin en büyük sakıncası, bilançoya yansıyan stokların düşük gösterilmesidir. Bu sakınca da dönem sonu stoklarını genel fiyat endekslerine göre düzelten "ayarlanmış LIFO" yöntemiyle giderilmeye çalışılmıştır. Bu iki yöntemin diğer bir sakıncası da, ilk madde ve malzemenin stoklara girişi ile maliyetlere yükleme arasındaki zamanın büyüklüğü ile doğru orantılı olarak kendilerinden beklenen faydayı sağlayamamalarıdır. Piyasa fiyatı yöntemi, verilerin kolayca bulunabilmesi ve güvenilir olması durumunda ilk madde ve

malzeme maliyetlerini en gerçekçi yansıtan yöntem olacaktır. Yalnız bu yöntemde de mamullere yüklenen ilk madde ve malzeme maliyetinin yüklendiği tarihten dönem sonuna kadar olan süre de enflasyonun etkisinden arındırılması için genel fiyat endeksleri ile düzeltilmesi gerekir.

Bu yöntemlerden Türkiye'de uygulanabilirliği Vergi Usul Kanunu ve yasalarca kabul edilen en iyi yöntem, LIFO yöntemidir.

Bu yöntemlerden başka, enflasyonun, üretim maliyetleri üzerindeki etkisini azaltabilmek için iyi bir stok politikası izlenmelidir. Bu nedenle asgari stokla çalışmanın yolları araştırılmalıdır. İlk madde ve malzemenin mümkün olan en son anda elimize geçmesini sağlayacak sistem kurulmalıdır. Bu da "just in time", diğer, bir deyişle tam zamanlı stok sistemiyle mümkündür³¹⁵.

Ayrıca, enflasyonun ilk madde ve malzeme stokları üzerindeki etkisini azaltabilmek ve stok bulundurma giderlerini en aza indirmek için göz önünde bulundurulması gereken ilkeleri şöyle sıralamak mümkündür³¹⁶.

- * İşletme, stok politikası bir plana bağlamalıdır. Nereden, nasıl, hangi koşullarla, ne miktarda ilk madde ve malzeme sağlayacağını önceden saptamalıdır. Fiyat bakımından siparişler "sabit alım fiyatına" bağlanabilir ise, enflasyonun getirebileceği mali yükler kısmen önlenir.
- * İşletmeler günlük olarak üretimde ne miktarda stok kullanılacağını, kullanılan bu stokun ne kadar zamanda tekrar satın alınacağını tespit edip, stokta sürekli olarak bulunacak stok miktarını belirten ekonomik stok miktarını geçmemelidirler.
- * İlk madde ve malzeme satın alınması ve stoklanması kararlarında finansman kaynakları mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır. Özellikle ekonomik stok miktarının üstünde öz kaynak kullanarak stok yapma yoluna gidilirken dikkatli davranılmalıdır.
- * Satın alma işleri tek elden yönlendirilmeli, düzenli bir şekilde yürütülmeli, nitelik ve fiyat bakımından en uygun koşullar sağlanmalıdır. İlk madde ve

³¹⁵ Ergun ŞENLİK, "Enflasyon Ortamında İşletmelerdeki Üretim, Fiyat, Stok, Pazarlama Ve Ücret Politikaları", *Vergi Dünyası Dergisi*, S: 101, (Ocak, 1990), s. 73.

³¹⁶ ÖZEL, "Enflasyon Ortamında Stok Ve Nakit Yönetim", s. 37-38.

malzemeler mümkün olduğunca vadeli alınmaya ve ödemeler uzun vadeye yayılmaya çalışılmalıdır.

Fireler maliyet artıran en önemli unsurlardan oldukları için , bunlar üzerinde dikkatle durulmalıdır. Enflasyon dönemlerinde iyi bir maliyet denetimi kurularak verimlilik artırılmalıdır. İlk madde ve malzemenin verimliliğinin artırılması birim başına ilk madde ve malzeme maliyetlerinin düşmesini sağlar.

4.3 Direkt(Dolaysız) İşçilik Giderleri Üzerindeki Etkileri

Bir işçi veya memur geçerli bir iş sözleşmesine dayanarak işletmede bulunduğu sürece – hatta bazen fiilen işletmede bulunmasa dahi - işgücü maliyetleri, işlemeye devam eder. İşgücü, maliyetleri doğrudan doğruya etkileyen bir maliyet ögesidir³¹⁷.

Enflasyon dönemlerinde, daha önce üretilmiş bulunan mamullerin satışı sırasında işçilik ücretlerinde de artışlar olabilir. Bu nedenle satılan mamulün tekrar üretilmesi için, cari işçilik maliyetlerinin göz önünde bulundurulması gerekir. Geleneksel muhasebede, mamul maliyetinin saptanmasında maliyet değeri üzerinden hareket edildiğinden, işçilik maliyetleri, olması gerekenden az gözükmüştür³¹⁸.

Üretim işletmeleriyle ilgili olarak, üretim giderleri içerisinde yer alan işçilik giderleri bir çok ülkede genellikle toplu sözleşmelerle tespit edilmektedir. Buna rağmen enflasyonun hakim olduğu ülkelerde toplu sözleşmelerle tespit edilen işçi ücretleri, tespit edildikleri günün ekonomik koşullarını yansıttıklarından, bir tarihten sonra ortaya çıkan fiyat artışları ücretleri geride bıraktığı için, maliyetler ile satışlar arasında nazari ve ilave bir kar üretmiş görünümü verirler³¹⁹. Bu nedenle işçi ücretlerindeki artışların genel fiyat düzeyindeki artışları izlediği söylenemez. Her ne kadar toplu sözleşmelerin söz konusu olduğu günümüzde işçi ücretlerinin artan bir seyir gösterdiği bir gerçekse de, yine de genel fiyat düzeyindeki artışlar ile işçi ücretlerinde ki artışlar arasında tutar

³¹⁷ BURSAL, *Maliyet Muhasebesi* , s.131.

³¹⁸ ÖZKARA, “Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Etkileri ve Bu Etkilerin Vergisel Açıdan İncelenmesi”, s.41.

³¹⁹ BAKIR “Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Etkileri ve Bu Etkileri Gidermede Vergisel Bir Çözüm (1)”, s.135

bakımından bir uygunluk söz konusu olmadığı gibi , zaman bakımından da bir uygunluk söz konusu olmayıp işçi ücretleri fiyat artışlarını bir gecikme ile izler³²⁰. İşçi sendikalarının ancak çok nadir hallerde bir yıl içinde birden fazla toplu sözleşmeye girmiş olmaları ve sözleşme ile ilgili ön tartışmaların icabında aylarca sürmesi önemli bir zaman gecikmesini teşkil eder. Diğer taraftan, fiyat yükselişlerinin işçilerin ücretlerine etkisi en aşağı bir kaç ay alır. Ücret yönünden zaman gecikmesi; organize olmamış işçiler ve devlet hizmetinde çalışan memur ve ücretliler yönünden daha uzundur³²¹.

İşçilik ücretleri, genellikle ferdi ve kollektif iş sözleşmeleriyle tespit edildiği için, para değerinin düştüğü dönemlerde, işçilik giderlerinin nominal olarak sabit kalması, bunların reel değerlerini azaltır. Bu nedenle enflasyon dönemlerinde işletme, işçilik ücretlerinden dolayı reel bir kazanç sağlamakta ve mamulün satılması ile bu kazancı realize etmektedir. Bununla beraber, bu reel kazancın uzun süreli olmayacağı açıktır. Çünkü bir süre sonra iş sözleşmelerinde de fiyat artışlarına uygun değişiklikler yapılır³²².

Diğer taraftan, fiyatların arttığı dönemlerde, ücretler için endeksleme metodunun uygulanmadığı işletmelerde işçiler, enflasyonun zararlı etkilerinden kendilerini korumak için toplu sözleşme görüşmelerinde önemli artışlar talep etmekte; işçi sendikalarının elinde bulunan grev hakkı nedeniyle, uğrayacakları zararlar daha yüksek ücretler için uzlaşmaya vardıkları zamanlar uğrayacakları zararlardan daha fazla olacağı için sendikaların yüksek ücret taleplerine fazla direnemezler. Bu nedenle, ücret artışı ile verimlilik artışı arasındaki bağ kopmaktadır. Ücret artışlarının verimlilik artışından daha hızlı ve üzerinde artması üretim maliyetlerini artıracığı gibi, işçilik giderlerinin üretim maliyetlerinin içerisindeki oranın da artmasına neden olacaktır. Ayrıca, enflasyon, işçi ve işveren arasındaki barışı bozacak gelir çekişmesini hızlandıracağından çalışanların

³²⁰ PEKİNER, *İşletme Denetimi (İşletme Analizleri)*, s.93.

³²¹ BRONFENBRENNER, HOLZMAN, "Enflasyon Teorileri Üzerine", s.1108.

³²² AYBOĞA, "Enflasyonun Üretim Giderleri Üzerindeki Etkilerini Gidermek Amacıyla Vergi Mevzuatında Yer Alan Önlemler", s.11.

işgücü verimliliğini olumsuz yönde etkileyecektir. Bu durum dolaylı da olsa maliyetleri artırıcı bir rol oynayacaktır³²³.

Türkiye açısından bakıldığında, 1994 öncesinde işletmeler, üretimin gelire dönüşme gücüne kıyasla çok yüksek ücret ödemeye zorlanmış, bu durum ekonomik dengesizlikleri oluşturan temel faktörlerden biri olmuş ve 1994 krizini, dolayısıyla ücret ve katma değer azalışını hazırlamıştır. Bugün dahi ücret ile üretim ve verimlilik arasındaki bağlantıyı sağlayan çağdaş sistemler, en çok ücret zammını almayı başarı sayan işçi sendikalarınca ve kimi çevrelerce gözardı edilmekte; istihdam, yatırımlar, ihracat, yabancı sermaye, kamu maliyesi gibi alanlarla etkileşimi hesaba katılmaksızın, yüksek ücret artışının sosyal refahı doğuracağı varsayılmaktadır. Ücret ve iş gücü maliyetlerinin oluşumu üretimde verimlilik, satış durumu, rekabet gücü, yatırım gereği gibi somut kriterlere göre gerçekleşmemiş, ücret artış hızı, verimlilik artış hızının yaklaşık iki katına çıkmıştır. Türkiye imalat sanayii genelinde 1986- 1992 döneminde yıllık ortalama reel artış oranları işçi başına ücrette % 14,1 işçi başına üretim de % 6,2 ve işçi başına katma değer de % 8 olmuştur³²⁴.

4.4 Direkt(Dolaysız) İşçilik Giderleri Üzerindeki Etkilerin Giderilmesi

Direkt işçilik giderleri nitelikleri itibariyle; işletme tarafından kontrol edilebilir giderler ve işletme tarafından kontrol edilemez giderler olmak üzere 2 gruba ayrılmaktadır.

İşletme tarafından kontrol edilebilir işçilik giderlerini işletme ikramiyelerinin oranlarının ve tutarlarının belirlenmesi oluşturur. İşletmede ikramiyelerin ayarlanması karmaşık yapı göstermektedir. Burada önemli olan, ödeme oranlarıyla ilgili kararların verilmesidir. İşletme, kendi ücret politikası doğrultusunda hangi işleme, hangi oranlarda ikramiye dağıtılacağına karar verir. Bu kararlara bağlı olarak işletme yöneticileri ikramiyelerin tutarlarını belirleyebilir. İşletmelerin fazla çalışmaları ödüllendirebilecekleri pek çok model (parça başına ücret sistemi, primli ücret sistemi

³²³ UMAN, *Enflasyon Muhasebesi (Fiyatlar Genel Seviyesi Muhasebesi)*, s.15.

³²⁴ AYBOĞA "Enflasyonun Üretim Giderleri Üretim Giderleri Üzerindeki Etkilerini Gidermek Amacıyla Vergi Mevzuatında Yer Alan Önlemler", s.11.

gibi) mevcuttur³²⁵. Bunlardan "parça başına ücret sistemi" nde, yapılan işin sonucu ile ödenen ücret arasında doğrudan bir ilişkinin bulunması nedeniyle, verimi teşvik edici ve işçiye yaptığı işin önem ve miktarına göre ücret ödendiğinden, işgücü verimliliğini artırarak birim başı işçilik maliyetlerinin düşmesini sağlar. Primli ücret sistemlerinde ise, üretim artışı normalin üzerine çıktığında ya da zaman tasarrufu sağlandığında, bu verim artışı ve tasarruf edilen zamanların karşılığı işçiler ve işletme arasında paylaşılmaktadır. Bu nedenle işçi artan üretimin karşılığının sadece belirli bir kısmını aldığından, birim başına düşen işçilik maliyeti giderek azalır³²⁶. Yöneticiler bu modellere ek olarak pek çok yeni modeli işletmelerinin ihtiyaçlarına, kendi politikalarına ve işçilerden bekledikleri verime bağlı olarak ekleyebilirler.

İşletme tarafından kontrol edilemez giderleri; sendikalar tarafından belirlenen artışlar ve yasalarca belirlenen ödemelerden oluşur. Sendikalar tarafından istenen ücret artışları , işletme sahibi veya yöneticileri ile işçi temsilcileri arasında görüşmeler yoluyla belirlenir. İşçi temsilcileri, işveren ile yapılacak iş sözleşmelerinde kendileri için artış sağlamak için grev ve işi kısmen bırakma gibi yaptırımların gücüyle hareket ederek, teklifini kabul ettirici rol oynar. Bu tür giderler, işletme tarafından kısmen kontrol edilebilir³²⁷. Sendikaların işverenler üzerindeki etkisi; sendikacılık hareketlerindeki gelişmeye, sendikaların tek yanlı düşünmeleri ve sendikaların bahis konusu üretim dalındaki emek arzını kontrol edip etmediği gibi hususlar önemlidir³²⁸. Sendikalar, sözleşme görüşmelerinde enflasyon karını da içeren gelir tablolarını göz önünde bulunduracaklarından, işçiler için verimliliklerin üstünde ücret talebinde bulunacaklardır. Eğer işletmelerce, gerçek kar rakamları belirlenmiş, yani enflasyonun etkileri giderilmiş gelir tabloları görüşmelerde ortaya konabilirse, ücret artışlarının daha doğru bir temele oturtulması sağlanabilir.

³²⁵ AYBOĞA, "Enflasyonun Üretim Giderleri Üzerindeki Etkilerini Gidermek Amacıyla Vergi Mevzuatında Yer Alan Önlemler", s.12

³²⁶ ÜSTÜN , *Maliyet Muhasebesi*, s.151-153

³²⁷ AYBOĞA, "Enflasyonun Üretim Giderleri Üzerindeki Etkilerini Gidermek Amacıyla Vergi Mevzuatında Yer Alan Önlemler " s.12

³²⁸ BRONFENBRENNER, HOLZMAN, *Enflasyon Teorileri Üzerine*" s. 1101.

Yasalarca belirlenen ödemeler ise; SSK primi işveren payı, tasarruf teşvik fonu ve kıdem tazminatı gibi kanuna bağlı ödemeler, işletmenin kendi iradesi dışında belirlenen giderlerdir. Bu tür giderler, işletme için endirekt işçilik kapsamındadır. İşletmenin bu giderlerin belirlenmesinde hükümetlere işveren kuruluşları yardımıyla önerileri olabilir. Bu giderler hükümetlerin iradelerine bağlı olarak değişim gösterirler³²⁹. Bu yüzden, işveren sendikaları veya çeşitli işveren kuruluşları aracılığıyla hükümetlere bu ödemelerle ilgili değişiklik yapılması konusunda baskı yapılabilir.

Bu açıklamaların ışığı altında enflasyonun işçilik giderlerinin üzerindeki etkilerinin giderilmesinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılabilir³³⁰.

- * Mamullerin satışı sırasında işçilik ücretlerinde de artışlar olabilir. Bu nedenle satılan, mamullerin yerine tekrar üretilmesi için ne kadar işçilik saati gerekeceği saptanarak, bunun cari işçilik ücretleri ile çarpılması suretiyle cari işçilik maliyetleri hesaplanabilir. Mamul maliyetinin saptanmasında, geleneksel muhasebede; maliyet değeri üzerinden hareket edildiğinden, işçilik maliyetleri olduğundan az gözüktür. Bu ise enflasyon karlarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Diğer taraftan, sözleşme gereğince işçi ücretlerinin sabit tutulması, genel fiyat düzeyinin yükseldiği dönemlerde, işçilik ücretlerinin nominal olarak sabit kalmasına ve değerlerinin azalmasına neden olur. Bu durumda işletme gerçek bir kazanç sağlamakta ve mamulün satılması ile bu kazancı realize etmektedir.
- * Günümüzde rekabet ortamı, ücretlerin dışa kapalı bir ekonomide alışıldığı biçimde yükseltilmesine izin vermemektedir. Açıktır ki, bunun nedeni mal ve hizmet fiyatlarının zorlu rekabet şartları tarafından kontrol edilmesidir. Gümrük Birliğine ve dünya ekonomisine entegrasyon yönelişi, rekabetin giderek sertleştiğini göstermektedir. Bu çerçevede reel ücretleri arttırmanın tek

³²⁹ AYBOĞA, "Enflasyonun Üretim Giderleri Üzerindeki Etkilerini Gidermek Amacıyla Vergi Mevzuatında Yer Alan Önlemler" s. 12.

³³⁰ AYBOĞA, "Enflasyonun Üretim Giderleri Üzerindeki Etkilerini Gidermek Amacıyla Vergi Mevzuatında Yer Alan Önlemler," s.12.

yolu, verimlilik artışıdır. Aksi takdirde ekonominin rekabet gücünü koruması ya da artırması ancak reel ücretlerin kontrol altında tutulması ile mümkün olabilir. İhtiyaç duyulan verimlilik artışları ise temel de, beşeri ve fiziki sermaye yatırımlarının hızla artırılmasına, işçi ve işverenin güçbirliği yoluyla çalışanların beceri düzeylerinin yükseltilmesine, çağdaş ve üretken yönetim şekillerinin uygulanmasına kadar her türden verim artırıcı çabanın gösterilmesine bağlıdır.

İlk madde ve malzemeyi kullanan işgücü ve tesisat ne derece verimli çalışırsa ilk madde ve malzemenin verimliliği de o kadar yüksek olur. Oysa üretim verimliliğini arttırmak ve bu sayede maliyetleri düşürmek , belirli sınırlar içinde, doğrudan doğruya işgücünün yetenek ve isteğine bağlıdır³³¹. Kalifiye işçi çalıştırılması maliyetleri düşürdüğü gibi, mamul kalitesini de olumlu yönde etkiler³³². İşçi, daha etkin biçimde kullanıldığı zaman yalnız mamul birimi başına işçilik maliyetini değil, mamul birimi başına genel üretim maliyetini de düşürebilir³³³.

- * Ulusal ücret politikası oluşturulmalıdır. Rasyonel ücret sisteminin temeli, ücretin oluşumunda ekonomik geleneklerin esas alınması, ücret verimlilik ilişkisinin kurulmasıdır. İşletmelerin rekabet gücünün geliştirilmesi, enflasyon kriterleri yerine ücret artışlarının üretim ve verimliliğe göre tespit edilmesi, istihdama ve liyakate gerekli önemin verilmesi; verimlilik artışının adil biçimde paylaşılması ve reel ücret artışının, ilgili sektör ya da işletmenin büyüme hızını aşmaması ilkeleri benimsenmelidir .

³³¹ BURSAL, *Maliyet Muhasebesi*, s.131.

³³² Celeleddin ATAMANALP, "Maliyetlere Tesir Eden Faktörler", *Atatürk Üniversitesi İ.İ.B.F Araştırma Merkezi İşletme Dergisi* , C: 7 , S: 3-4, (Ağustos, 1988) ,s.1.

³³³ Carl L. MOORE, Robert K. JAEDİCKE, *Yönetim Muhasebesi*, (Çeviren: Alparslan PEKER), (2. Baskı), (İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 3486 : İstanbul); 1988, s. 435.

- * İşçi sendikalarıyla olan itilaflar ortadan kaldırılmalıdır. İşçi - işveren ilişkilerinde diyalog ve işbirliğine dayalı bir felsefe ile yola çıkılmalıdır. Günümüzde gerçek işveren, piyasadır, tüketicidir. Dolayısıyla menfaat zıtlığı değil, menfaat birliği ilkesi temel alınmalı, sendika işletmenin gücünü azaltacak taleplerden kaçınırken, çalışan emeğinin karşılığını almalıdır. Burada yol gösterici kriter, verimliliktir. ,
- * Çalışma mevzuatı esnekleştirilmeli; çalışanlara yapılan tüm ödemelerde fiili çalışma saatleri esas alınmalıdır.

Bir işletmede “ Eshelle Mobile ” ücret sistemi uygulanmıyorsa, işçilik ücretleri artışları, fiyat artışlarını takip edemez. Genel fiyat düzeyinin yükseldiği dönemlerde işçilik giderinin nominal olarak sabit kalması onların reel değerlerini azaltır. Her ne kadar toplu sözleşmelerle fiyat artışları sağlansa da, bu artışlar her zaman fiyat artışlarını gecikmeyle izler³³⁴. Her hangi bir devrede otomatik ücret (Eshelle Mobile) yükselişlerinin etkisi, bu yükselişlerin sıklığına ve otomatik ücret yükselişlerinin kapsamına giren işçi miktarına göre değişir. Eğer otomatik ücret artışları bütün işçileri kapsıyorsa ücret değişimleri derhal uygulanıyorsa zaman gecikmesi bahis konusu olmayacağından, zaman gecikmesinden dolayı, işverenin sağladığı kazanç gerçekleşmeyecektir. Bununla beraber otomatik ücret yükselişleri fiyat artışlarını %100 kapsamadığı için zaman gecikmesi ve bunun sağladığı kazançlar yine de belli bir ölçüde mevcut olacaktır³³⁵.

Bütün bunlara ek olarak toplu sözleşmelerle sağlıklı bir ücret artışı sağlayabilmek için, geçmiş enflasyon oranından çok, yeni toplu sözleşmenin yürürlükte olacağı dönemdeki enflasyon oranının ne olacağının bilinmesi gerekir³³⁶.

³³⁴ AYBOĞA, "Enflasyonun Üretim Giderleri Üzerindeki Etkilerini Gidermek Amacıyla Vergi Mevzuatında Yer Alan Önlemler ", s.13.

³³⁵ BRONFENBRENNER, HOLZMAN, "Enflasyon Teorileri Üzerine", s.1109.

³³⁶ Mustafa DURMAZ, "Enflasyonun İşletmelerin İşleyişleriyle, Tasarruf ve Yatırım Eğilimine Etkileri", İzmir Ticaret Odası Dergisi, Y: 55, S: 5, (Mayıs, 1982) s.32.

Ayrıca, boşa geçen işçilik maliyetlerini azaltmak için, diğer işletmelerin bazı işleri fason olarak yapılabilir. Bu da işletmelerin sabit işçilik maliyetlerini karşılama da yardımcı olacaktır.

4.5. Genel Üretim Giderleri Üzerindeki Etkileri ve Giderilmesi

Genel üretim giderleri daha önce açıklandığı gibi, endirekt madde ve malzeme, endirekt işçilik, amortisman, kira, ısıtma, aydınlatma, bakım – onarım, sigorta, emlak ve taşıt vergisi gibi gider kalemlerinden oluşmaktadır. Bu giderlerden enflasyondan en çok etkilenenler, amortismanlar, sigorta, kira ve vergi giderleridir.

Maliyet yönünden amortisman; kullanılan duran varlıkların, kullanılması sonucu ya da fiziki, teknolojik ve moda gibi nedenlere bağlı olarak oluşan giderlerin (değer kaybetmelerin) maliyet hesaplamalarında göz önüne alınarak mamul ve hizmet maliyetleri içindeki amortisman paylarının saptanması işlemidir³³⁷. Amortismanların; duran varlıkların maliyetini ondan yararlanılacak yıllar arasında gerçeğe en yakın bir biçimde dağıtma işlevi, normal kullanma süresi sonunda bu varlıkların faaliyetten çekildiği zaman yerlerine yenisinin alınmasını sağlama işlevi ve işletme sonuçlarını düzeltme işlevi gibi önemli görevleri vardır. Fiyatların dengeli olduğu dönemlerde amortismanlar, bu işlevlerini yerine getirmektedir. Ancak, fiyatların yükseldiği dönemlerde, bu işlevlerden yalnızca duran varlıkların maliyetini hesap dönemleri arasında dağıtma işlevini yerine getirebilmekte, buna karşılık; ikame ve işletme sonuçlarını düzeltme işlevini yerine getirememektedir. Çünkü, fiyat yükselmeleri sonucunda, duran varlıkların piyasa değeri yükseleceğinden, normal kullanma ömrü ve hurda değeri doğru olarak saptansa da, birikmiş fonlar, yerlerine yenilerinin alınmasına olanak vermeyecektir³³⁸. Emek yoğun üretim sistemlerinden sermaye yoğun sistemlere kaydıkça maliyetler içinde amortisman paylarının önemi artar. Bu nedenledir ki,

³³⁷ Mehmet ÖZKAN, "V. U. K. Açısından Amortisman Sistemleri ve Mamül Maliyetleri İle İlişkileri", *Marmara Üniversitesi Muhasebe Araştırma ve Mamul Uygulama Merkezi Dergisi*, Y: 1, S: 2 (Aralık, 1986), s.108.

³³⁸ AYBOĞA "Enflasyonun Üretim Giderleri Üzerindeki Etkilerini Gidermek Amacıyla Vergi Mevzuatında Yer Alan Önlemler", s.14.

sermaye yoğunluğu arttığı oranda maliyetlerle gelirleri belirleyen para birimlerinin değerleri (satın alma güçleri) arasındaki açık da büyür³³⁹.

İşlemlerde, yürürlükteki yasalara göre tarihi maliyet üzerinden amortisman ayrılmaktadır. Örneğin; kayıtlı değeri 10.000.000.- TL olan bir duran varlığın piyasa değeri 200.000.000.- TL 'dir. Tarihi maliyetler esasına göre amortisman, kayıtlı değer 10.000.000.- TL. üzerinden ayrılacaktır. Amortisman oranı % 20'dir. Böylece, ayrılacak amortisman 2.000.000.- TL 'dir. Oysa, gerçek olarak 200.000.000 TL. üzerinden amortisman ayrılmalıdır. Ayrılmakta olan amortisman miktarı arasındaki fark (38.000.000.- TL.) kadar görüntü kar doğar. Bu kar tipik anlamda bir enflasyon karı olup doğrudan doğruya o işletmenin vergi yükünü haksız olarak arttırmakta, bu da kaynak eksiltici bir faktör olmaktadır. İşletme, üretim gücünü koruyamayacağından dağıtılan karlar; gerçek bir karı temsil etmeyecek ve amortismanlarda işletme sonuçlarını düzeltme görevini yapamayacaklardır. Çünkü, geleneksel muhasebe gereğince hesaplanan amortismanlar, olması gerekenden az olacağından kar, gerçek tutarından fazla gözükecektir. Gerçek kar , ancak aynı değerde para birimi ile ifade edilmiş gelir ve giderin karşılaştırılması sonucu elde edilirse bir anlam ifade edeceğinden, gelir tablosu yukarıda belirtilen durumdan dolayı gerçek anlamını yitirmiş olmaktadır³⁴⁰.

Enflasyonun amortismanlar üzerindeki etkilerini azaltmak için işletmelere hızlandırılmış amortisman yöntemini (azalan bakiyeler yöntemi) uygulamaları önerilmektedir. Zira, böylece ilk yıllarda daha fazla amortisman ayrılması, bir taraftan satılan mamul maliyetini amortisman maliyetleri ölçüsünde yükseltmeyi, dolayısıyla geçerli (cari) maliyetlere yaklaştırma olanağını elde etmeyi sağlar. Diğer yandan ilk yıllarda daha değerli parayla, daha çok fonun işletmede tutulmasına olanak verir . Böylece, diğer varlıklara yatırılacak bu fonlar, gelecekte yeni satın almalar için de kolaylık sağlayacaktır. Özetlenecek olursa; hızlandırılmış amortismanlar belirli koşullarda gerçekten de işletmede bir kısım fonların kısa zamanda oluşturulmasına yardım eder. Ancak, bu işlemin sürekliliği önemli oranda yatırımlardaki sürekliliğe de

³³⁹ PEKER, *Modern Yönetim Muhasebesi*, s. 59.

³⁴⁰ AYBOĞA "Enflasyonun Üretim Giderleri Üzerindeki Etkilerini Gidermek Amacıyla Vergi Mevzuatında Yer Alan Önlemler", s.13.

bağlı kalır. Sabit varlık yatırımlarında süreklilik yoksa, özellikle hızlandırılmış amortisman uygulamaları nedeni ile yıllar ilerledikçe, amortisman ayırmalarının mutlak ve nispi olarak değeri düşer. Buna enflasyonist gidiş de eklenince, amortismanları enflasyon etkilerine karşı koruma işlevi iyiden iyiye azalır³⁴¹.

Kısa süreli amaçlarda hızlandırılmış amortisman yöntemleri, amortismanların maliyetlerdeki payı oranında yararlı olabilmekte ve işletme, faaliyet maliyetini cari maliyetlere yaklaştırabilmektedir. Bununla birlikte, özellikle hızlı enflasyon dönemlerinde ciddi ve uzun süreli bir yarar beklememek daha doğru olur. Buna rağmen, sermaye yoğun işletmelere geçiş oranında amortismanın da maliyetler içindeki payı yükseleceğinden sabit sermaye yatırımları az çok sürekli olan işletmelerde, enflasyonun işletme sonuçları üzerindeki etkilerini giderme araçları içindeki göreceli yeri önem kazanır³⁴².

Sigorta ve kira giderleri gelecek aylara ve yıllara ait giderler grubunda yer alırlar. Bu türden giderler, dönem başında peşin olarak ödeme yapıldığından, enflasyondan en çok etkilenen giderler arasındadırlar³⁴³. Aynı şekilde peşin ödenen vergilerde enflasyon oranında etkilenmektedir.

Yardımcı madde ve malzeme, bakım-onarım, aydınlatma, ısıtma ve endirekt işçilik gibi, söz konusu faaliyet dönemindeki cari giderleri oluşturan genel üretim gideri kalemlerinin, genel fiyat düzeyindeki artışları, amortismanlar ve peşin ödenmiş giderlere göre daha yakından izlerler³⁴⁴. Bu giderler, dönem içinde oluştukları tarih ile gelir tablosunun hazırlandığı tarih arasındaki genel fiyat düzeyindeki artışları dönem karına yansıtabileceklerdir. Bu nedenle, dönem içinde genel fiyat düzeyinde önemli artışlar olmadığı sürece, dönem karı içinde, bu giderlerden dolayı çok fazla görüntü kar bulunmayacaktır.

³⁴¹ PEKER, *Modern Yönetim Muhasebesi*, s. 114.

³⁴² DALGEÇ, "Enflasyonun Finansal Tablolar Üzerindeki Etkilerini Gidermek İçin Geliştirilen Yöntemlere Toplu Bakış", s. 114.

³⁴³ PEKER, *Modern Yönetim Muhasebesi*, s. 114.

³⁴⁴ PEKİNER, *İşletme Denetimi (İşletme Analizleri)* s. 94.

5. ENFLASYON DÖNEMLERİNDE GELİR TABLOSU VE SATIŞLARIN MALİYETİ TABLOSUNUN HAZIRLANMASI AÇISINDAN ÜRETİM GİDERLERİ

Mamul maliyetini oluşturan üretim giderleri ; direkt ilk madde ve malzeme giderleri, direkt işçilik giderleri ve genel üretim giderlerinden oluşmaktadır. Gelir tablosunda enflasyonun etkilediği en önemli unsur satışların maliyeti kalemidir. Üretim işletmelerinde satılan mamullerin maliyetinin saptanabilmesi için gerçekçi maliyet muhasebesine ihtiyaç vardır. Çünkü, satılan mamullerin maliyetinin hesaplanması, daha ayrıntılı ve gerçekçi işlemlerin yapılmasını gerektirmektedir. Üretim işletmelerinde, satılan mamullerin maliyetinde direkt ilk madde ve malzeme gideri, direkt işçilik giderleri ile genel üretim giderlerinin yanında, ayrıca dönem başı ve dönem sonu yarı mamul stoku ile dönem başı ve dönem sonu mamul stokları yer almakta ve bu kalemlerin bilinmesi gerekmektedir. Dolayısıyla satılan mamullerin maliyeti kaleminin enflasyondan etkileniş derecesi de yukarıda belirtilen kalemlerin ayrı ayrı enflasyondan etkilenmesine bağlıdır. Satılan mamullerin maliyeti, fiyatların arttığı dönemlerde gerçeği yansıtmamaktadır. Çünkü, bu kalemlerin satın alındıkları veya bedellerinin ödendikleri tarihteki değerleri ile mamulün satışı sırasındaki değerleri arasında farklar (artış) olabilir. Örneğin; ilk madde ve malzeme alım zamanı ile mamul satış zamanı arasında, ilk madde ve malzeme fiyatlarında artışlar olabilir. Bu durum görüntü karların doğmasına neden olmaktadır³⁴⁵.

Satışların maliyeti içerisinde stoklar, maliyet değeri ile gösterildiğinden ve fiyat artışlarını dikkate alınmadığından, satışların maliyeti olduğundan az görülmektedir. Bu ise, satış karının olduğundan fazla görünmesine neden olmaktadır. Ayrıca, üretim sırasında kullanılan direkt işçilik giderleri ile döneme ait genel üretim giderleri de satılan mamulün maliyeti içinde yer almaktadır. İşçilik giderleri, tahakkuk ettiği tarih ile üretilen mamullerin satıldığı süre içinde artabilir. İşçi ücretleri, fiyat artışlarını aynı paralellik ile izleyemez. Her ne kadar toplu sözleşmeler yapılıyor ise de, işçi ücretleri fiyat artışlarını geriden takip ederler. Bu durumu dikkate almadan düzenlenen bir gelir

³⁴⁵ AYBOĞA "Enflasyonun Üretim Giderleri Üzerindeki Etkilerini Gidermek Amacıyla Vergi Mevzuatında Yer Alan Önlemler", s. 17.

tablosunda, satılan mamullerin maliyeti içinde düşük bir düzeyde görünen işçilik giderleri hesaplanırken paranın satın alma gücündeki değişikliklerin dikkate alınması zorunlu olmaktadır. Genel üretim giderleri de, genel fiyat düzeyindeki artış izlerler. Ancak, genel üretim giderleri içerisindeki amortisman gideri farklı yorumlanmakta, birkaç yıl öncesinden gelmesi nedeniyle, fiyat artışlarını izleyemezler ve enflasyon karlarına daha fazla neden olurlar³⁴⁶.

Faaliyet dönemi içinde satılan mamullerin maliyetine gönderilen yarı mamul ve mamul giderleri, aynen ilk madde ve malzeme giderlerinde olduğu gibi, maliyet değeri üzerinden hesaplanır. Genel fiyat düzeyinin artış gösterdiği dönemlerde maliyet değerlerinin, ölçü birimi olarak yetersiz kalması, dönem sonu kar tutarında bu bakımdan görüntü karların oluşmasına neden olur³⁴⁷.

Sonuç olarak denebilir ki, enflasyon dönemlerinde paranın satın alma gücünün değişmeyeceği sabit kalacağı varsayımına dayanan geleneksel muhasebe ilkeleri, görüntü karın oluşmasına, dağıtılmasına ve dönen varlıkların zamanla tükenmesine zamanla yol açacaktır. Bu nedenle, buraya kadar anlatılan enflasyonun üretim giderleri üzerindeki etkisinin giderilmesi için yapılması gerekli yöntem ve öneriler ile birlikte gerek bilançonun gerekse gelir tablosunun, dolayısıyla satışların maliyeti tablosunun genel fiyat düzeyindeki değişimler dikkate alınarak genel fiyat endekslerine göre yeniden düzenlenmesi ve yönetim kararlarına temel oluşturacak analizlerin bundan sonra yapılması gerekir. Böylece, enflasyonun üretim giderleri üzerindeki etkilerinin giderilmesi, subjektiflikten uzak daha objektif temellere oturtulabilmesi mümkün olacaktır.

Sürekli olarak maliyetlerin arttığı enflasyon ortamında işletmeler için maliyetlerin düşürülmesi pek kolay olmamaktadır. Ancak, amaç işletmelerin maliyetlerini azaltmak olduğundan, işletmelerin maliyetlerini dolaylı yollardan azaltma imkanları vardır. Bunlar, şu şekilde sıralanabilir³⁴⁸:

³⁴⁶ AYBOĞA "Enflasyonun Üretim Giderleri Üzerindeki Etkilerini Gidermek Amacıyla Vergi Mevzuatında Yer Alan Önlemler", s. 17.

³⁴⁷ PEKİNER, *İşletme Denetimi (İşletme Analizleri)*, s. 94.

³⁴⁸ KARA, "Enflasyon Ortamında İşletmelerin Fiyatlandırma Stratejileri", s. 95.

- * Malın fiyatını artırma yerine miktarında azaltma yapmak
- * Daha ucuz ilk madde ve ikame bileşenler kullanmak ,
- * Malın özelliklerinde maliyeti düşürebilecek bir şekilde azaltma yapmak ,
- * Mal ile birlikte sunulan bedava teslim, bakım ve onarım gibi hizmetlerde azaltma yapmak,
- * Daha ucuz ambalaj malzemesi kullanmak veya ambalajlama maliyetinin toplam maliyete olan göreceli katkısını daha büyük hacimlerde ambalajlama ile azaltmak ,
- * Daha ekonomik veya genel markalı mallar üretmek,

Ayrıca, kapasite ve üretim hacmi artırılarak, mamul çeşitlendirilmesine gidilmelidir. Böylece, mamul başına düşen sabit maliyetler azalacaktır³⁴⁹.

³⁴⁹ ŞENLİK, “Enflasyon Ortamında İşletmelerdeki Üretim, Fiyat, Stok, Pazarlama ve Ücret Politikaları”, s. 72.

BEŞİNCİ BÖLÜM

GENEL FİYAT DÜZEYİ MUHASEBESİNE GÖRE DÜZELTİLMİŞ FİNANSAL BİLGİLERİN İŞLETME KARARLARINDA KULLANILMASI

1. DÜZELTİLMİŞ FİNANSAL BİLGİLERİN KARAR VERME SÜRECİNDE KULLANILMASI

Günümüzde yöneticilerin en önemli yardımcılarından bir tanesi, bilgidir. Bu nedenle, eldeki bilgi ne kadar zamanlı ve ilgili ise, alınacak kararlar o derece sağlıklı ve verimli olacaktır.

Tarihi maliyetler ilkesine dayanan geleneksel muhasebenin yüksek enflasyon dönemlerinde gerçek finansal sonuçları yansıtmada yeterli olmadığı ortadadır³⁵⁰. Genel fiyat düzeyindeki değişmelerin etkilerini gidermek için herhangi bir düzeltme yapılmadığı takdirde, bilançonun varlık ve borçları gerçek değerleri göstermediği gibi bu varlık ve borçların elde bulunmasından dolayı ortaya çıkan kazanç ve kayıplarda bilinmeyecektir. Bu nedenle, gelir tablosunda gözüken faaliyet sonuçları gerçeği yansıtmayacaktır. Yöneticiler, doğru kararlar alabilmek için enflasyonun, dönem sonuçları üzerindeki etkilerini açık ve kesin olarak bilmelidirler. Dolayısıyla, yöneticilere sunulacak belgelerin düzeltilmiş muhasebe belgeleri ve bunlara dayanılarak yapılmış olan analizler şeklinde olması gerekir.

³⁵⁰ Fuat ÖKSÜZ, "TMS-2: Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Finansal Raporlama Uygulamalarında Alınması Gereken Önlemlerle İlgili Öneriler", *Türkiye Muhasebe Standartları Sempozyumu I*, (İzmir Serbest Muhasebecileri Mali Müşavirler Odası Yayını: İzmir), 1996 s. 156.

Enflasyon muhasebesi uygulaması işletmeler için ulaşılmaması gereken nihai bir amaç değil, karar verme sürecinde etkin olarak kullanılması gereken bir araç olarak görülmelidir. Enflasyon muhasebesi, yüksek enflasyon ortamında işletmelerin gerçek finansal durumunu göstermesi açısından önemli bir işlevi yerine getirmektedir. Ancak, gerçeği görmenin yanında olmuş ve olabilecek sonuçların analiz edilerek gerekli önlemlerin alınması ve planların yapılması çok daha önem taşımaktadır. Aksi takdirde enflasyon muhasebesinin uygulaması matematiksel bir süreçten öteye gitmeyecektir. Dolayısıyla, enflasyon muhasebesi uygulaması finansal raporlama dışında, yönetim muhasebesine yönelik etkin bir karar verme aracı olarak kullanılabilir. Türkiye' de yaşanan yüksek enflasyondan dolayı, gerçek finansal sonuçları görmek ve verimli kararlar alabilmek için enflasyon muhasebesi uygulaması zorunlu görülmektedir. TMS-2 bu uygulamada önderlik ve rehberlik edecektir.

Enflasyon muhasebesinin karar verme sürecinde kullanımına ilişkin belli başlı öneriler aşağıda sıralanmıştır ³⁵¹:

- a) Uygulama yılda bir kez değil, daha sıkça ve mümkünse aylık olarak yapılmalı ve sonuçlar yorumlanarak ilgili önlemler vakit geçirmeden uygulamaya konulmalıdır.
- b) Bütçelerin yapılmasında ve standart maliyetlerin belirlenmesinde enflasyon faktörü gözönüne alınmalı, enflasyondan kaynaklanan maliyet artışları ve parasal kazanç ve kayıplar bütçelerin hazırlanması sırasında gözardı edilmemelidir.
- c) Parasal kazanç ve kayıpların kaynakları tespit edilmeli, kazançları artırıcı ve kayıpları önleyici önlemler alınmalıdır. İşletme stratejileri bu önlemleri içerecek şekilde oluşturulmalıdır.
- d) Yatırım, pazarlama ve finansman kararları belirlenirken enflasyonun bütün etkileri gözönüne alınmalıdır.

³⁵¹ ÖKSÜZ, "TMS-2: Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Finansal Raporlama Uygulamalarında Alınması Gereken Önlemlerle İlgili Öneriler", s. 153.

- e) Kar dağıtım kararları alınırken enflasyon muhasebesi uygulanmış sonuçlar temel alınmalı, böylece görüntü kar dağıtımı ve sermayenin erimesi önlenmelidir.
- f) Enflasyon muhasebesi sonucu ortaya çıkan net parasal kazanç ve kayıp analiz edilerek, net rakam, ilgili gelir tablosu kalemlerine dağıtılarak “Ekonomik Kar Zarar Tablosu” adı verilen tablo oluşturulmalıdır. Böylece, karlılık analizleri daha gerçekçi bir şekilde yapılacaktır.

Enflasyon muhasebesinin karar verme sürecinde kullanılmasını içeren karlılık analizine ilişkin bir örnek aşağıda verilmiştir³⁵² :

GELENEKSEL VE GENEL FİYAT DÜZEYİNE GÖRE DÜZELTİLMİŞ		
GELİR TABLOSU (000.000.000 TL .)		31. ARALIK 1998
	GELENEKSEL	ENFLASYON
	<u>MUHASEBE</u>	<u>MUHASEBESİ</u>
		<u>UYGULANMIS</u>
Net Satışlar	2.900	4.000
Satışların Maliyeti	<u>(1.100)</u>	<u>(2.000)</u>
Brüt Kar	1.800	2.000
Faaliyet Giderleri	(1.100)	(1.600)
Finansman Giderleri	(600)	(800)
Net Parasal Kar	<u>—</u>	<u>100</u>
Net Kar / (Zarar)	<u>100</u>	<u>(300)</u>

Yukarıda basit olarak düzenlenmiş geleneksel ve düzeltilmiş (enflasyon muhasebesi uygulanmış) gelir tablosu verilmiştir. Bu tabloya göre tarihsel temelde 100.000.000.000.- TL kar eden şirket, enflasyon muhasebesine göre 300.000.000.000.- TL zarar etmektedir. Şirketin döneme ilişkin net parasal karı 100.000.000.000.- TL ‘dir

³⁵² Örnek, ÖKSÜZ, “TMS-2: Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Finansal Raporlama Uygulamalarında Alınması Gereken Önlemlerle İlgili Öneriler, s. 156’ dan uyarlanmıştır.

PARASAL KAR VE ZARARIN HESAPLANMASI(000.000.000 TL)

PARASAL ZARAR

Alacaklar	700
Nakit	<u>200</u>
	(900)

PARASAL KAR

Satıcılar	400
Banka Kredileri	<u>600</u>
	1000
Net Parasal Karı	<u>100</u>

Yukarıdaki tabloda net parasal karın hangi bilanço kalemlerinden oluştuğunun belirlenerek, sonuçların özetlendiği bir analiz sunulmuştur. Bu örnek açısından bilanço detaylarına ve bu analizin yapılış metodunu aşağıda yer verilmemiştir.

PARASAL KAR VE ZARARIN İLGİLİ GELİR TABLOSU KALEMLERİNE DAĞITILMASI(000.000.000 TL.)

	<u>GELENEKSEL MUHASEBE</u>		<u>ENFLASYON UYGULANMIS</u>		<u>MUHASEBESİ</u>	
	<u>TL</u>	<u>Satışların yüzdesi</u>	<u>TL</u>	<u>Satışların yüzdesi</u>	<u>TL</u>	<u>Satışların yüzdesi</u>
Net satışlar	2.900		4.000		4.000	
Satışların Maliyeti	<u>(1.100)</u>		<u>(2.000)</u>		(2.000)	
Parasal Etki					<u>(300)*</u>	
Brüt Kar	1.800	%62	2.000	%50	1.700	%43
Faaliyet Giderleri	<u>(1.100)</u>		<u>(1.600)</u>		<u>(1.600)</u>	
Faaliyet Karı	700	%24	400	%10	100	%3
Finansman Gideri	<u>(600)</u>		<u>(800)</u>		<u>(800)</u>	
Net Parasal Kar					<u>**400</u>	
Parasal Etki						
Net Kar / (Zarar)	<u>100</u>		<u>(300)</u>		<u>(300)</u>	

* Alacaklar – Satıcılar = 700-400 = 300

** Banka Kredileri- Nakit = 600-200 = 400

Yukarıda görüldüğü gibi, parasal kar ve zarar ilgili gelir tablosu kalemlerine dağıtılmıştır. Burada alacaklar üzerindeki parasal zarar (700.000.000.000.- TL) ile satıcılar üzerindeki parasal kar (400.000.000.000.- TL), satışlar ve satışların maliyeti ile ilişkili olduğundan, dağıtımın etkisi brüt karlılığın üzerinde yoğunlaşmaktadır. Diğer yandan nakit üzerindeki parasal zarar (200.000.000.000.- TL) ile banka kredilerinden kaynaklanan parasal kar (600.000.000.000.- TL), finansman giderleri ile ilişkilendirilmiştir. Sonuçlara bakıldığında dağıtım sonrası brüt karlılık ve faaliyet karlılığı oranlarında önemli düşüşler görülmektedir.

	ÜRÜN BAZINDA KARLILIK ANALİZİ							
	GELENEKSEL MUHASEBEDE ÜRÜNLER				ENFLASYON MUHASEBESİ UYGULANMIS ÜRÜNLER			
	A	B	C	Toplam	A	B	C	Toplam
Net Satışlar	1.400	1.000	500	2.900	1.900	1.500	600	4.000
Satışların Maliyeti	(400)	(400)	(300)	(1.100)	(1200)	(400)	(700)	(2.300)
Brüt Kar	1.000	600	200	1.800	700	1.100	(100)	1.700
Karlılık Oranı	%71	%60	%40	%62	%37	%73	(%16)	%43

Burada ise, brüt karlılık analizi ürün bazında yapılmıştır. Sonuçlardan görüleceği üzere gerçek karlılık oranları sanıldığından çok daha farklıdır.

Yukarıda verilen örnek, gerçek karlılığın ve her bir ürünün katkısının bu analizin yapılmadan tespiti oldukça güç olduğunu göstermektedir. Bu analizden sonra, işletmenin farklı politika ve stratejiler ortaya koyma gereği ortaya çıkmaktadır.

2. TÜRKİYE MUHASEBE STADARTLARI-2 (TMS-2) ÇERÇEVESİNDE GENEL FİYAT DÜZEYİ MUHASEBESİ YÖNTEMİNE GÖRE DÜZELTİLMİŞ MALİYET BİLGİLERİNİN YÖNETİM AMAÇLARI İÇİN KULLANILMASI

2.1.Düzeltilmiş Maliyet Bilgilerinin Başabaş (Kara Geçiş) Analizlerinde Kullanılması

Bir işletmede toplam satış tutarının, toplam değişken ve sabit maliyet giderlerini karşıladığı noktaya “ Başabaş Noktası” veya “ Kara Geçiş Noktası” denir. Bu noktada toplam satış tutarı ancak üretim için gerekli giderleri karşılayabildiğinden işletme için ne kar ne de zarar söz konusudur³⁵³.

Başabaş analizi, başka bir deyişle maliyet- hacim –kar analizleri ³⁵⁴;

- * İşletmenin zarar etmemesi için gerekli olan satış hacminin (üretim miktarının) saptanmasında,
- * Çeşitli üretim düzeylerinde birim maliyetlerin hesaplanmasında,
- * Çeşitli faaliyet düzeyleri için işletme sermayesi gereksiniminin ortaya konması,
- * İşletmenin büyütülmesi halinde, genişleme kararını haklı kılacak satış hacminin tahmininde,
- * Üretim miktarı, maliyetler ve satış fiyatlarındaki değişikliğin kara geçiş noktası, brüt satış karı yüzdesi, sermayenin devir hızı, sermayenin karlılığına olan etkilerinin incelenmesinde,
- * En karlı ürün türlerinin seçilmesinde,
- * Farklı üretim yöntemlerinin, sermaye yoğun veya emek yoğun üretim tekniklerinin karşılaştırılmasında,
- * Asgari satış fiyatlarının bulunmasında,
- * Kar hedeflerine ulaşılması için gerekli iş hacminin saptanmasında,

³⁵³ PEKİNER, İşletme Denetimi (İşletme Analizleri), s. 471.

³⁵⁴ AKGÜÇ, Mali Tablolar Analizi, s. 521.

- * Tahmin edilen kara geçiş noktası ile fiilen gerçekleşen kara geçiş noktası arasında karşılaştırmalar yapılarak, işletmenin izlediği politikaların ve işletmenin yönetiminin değerlendirilmesinde,
- * İşletmenin izleyeceği üretim, fiyat, yatırım politikalarının belirlenmesinde,
- * Yeni yapılacak yatırımlarda asgari kapasitenin ne olması gerektiğinin saptanmasında, bir yönetim aracı olarak kullanılır.

Satış miktarı, maliyet giderleri ve kar analizleri işletmede bir planlama ve denetim faaliyeti olarak uygulanır. Bu analizlerin temel amacı, üretim miktarı, maliyet giderleri ve satışlardaki dönem içindeki değişmelerin işletme faaliyetlerine ve sonuçlarına etkisini ortaya koymaktır. Bu bölümde, tarihi (enflasyonun etkisi giderilmemiş) üretim giderlerine göre hesaplanan başabaş analizleri ile genel fiyat endekslerine göre ayarlanmış üretim giderlerine göre hesaplanan başabaş analizleri karşılaştırılarak meydana gelen değişmeler incelenmiştir.

Başabaş (kara geçiş) analizleri yapılırken bazı temel varsayımlara dayanılmaktadır. Genel fiyat düzeyinin değişmediği, satışlar ve üretim düzeyleri arasında tam bir zaman uyumu olduğu; başka bir deyişle stok miktarının değişmediği veya stok bulunmadığı, işletmenin tek bir mal veya hizmet üretmekte veya satmakta olduğu, birden fazla mal veya hizmet üretiyorsa, üretimin bileşiminin değişmediği ve maliyet giderlerinin sabit ve değişken olarak iki gruba ayrıldığı varsayılmaktadır³⁵⁵. Kara geçiş noktası saptanırken, analistin takdirine göre yarı değişken ve yarı sabit giderlerin, değişken veya sabit giderler arasına dahil edilmesi³⁵⁶ veya analizlerde yer verilmemesi gerektiği varsayılmaktadır³⁵⁷.

Bu varsayımlar gerçekçi olmayabilir. Ancak kara geçiş noktası hesaplanırken, gerçekçi olmasa da bazı varsayımlara dayanmak zorunluluğu vardır. Önemli olan, gerçekçi varsayımlar yapmaktan daha çok, kullanılabilir, yöneticilere yararlı, hatalı sonuçlara yol açmayan bir tekniğin geliştirilmesidir³⁵⁸.

³⁵⁵ AKGÜÇ, Mali Tablolar Analizi, s. 522.

³⁵⁶ AKGÜÇ, Mali Tablolar Analizi, s. 523.

³⁵⁷ PEKİNER, İşletme Denetimi (İşletme Analizleri), s. 476.

³⁵⁸ AKGÜÇ, Mali Tablolar Analizi, s. 523.

Başabaş analizlerinde, analiz sonuçlarının sağlıklı olabilmesi için üretim giderlerinin değişken ve sabit kısımlarının ayrımının iyi yapılması gerekir. Yalnız bu ayrım, ancak kısa vadeli bir analiz için geçerlidir. Uzun dönemde tüm maliyetler değişkendir³⁵⁹.

Başabaş (kara geçiş) noktasına ulaşabilmek için gerekli başabaş noktası satış miktarı ve başabaş noktası satış tutarı aşağıda verilen formüller yoluyla hesaplanabilir³⁶⁰:

$$\text{B.B. Noktası Satış Miktarı} = \frac{\text{Toplam Sabit Maliyetler}}{\text{Birim Satış Fiyatı} - \text{Birim Değişken Maliyet}}$$

veya;

$$\text{B.B. Noktası Satış Miktarı} = \frac{\text{Toplam Sabit Maliyetler}}{\text{Birim Katkı Payı}}$$

$$\text{B.B. Noktası Satış Tutarı} = \frac{\text{Toplam Sabit Maliyetler}}{\frac{\text{Toplam Net Satışlar} - \text{Toplam Değişken Maliyet}}{\text{Toplam Net Satışlar}}}$$

veya

$$\text{B.B. Noktası Satış Tutarı} = \frac{\text{Toplam Sabit Maliyetler}}{\text{Katkı Oranı}}$$

Enflasyonun, başabaş analizlerini nasıl etkilediği, aşağıda basit bir örnek verilerek açıklanmaya çalışılmıştır:

³⁵⁹ ÜSTÜN, Maliyet Muhasebesi, s. 46.

³⁶⁰ ÜSTÜN, Maliyet Muhasebesi, s. 40.

ABC üretim işletmesi bisiklet jantı üretmektedir. Birim satış fiyatı 1.500.000.- liradan yılda 100.000 birim satış yapmayı planlamışlardır. Üretimin birim değişken maliyeti 900.000.- lira ve yıllık sabit maliyetler 17.000.000.000.- liradır.

İşletmenin satışları Mart – Ağustos ayları arasında yoğunlaşmaktadır. Üretim yılın ilk 6 ayında yoğunlaştığı için değişken maliyetler Ocak – Haziran ayları arasında, sabit maliyetlerin bütün yıla yaygın olarak gerçekleştiği ve dönem içinde üretim maliyetlerinden başka gider olmadığı varsayılmıştır.

Tablo – 4: 1997 Yılı Aylık Toptan Eşya Fiyat Endeksi (1994 = 100)

Ocak	435,8	Temmuz	593,1
Şubat	462,8	Ağustos	624,6
Mart	490,7	Eylül	663,7
Nisan	517,9	Ekim	708,0
Mayıs	544,8	Kasım	747,6
Haziran	563,4	Aralık	787,7

Kaynak: DİE Haber Bülteni , S.B.02.1.DİE .0.11.00.02.906/66,(Nisan,1998)

1997 yılı ortalama endeksi :595

Yılın ilk 6 ayının (Ocak – Haziran) ortalama endeksi:502,5

Mart – Ağustos aylarının ortalama endeksi:555,7

31.12.1997 Tarihine Göre Düzeltme Katsayıları

$$\text{Sabit Maliyetleri D.K} = \frac{\text{Aralık TEFE}}{\text{Ortalama TEFE}} = \frac{787,7}{595} = 1,302$$

$$\text{Değişken Maliyetleri D.K} = \frac{\text{Aralık TEFE}}{\text{Ocak-Haziran TEFE}} = \frac{787,7}{502,5} = 1,506$$

$$\text{Net Satışları D.K} = \frac{\text{Aralık TEFE}}{\text{Mart- Ağustos TEFE}} = \frac{787,7}{555,7} = 1,401$$

**GELENEKSEL VE GENEL FİYAT DÜZEYİ MUHASEBESİNE GÖRE
DÜZELTİLMİŞ BAŞABAŞ ANALİZİ**

	Geleneksel Muhasebe(1)	Düzeltilme Katsayısı	Genel Fiyat Düzei Muhasebesi Göre Düzeltilmiş (2)
Net Satışlar (100000brX150000.-TL)	150.000.000.000.-	1,401	210.150.000.000.-
Değişken Maliyetler(-) (100.000br X 900.000.-TL)	<u>90.000.000.000.-</u>	1,506	<u>135.540.000.000.-</u>
Toplam Katkı Payı	<u>60.000.000.000.-</u>		<u>74.610.000.000.-</u>
Sabit Maliyetler(-)	17.000.000.000.-	1,302	22.134.000.000.-
Net Kar	43.000.000.000.-	1,302	52.476.000.000.-
Net Kar/Net Satışlar	%35		%25
1)43.000.000.000.-/150.000.000.000.-			
2)52.476.000.000.-/210.150.000.000.-			
Katkı Oranı	%40		%35,5
1)60.000.000.000.-/150.000.000.000.-			
2)74.610.000.000.-/210.150.000.000.-			
Başabaş Noktası Satış Miktarı	28.333 br.		29.666.br.
1)17.00.000.000.-/(1.500.000-900.000)			
2)22.134.000.000.-/(2.101.500-1.355.400)			
Başabaş Noktası Satış Tutarı	42.500.000.000.-TL		62.349.000.000.-TL
1) 17.000.000.000.-/0,4			
2) 22.134.000.000.-/0,355			

Görüldüğü gibi, işletmenin dönem başında planladığı satış ve maliyetler, dönem sonunda genel fiyat endeksleriyle düzeltildikten sonra hesaplanan başabaş noktası satış miktarı, 1.333 birim artarak 29.666 birime ve başabaş noktası satış tutarı 19.849.000.000.- TL artarak 62.349.000.000.-TL ye çıkmıştır. Net satışlar üzerinden % 35 kar elde etmeyi planlayan işletmenin düzeltmeden sonra net satışlar üzerinden karlılığının %25' e düştüğü görülmektedir. Bunun nedeni ise, genel fiyat düzeyi değişmelerinden değişken maliyetlerin satışlara göre daha fazla etkilenmesidir. Buna bağlı olarak da, dönemin sabit giderlerini karşıladıktan sonra dönem karına ulaştıracak olan katkı oranı %40' dan % 35,5' e düşmüştür. Bu nedenle, işletme dönem sonunda fiili (gerçekleşen) işletme sonuçları ile planlanan başabaş analizlerini karşılaştırırken fiyat hareketlerinin etkilerini dikkate almalıdır. Dönem başında planlanan satışlar ve maliyetler genel fiyat endeksleriyle düzeltilerek gerçekleşen sonuçlar ile karşılaştırılmalıdır. Böylece fiyat hareketlerinden dolayı meydana gelen sapmalar elimine edilerek, faaliyetlerin planlandığı gibi gerçekleşip gerçekleşmediği daha sağlıklı analiz edilebilecektir.

2.2. Düzeltilmiş Standart Maliyetlerin Maliyet Analizlerinde Kullanılması

İşletmelerin, karlarını artırabilmeleri için en başta maliyetlerde tasarruf sağlayabilmeleri gerekir. Bunun için de herşeyden önce maliyetleri kontrol altında bulundurmak; yani maliyet unsuru olan işlemlerdeki verimsizlik ve israfları ortadan kaldırmak gerektiği açıktır. Bu nedenle, yöneticilerin verimsizlik ve israfların kaynağından haberdar olmalarını sağlayacak bazı göstergelere gerek vardır³⁶¹. İşte bunu karşılayacak en etkili araç, standart maliyetlerdir.

Standart maliyetler; mamullerin bilimsel esaslarla önceden dikkatli bir biçimde saptanmış birim maliyetleri olup, belirli koşullar altında ulaşılması gereken hedef maliyetleri gösterirler³⁶². Başka bir deyişle, fiili maliyetin aksine standart maliyet, geleceğe yönelik, olması gereken maliyeti gösterir.

³⁶¹ BÜYÜKMİRZA, *Maliyet ve Yönetim Muhasebesi*, s. 481.

³⁶² ÜSTÜN, *Maliyet Muhasebesi*, s. 117.

Fiili ya da gerçek maliyetler, özellikle gelirin tanımlanmasında sınırlı bir değere sahiptir. Standart maliyetler; mamul maliyetinin belirlenmesi, mamul fiyatlarının saptanması, bütçelerin düzenlenmesi, başarı ölçüsü, planlama ve maliyet kontrolüne ilişkin kararların alınmasında, fiili maliyetlere göre üstünlüklere sahiptir³⁶³.

Standart maliyet sisteminin belli başlı yararları şöyle özetlenebilir³⁶⁴:

- * Standart maliyetler, maliyet kontrolü için düşünülebilecek en iyi ölçüttür. Kontrol, olanla olması gerekenin karşılaştırılması demektir.
- * Standart maliyetler, yöneticilerde maliyet bilincinin yerleşmesine yardımcı olur.
- * Standart maliyetler, çeşitli üretim düzeylerine ilişkin standart birim maliyetleri hesaplayarak, karar vermede kolaylık sağlar.
- * Standart maliyetler, gerçek maliyete göre daha mantıklıdır. Çünkü, fiziki olarak birbirinin aynı olan birimlere eşit maliyet yüklemektedir.
- * Standart maliyetler, sipariş maliyet sisteminde her bir siparişin gerçek maliyetini ölçmekten vazgeçerek ve stokların sadece miktar olarak izlenmesi yeterli olacağından muhasebe kayıtlarını azaltacaktır.
- * Standart maliyetler, bütçelemede büyük kolaylık sağlar. Mamullerin standart maliyetleri biliniyorsa, dönemin bütçelenmiş maliyetleri bu standart maliyetlerin bütçelenmiş üretim miktarlarıyla çarpılması ile kolayca hesaplanır.

Birçok işletmede bütçelenen maliyet ile standart maliyet birbirinin yerine kullanılmaktadır. Standart maliyet birim maliyeti göstermesine karşın , bütçelenen maliyet toplam maliyeti gösterir. Uygulamada , direkt ilk madde ve malzeme ve direkt işçilik giderleri , standart maliyetler aracılığıyla kontrol edilirken , genel üretim giderleri genellikle esnek bütçelerle kontrol edilir³⁶⁵. Esnek bütçe, muhtemel bütün kapasitelerdeki tahmini (bütçelenmiş) genel üretim giderlerini hesaplamayı sağlar. Ancak standart genel üretim giderleri yükleme oranını hesaplamak için sadece bir tek

³⁶³ ÜSTÜN, *Maliyet Muhasebesi*, s. 119.

³⁶⁴ GÜRİSOY, *Yönetim ve Maliyet Muhasebesi* , s. 287.

³⁶⁵ ÜSTÜN, *Yönetim Muhasebesi*, s. 117.

üretim kapasitesi ve bu kapasitedeki genel üretim giderleri bütçesi gereklidir. Söz konusu genel üretim gideri yükleme oranı direkt işçilik saati(DİS) olarak,

Bütçelenen G.Ü.G. Toplam Tutarı/ Standart DİS Toplamı

yazılabilir³⁶⁶. Bu nedenle genel üretim giderlerinin etkin biçimde kontrolü için, sabit ve değişken genel üretim giderlerinin ayrı ayrı gösterildiği esnek bütçelerin kullanılması daha uygundur³⁶⁷.

Direkt ilk madde ve malzeme standart maliyetinin belirlenmesi için, her bir mamul parçasının üretiminde kullanılacak her bir direkt ilk madde ve malzemenin standart miktarı, bu direkt ilk madde ve malzemelerin standart tutarı ile çarpılır. Bu amaçla, muhasebe bölümü, satın alma bölümü ile işbirliği yaparak, her bir direkt ilk madde ve malzemenin gelecek hesap dönemindeki beklenen ortalama fiyatlarını tahmin etmesi sonucunda belirlenir³⁶⁸.

Standart direkt işçilik maliyeti, standart direkt işçilik saat ücretinin her bir mamulün üretilmesi için gerekli standart direkt işçilik süresi ile çarpılarak hesaplanır. Direkt işçilik ücret standartlarında, genellikle o anda yürürlükte olan toplu sözleşmece öngörülmüş saat ücretleri esas alınır ve bunların ağırlıklı ortalaması standart ücret olarak kabul edilir. Toplu sözleşme yenilendiği veya eski toplu sözleşmenin öngördüğü ücret artış dönemi geldiği zaman ise, ücret standartları buna göre değiştirilir³⁶⁹.

Standart maliyet sisteminin kendisinden beklenen yararları sağlaması, saptanan standartların gerçeği yansıtmasına bağlıdır. Zamanla, daha önce tespit edilmiş standartlarda değişiklikler gerekebilir. İlk madde ve malzeme fiyatları ve işçilik ücretlerinde ülkedeki genel ve özel niteliğe sahip fiyat artışları (enflasyon) nedeniyle değişiklikler olabilir. Fiyat artışları önemli ve sürekli olabilir. Bu durumda tarihi maliyetlere göre saptanmış standartlar geçerliliklerini yitireceklerdir. Bu değişiklikler nedeniyle standart maliyetlerin en az yılda bir kez gözden geçirilip yeni koşullara göre ayarlanmaları gerekir³⁷⁰. Aksi takdirde, standart maliyetlerin uzun yıllar değiştirilmeden

³⁶⁶ GÜRSOY, *Yönetim ve Maliyet Muhasebesi*, s.294.

³⁶⁷ BÜYÜKMİRZA, *Maliyet ve Yönetim Muhasebesi*, s. 499.

³⁶⁸ ÜSTÜN, *Yönetim Muhasebesi*, s. 120.

³⁶⁹ BÜYÜKMİRZA, *Maliyet ve Yönetim Muhasebesi*, s. 497.

³⁷⁰ BÜYÜKMİRZA, *Maliyet ve Yönetim Muhasebesi*, s. 485-486.

kullanılması, sonuçların (standart maliyet sapmalarının) analiz ve yorumlanmasını güçleştireceği gibi standart maliyetlere göre alınan işletme kararlarında da (mamul maliyetinin ve fiyatının belirlenmesi ve bütçelerin düzenlenmesi gibi) hatalara neden olacaktır. Standart maliyetler, belirlendikleri tarih temel alınarak, sonuçların incelendiği tarihte genel fiyat endekslerine göre düzeltilebileceği gibi genel fiyat endekslerine göre düzeltilmiş maliyetler göz önünde tutularak yeniden hesaplanabilir.

Enflasyonun, standart maliyetler üzerindeki etkisinin genel fiyat düzeyi muhasebe yöntemine göre nasıl düzeltileceğine ilişkin aşağıda bir örnek verilmiştir :

MZ üretim işletmesi, mamul maliyetlemede standart maliyet yöntemini kullanmaktadır. Standart maliyetler yıllık olarak her yılın başında (Ocak ayı) tespit edilmektedir. 1998 yılı dönem başı toptan eşya fiyat endeksi 835,8 ve dönem sonu (Aralık ayı) toptan eşya fiyat endeksi 787,7'dir. Buna göre dönem sonu düzeltme işlemi aşağıdaki şekilde yapılacaktır;

Direkt ilk madde ve malzeme, direkt işçilik ve genel üretim giderleri için düzeltme katsayısı aşağıdaki gibidir.

$$\begin{aligned} \text{Düzelme Katsayısı} &= \frac{1998 \text{ Aralık TEFE}}{1998 \text{ Ocak TEFE}} \\ &= \frac{787,7}{435,8} \\ &= 1,807 \end{aligned}$$

a) Direkt İlk Madde ve Malzeme Standart Fiyatının Düzeltilmesi

İşletme ürettiği bisiklet jantı için alüminyum ve krom ilk maddelerini kullanmaktadır.

<u>GELENEKSEL MUHASEBE</u>			
	Standart	Standart	Direkt İlk Madde ve Malzeme
	Maliyet	Birim Fiyat	Standart Tutarı
Alüminyum	3 kg	100.000.-TL/kg	300.000.-TL./kg
Krom	1 kg	200.000.-TL/kg	200.000.-TL/kg
Toplam			<u>500.000.-TL/kg</u>

<u>GENEL FİYAT DÜZEYİ MUHASEBESİ</u>					
	Standart	Standart Bir.	Düzeltilme	Standart Birim	Direkt İlk Madde ve
	Maliyet	Fiyat	Katsayısı	Fiyat	Malzeme Standart
					Tutarı
Alüminyum	3 kg	100.000TL.-/kg	1,807	180.700.-TL/kg	542.100.-TL
Krom	1 kg	200.000TL.-/kg	108,7	361.400TL.-/kg	361.400.-TL
Toplam					<u>903.500.-TL</u>

b) Direkt İşçilik Standart Ücretinin Düzeltilmesi

<u>GELENEKSEL MUHASEBE</u>		
Standart	Standart	Direkt İşçilik
Süre	Saat Ücreti	Standart Tutarı
1,5 st/bir.	300.000.-TL/st	<u>450.000.- TL./bir</u>

<u>GENEL FİYAT DÜZEYİ MUHASEBESİ</u>				
Standart	Standart	Düzeltilme	Standart	Direkt İşçilik
Süre	Saat Ücreti	Katsayı	Saat Ücreti	Standart Tutarı
1,5st/bir.	300.000.-TL/st.	1,807	542.100.-TL/st.	<u>813.150.-TL/bir</u>

c) Genel Üretim Giderleri Standart Yükleme Oranının Düzeltilmesi

İşletme genel üretim giderlerini mamullere yüklemeye direkt işçilik saatlerini kullanmaktadır.

	150.000 DİS 'ne Eşit Bütçelenmiş G.Ü.G.		
	Normal Kapasitede Direkt Bütçelenmiş G.Ü.G.	Direkt İşçilik Saati	Standart Yükleme Oranı
Değişken G.Ü.G	<u>7.500.000.000.-TL</u>	<u>150.000 DİS</u>	<u>50.000.-TL/DİS</u>
Sabit G.Ü.G	<u>4.500.000.000.-TL</u>	<u>150.000 DİS</u>	<u>30.000.-TL/DİS</u>
Toplam	12.000.000.000.-TL	150.000.DİS	<u>80.000.-TL/DİS</u>

	GELENEKSEL MUHASEBE	GENEL MUHASEBESİ	FİYAT DÜZEYİ
	Genel Üretim Giderleri Standart Yükleme Oranı	Düzeltilme Katsayısı	Genel Üretim Giderleri Standart Yükleme Oranı
Değişken G.Ü.G	<u>50.000 TL.-/DİS</u>	<u>1,807</u>	<u>90.350.-TL/DİS</u>
Sabit G.Ü.G	<u>30.000 TL.-/DİS</u>	<u>1,807</u>	<u>54.210.-TL/DİS</u>
Toplam	<u>80.000.- TL/DİS</u>	<u>1,807</u>	<u>144.560.-TL/DİS</u>

Hesaplanan standartlara göre bulunan sonuçlar ile gerçekleşmiş fiili sonuçlar arasında sapmalar olduğunda, bu sapmaların nedenleri araştırılırken, gerçek nedenleri doğru olarak tespit edilmesi için fiyat hareketlerinde meydana gelen artışlar mutlaka dikkate alınmalıdır. Örnekte görüldüğü gibi, miktar ve süre sapmasının olmadığını varsaydığımızda; direkt ilk madde ve malzemenin 500.000.- TL/kg olarak hesaplanan standart fiyatı, dönem içinde meydana gelen fiyat düzeyindeki artışlardan dolayı 903.500.- TL/kg' a yükselmiştir. Dönem sonunda gerçekleşen fiili durum ile hesaplanan standart arasındaki sapmadan dolayı direkt satın alma bölümünü sorumlu tutmak yanlış olacaktır. Çünkü; genel fiyat düzeyindeki artışlar işletmenin kontrolü dışında gelişen olaylardır. Bu nedenle, bu sapmanın ne kadarının uygun olmayan fiyatlardan satın

almalardan kaynaklandığının tespitinin iyi yapılması gerekir. Aynı şekilde, toplam 80.000.- TL/DİS olarak hesaplanan genel üretim giderleri standart yükleme oranı da dönem sonu genel fiyat endeksleriyle düzetildiğinde 144.560.- TL/DİS' ne yükselmiştir. Burada da fiyat hareketlerinin etkisi yansıtılmış standart yükleme oranları ile gerçekleşen fiili yükleme oranları karşılaştırılarak sapma analizleri yapılmalıdır.

450.000.- TL/bir olarak hesaplanan standart işçilik tutarı ise, dönem sonu genel fiyat endeksleriyle düzetildiğinde 813.150.- TL/bir.'e yükselmiştir. Bir dereceye kadar işletmenin kontrolünde olan ücret artışları, genellikle toplu sözleşmelerle belirlendiği için tahmin edilen tutarın üzerinde artış yapmak zorunda kalınabilir. Vakit geçirmeden, hesaplanan direkt işçilik standart ücretleri, bu artışlara göre yeniden düzetilmelidir. Genel fiyat düzeyi artışlarının üstünde kalan ücret artışları olumsuz sapma olarak değerlendirilecektir.

İşletme yönetimince, ulaşılmak istenen başarı düzeyini gösteren standart maliyetler, bütçelerin hazırlanması, mamul fiyatlaması gibi bazı işletme kararlarının alınmasında temel göstergelerdir. Örnekte görüldüğü gibi, işletme, dönem içinde fiyat hareketleri meydana geldikçe standart maliyetlerde gerekli düzeltmeleri yapmadığı sürece, mamul maliyetleri düşük gözükeceğinden mamul fiyatları yanlış tespit edilecektir. Ayrıca, bu durum, maliyet kontrolünün etkinliğini azaltacaktır. Bu nedenle, standart maliyetlerden beklenen yararın sürekliliği, değişen fiyat hareketlerini yakından takip edilmesi için mümkünse her ay veya en az yılda bir defa ayarlanması gerekir. İşletmelerde standartları belirleyen kişilerin, standart maliyetleri hesaplarken, ekonomik koşulların tahlilini iyi yapıp, ileride meydana gelecek fiyat hareketlerinin etkisini standart maliyetlere zamanında yansıtmaları gerekir. Standartlarla, dönemler arasında maliyet karşılaştırmalarının sağlıklı olarak yapılabilmesi için önceki dönemlere ait standart maliyetler, genel fiyat endeksleri ile düzetilerek cari değerlerine getirilmesi gerekir.

2.3.Düzeltilmiş Bütçelerin Bütçe Analizlerinde Kullanılması

Bütçeler, geleceğin sayısal planlarını oluştururlar. Bütçeler aslında geçmiş tecrübelerle dayanır, fakat gelecekteki beklentilere göre ayarlanır. Bu nedenle geçmişe ilişkin muhasebe verileri, bütçelerin hazırlanmasında çok önemli bir rol oynar³⁷¹.

İşletme bütçesi, önceden ortaya konan bir amaca ulaşabilmek için, işletmenin geleceğe ait bir dönemde izleyeceği politikayı ve yapacağı işleri parasal ve sayısal terimlerle açıklayan bir rapor veya raporlar dizisidir. İşletme bütçeleri, genellikle kısa süreli planlar olarak kabul edilmekte ve birbirlerine bağlı rakamlar dizisi şeklinde, kendi içinde aylık devrelere bölünmüş 4 yada 12 aylık dönemden oluşan 1 yıllık süreler için düzenlenebilmektedir³⁷². İşletme bütçeleri (genel bütçe), sadece gelir ve giderleri içeren faaliyet bütçesi ve işletmenin finansal durumunu belirten finansal bütçe olmak üzere iki temel kısımdan oluşur. Faaliyet bütçeleri, bütçelenen gelir tablosunu oluşturan satış bütçesini, üretim bütçesini, direkt ilk madde ve malzeme bütçesini, direkt işçilik bütçesini, genel üretim giderleri bütçesini, satılan mamullerin maliyet bütçesini, dönem sonu stoklarının maliyet bütçesini, satış ve yönetim giderleri bütçesini içerir. Finansal bütçede, nakit bütçesi ile proforma (bütçelenmiş) bilançoğu içerir. İşte bu bütçeler, işletme eylemlerini planlama, düzenleştirme ve kontrol etme aracı olarak kullanılır³⁷³.

İşletme bütçeleri, çeşitli bilimsel yöntemlere göre yapılan tahminlere dayanacağı gibi, genellikle geçmiş verilerden yararlanarak gelecekteki beklentilerde göz önünde bulundurularak yapılan tahminlere dayanır. İşletme bütçelerinin temelini satış miktarlarının tahmini oluşturur. Satış tahminleri fiziki birimler şeklinde üretim bütçesi içinde oluşturulduktan sonra, üretim maliyet tahminleri yapılır. Bunlar; direkt ilk madde ve malzeme, direkt işçilik ve genel üretim giderleri bütçeleridir³⁷⁴.

Bir mamulü üretmek için ne kadar direkt ilk madde ve malzeme gerekeceği dikkatli bir biçimde belirlendikten sonra, daha önce hesaplanmış olan standart direkt ilk

³⁷¹ ÜSTÜN, "Yönetim Muhasebesi, s. 70.

³⁷² SEVGENER, HACIRÜSTEMOĞLU, Yönetim Muhasebesi, s. 306.

³⁷³ ÜSTÜN, "Yönetim Muhasebesi, s. 70.

³⁷⁴ PEKİNER, İşletme Denetimi(İşletme Analizleri), s. 353.

madde ve malzeme maliyeti ile çarpılarak direkt ilk madde ve malzeme gider bütçesi hazırlanır. Direkt ilk madde ve malzeme bütçesi, muhasebe bölümünün satın alma bölümü ile işbirliği yaparak, satıcılardan gelecek hesap dönemindeki hammadde fiyatlarını öğrenerek tahmin etmesi sonucunda hesaplanabilir. İleride oluşacak fiyatları tahmin etme enflasyon ortamında çok zor bir iştir³⁷⁵. Bu nedenle; direkt ilk madde ve malzeme gider bütçesi hazırlanırken, genel fiyat endekslerine göre enflasyondan arındırılmış standart direkt ilk madde ve malzeme maliyeti kullanılabilceği gibi, hazırlanmış direkt ilk madde ve malzeme gider bütçesi, genel fiyat endeksleriyle düzeltildikten sonra yönetim amaçlarında kullanılabilir.

Mamullerin üretimi için gerekli iş gücüne ödenen ücretler sözleşmelerde genellikle yapılacak işle bağlantılı olarak belirlenir. Söz konusu sözleşmelerde genellikle yapılacak ayarlamalarda belirtilir. Eğer yıl boyunca sözleşmenin değiştirilmesi söz konusu ise, direkt işçilik giderleri bütçesini hazırlamak zorlaşır. Genel fiyat düzeyinin yükselmesi ve önceden belirlenemeyen ve ücrete etki edici unsurların ortaya çıkması durumunda da aynı zorlukla karşılaşılır³⁷⁶. Mamullerin üretimi için gerekli, çeşitli hareket zaman etüdüleri gibi teknik yöntemlerle veya yöneticilerin tahminleriyle belirlenen standart direkt işçilik saatlerini, standart direkt işçilik ücretleri ile çarpımı sonucu direkt işçilik bütçesi hesaplanır. Direkt işçilik gider bütçesi hazırlanırken, ücret sözleşmelerinde belirtilen artış oranları göz önünde bulundurulmalıdır. Eğer bütçe yılı içinde sözleşmenin yenilenmesi söz konusu ise, ekonomik koşulların tahlili iyi yapıp tahmin edilen artış oranına göre hazırlanması gerekir. Daha önce belirtildiği gibi, işçilik giderlerinin fiyat hareketlerini belirli bir zaman gecikmesi ile izlediğini, bu nedenle, hazırlanan direkt işçilik bütçesi dönem sonunda genel fiyat endeksleri ile düzelterek, fiyat hareketlerine göre olması gereken değerler elde edilip dönem sonunda gerçekleşen bütçe rakamları ile karşılaştırılarak yorumlanması gerekir.

Mamulleri maliyetlemede veya işletmenin çeşitli bölümlerindeki maliyetleri denetlemede kullanılan bütçelerin aksine, genel üretim giderleri tahmini bütçesi gelecek

³⁷⁵ MORE, JAEDİCKE, *Yönetim Muhasebesi*, s.694-695.

yıl boyunca gerçekleşeceği tahmin edilen maliyetlerin tahmini tutarlarıdır³⁷⁷. Hazırlanan genel üretim giderleri bütçesi, direkt ilk madde ve malzeme ve direkt işçilik giderleri bütçelerinde olduğu gibi genel fiyat endekslerine göre düzeltilmesi gerekir.

Değişen ekonomik koşullara paralel olarak bütçelerde de gereken değişiklikler yapılmalıdır. Aksi halde, bütçeler, ulaşılan sonuçların yorumlanmasında hatalara neden olacaktır. Genel fiyat düzeyindeki değişmelere paralel olarak genel fiyat endekslerine göre düzeltilen bütçeler, mevcut koşullar altında ulaşılabilecek en iyi hedefleri yansıtmaya çalışan bütçelerdir. Dönem sonunda ulaşılan fiili sonuçlar, dönem başında hazırlanan bütçeyle karşılaştırıldığında, başlangıçtaki hedeflerden ne kadar sapılmış olduğu görülür. Bu sapmanın ne kadarının koşullardaki değişmelerden ileri geldiğini anlamak için de dönem başında hazırlanan bütçe dönem sonunda genel fiyat endekslerine göre düzeltilerek dönem sonunda gerçekleşen fiili sonuçlar ile karşılaştırılmalıdır.³⁷⁸

Dönem başında hazırlanan işletme bütçelerinin, dönem içinde meydana gelen fiyat hareketlerinden dolayı, dönem sonunda genel fiyat endeksleriyle düzeltilmesine ilişkin aşağıda direkt ilk madde ve malzeme direkt işçilik ve genel üretim giderleri bütçesine sayısal bir örnek verilmiştir :

ZY üretim işletmesi, araba jantı üretmektedir. Üretimde direkt ilk madde ve malzeme olarak krom ve alüminyum madenleri kullanılmaktadır. İşletme, dönem başında direkt ilk madde ve malzeme, direkt işçilik ve genel üretim giderlerini üçer aylık dönemler itibariyle bütçelemektedir. İşletmenin üretimi ilk altı ayda yoğunlaşmaktadır. Direkt ilk madde ve malzeme alımları her üç aylık dönemin başında yapılmaktadır. Değişken genel üretim giderleri, üretime paralel olarak gerçekleşmektedir.

Düzeltilme işlemlerinde kullanılacak toptan eşya fiyat endeksleri ve düzeltme katsayılarının hesaplanması aşağıda verilmiştir.

³⁷⁶ MORE, JAEDİCKE, *Yönetim Muhasebesi*, s.698.

³⁷⁷ MORE, JAEDİCKE, *Yönetim Muhasebesi*, s. 700.

³⁷⁸ GÜRİSOY, *Yönetim ve Maliyet Muhasebesi* s. 632.

<u>Dönemler</u>	<u>TEFE (1998)</u>
Ocak	435,8
Nisan	517,9
Temmuz	593,1
Ekim	708
Aralık	787,7
Ocak –Mart Ortalaması	463,1
Nisan Haziran Ortalaması	542
Temmuz –Eylül Ortalaması	627,1
Ekim –Aralık Ortalaması	747,7
Ocak –Haziran Ortalaması	502,5
Ocak –Aralık Ortalaması	595

31.12.1998 Tarihi İtibariyle Düzeltme Katsayıları

$$Ocak -Mart D.K = \frac{Aralık TEFE}{Ocak TEFE} = \frac{787,7}{435,8} = 1,807$$

$$Nisan -Haziran D.K = \frac{Aralık TEFE}{Nisan TEFE} = \frac{787,7}{517,9} = 1,520$$

$$Temmuz-Eylül D.K = \frac{Aralık TEFE}{Temmuz TEFE} = \frac{787,7}{593,1} = 1,328$$

$$Ekim-Aralık D.K = \frac{Aralık TEFE}{Ekim TEFE} = \frac{787,7}{708} = 1,112$$

$$Ocak -Mart Ortalama D. K = \frac{Aralık TEFE}{Ocak-Mart Ort.TEFE} = \frac{787,7}{463,1} = 1,700$$

$$Nisan-Haziran Ortalama D. K = \frac{Aralık TEFE}{Nisan- Haziran Ort.TEFE} = \frac{787,7}{542} = 1,453$$

$$\begin{aligned} \text{Temmuz-Eylül Ortalama D. K} &= \frac{\text{Aralık TEFE}}{\text{Temmuz-Eylül Ort. TEFE}} = \frac{787,7}{627,1} = 1,256 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{Ekim-Aralık Ortalama D. K} &= \frac{\text{Aralık TEFE}}{\text{Ekim-Aralık Ort. TEFE}} = \frac{787,7}{747,7} = 1,053 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{Değişken G.Ü.G. D. K} &= \frac{\text{Aralık TEFE}}{\text{Ocak- Haziran Ort. TEFE}} = \frac{787,7}{502,5} = 1,567 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{Sabit G.Ü.G. D. K} &= \frac{\text{Aralık TEFE}}{\text{1998 Yılı Ort. TEFE}} = \frac{787,7}{595} = 1,323 \end{aligned}$$

ZY Üretim İşletmesi
Üçer Aylık Dönemler İtibariyle Bütçelenmiş Üretim Mik.
Bütçe Yılı 1998

Bisiklet Jantı	Ocak Mart	Nisan Haziran	Temmuz Eylül	Ekim Aralık	Yıllık (31.12.1998)
İstenilen Dönem Sonu Mamul Stoku	12.500	8.750	2.500	1.250	1.250
Satışlar (+)	38.750	38.750	16.250	6.250	100.000
Gerekli Mamul Toplamı	51.250	47.500	18.750	7.500	101.250
D. Başı Nihai Mamul Stoku(-)	1.250	12.500	8.750	2.500	1.250
Üretilmesi Gereken Mamul Miktarı	50.000	35.000	10.000	5.000	100.000

ZY Üretim İşletmesi
Üçer Aylık Dönemler İtibariyle Bütçelenmiş
Direk İlk Madde Ve Malzeme Alımları Bütçesi
Bütçe Yılı 1998 (000 TL)

	Ocak Mart	Nisan Haziran	Temmuz Eylül	Ekim Aralık	Yıllık 31.12.1998
Alüminyum					
İstenilen D.Sonu Stk.	10.000	5.000	1.000	10.000	10.000
Dir. İlk Mad. Mlz. Kullanımı(+)	150.000	105.000	30.000	15.000	300.000
Gerekli Dir. İlk Mad. Ve Mlz. Top.	160.000	110.000	31.000	25.000	310.000
D. Başı Dir. İlk Mad. Mlz. Stok (-)	10.000	10.000	5.000	1.000	10.000
Satın Alınması Gereken Dir. İlk Mad. ve Mlz. Mik	150.000	100.000	26.000	24.000	300.000
Birim Dir. İlk Mad. Ve Mlz. Standart Fiyatı.	100TL/br	100TL/br	100TL/br	100TL/br	100TL/br
Dir. İlk Mad. ve Mlz. Mik Top. Tutarı	15.000.000	10.000.000	2.600.000	2.400.000	30.000.000
Krom					
İstenilen D. Sonu Stk	5.000	3.000	500	5.000	5.000
Dir. İlk Mad. Mlz. Kullanımı(+)	50.000	35.000	10.000	5.000	100.000
Gerekli Dir. İlk Mad. Ve Mlz. Top.	55.000	38.000	10.500	10.000	105.000
D. Başı Dir. İlk Mlz. Stok (-)	5.000	5.000	3.000	500	5.000
Satın alınması Gereken Dir. İlk Mad. Ve Mlz. Mik	50.000	33.000	7.500	9.500	100.000
Birim Dir. İlk Mad. Ve Mlz. Standart Fiyatı.	200TL/br.	200TL/br.	200TL/br.	200TL/br.	200TL/br.
Tüm Dir. İlk Mad. ve Mlz. Top. Tutarı	10.000.000	6.600.000	1.500.000	1.900.000	20.000.000
Dir. İlk Mad. ve Mlz. Toplam Tutarı	25.000.000	16.600.000	4.100.000	4.300.000	50.000.000
Düzeltilme Katsayısı.	1,807	1,520	1,328	1,112	
Alüminyum	27.105.000	15.200.000	3.452.800	2.668.800	48.426.600
Krom	18.070.000	10.032.000	1.992.000	2.112.800	32.206.800
Dönem Sonu Genel Fiyat Endekslerine Göre Düzeltilmiş Toplam Dir. İlk Mad. ve Mlz. Alımları Bütçe Tutarları	45.175.00	25.232.000	5.444.800	4.781.600	80.633.400

ZY Üretim İşletmesi
Üçer Aylık Dönemler İtibariyle Bütçelenmiş
Direk İlk Madde Ve Malzeme Kullanım Bütçesi
Bütçe Yılı 1998 (000 TL)

	Ocak Mart	Nisan Haziran	Temmuz Eylül	Ekim Aralık	Yıllık 31.12.1998
Üretilmesi Gereken Mamul Miktarı (I. Bütçeden)	50.000	35.000	10.000	5.000	100.000
Üretim İçin Gerekli Dir. İlk Mad. Mlz. Mik. (III.Bütçeden)					
Alüminyum (3 Kg/bir)	150.000	105.000	30.000	15.000	300.000
Krom (1 Kg / bir)	50.000	35.000	10.000	5.000	100.000
Üretimin Dir. İlk Mad. ve Mlz. Maliy.					
Alüminyum (St. Fiy.100TL/br)	15.000.000	10.500.000	3.000.000	1.500.000	30.000.000
Krom (St. Fiy.200TL/br)	10.000.000	7.000.000	2.000.000	1.000.000	20.000.000
Dir. İlk Mad. ve Mlz. Mali. Toplam Tutarı	25.000.000	17.500.000	5.000.000	2.500.000	50.000.000
Düzeltilme Katsayısı.	1,807	1,520	1,328	1,112	
Alüminyum	27.105.000	15.960.000	3.984.800	1.668.000	48.717.000
Krom	18.070.000	10.640.000	2.656.000	1.112.000	32.478.000
Dönem Sonu Genel Fiyat Endekslerine Göre Düzeltilmiş Toplam Dir. İlk Mad. ve Mlz. Kullanımları Bütçe Tutarları	45.175.000	26.600.000	6.640.000	2.780.000	81.195.000

ZY Üretim İşletmesi
Üçer Aylık Dönemler İtibariyle Bütçelenmiş
Direk İşçilik Giderleri Bütçesi
Bütçe Yılı 1998 (000 TL)

	Ocak Mart	Nisan Haziran	Temmuz Eylül	Ekim Aralık	Yıllık 31.12.1998
Gerekli Üretim Miktarı	50.000	35.000	10.000	5.000	100.000
Üretim İçin Gerekli Dir. İşçilik Saati Miktarı (1,5 DİS / bir.)	75.000	52.500	15.000	7.500	150.000
Üretimin Direkt İşçilik Maliyeti	-	-	-	-	-
Direkt İşçilik Gid. Standart Ücreti	300 TL/st	300 TL/st	300 TL/st	300 TL/st	
Direkt İşçilik Gid. Toplam Tutarı	22.500.000	15.750.000	4.500.000	2.250.000	45.000.000
Düzeltilme Katsayısı.	1,700	1,453	1,256	1,053	
Dönem Sonu Genel Fiyat Endekslerine Göre Düzeltilmiş Toplam Dir. İşçilik Bütçe Tutarları	38.250.000	22.884.750	5.652.000	2.369.250	69.156.000

ZY Üretim İşletmesi
Bir Yıllık Dönem İtibariyle Bütçelenmiş
Genel Üretim Giderleri (G . Ü . G .) Bütçesi
Bütçe Yılı 1998 (000 TL)

Değişen G.Ü.G	Değişken G.Ü.G Bütçe Tutarları	Düzeltilme Katsayısı	Dönem Sonu Genel Fiyat Endekslerine Göre Düzeltilmiş G.Ü.G. Bütçe Tutarları
Endirekt İşçilik Gid.	3.000.000	1,567	4.701.000
End. İlk Mad . Mlz. Gid.	2.000.000	1,567	3.134.000
Elektrik Enerjisi Gid.	1.500.000	1,567	2.350.000
Satış Komisyonları	1.000.000	1,567	1.567.000
	7.500.000		11.752.500
Sabit G.Ü.G	Sabit G.Ü.G Bütçe Tutarları		
Amortisman Gid.	1.500.000	1,323	1.984.500
Vergiler ve Sigorta Primleri	2.000.000	1,323	2.646.000
Bakım ve Onarım Gid.	600.000	1,323	793.800
Isıtma ve Aydınlatma Gid.	900.000	1,323	1.190.700
	5.000.000		6.615.000
Toplam G.Ü.G	12.500.000		18.367.500

ZY İşletmesi, dönem başında hazırlamış olduğu üretim giderleri bütçeleri ile dönem sonunda gerçekleşen fiili üretim giderlerini karşılaştırdığı zaman, bütçelenen tutarları ile fiili tutarlar arasında önemli farklar çıkabilir. Dönem içinde meydana gelen fiyat hareketlerini dikkate almadan, oluşan bu sapmalara göre işletmenin faaliyetleri hakkında değerlendirmeler yapılacak olursa hatalı sonuçlara ulaşılabacaktır. Bütçelerin hazırlanmasından sorumlu kişiler değerlendirilirken fiyat hareketlerinden dolayı meydana gelen sapmalar göz önünde bulundurulmalıdır. Bu sapmaların ne kadarının fiyat hareketlerinden, ne kadarının sorumluların hatalarından kaynaklandığı belirlenmelidir. Bu nedenle, bütçelerle gerçekleşen fiili durum karşılaştırılırken, bütçeler dönem sonu fiyat endeksleriyle düzeltilerek fiyat hareketlerinden kaynaklanan sapmalar değerlendirme dışı bırakılmalıdır. Ayrıca bütçeleri hazırlayanlar tarafından genel fiyat endekslerine göre düzeltilmiş bütçeler ile düzeltilmemiş bütçeler arasındaki sapmalar, bir sonraki yılın bütçeleri hazırlanırken dikkate alınması gerekir. Bu sapmalar gelecek dönemin fiyat hareketleri hakkında tahminde bulunmaya yardımcı olacaktır.

Hem fiili hem de bütçelenen tutarların yıllar itibariyle karşılaştırılmasında daha sağlıklı sonuçlara ulaşabilmek için, önceki yılların bütçe rakamları son yılın dönem sonu fiyat endekslerine göre düzeltilmeleri gerekir.

ALTINCI BÖLÜM

ÜNYE ÇİMENTO SANAYİ VE TİCARET A.Ş.' DE GENEL FİYAT DÜZEYİ MUHASEBESİ UYGULAMASI

1. ÜNYE ÇİMENTO A.Ş.'NİN TANITILMASI

1969 yılında kurulan Ünye Çimento A.Ş., Türkiye'de çimento sektöründe faaliyet gösteren 40 şirketten biridir.

1993 yılında halka açılan Ünye Çimento A.Ş.' nin en büyük ortağı %51 hisseye sahip olan, Ordu Yardımlaşma Kurumu (OYAK)'dır. Diğer %49'luk hisseye sahip ortaklar gerçek kişilerden oluşmaktadır. 1969 yılında 1.000.000.-TL sermaye ile kurulan şirketin 1998 yılı çıkarılmış sermayesi 5.055.225.759.360.-TL. olup tamamı ödenmiştir.

Ünye Çimento A.Ş., çimento ve hazır beton üretmektedir. Şirket 1997 yılında 960.687 ton çimento ve 194.830 m³ hazır beton üretmiş iken 1998 yılında 958.728 ton çimento ve 336.572 m³ hazır beton üretimi gerçekleştirmiştir. Şirketin 1998 yılı itibariyle Karadeniz bölgesi çimento ve hazır beton satış payı %52, Türkiye genelinde ise % 3 olarak gerçekleşmiştir.

Şirketin 1997 yılındaki net satışları 7.020.562.342.000.-TL olarak gerçekleşirken, 1998 yılında 12.707.635.339.000.-TL. olarak gerçekleşmiştir. Net dönem karı da 1997 yılında 1.769.963.332.000.-TL.-olarak gerçekleşirken, 1998 yılında 3.546.303.083.000.-TL.' ye yükselmiştir.

Ünye Çimento A.Ş. son üç yılda, Trabzon, Rize ve Samsun illerinde çimento ve hazır beton üretim tesislerinin yapımına başlamıştır. Bu yapılan yatırımlarla şirket özellikle hazır beton satışlarında pazar payını artırmayı amaçlamaktadır.

2. ÜNYE ÇİMENTO A.Ş.'NİN TARİHİ FİNANSAL TABLOLARI

2.1. 1996-1997 Yılı Tarihi Bilançoları

ÜNYE ÇİMENTO SANAYİ VE TİCARET A.Ş.'NİN AYRINTILI BİLANÇOSU. 31.12.1997
(000TL)

AKTİF (VARLIKLAR)	ÖNCEKİ DÖNEM 31/12/1996	CARİ DÖNEM 31/12/1997
I. DÖNEN VARLIKLAR	1.283.468.899	2.705.256.884
A) HAZIR DEĞERLER	38.787.821	93.657.577
1. Kasa	770.804	1.803.043
2. Bankalar	38.017.017	91.854.534
B) MENKUL KIYMETLER	484.664.756	1.150.755.392
1. Hisse Senetleri		
2. Özel Kesim Tahvil, Senet ve Bonoları		
3. Kamu Kesimi Tahvil, Senet ve Bonoları	376.370.676	9.978.592
4. Diğer Menkul Kıymetler	108.294.080	1.140.776.800
C) KISA VADELİ TİCARİ ALACAKLAR	340.033.206	699.090.274
1. Alıcılar	192.850.581	324.739.527
2. Alacak Senetleri	150.344.202	381.672.258
3. Verilen Depozito ve Teminatlar		
4. Diğer Kısa Vadeli Ticari Alacaklar		7.043.432
5. Alacak Reeskontu (-)	3.161.577	14.364.943
6. Şüpheli Alacaklar Karşılığı		
D) DİĞER KISA VADELİ ALACAKLAR	1.512.619	688.995
1. Ortaklardan Alacaklar		
2. İştiraklerden Alacaklar		
3. Bağlı Ortaklıklardan Alacaklar		
4. Kısa Vadeli Diğer Alacaklar	1.512.619	688.995
5. Alacak Reeskontu (-)		
6. Şüpheli Alacaklar Karşılığı (-)		
E) STOKLAR	361.144.240	535.060.761
1. İlk Madde ve Malzeme	274.033.619	435.547.185
2. Yarı Mamuller	1.417.097	6.097.207
3. Ara Mamuller	69.859.821	57.691.311
4. Mamuller	10.300.025	29.386.549
5. Emtia	2.385.073	6.338.168
6. Diğer Stoklar		
7. Stok Değer Düşüklüğü Karşılığı		
8. Verilen Sipariş Avansları	2.980.648	341
F) DİĞER DÖNEN VARLIKLAR	57.326.257	226.003.885
II. DURAN VARLIKLAR	1.274.506.785	2.793.716.543
A) UZUN VADELİ TİCARİ ALACAKLAR	195.114	173.666
3. Verilen Depozito ve Teminatlar	195.114	173.666
B) DİĞER UZUN VADELİ ALACAKLAR		
C) FİNANSAL DURAN VARLIKLAR	208.091.612	328.205.720
3. İştirakler	208.091.612	328.205.720
D) MADDİ DURAN VARLIKLAR	983.382.361	2.308.756.410
1. Arazi ve Arsalar	109.929.332	109.929.332
2. Yerüstü ve Yer altı Düzenleri	88.363.682	187.092.548
3. Binalar	524.284.955	1.159.208.412
4. Makine, Tesis ve Cihazlar	935.873.583	1.792.978.469
5. Taşıt Araç ve Gereçleri	250.764.869	658.557.564
6. Döşeme ve Demirbaşlar	39.338.124	62.922.669
8. Birikmiş Amortismanlar (-)	1.069.052.139	2.158.086.107
9. Yapılmakta Olan Yatırımlar	69.482.974	394.342.958
10. Verilen Sipariş Avansları	34.396.981	101.810.565
E) MADDİ OLMAYAN DURAN VARLIKLAR	38.686.711	93.207.115
1. Kuruluş ve Teşkilatlanma Giderleri		
4. Diğer Maddi Olmayan Duran Varlıklar	38.686.711	93.207.115
F) DİĞER DURAN VARLIKLAR	44.150.986	63.373.632
AKTİF (VARLIKLAR) TOPLAMI	2.557.975.684	5.498.973.427

PASİF (KAYNAKLAR)	ÖNCEKİ DÖNEM 31.12.1996	CARİ DÖNEM 31.12.1997
I. KISA VADELİ BORÇLAR	483.408.154	1.205.536.894
A) FİNANSAL BORÇLAR	16.098.077	9.935.848
2. Uzun Vad. Krd. Ana Para Tak . ve Faizleri	16.098.077	9.935.848
B) TİCARİ BORÇLAR	119.788.249	413.052.169
1. Satıcılar	112.580.249	288.123.406
2. Borç senetleri		80.449.946
3. Alınan Depozito ve Teminatlar	7.208.000	41.850.000
4. Diğer Ticari Borçlar		2.628.817
C) DİĞER KISA VADELİ BORÇLAR	68.168.885	197.363.852
1. Ortaklara Borçlar	548.078	636.432
4. Ödenecek giderler	1.251.227	1.274.827
5. Ödenecek Vergi, Harç ve Diğ. Kes.	11.492.953	84.791.784
6. Ertelenen ve Tak. Bağl. Devlet Alac.	1.704.761	964.103
7. Kısa Vadeli Diğer Borçlar	53.172.866	109.696.706
D) ALINAN SİPARİŞ AVANSLARI	7.250.350	6.515.510
E) BORÇ VE GİDER KARŞILIKLARI	272.102.593	578.669.515
1. Vergi Karşılıkları	272.102.593	578.669.515
II. UZUN VADELİ BORÇLAR	170.608.533	170.179.659
A) FİNANSAL BORÇLAR	17.782.955	7.847.102
1. Banka Kredileri	15.527.972	7.847.102
4. Diğer Finansal Borçlar	2.254.983	
C) DİĞER UZUN VADELİ BORÇLAR	53.105.377	
4. Ertelenen ve Tak. Bağl. Devlet Alac.	964.103	
5. Uzun Vadeli Diğer Borçlar	52.141.274	
E) BORÇ VE GİDER KARŞILIKLARI	99.720.201	162.332.557
1. Kıdem Tazminatı Karşılıkları	99.720.201	162.332.557
III. ÖZ SERMAYE	1.903.958.997	4.123.256.874
A) SERMAYE	800.282.700	1.504.531.476
C) EMİSYON PRİMİ	4.004.780	4.004.780
D) YENİDEN DEĞERLEME DEĞER ARTIŞI	363.170.350	635.943.929
1. Duran Varlıklardaki Değer Artışı	353.356.012	618.424.413
2. İştiraklerdeki Değer Artışı	9.814.338	17.519.516
E) YEDEKLER	118.540.933	208.813.357
1. Yasal Yedekler	62.367.587	108.158.073
2. Statü Yedekleri	54.003.900	98.507.041
3. Özel Yedekler	571.182	549.979
4. Maliyet Artış Fonu	1.598.264	1.598.264
F) NET DÖNEM KARI	617.960.234	1.769.963.332
PASİF (KAYNAKLAR) TOPLAM	2.557.975.684	5.498.973.427

2.2. 1997 Yılı Tarihi Gelir Tablosu

ÜNİYE ÇİMENTO SANAYİİ VE TİCARET A.Ş' NİN 31.12.1997 TARİHLİ AYRINTILI GELİR TABLOSU

(000TL)

	31.12.1997 TARİHİ
A) BRÜT SATIŞLAR	7.253.529.406
1. Yurt İçi Satışlar	7.202.980.690
2. Yurt Dışı Satışlar	50.548.716
B) SATIŞLARDAN İNDİRİMLER (-)	232.967.064
2. Satış İskontoları	128.137.835
3. Diğer İndirimler	104.829.229
C) NET SATIŞLAR	7.020.562.342
D) SATIŞLARIN MALİYETİ (-)	4.189.437.386
BRÜT SATIŞ KARI/ ZARARI	2.831.124.956
E) FAALİYET GİDERLERİ (-)	878.829.380
2. Pazarlama Satış ve Dağıtım Giderleri (-)	470.228.708
3. Genel Yönetim Giderleri (-)	408.600.672
ESAS FAALİYET KARI/ ZARARI	1.952.295.576
F) DİĞER FAALİYETLERDEN GELİR VE KARLAR	400.935.940
3. Faiz ve Diğer Temettü Gelirleri	365.277.030
4. Faaliyetlerle İlgili Diğer Gelirler ve Karlar	35.658.910
G) DİĞER FAALİYETLERDEN GİDER VE ZARARLAR(-)	17.717.431
H) FİNANSMAN GİDERLERİ (-)	4.504.762
1. Kısa vadeli Borçlanma Giderleri (-)	120.036
2. Uzun Vadeli Borçlanma Giderleri (-)	4.384.726
FAALİYET KARI/ ZARARI	2.331.009.323
I) OLAĞANÜSTÜ GELİR VE KARLAR	19.744.490
2. Önceki Dönem Gelir ve Karları	1.105.860
3. Diğer Olağanüstü Gelir ve Karlar	18.638.630
J) OLAĞANÜSTÜ GİDER VE ZARARLAR (-)	2.120.966
3. Diğer Olağanüstü Gider ve Zararlar	2.120.966
DÖNEM KARI/ ZARARI	2.348.632.847
K) ÖDENECEK VERGİ VE YASAL YÜKÜMLÜLÜKLER(-)	578.669.515
NET DÖNEM KARI/ ZARARI	1.769.963.332

2.3. 1997 Yılı Tarihi Satışların Maliyeti Tablosu

ÜNYE ÇİMENTO SANAYİ VE TİCARET A.Ş. SATIŞLARIN MALİYET TABLOSU

(000TL)

	CARİ DÖNEM 31/12/1997
ÜRETİM MALİYETİ	
A) Direkt İlk Madde ve Malzeme Giderleri	1.302.994.716
B) Direkt İşçilik Giderleri	200.122.332
C) Genel Üretim Giderleri	2.662.888.142
D) Yarı Mamül	7.542.400
1. Dönem Başı stok (+)	71.330.918
2. Dönem Sonu Stok (-)	63.788.518
ÜRETİLEN MAMÜL MALİYETİ	4.173.547.590
E) Mamül Stoklarında Değişim	-19.086.524
1. Dönem Başı Stok	10.300.025
2. Dönem Sonu Stok	29.386.549
İSATILAN MAMÜL MALİYETİ	4.154.461.066
TİCARİ FAALİYET	
A) Dönem Başı Ticari Mallar Stoku(+)	2.385.073
B) Dönem İçi Alışlar (+)	34.463.961
C) Dönem Sonu Ticari Mallar(-)	6.338.168
II-SATILAN EMTİA MALİYETİ	30.510.866
III-SATILAN HİZMET MALİYETİ	4.465.454
SATIŞLARIN MALİYETİ (I+II+III)	4.189.437.386

3. ÜNYE ÇİMENTO A.Ş.'NİN FİNANSA TABLOLARININ DÜZELTME AŞAMALARI

3.1. Düzeltme Katsayılarının Hesaplanmasında Kullanılacak Devlet İstatistik Enstitüsü 1981 Bazlı Toptan Eşya Fiyat Endeksleri

1970 - 1981 yıllarına ait toptan eşya fiyat endeks değerleri, Ticaret Bakanlığı'nın yayınlamış olduğu 1963 bazlı TEFE değerlerinin DİE tarafından yayınlanmış olan 1981 bazlı TEFE'ne göre çevrilmiş değerlerdir.

DEVLET İSTASTİK ENSTİTÜSÜ
AYLIK TOPTAN EŞYA FİYAT ENDEKSLERİ
(1981=100)

YILLAR	A Y L A R												
	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	Ort.
1970			33	33	32	32	31	32	33	33	33	34	32
1971	35	36	37	37	37	37	39	39	39	40	41	42	382
1972	43	44	44	44	45	45	46	46	46	47	48	48	45
1973	49	51	52	52	53	53	54	55	58	59	60	63	54
1974	65	67	70	72	74	72	72	72	75	74	75	76	72
1975	79	81	81	82	80	79	78	79	79	80	81	84	80
1976	86	88	89	92	94	95	92	94	95	97	99	101	93
1977	103	104	105	109	111	112	113	113	124	130	134	139	116
1978	145	152	159	165	170	173	181	186	194	199	204	210	178
1979	220	231	244	264	277	299	309	320	330	347	374	394	300
1980	434	613	642	665	686	705	706	717	743	800	831	857	699
1981	898	919	911	904	924	988	989	1000	1031	1048	1069	1087	980
1982	1128	1170	1209	1232	1248	1265	1290	1315	1330	1340	1354	1362	1270
1983	1492	1528	1552	1574	1600	1621	1640	1674	1709	1756	1828	1908	1657
1984	1982	2049	2116	2291	2449	2564	2546	2627	2688	2776	2879	2929	2491
1985	3070	3215	3387	3466	3541	3496	3513	3575	3673	3856	3974	4049	3568
1986	4232	4318	4374	4461	4532	4576	4632	4640	4740	4925	4997	5043	4623
1987	5228	5340	5528	5673	5943	5970	6073	6243	6373	6593	6780	7510	6104
1988	8028	8524	9120	9559	9760	10009	10228	10550	10937	11604	12216	12742	10273
1989	13727	14429	14760	15430	16011	17017	18433	19199	20025	20728	21408	21408	1742
1990	22784	24047	24920	25683	26265	26642	26989	27671	29125	30553	31710	32544	27411
1991	34166	36089	37305	38989	40080	41073	42134	44357	46534	48466	49963	52157	42604
1992	58834	62746	64794	64851	64999	65586	67500	71075	75557	80445	83384	86417	70516
1993	91897	96450	100967	103386	106816	109992	117003	120914	126111	130736	138787	142457	11546
1994	149879	162525	173967	228725	251015	258325	262324	268429	285630	308430	325144	351110	252126
1995	381141	407577	430600	447812	451805	455256	465851	484347	510660	533775	556840	577749	475284
1996	6388631	676769	721273	789937	807860	823049	839476	868283	920190	977139	1041808	1087518	849347
1997	1161728	1220784	1281356	1347324	1410072	1444167	1508280	1598169	1696071	1803523	1913666	2010431	1532964

3.2. 1996-1997 Yılı Bilanço Kalemlerinin Parasal ve Parasal Olmayan Kalemlere Ayrılması

ÜNİTE ÇİMENTO SANAYİ VE TİCARET A.Ş. BİLANÇO KALEMLERİNİN PARASAL VE PARASAL OLMAYAN KALEMLERE AYRILMASI (000TL)

	TARİHİ 31.12.1996	TARİHİ 31.12.1997
PARASAL AKTİFLER	934.714.207	2.218.509.775
I. DÖNEN VARLIKLAR		
A) HAZIR DEĞERLER	38.787.821	93.657.577
1. Kasa	770.804	1.803.043
2. Bankalar	38.017.017	91.854.534
B) MENKUL KIYMETLER	484.664.756	1.150.755.392
3. Kamu Kesimi Tahvil Senet ve Bonoları	376.370.676	9.978.592
4. Diğer Menkul Kıymetler	108.294.080	1.140.776.800
C) KISA VADELİ TİCARİ ALACAKLAR	340.033.206	699.090.274
1. Alıcılar	192.850.581	324.739.527
2. Alacak Senetleri	150.344.202	381.672.258
4. Diğer Kısa Vadeli Ticari Alacaklar		7.043.432
5. Alacak Reesk (-)	3.161.577	14.364.943
D) DİĞER KISA VADELİ ALACAKLAR	1.512.619	688.995
4. Kısa Vadeli Diğer Alacaklar	1.512.619	688.995
F) DİĞER DÖNEN VARLIKLAR	57.326.257	216.423.240
1. Gelecek Aylara Ait İnd. KDV	57.326.257	125.730.200
2. Peşin Ödenen Vergi ve Fonlar		90.693.040
II. DURAN VARLIKLAR		
A) UZUN VADELİ TİCARİ ALACAKLAR	195.114	173.666
3. Verilen Depozito ve Teminatlar	195.114	173.666
F) DİĞER DURAN VARLIKLAR	12.194.434	57.720.631
2. Gelecek Yılda İnd. KDV	12.194.434	57.720.631
PARASAL OLMAYAN AKTİFLER	1.623.261.476	3.280.463.651
I. DÖNEN VARLIKLAR		
E) STOKLAR	361.144.240	535.060.761
1. İlk Madde ve Malzeme	274.033.619	435.547.185
2. Yarı Mamuller	1.471.097	6.097.207
3. Ara Mamuller	69.859.821	57.691.311
4. Mamuller	10.300.025	29.386.549
5. Emtia	2.499.030	6.338.168
8. Verilen Sipariş Avansları	2.980.648	341
F) DİĞER DÖNEN VARLIKLAR*		9.580.644
1. Gelecek Aylara Ait Giderler		9.580.644
II. DURAN VARLIKLAR		
C) FİNANSAL DURAN VARLIKLAR	208.091.612	328.205.720
3. İştirakler	208.091.612	328.205.720
D) MADDİ DURAN VARLIKLAR	983.282.361	2.308.756.410
1. Arazi ve Arsalar	109.929.332	109.929.332
2. Yerüstü ve Yeraltı Düzenleri	88.363.682	187.092.548
3. Binalar	524.284.955	1.159.208.412
4. Makine, Tesis ve Cihazlar	935.873.583	1.792.978.469
5. Taşıt Araç ve Gereçleri	250.764.869	658.557.564
6. Döşeme ve Demirbaşlar	39.338.124	62.922.669
8. Birikmiş Amortismanlar (-)	1.069.052.139	2.158.086.107
9. Yapılmakta Olan Yatırımlar	69.482.974	394.342.958
10. Verilen Sipariş Avansları	34.396.981	101.810.565
E) MADDİ OLMAYAN DURAN VARLIKLAR	38.686.711	93.207.115
4. Diğer Maddi Olmayan Dur. Var.	38.686.711	93.207.115
F) DİĞER DURAN VARLIKLAR	31.956.552	5.653.001
1. Gelecek Yıllara Ait Giderler	31.956.552	5.653.001
AKTİF TOPLAMI	2.557.975.684	5.498.973.427

	TARİHİ 31.12.1996	TARİHİ 31.12.1997
PARASAL PASİFLER	542.483.789	1.261794.517
I. KISA VADELİ BORÇLAR		
A) FİNANSAL BORÇLAR	16.098.077	9.935.848
2. Uzun Vad. Krd. Ana Para Tak. ve Faiz.	16.098.077	9.935.848
B) TİCARİ BORÇLAR	119.788.249	413.052.169
1. Satıcılar	112.580.249	288.123.406
2. Borç senetleri		80.449.946
3. Alman Depozito ve Teminatlar	7.208.000	41.850.000
4. Diğer Ticari Borçlar		2.628.817
C) DİĞER KISA VADELİ BORÇLAR	16.027.611	89.956.146
1. Ortaklara Borçlar	548.078	636.432
4. Ödenecek giderler	1.251.227	1.274.827
5. Ödenecek Vergi, Harç ve Diğ. Kes.	11.492.953	84.791.784
6. Ertelenen ve Tak. Bağl. Devlet Alac.	1.704.761	964.103
7. Kısa Vadeli Diğer Borçlar	1.031.592	2.289.000
E) BORÇ VE GİDER KARŞILIKLARI	272.102.593	578.669.515
1. Vergi Karşılıkları	272.102.593	578.669.515
II. UZUN VADELİ BORÇLAR		
A) FİNANSAL BORÇLAR	17.782.955	7.847.102
1. Banka Kredileri	15.527.972	7.847.102
4. Diğer Finansal Borçlar	2.254.983	
C) DİĞER UZUN VADELİ BORÇLAR	964.103	
4. Ertelenen ve Tak. Bağl. Devlet Alac.	964.103	
E) BORÇ VE GİDER KARŞILIKLARI	99.720.201	162.332.557
1. Kıdem Tazminatı karşılıkları	99.720.201	162.332.557
PARASAL OLMAYAN PASİFLER	2.015.491.895	4.237.178.910
I. KISA VADELİ BORÇLAR		
C) DİĞER KISA VADELİ BORÇLAR	52.141.274	107.406.526
7. Kısa Vadeli Diğer Borçlar	52.141.274	107.406.526
D) ALINAN SİPARİŞ AVANSLARI	7.250.350	6.515.510
II. UZUN VADELİ BORÇLAR		
C) DİĞER UZUN VADELİ BORÇLAR	52.141.274	
5. Uzun Vadeli Diğer Borçlar	52.141.274	
III. ÖZ SERMAYE		
A) SERMAYE	800.282.700	1.504.531.476
C) EMİSYON PRİMİ	4.004.780	4.004.780
D) YENİDEN DEĞERLEME DEĞER ARTIŞI	363.170.350	635.943.929
1. Duran Varlıklardaki Değer Artışı	353.356.012	618.424.413
2. İştiraklerdeki Değer Artışı	9.814.338	17.519.516
E) YEDEKLER	118.540.933	208.813.357
1. Yasal Yedekler	62.367.587	108.158.073
2. Statü Yedekleri	54.003.900	98.507.041
3. Özel Yedekler	571.182	549.979
4. Maliyet Artış Fonu	1.598.264	1.598.264
F) NET DÖNEM KARI	617.960.234	1.769.963.332
PASİF TOPLAM	2.557.975.684	5.498.973.427

3.3. Parasal Aktif ve Pasif Kalemlerin Düzeltilmesine İlişkin Açıklamalar

31.12.1996 tarihi dönem başı bilançosundaki bütün parasal aktif ve pasif kalemleri, 31.12.1997 tarihli dönem sonu paranın satın alma gücüne göre düzeltmek için;

$$\begin{aligned} \text{Düzeltilme Katsayısı} &= 1997 \text{ Aralık TEF E} / 1996 \text{ Aralık TEF E} \\ &= 210.043,1 / 108.751,8 \\ &= 1,84 \end{aligned}$$

katsayısına göre düzeltilecektir.

31.12.1997 tarihli dönem sonu bilançosundaki parasal aktif ve pasif kalemler, dönem sonu paranın satın alma gücünü ifade ettiklerinden herhangi bir düzeltmeye gerek kalmadan aynen genel fiyat düzeyi muhasebesine göre düzeltilmiş bilançoda yer alırlar.

İşletmenin, bilançosunda görülen menkul kıymetler dönemsonu borsa değerlerini gösterdiğinden parasal kalemlerin düzeltilmesinde kullanılan katsayılara göre düzeltilecektir

3.4. Parasal Olmayan Aktif ve Pasif Bilanço Kalemlerinin Düzeltilmesine İlişkin Açıklamalar

a) Stoklar

Stoklar, hareketli ortalama maliyet yöntemine göre değerlendirilmektedir.

Direkt ilk madde ve malzeme, yarı mamul, ara mamul ve emtianın 1996 dönem sonu stoklarını 1996 dönem sonu satın alma gücüne getirilmesi için;

$$\begin{aligned} \text{Düzeltilme Katsayısı} &= 1996 \text{ Aralık TEF E} / 1996 \text{ Ortalama TEF E} \\ &= 108.751,8 / 84.934,7 \\ &= 1,28 \end{aligned}$$

katsayısı kullanılacaktır.

Ara Mamul Stokları (000 TL)

<u>Yıllar</u>	<u>Ara Mamul Kullanımı</u>	<u>Dönem Sonu Stok</u>	<u>Dönem Başı Stok</u>	<u>Üretilen Ara Mamul Maliyeti</u>
1996	-	69.859.821	18.998.860	50.860.961
1997	12.168.510	57.961.311	69.859.821	-

Mamul Stokları (000 TL)

<u>Yıllar</u>	<u>Satılan Mamul Maliyeti</u>	<u>Dönem Sonu Stok</u>	<u>Dönem Başı Stok</u>	<u>Üretilen Mamul Maliyeti</u>
1996	1.669.509.720	10.300.025	7.770.366	1.672.039.379
1997	4.154.461.066	29.386.549	10.300.025	4.173.547.590

Emtia (Ticari Mal) Stokları (000 TL)

<u>Yıllar</u>	<u>Satılan Emtia Maliyeti</u>	<u>Dönem Sonu Stok</u>	<u>Dönem Başı Stok</u>	<u>Satın Alınan Emtia</u>
1996	-	2.385.073	2.155.042	230.031
1997	-	6.338.168	2.385.073	34.463.961

b) Stoklara Ait Verilen Sipariş Avansları

Bütün, verilen sipariş avanslarının karşılığında elde edilecek değerlerin fiyatlarında meydana gelen artışlar işletmeye yansıtılmadığı için, verilen sipariş avansları parasal olmayan değerlerdir.

Stoklara ait verilen sipariş avansları, yıl içinde yaygın olarak gerçekleştiği varsayılarak ilgili yılın ortalama TEFE' nin 1997 Aralık TEFE' ne bölünmesi sonucu bulunacak katsayıya göre düzeltilecektir.

$$\begin{aligned} 1996 \text{ Düzeltme Katsayısı} &= 1997 \text{ Aralık TEFE} / 1996 \text{ Ortalama TEFE} \\ &= 201.043,1 / 84.934,7 \\ &= 2,36 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} 1997 \text{ Düzeltme Katsayısı} &= 1997 \text{ Aralık TEF E} / 1997 \text{ Ortalama TEF E} \\ &= 201.043,1 / 153.296,7 \\ &= 1,31 \end{aligned}$$

katsayısına göre düzeltilenektir.

c) Gelecek Aylara Ait Giderler

İşletmenin, diğer dönen varlıklar içinde gösterdiği gelecek aylara ait giderler de dönem içine eşit dağıldığı varsayılarak, 1996 bilanço değeri 2,36 , 1997 bilanço değeri 1,31 katsayısı ile düzetilecektir.

d) İştirakler

Ünye Çimento A.Ş., 12.06.1996 tarihinde Elazığ Altınova Çimento A.Ş.'ne 965.177 \$ peşin, kalan kısmı iki yılda eşit taksitlerle ödemek koşuluyla 1.930.354 \$ karşılığında iştirakte bulunmuştur.

İştiraklere ait değer hareketleri aşağıdaki gibidir.

	1996 Bilanço Değeri (000 TL)
Haziran 1996 tarihinde nakit ödenen	76.354.292
Kalan taksitlerin (965.177 \$) 31.12.1996 tarihinde TL karşılığı	104.282.548
Eylül 1996 tarihinde nakit sermaye artırımından Sağlanan bedelsiz hisse senedi	17.640.434
Eylül 1996 tarihinde yeniden değerlendirme değeri artışından sağlanan bedelsiz hisse senedi	<u>9.814.338</u>
1996 Bilanço Değeri	<u>208.091.612</u>

1997 Bilanço	
<u>Değeri (000 TL)</u>	
Haziran 1996 tarihinde nakit ödenen	76.354.292
Eylül 1996 tarihinde nakit sermaye artırımından sağlanan bedelsiz hisse senedi	17.640.434
Eylül 1996 tarihinde yeniden değerlendirme değer artışından sağlanan bedelsiz hisse senedi	9.814.338
Haziran 1997 tarihinde ödenen 1. taksitin (482.588,5 \$) TL tutarı	81.303.736
Kalan 2. taksitin (482.588,5 \$) 31.12.1997 tarihinde TL karşılığı	107.406.292
Haziran 1997 tarihinde nakit sermaye artırımından sağlanan bedelsiz hisse senedi	27.981.450
Haziran 1997 tarihinde yeniden değerlendirme değer artışından sağlanan bedelsiz hisse senedi	<u>7.705.178</u>
1997 Bilanço Değeri	<u>328.205.720</u>

Düzeltilme işleminde, maliyete eklenen yeniden değerlendirme değer artışından sağlanan tutarlar dikkate alınmayacaktır. Haziran 1996 tarihinde ödenen peşinat tutarının düzeltilmesi ;

$$\begin{aligned}
 \text{Düzeltilme Katsayısı} &= 1997 \text{ Aralık TEF E} / 1996 \text{ Haziran TEF E} \\
 &= 201043,1 / 82.304,9 \\
 &= 2,44
 \end{aligned}$$

katsayısı kullanılacaktır.

Kalan taksit tutarları 31.12.1996 tarihinde TL' ye çevrildiğinden cari değerlerini göstermektedir. Bu nedenle, 31.12.1996 tarihindeki taksitlerin düzeltilmesinde;

$$\begin{aligned}
 \text{Düzeltilme Katsayısı} &= 1997 \text{ Aralık TEF E} / 1996 \text{ Aralık TEF E} \\
 &= 201043,1 / 108.751,8 \\
 &= 1,84
 \end{aligned}$$

katsayısı kullanılacaktır.

Eylül 1996 Tarihinde nakit sermaye artışından sağlanan tutarın düzeltilmesinde;

$$\begin{aligned} \text{Düzeltilme Katsayısı} &= 1997 \text{ Aralık TEFE} / 1996 \text{ Eylül TEFE} \\ &= 201043,1 / 92.019 \\ &= 2,18 \end{aligned}$$

katsayısı kullanılacaktır.

Haziran 1997 tarihinde ödenen 1. Taksit tutarı, ödeme tarihinde döviz kuru üzerinden TL' ye çevrildiğinden cari değerini göstermektedir. Bu nedenle, bu tutarın düzeltilmesinde ;

$$\begin{aligned} \text{Düzeltilme Katsayısı} &= 1997 \text{ Aralık TEFE} / 1997 \text{ Haziran TEFE} \\ &= 201043,1 / 144.416,7 \\ &= 1,39 \end{aligned}$$

katsayısı kullanılacaktır.

Haziran 1997 tarihindeki nakit sermaye artışından sağlanan tutarda 1,39 katsayısına göre düzeltilecektir.

Kalan 2. Taksit tutarı 31.12.1997 tarihinde cari değerini gösterdiğinden düzeltme işlemi yapılmayacaktır.

e) Amortisman Tabi Maddi Duran Varlıklar

Arazi ve arsalar (amortisman tabi değil), yerüstü ve yer altı düzenleri, binalar, makine, tesis ve cihazlar, taşıt, araç ve gereçleri, döşeme ve demirbaşlar ile bunlara ait birikmiş amortismanların yeniden değerlendirilmeden arındırılmış maliyet bedellerine göre düzeltilmesinde; 1997 Aralık TEFE / Varlığın Aktife Girdiği Yılın Ortalama TEFE' ne göre hesaplanacak katsayıya göre düzeltilecektir.

1974 Düzeltme Katsayısı	=	201.043,1 / 7,2	= 27.922,65
1975 Düzeltme Katsayısı	=	201.043,1 / 8	= 25.052,1
1976 Düzeltme Katsayısı	=	201.043,1 / 9,3	=21.501,93
1977 Düzeltme Katsayısı	=	201.043,1 / 11,6	=17.270,26
1978 Düzeltme Katsayısı	=	201.043,1 / 17,8	=11.284,41
1979 Düzeltme Katsayısı	=	201.043,1 / 30	=6.684,72
1980 Düzeltme Katsayısı	=	201.043,1 / 69,9	=2.872,45
1981 Düzeltme Katsayısı	=	201.043,1 / 98	=2.050,02
1982 Düzeltme Katsayısı	=	201.043,1 / 127	=1583
1983 Düzeltme Katsayısı	=	201.043,1 / 165,7	=1213,3
1984 Düzeltme Katsayısı	=	201.043,1 / 249,1	=807,07
1985 Düzeltme Katsayısı	=	201.043,1 / 356,8	=563,46
1986 Düzeltme Katsayısı	=	201.043,1 / 462,3	=434,87
1987 Düzeltme Katsayısı	=	201.043,1 / 610,4	=329,36
1988 Düzeltme Katsayısı	=	201.043,1 / 1.027,3	=195,7
1989 Düzeltme Katsayısı	=	201.043,1 / 1.742	=115,4
1990 Düzeltme Katsayısı	=	201.043,1 / 2.741,1	=73,34
1991 Düzeltme Katsayısı	=	201.043,1 / 4.260,4	=47,18
1992 Düzeltme Katsayısı	=	201.043,1 / 7.051,6	=28,51
1993 Düzeltme Katsayısı	=	201.043,1 / 11.546	=17,41
1994 Düzeltme Katsayısı	=	201.043,1 / 25.212,6	=8
1995 Düzeltme Katsayısı	=	201.043,1 / 47.528,4	=4,22
1996 Düzeltme Katsayısı	=	201.043,1 / 84.934,7	=2,36
1997 Düzeltme Katsayısı	=	201.043,1 / 153.296,4	=1,31

f) Yapılmakta Olan Yatırımlar

		96 Yılında	97 Yılında
	Başlangıç	Yapılan Maliyet	Yapılan Maliyet
	<u>Tarihi</u>	<u>(000TL)</u>	<u>(000TL)</u>
Ünye Çimento Sevk Hattı	16.02.1996	30.201.143	76.799.087
Trabzon Hazır Harç ve Beton Üretimi	17.04.1996	32.140.778	80.233.901
Rize Hazır Harç ve Beton Üretimi	06.12.1996	<u>7.141.053</u>	69.647.00
1996 Bilanço Değeri		(I) 69.482.974	
Ünye Çimento ve Klinker Üretimi	18.03.1997		86.443.761
Bafra Hazır Harç ve Beton Üretimi	11.11.1997		<u>11.736.235</u>
		(II)	324.869.984
1997 Bilanço Değeri (I + II)			394.342.958

1996 yılında yapılan ve 1997 yılında başlanan yatırımlara ait maliyetlerin düzeltilmesinde; 1997 Aralık TEFE' nin, yatırımın başladığı aydan 1997 Aralık ayına kadar olan ayların TEFE' nin ortalamasına bölünmesiyle bulunacak katsayıya göre düzeltilecek.

$$16.02.1996 \text{ Düzeltme Katsayısı} = 201.043,1 / 121.516,8 = 1,65$$

$$17.04.1996 \text{ Düzeltme Katsayısı} = 201.043,1 / 126.432,5 = 1,59$$

$$06.12.1996 \text{ Düzeltme Katsayısı} = 201.043,1 / 149.869,9 = 1,34$$

$$18.03.1997 \text{ Düzeltme Katsayısı} = 201.043,1 / 160.130,6 = 1,25$$

$$11.11.1997 \text{ Düzeltme Katsayısı} = 201.043,1 / 196.204,8 = 1,02$$

1996 yılında başlayan yatırımların, 1997 yılında yapılan maliyetlerinin düzeltilmesinde;

$$\begin{aligned} \text{Düzeltilme Katsayısı} &= 1997 \text{ Aralık TEFE} / 1997 \text{ Ortalama TEFE} \\ &= 201.043,1 / 153.294,4 \\ &= 1,31 \end{aligned}$$

katsayısı kullanılacaktır.

g) Maddi Duran Varlıklara Ait Verilen Sipariş Avansları

<u>Yıllar</u>	<u>Yıllara Göre Verilen Sipariş Avansları (000 TL)</u>
1996	34.396.981
1997	<u>67.413.584</u>
1997 Bilanço Değeri	101.810.565

Stoklara ait verilen sipariş avanslarında olduğu gibi yıl içine eşit dağıldığı varsayılarak, ilgili yılların ortalama TEFE' ne göre düzeltilecektir. 1996 bilanço değeri 2,36 1997 bilanço değeri 1,31 katsayısı ile düzeltilecek.

h) Maddi Olmayan Duran Varlıklar

Maddi olmayan duran varlıklar liman gümrük binası, hammadde ocağı yolu ve liman elektrik işleri için yapılan özel maliyet giderlerinden oluşmaktadır.

<u>Yıllar</u>	<u>Yıllara Göre Yapılan Malivet Değeri (000TL)</u>
1994	2.644.493
1995	1.297.267
1996	<u>34.744.951</u>
1996 Bilanço Değeri	38.686.711
1997	<u>54.520.404</u>
1997 Bilanço Değeri	93.207.115

Düzeltilme işlemi, 1997 Aralık TEFE' nin her yılın ortalama TEFE' ne bölünmesiyle bulunacak katsayıya göre yapılacaktır.

<i>1994 Düzeltilme Katsayısı</i>	$= 201.043,1 / 25.212,6$	$= 8$
<i>1995 Düzeltilme Katsayısı</i>	$= 201.043,1 / 47.528,4$	$= 4,22$
<i>1996 Düzeltilme Katsayısı</i>	$= 201.043,1 / 84.934,7$	$= 2.36$
<i>1997 Düzeltilme Katsayısı</i>	$= 201.043,1 / 153.296,4$	$= 1,31$

ı) Gelecek Yıllara Ait Giderler

İşletmenin, diğer duran varlıklar içinde gösterdiği gelecek yıllara ait giderler, dönem içinde yaygın olarak gerçekleştiği varsayılarak, ilgili olduğu yılın TEFE' nin 1997 Aralık TEFE' ne bölünmesiyle bulunacak katsayıya göre düzeltililecektir.

<i>1996 Düzeltilme Katsayısı</i>	$= 201.043,1 / 84.934,7$	$= 2.36$
<i>1997 Düzeltilme Katsayısı</i>	$= 201.043,1 / 153.296,4$	$= 1,31$

j) Kısa Vadeli Diğer Borçlar

İşletmenin kısa vadeli diğer borçları içinde gösterilen , Elazığ Altınova Çimento A.Ş' ne iştirak olunması nedeniyle Özelleştirme İdaresi Başkanlığı' na ödenecek olan döviz (dolar) borcunun TL karşılığıdır. Nitelik itibariyle parasal olmayan pasif hesaplar kapsamında yer almakla birlikte, bilanço tarihindeki cari değerleri ile gösterildiğinden parasal kalemlerin düzeltilmesinde kullanılan katsayı ile düzeltilmiştir. 1996 bilanço değeri 1,84 1997 bilanço değeri 1 katsayısı ile düzeltililecek.

k) Alınan Sipariş Avanslar

Alınan sipariş avansları, işletmenin çimento müşterilerinden Aralık ayında aldığı tutarları göstermektedir.

<i>1996 Düzeltilme Katsayısı</i>	$= 201.043,1 / 149869,9$	$= 1.34$
<i>1997 Düzeltilme Katsayısı</i>	$= 201.043,1 / 201043,1$	$= 1$

1) Uzun Vadeli Diğer Borçlar

İşletmenin, Elazığ Altınova Çimento A.Ş.' ne iştirak olması nedeniyle Özelleştirme İdaresi Başkanlığına olan döviz (dolar) borcudur. Kısa vadeli diğer borçlarda olduğu gibi, bilanço tarihinde cari değerleri ile gösterildiğinden parasal kalemlerin düzeltilmesinde kullanılan katsayı ile düzeltilmiştir. 1996 bilanço değeri 1,84 1997 bilanço değeri 1 katsayısı ile düzeltililecek.

m) Sermaye

İşletmenin, sermayesinin tamamı ödenmiş olup, yıllar itibariyle sermaye hareketleri aşağıdaki gibidir :

<u>Tarih</u>	<u>Nakit Ödenen (000 TL)</u>	<u>Yeniden Değerleme Değer Artışı (000 TL)</u>
28.05.1969	1.000	-
03.11.1969	49.000	
29.12.1972	25.000	
02.10.1973	50.000	
29.03.1982	100.000	
30.12.1983	275.000	
08.03.1985	-	1.000.000
10.11.1989	3.000.000	4.500.000
18.09.1991	11.250.000	11.250.000
26.11.1993	19.845.000	31.500.000
02.12.1994	49.707.000	33.138.000
05.12.1995	99.414.000	82.845.000
24.07.1996	<u>208.769.400</u>	<u>243.564.300</u>
1996 Bilanço değeri	392.485.400	407.797.300
29.07.1997	<u>352.124.388</u>	<u>352.124.388</u>
1997 bilanço değeri	744.609.788	759.921.688

Sermayeye ilave edilen yeniden değerlendirme değer artış tutarları, düzeltilmeyecek ve düzeltilmiş bilançoda yer almayacaktır. Nakit sermaye artışlarının düzeltilmesinde; 1997 Aralık TEFE / Sermaye Artışının Yapıldığı Tarihteki TEFE' ne göre hesaplanan katsayılar kullanılmıştır.

Mayıs 1969 Düzeltme Katsayısı	= 201.043,1 / 3,3	= 60.922,15
Kasım 1969 Düzeltme Katsayısı	= 201.043,1 / 3,3	= 60.922,15
Aralık 1972 Düzeltme Katsayısı	= 201.043,1 / 4,8	= 41.884
Ekim 1973 Düzeltme Katsayısı	= 201.043,1 / 5,9	= 34.075,1
Mart 1982 Düzeltme Katsayısı	= 201.043,1 / 120,9	= 1662,88
Aralık 1983 Düzeltme Katsayısı	= 201.043,1 / 190,8	= 1.053,68
Ekim 1989 Düzeltme Katsayısı	= 201.043,1 / 2.140,8	= 97
Eylül 1991 Düzeltme Katsayısı	= 201.043,1 / 4.653,4	= 43,2
Kasım 1993 Düzeltme Katsayısı	= 201.043,1 / 13.878,7	= 14,48
Aralık 1994 Düzeltme Katsayısı	= 201.043,1 / 35.111	= 5,72
Aralık 1995 Düzeltme Katsayısı	= 201.043,1 / 57.774,9	= 3,48
Temmuz 1996 Düzeltme Katsayısı	= 201.043,1 / 83.947,6	= 2,4
Temmuz s 1997 Düzeltme Katsayısı	= 201.043,1 / 150.828	= 1,33

n) Emisyon Primi

<u>Yıllar</u>	<u>Yıllara Göre Oluşan Emisyon Primi (000TL)</u>
1993	673.772
1994	2.317.780
1995	<u>1.013.228</u>
1996-1997 Bilanço Değeri	4.004.780

Emisyon primlerinin düzeltilmesinde; 1997 Aralık TEFE / Emisyon Priminin Oluştugu Yılın Ortalama TEFE' ne göre hesaplanan katsayılar kullanılmıştır. 1993 yılı 17,41 1994 yılı 8 1995 yılı 4,22 katsayısı ile düzeltilecek.

o) Yeniden Değerleme Değer Artışı

Maddi duran varlıklar ve iştirakler aktife giriş tarihlerine göre yeniden değerleme değer artışından arındırılmış maliyet değerlerine göre düzeltilmiştir. Bu nedenle, bu değer artışı tutarlarını gösteren öz kaynaklardaki yeniden değerleme değer artışı tutarı iptal edilerek düzeltilmiş bilançoda yer almayacaktır.

p) Yasal ve Statü Yedekleri

İşletmenin 1987 yılından itibaren yasal ve statü yedekleri ayırmaya başladığı varsayılmıştır. Ayrılan bu yedekler bir önceki yılın karından ayrıldığı için her yıl ayrılan yedekler, 1997 Aralık TEFE / Bir nceki Yılın Aralık TEFE' ne göre hesaplanan katsayılar ile düzeltilecektir.

1987 Düzeltme Katsayısı	=	201.043,1 / 504,3	=398,65
1988 Düzeltme Katsayısı	=	201.043,1 / 751	=267,7
1989 Düzeltme Katsayısı	=	201.043,1 / 1.274,2	=157,78
1990 Düzeltme Katsayısı	=	201.043,1 / 2140,8	=93,91
1991 Düzeltme Katsayısı	=	201.043,1 / 3.254,4	= 61,77
1992 Düzeltme Katsayısı	=	201.043,1 / 5.215,7	=38,54
1993 Düzeltme Katsayısı	=	201.043,1 / 8.641,7	=23,26
1994 Düzeltme Katsayısı	=	201.043,1 / 14.245,7	=14,11
1995 Düzeltme Katsayısı	=	201.043,1 / 35.111	=5,72
1996 Düzeltme Katsayısı	=	201.043,1 / 57.774,9	=3,48
1997 Düzeltme Katsayısı	=	201.043,1 / 108.751,8	=1,84

r) Özel Yedekler (Yenileme Fonu) ve Maliyet Artış Fonu

<u>Yıllar</u>	<u>Özel yedek (000TL)</u>	<u>Maliyet Artış Fonu (000TL)</u>
1995	701.400	1.598.264
1996	(130.218)	-
1996 Bilanço Değeri	571.182	1.598.264
1997	(21.203)	-
1997 Bilanço Değeri	549.979	1.598.264

Düzeltilme işlemlerinde , 1997 Aralık TEFE / Fonları Ayrıldığı Yılın Ortalama TEFE' ne göre hesaplanan katsayılar kullanılmıştır. 1995 yılı 4,22 1996 yılı 2,36 1997 yılı 1,31 katsayısı ile düzeltililecek.

s) Dönem Net Kârı

1996 dönem net karını düzeltmede; 1997 Aralık TEFE / 1996 Ortalama TEFE' ne göre hesaplanan 2,36 katsayısı kullanılmıştır.

1997 dönem net karının düzeltilmiş değeri , 1997 dönem sonu gelir tablosunun düzeltilmesi sonucu bulunan tutar olacaktır.

3.5. Gelir Tablosunun Düzeltilmesine İlişkin Açıklamalar

a) Brüt Satışlar

Brüt satışlar, 959.535 ton çimento ile 194.930 m³ hazır beton satış bedelinden oluşmaktadır. Aylık satış tutarları, 1997 Aralık TEFE / 1997 Aylık TEFE' ne göre hesaplanan katsayılar ile düzeltilmiştir.

1997 Ocak Düzeltme Katsayısı	=	201.043,1 / 116.172,8	=1,73
1997 Şubat Düzeltme Katsayısı	=	201.043,1 / 122.078,4	=1,64
1997 Mart Düzeltme Katsayısı	=	201.043,1 / 128.135,6	=1,57
1997 Nisan Düzeltme Katsayısı	=	201.043,1 / 134.732,4	=1,49
1997 Mayıs Düzeltme Katsayısı	=	201.043,1 / 141.007,2	=1,42
1997 Haziran Düzeltme Katsayısı	=	201.043,1 / 144.416,7	=1,39
1997 Temmuz Düzeltme Katsayısı	=	201.043,1 / 150.828	=1,33
1997 Ağustos Düzeltme Katsayısı	=	201.043,1 / 159.816,9	=1,25
1997 Eylül Düzeltme Katsayısı	=	201.043,1 / 169.607,1	=1,18
1997 Ekim Düzeltme Katsayısı	=	201.043,1 / 180.325,3	=1,13
1997 Kasım Düzeltme Katsayısı	=	201.043,1 / 191.366,6	=1,05
1997 Aralık Düzeltme Katsayısı	=	201.043,1 / 201.043,1	=1

b) Satıştan İndirimler

Yıl içinde yapılan satış iskontoları ve satışların sevk giderlerinden oluşmaktadır. Yıl içinde dengeli dağıldığı varsayılarak; 1997 Aralık TEFE / 1997 Ortalama TEFE' ne göre hesaplanan 1,31 katsayısına göre düzeltilmiştir.

c) Satışların Maliyeti

Satışların maliyeti, satışların maliyeti tablosunun düzeltilmesi sonucu hesaplanmıştır. Satışların maliyeti tablosunda, direkt ilk madde ve malzeme, direkt işçilik ve genel üretim giderlerinin (amortisman giderleri hariç) aylık tutarları, 1997 Aralık TEFE / 1997 Aylık TEFE' ne göre hesaplanan katsayılar ile düzeltilmiştir. Düzeltilmiş 1997 yılı amortisman giderlerinin, genel üretim giderleri ve faaliyet giderleri içerisindeki tutarlarının hesaplanmasında aşağıdaki yöntem izlenmiştir:

Yeniden değerlemeyi içeren maddi duran varlıklara ait 1997 yılı amortisman giderleri 550.929.766.000.-TL' dir. Bu tutardan, genel üretim giderlerine 520.279.349.000.-TL, pazarlama satış ve dağıtım giderlerine 15.852.050.000.-TL ve genel yönetim giderlerine 14.798.367.000.-TL amortisman gideri yüklenmiştir.

Maddi duran varlıkların maliyet değerleri üzerinden hesaplanmış 1997 yılı amortisman giderleri 288.324.831.000.-TL' dir. Bu tutar içerisinde ;

$$\begin{aligned} \text{Paz., Satış ve Dağ. Giderleri} &= (15.852.050.000 / 550.929.766.000) \times 288.324.831.000 \\ &= 8.296.047.734 \text{ TL,} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{Genel Yönetim Giderleri} &= (14.798.367.000 / 550.929.766.000) \times 288.324.831.000 \\ &= 7.744.610.888 \text{ TL,} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{Genel Üretim Giderleri} &= 288.324.831.000 - (8.296.047.734 + 7.744.610.888) \\ &= 272.284. 172.378 \text{ TL' dir.} \end{aligned}$$

Maddi duran varlıkların 1997 yılı amortisman giderlerinin (288.324.831.000.-) fiyat endekslerine göre düzeltilmiş tutarı 660.103.991.286.-TL'dir. Bu tutar içerisinde ;

$$\begin{aligned} \text{Paz., Satış ve Dağ. Giderleri} &= (8.296.047.743 / 288.324.831.000) \times 660.103.991.286 \\ &= 18.993.349.273 \text{ TL} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{Genel Yönetim Giderleri} &= (7.744.610.888 / 288.324.831.000) \times 660.103.991.286 \\ &= 17.730.864.659 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{Genel Üretim Giderleri} &= 660.103.991.286 - (18.993.349.273 + 17.730.864.659) \\ &= 623.379.777.354 \text{ TL' dir} \end{aligned}$$

Maddi olmayan duran varlıklara ait 1997 yılı itfa ve tükenme payları 49.146.000.000.-TL olup, tamamı genel üretim giderlerine yüklenmiştir. Dönem içine dengeli dağıldığı varsayılarak, 1997 Aralık TEFE / 1997 Ortalama TEFE' ne göre hesaplanan 1,31 katsayısı ile düzeltilmiş değeri 64.381.260.000.-TL 'dir.

Genel üretim giderlerine yüklenen, yeniden değerlemeyi içeren maddi duran varlık amortismanları (520.279.349.000.-TL) ile itfa ve tükenme paylarının (49.146.000.000.-TL) aylık toplamalarının tutarı 569.425. 349.000.-TL 'dir. Genel üretim

giderlerine yüklenen, fiyat endekslerine göre düzeltilmiş 1997 yılı maddi duran varlık amortismanları (623.379.777.354.-TL) ile itfa ve tükenme paylarının (64.381.260.000.-TL.) toplamı 687.761.037.354.-TL' dir.

Satışların maliyeti tablosunda yer alan yarı mamul, ara mamul, mamul ve emtia stoklarının düzeltilmesinde, 1996-1997 yılı düzeltilmiş dönem sonu stokları kullanılmıştır.

Satılan hizmetlerin dönem içinde dengeli dağıldığı varsayılarak, 1997 Aralık TEFE / 1997 Ortalama TEFE' ne göre hesaplanan 1,31 katsayısı ile düzeltilmiştir.

d) Faaliyet Giderleri

Faaliyet giderleri, pazarlama satış ve dağıtım giderleri ile genel yönetim giderlerinden oluşmaktadır.

	1997 Tarihi
	<u>Değer (000 TL)</u>
Pazarlama , Satış ve Dağıtım Giderleri	470.228.708
- Amortisman Giderleri	15.852.050
- İşçilik Giderleri	12.089.682
- Diğer Çeşitli Giderler	442.286.976
Genel Yönetim Giderleri	<u>408.600.672</u>
- Amortisman Giderleri	14.798.367
- İşçilik Giderleri	129.165.100
- Kıdem Tazminatı Giderleri	107.725.506
- Diğer Çeşitli Giderler	156.911.699

Amortisman giderleri dışındaki faaliyet giderleri dönem içinde dengeli dağıldığı varsayılarak, 1997 Aralık TEFE / 1997 Ortalama TEFE' ne göre hesaplanan katsayı ile düzeltilmiştir. Düzeltilmiş Amortisman giderleri, satışların maliyeti açıklanırken hesaplanmış olan tutarlardır.

e) Diğer Faaliyetlerden Gelir ve Kârlar

Faiz ve komisyon gelirlerinden oluşan diğer faaliyetlerden gelir ve kârlar, dönem içinde dengeli dağıldığı varsayılarak, 1997 Aralık TEFE / 1997 Ortalama TEFE' ne göre hesaplanan 1,31 katsayısı ile düzeltilmiştir.

f) Diğer Faaliyetlerden Gider ve Zararlar

Komisyon giderlerinden oluşan diğer faaliyetlerden gider ve zararlar, dönem içinde dengeli dağıldığı varsayılarak, 1997 Aralık TEFE / 1997 Ortalama TEFE' ne göre hesaplanan 1,31 katsayısı ile düzeltilmiştir.

g) Finansman giderleri

Uzun vadeli borçların faizlerinden oluşan finansman giderleri, dönem içinde dengeli dağıldığı varsayılarak, 1997 Aralık TEFE / 1997 Ortalama TEFE' ne göre hesaplanan katsayı ile düzeltilmiştir.

h) Olağanüstü Gelir ve Karlar

Önceki dönem gelir ve karları, Türkiye Çimento Müstahsilleri Birliği' ne Ağustos 1996 tarihinde ödenen tutarların geri alınmasından oluşmaktadır. Bu tutarın düzeltilmesinde, Aralık 1997 TEFE / Ağustos 1996 TEFE' ne göre hesaplanan katsayın kullanılmıştır.

$$\text{Düzeltilme Katsayısı} = 201.043,1 / 86.828,3 = 2,31$$

Diğer olağanüstü gelir ve karlar, dönem içinde dengeli dağıldığı varsayılan tazminat ve ceza gelirleri ile maddi duran varlık hurda satış tutarlarından oluşmaktadır.

ı) Olağanüstü Gider ve Zararlar

Tazminat ve ceza giderlerinden oluşan olağanüstü gider ve zararlar , dönem içinde dengeli dağıldığı varsayılarak, 1997 Aralık TEFE /1997 Ortalama TEFE' ne göre hesaplanan 1,31 katsayısı ile düzeltilmiştir.

j) Dönem Karı / Zararı

Dönem karı veya zararı, bilanço ve gelir tablosunun düzeltilmiş değerlerinin bir sonucudur.

k) Ödenecek Vergi ve Yasal Yükümlülükler

Dönem kârı üzerinden hesaplanan ödenecek vergi ve yasal yükümlülükler, dönem sonu cari değerlerini gösterdiğinden düzeltmeye tabi tutulmamıştır.

l) Dönem Net Karı / Zararı

Dönem net karı veya zararı bilanço ve gelir tablosunun düzeltilmiş değerlerinin bir sonucudur.

3.6. 1996 Yılı Bilançosunun Düzeltilmesi

ÜNYE ÇİMENTO SANAYİ VE TİCARET A.Ş.'NİN 31.12.1996 YILI PARASAL VE PARASAL OLMAYAN BİLANÇO KALEMLERİNİN 31.12.1997 YILINA GÖRE DÜZELTİLMESİ

(000TL)

	31.12.1996 TARİHİ DEĞERLER	DÜZELTME KATSAYISI	31.12.1996 DÜZELTİLMİŞ DEĞERLER
PARASAL AKTİFLER	934.714.207		1.719.874.196
I. DÖNEN VARLIKLAR			
A) HAZIR DEĞERLER	38.787.821	1,84	71.369.590
1. Kasa	770.804		1.418.279
2. Bankalar	38.017.017		69.951.311
B) MENKUL KIYMETLER	484.664.756	1,84	891.793.151
3. Kamu kesimi Tahvil Senet ve Bonolar	376.370.676		692.522.044
4. Diğer Menkul Kıymetler	108.294.080		199.261.107
C) KISA VADELİ TİCARİ ALACAKLAR	340.033.206	1,84	625.661.099
1. Alıcılar	192.850.581		354.845.069
2. Alacak senetleri	150.344.202		276.633.332
4. Diğer Kısa Vadeli Ticari Alacaklar			-
5. Alacak Reesk (-)	3.161.577		5.817.302
D) DİĞER KISA VADELİ ALACAKLAR	1.512.619		2.783.219
4. Kısa Vadeli Diğer Alacaklar	1.512.619		2.783.219
F) DİĞER DÖNEN VARLIKLAR	57.326.257	1,84	105.480.313
1. Gelecek Aylara Ait İnd. KDV	57.326.257		105.480.313
2. Peşin Ödenen Vergi ve Fonlar			
II. DURAN VARLIKLAR			
A) UZUN VADELİ TİCARİ ALACAKLAR	195.114	1,84	359.065
3. Verilen Depozito ve Teminatlar	195.114		359.065
F) DİĞER DURAN VARLIKLAR	12.194.434	1,84	22.437.759
2. Gelecek Yılda İnd. KDV	12.194.434		22.437.759
PARASAL OLMAYAN AKTİFLER	1.623.261.476		4.90.2051.667
I. DÖNEN VARLIKLAR			
E) STOKLAR	361.144.240		850.383.486
1. İlk Madde ve Malzeme	274.033.619	EK:1A	645.403.979
2. Yarı Mamuller	1.471.097	EK:1B	3.464.728
3. Ara Mamuller	69.859.821	EK:1C	164.533.851
4. Mamuller	10.300.025	EK:1D	24.329.275
5. Emtia	2.499.030	EK:1E	5.617.324
8. Verilen Sipariş Avansları	2.980.648	2,36	7.034.329
F) DİĞER DÖNEN VARLIKLAR			
1. Gelecek Aylara Ait Giderler			
II. DURAN VARLIKLAR			
C) FİNANSAL DURAN VARLIKLAR	208.091.612	EK.2	416.640.506
3. İştirakler	208.091.612		416.640.506
D) MADDİ DURAN VARLIKLAR	983.282.361		3.450.981.717
1. Arazi ve Arsalar	109.929.332	EK:3A	616.516.601
2. Yerüstü ve Yeraltı Düzenleri	88.363.682	EK:3B	3.726.401.304
3. Binalar	524.284.955	EK:3C	3.072.040.534
4. Makine, Tesis ve Cihazlar	935.873.583	EK:3D	87.466.308.254
5. Taşıt Araç ve Gereçleri	250.764.869	EK:3E	730.137.911
6. Döşeme ve Demirbaşlar	39.338.124	EK:3F	340.293.845
8. Birikmiş Amortismanlar (-)	1.069.052.139	EK:4	92.692.398.341
9. Yapılmakta Olan Yatırımlar	69.482.974	EK:5	110.504.734
10. Verilen Sipariş Avansları	34.396.981	EK:6	81.176.875
E) MADDİ OLMAYAN DURAN VARLIK.	38.686.711	EK:7	108.628.495
4. Diğer Maddi Olmayan Dur. Var.	38.686.711		108.628.495
F) DİĞER DURAN VARLIKLAR	31.956.552	2,36	75.417.463
1. Gelecek Yıllara Ait Giderler	31.956.552		75.417.463
AKTİF TOPLAMI	2.557.975.684		6.621.925.863

	31.12.1996 TARİHİ DEĞERLER	DÜZELTME KATSAYISI	31.12.1996 DÜZELTİLMİŞ DEĞERLER
PARASAL PASİFLER	542.483.789		998.170.171
I. KISA VADELİ BORÇLAR			
A) FİNANSAL BORÇLAR	16.098.077	1,84	29.620462
2. Uzun Vad. Krd. Ana Para Tak. ve Faiz.	16.098.077		29.620462
B) TİCARİ BORÇLAR	119.788.249	1,84	220.410.378
1. Satıcılar	112.580.249		207.147.658
3. Alınan Depozito ve Teminatlar	7.208.000		13.262.720
4. Diğer Ticari Borçlar			
C) DİĞER KISA VADELİ BORÇLAR	16.027.611	1,84	29.490.804
1. Ortaklara Borçlar	548.078		1.008.463
4. Ödenecek giderler	1.251.227		2.302.258
5. Ödenecek Vergi, Harç ve Diğ. Kes.	11.492.953		21.145.193
6. Ertelenen ve Tak. Bağl. Devlet Alac.	1.704.761		3.136.760
7. Kısa Vadeli Diğer Borçlar	1.031.592		1.898.129
E) BORÇ VE GİDER KARŞILIKLARI	272.102.593	1,84	500.668.771
1. Vergi Karşılıkları	272.102.593		500.668.771
II. UZUN VADELİ BORÇLAR			
A) FİNANSAL BORÇLAR	17.782.955	1,84	32.720.637
1. Banka Kredileri	15.527.972		28.571.468
4. Diğer Finansal Borçlar	2.254.983		4.149.169
C) DİĞER UZUN VADELİ BORÇLAR	964.103	1,84	1.773.949
4. Ertelenen ve Tak. Bağl. Devlet Alac.	964.103		1.773.949
E) BORÇ VE GİDER KARŞILIKLARI	99.720.201	1,84	183.485.170
1. Kıdem Tazminatı karşılıkları	99.720.201		183.485.170
PARASAL OLMAYAN PASİFLER	2.015.491.895		11.642.488.731
I. KISA VADELİ BORÇLAR			
C) DİĞER KISA VADELİ BORÇLAR	52.141.274	1,84	95.939.944
7. Kısa Vadeli Diğer Borçlar	52.141.274		95.939.944
D) ALINAN SİPARİŞ AVANSLARI	7.250.350	1,84	13.340.644
II. UZUN VADELİ BORÇLAR			
C) DİĞER UZUN VADELİ BORÇLAR	52.141.274	1,84	95.939.944
5. Uzun Vadeli Diğer Borçlar	52.141.274		95.939.944
III. ÖZ SERMAYE			
A) SERMAYE	392.485.400	EK:8	8.448.699.420
C) EMİSYON PRİMİ	4.004.780	EK:9	34.548.432
D) YENİDEN DEĞERLEME DEĞER ARTIŞI	770.967.650		
1. Duran Varlıklardaki Değer Artışı	761.153.312		
2. İştiraklerdeki Değer Artışı	9.814.338		
E) YEDEKLER	118.540.933		1.495.634.195
1. Yasal Yedekler	62.367.587	EK:10A	805.325.921
2. Statü Yedekleri	54.003.900	EK:10B	680.911.007
3. Özel Yedekler	571.182	EK:10C	2.652.593
4. Maliyet Artış Fonu	1.598.264	EK:10D	6.744.674
F) NET DÖNEM KARI	617.960.234	2,36	1.458.386.152
ENFLASYON ZARARI			(6.018.733.039)
PASİF TOPLAM	2.557.975.684		6.621.925.863

ÜNİE ÇİMENTO SANAYİ VE TİCARET A.Ş.'NİN 31.12.1997 TARİHİNE GÖRE

DÜZELTİLMİŞ 31.12.1996 TARİHLİ BİLANÇOSU

(000TL)

AKTİF (VARLIKLAR)	31.12.1996 TARİHİ DEĞERLER	31.12.1996 DÜZELTİLMİŞ DEĞERLER
I. DÖNEN VARLIKLAR	1.283.468.899	2.547.470.858
A) HAZİR DEĞERLER	38.787.821	71.369.590
1. Kasa	770.804	1.418.279
2. Bankalar	38.017.017	69.951.311
B) MENKUL KIYMETLER	484.664.756	891.793.151
1. Hisse Senetleri		
2. Özel Kesim Tahvil, Senet ve Bonoları		
3. Kamu Kesimi Tahvil, Senet ve Bonoları	376.370.676	692.522.044
4. Diğer Menkul Kıymetler	108.294.080	199.261.107
C) KISA VADELİ TİCARİ ALACAKLAR	340.033.206	625.661.099
1. Alıcılar	192.850.581	354.845.069
2. Alacak Senetleri	150.344.202	276.633.332
3. Verilen Depozito ve Teminatlar		
4. Diğer Kısa Vadeli Ticari Alacaklar		
5. Alacak Reeskontu (-)	3.161.577	5.817.302
6. Şüpheli Alacaklar Karşılığı		
D) DİĞER KISA VADELİ ALACAKLAR	1.512.619	2.783.219
1. Ortaklardan Alacaklar		
2. İştiraklerden Alacaklar		
3. Bağlı Ortaklıklardan Alacaklar		
4. Kısa Vadeli Diğer Alacaklar	1.512.619	2.783.219
5. Alacak Reeskontu (-)		
6. Şüpheli Alacaklar Karşılığı (-)		
E) STOKLAR	361.144.240	850.383.486
1. İlk Madde ve Malzeme	274.033.619	645.403.979
2. Yarı Mamuller	1.417.097	3.464.728
3. Ara Mamuller	69.859.821	164.533.851
4. Mamuller	10.300.025	24.329.275
5. Emtia	2.385.073	5.617.324
6. Diğer Stoklar		
7. Stok Değer Düşüklüğü Karşılığı		
8. Verilen Sipariş Avansları	2.980.648	7.034.329
F) DİĞER DÖNEN VARLIKLAR	57.326.257	105.480.313
II. DURAN VARLIKLAR	1.274.506.785	4.074.465.005
A) UZUN VADELİ TİCARİ ALACAKLAR	195.114	359.065
3. Verilen Depozito ve Teminatlar	195.114	359.065
B) DİĞER UZUN VADELİ ALACAKLAR		
C) FİNANSAL DURAN VARLIKLAR	208.091.612	416.640.506
3. İştirakler	208.091.612	416.640.506
D) MADDİ DURAN VARLIKLAR	983.382.361	3.450.981.717
1. Arazi ve Arsalar	109.929.332	616.516.601
2. Yerüstü ve Yer altı Düzenleri	88.363.682	3.726.401.304
3. Binalar	524.284.955	3.072.040.534
4. Makine, Tesis ve Cihazlar	935.873.583	87.466.308.254
5. Taşıt Araç ve Gereçleri	250.764.869	730.137.911
6. Döşeme ve Demirbaşlar	39.338.124	340.293.845
8. Birikmiş Amortismanlar (-)	1.069.052.139	92.692.398.341
9. Yapılmakta Olan Yatırımlar	69.482.974	110.504.734
10. Verilen Sipariş Avansları	34.396.981	81.176.875
E) MADDİ OLMAYAN DURAN VARLIKLAR	38.686.711	108.628.495
1. Kuruluş ve Teşkilatlanma Giderleri		
4. Diğer Maddi Olmayan Duran Varlıklar	38.686.711	108.628.495
F) DİĞER DURAN VARLIKLAR	44.150.986	97.855.222
AKTİF (VARLIKLAR) TOPLAMI	2.557.975.684	6.621.935.863

PASİF (KAYNAKLAR)	31.12.1996 TARİHİ DEĞERLER	31.12.1996 DÜZELTİLMİŞ DEĞERLER
I. KISA VADELİ BORÇLAR	483.408.154	889.471.003
A) FİNANSAL BORÇLAR	16.098.077	29.620.462
2. Uzun Vad. Krd. Ana Para Tak . ve Faizleri	16.098.077	29.620.462
B) TİCARİ BORÇLAR	119.788.249	220.410.378
1. Satıcılar	112.580.249	207.147.658
2. Borç senetleri		
3. Alınan Depozito ve Teminatlar	7.208.000	13.262.720
4. Diğer Ticari Borçlar		
C) DİĞER KISA VADELİ BORÇLAR	68.168.885	125.430.748
1. Ortaklara Borçlar	548.078	1.008.463
4. Ödenecek giderler	1.251.227	2.302.258
5. Ödenecek Vergi, Harç ve Diğ. Kes.	11.492.953	21.145.193
6. Ertelenen ve Tak. Bağl. Devlet Alac.	1.704.761	3.136.760
7. Kısa Vadeli Diğer Borçlar	53.172.866	97.838.073
D) ALINAN SİPARİŞ AVANSLARI	7.250.350	13.340.644
E) BORÇ VE GİDER KARŞILIKLARI	272.102.593	500.668.771
1. Vergi Karşılıkları	272.102.593	500.668.771
II. UZUN VADELİ BORÇLAR	170.608.533	313.919.700
A) FİNANSAL BORÇLAR	17.782.955	32.720.637
1. Banka Kredileri	15.527.972	28.571.468
4. Diğer Finansal Borçlar	2.254.983	4.149.169
C) DİĞER UZUN VADELİ BORÇLAR	53.105.377	97.713.893
4. Ertelenen ve Tak. Bağl. Devlet Alac.	964.103	1.773.949
5. Uzun Vadeli Diğer Borçlar	52.141.274	95.939.944
E) BORÇ VE GİDER KARŞILIKLARI	99.720.201	183.485.170
1. Kıdem Tazminatı Karşılıkları	99.720.201	183.485.170
III. ÖZ SERMAYE	1.903.958.997	5.418.535.160
A) SERMAYE	800.282.700	8.448.699.420
C) EMİSYON PRİMİ	4.004.780	34.548.432
D) YENİDEN DEĞERLEME DEĞER ARTIŞI	363.170.350	
1. Duran Varlıklardaki Değer Artışı	353.356.012	
2. İştiraklerdeki Değer Artışı	9.814.338	
E) YEDEKLER	118.540.933	1.495.634.195
1. Yasal Yedekler	62.367.587	805.325.921
2. Statü Yedekleri	54.003.900	680.911.007
3. Özel Yedekler	571.182	2.652.593
4. Maliyet Artış Fonu	1.598.264	6.744.674
F) NET DÖNEM KARI	617.960.234	1.458.386.152
ENFLASYON ZARARI(-)		(6.018.733.039)
PASİF(KAYNAKLAR) TOPLAMI	2.557.975.684	6.621.925.863

3.7. 1997 Yılı Bilançosunun Düzeltilmesi

ÜNİTE ÇİMENTO SANAYİ VE TİCARET A.Ş.'NİN 31.12.1997 YILI PARASAL VE PARASAL OLMAYAN BİLANÇO KALEMLERİNİN 31.12.1997 YILINA GÖRE DÜZELTİLMESİ

(000TL)

	31.12.1997 TARİHİ DEĞERLER	DÜZELTME KATSAYISI	31.12.1997 DÜZELTİLMİŞ DEĞERLER
PARASAL AKTİFLER	2.218.509.775		2.218.509.775
I. DÖNEN VARLIKLAR			
A) HAZIR DEĞERLER	93.657.577	1	93.657.577
1. Kasa	1.803.043		1.803.043
2. Bankalar	91.854.534		91.854.534
B) MENKUL KIYMETLER	1.150.755.392	1	1.150.755.392
3. Kamu kesimi Tahvil Senet ve Bonoları	9.978.592		9.978.592
4. Diğer Menkul Kıymetler	1.140.776.800		1.140.776.800
C) KISA VADELİ TİCARİ ALACAKLAR	699.090.274	1	699.090.274
1. Alıcılar	324.739.527		324.739.527
2. Alacak senetleri	381.672.258		381.672.258
4. Diğer Kısa Vadeli Ticari Alacaklar	7.043.432		7.043.432
5. Alacak Reesk (-)	14.364.943		14.364.943
D) DİĞER KISA VADELİ ALACAKLAR	688.995	1	688.995
4. Kısa Vadeli Diğer Alacaklar	688.995		688.995
F) DİĞER DÖNEN VARLIKLAR	216.423.240	1	216.423.240
1. Gelecek Aylara Ait İnd. KDV	125.730.200		125.730.200
2. Peşin Ödenen Vergi ve Fonlar	90.693.040		90.693.040
II. DURAN VARLIKLAR			
A) UZUN VADELİ TİCARİ ALACAKLAR	173.666	1	173.666
3. Verilen Depozito ve Teminatlar	173.666		173.666
F) DİĞER DURAN VARLIKLAR	57.720.631		57.720.631
2. Gelecek Yılda İnd. KDV	57.720.631		57.720.631
PARASAL OLMAYAN AKTİFLER	3.280.463.651		5.639.296.948
I. DÖNEN VARLIKLAR			
E) STOKLAR	535.060.761		832.492.399
1. İlk Madde ve Malzeme	435.547.185	EK:1A	640.977.475
2. Yarı Mamuller	6.097.207	EK:1B	9.524.932
3. Ara Mamuller	57.691.311	EK:1C	134.917.758
4. Mamuller	29.386.549	EK:1D	38.441.736
5. Emtia	6.338.168	EK:1E	8.630.069
8. Verilen Sipariş Avansları	341	1,31	447
F) DİĞER DÖNEN VARLIKLAR	9.580.644	1,31	12.550.643
1. Gelecek Aylara Ait Giderler	9.580.644		12.550.643
II. DURAN VARLIKLAR			
C) FİNANSAL DURAN VARLIKLAR	328.205.720	EK:2	484.073.318
3. İştirakler	328.205.720		484.073.318
D) MADDİ DURAN VARLIKLAR	2.308.756.410		4.122.724.933
1. Arazi ve Arsalar	109.929.332	EK:3A	616.516.601
2. Yerüstü ve Yeraltı Düzenleri	187.092.548	EK:3B	3.765.387.567
3. Binalar	1.159.208.412	EK:3C	3.381.087.180
4. Makine, Tesis ve Cihazlar	1.792.978.469	EK:3D	87.932.430.480
5. Taşıt Araç ve Gereçleri	658.557.564	EK:3E	1.025.728.947
6. Döşeme ve Demirbaşlar	62.922.669	EK:3F	357.151.645
8. Birikmiş Amortismanlar (-)	2.158.086.107	EK:4	93.352.547.645
9. Yapılmakta Olan Yatırımlar	394.342.958	EK:5	527.481.179
10. Verilen Sipariş Avansları	101.810.565	EK:6	169.488.670
E) MADDİ OLMAYAN DURAN VARLIK	93.207.115	EK:7	180.050.224
4. Diğer Maddi Olmayan Dur. Var.	93.207.115		180.050.224
F) DİĞER DURAN VARLIKLAR	5.653.001	1,31	7.045.431
1. Gelecek Yıllara Ait Giderler	5.653.001		7.045.431
AKTİF TOPLAMI	5.498.973.427		7.857.806.723

	31.12.1997 TARİHİ DEĞERLER	DÜZELTME KATSAYISI	31.12.1997 DÜZELTİLMİŞ DEĞERLER
PARASAL PASİFLER	1.261794.517		1.261.794.517
I. KISA VADELİ BORÇLAR			
A) FİNANSAL BORÇLAR	9.935.848	1	9.935.848
2. Uzun Vad. Krd. Ana Para Tak . ve Faiz.	9.935.848		9.935.848
B) TİCARİ BORÇLAR	413.052.169	1	413.052.169
1. Satıcılar	288.123.406		288.123.406
2. Borç senetleri	80.449.946		80.449.946
3. Alınan Depozito ve Teminatlar	41.850.000		41.850.000
4. Diğer Ticari Borçlar	2.628.817		2.628.817
C) DİĞER KISA VADELİ BORÇLAR	89.956.146	1	89.956.146
1. Ortaklara Borçlar	636.432		636.432
4. Ödenecek giderler	1.274.827		1.274.827
5. Ödenecek Vergi, Harç ve Diğ. Kes.	84.791.784		84.791.784
6. Ertelenen ve Tak. Bağl. Devlet Alac.	964.103		964.103
7. Kısa Vadeli Diğer Borçlar	2.289.000		2.289.000
E) BORÇ VE GİDER KARŞILIKLARI	578.669.515	1	578.669.515
1. Vergi Karşılıkları	578.669.515		578.669.515
II. UZUN VADELİ BORÇLAR			
A) FİNANSAL BORÇLAR	7.847.102		7.847.102
1. Banka Kredileri	7.847.102		7.847.102
4. Diğer Finansal Borçlar			
C) DİĞER UZUN VADELİ BORÇLAR			
4. Ertelenen ve Tak. Bağl. Devlet Alac.			
E) BORÇ VE GİDER KARŞILIKLARI	162.332.557	1	162.332.557
1. Kıdem Tazminatı karşılıkları	162.332.557		162.332.557
PARSAL OLMAYAN PASİFLER	4.237.178.910		12.808.776.345
I. KISA VADELİ BORÇLAR			
C) DİĞER KISA VADELİ BORÇLAR	107.406.526	1	107.406.526
7. Kısa Vadeli Diğer Borçlar	107.406.526		107.406.526
D) ALINAN SİPARİŞ AVANSLARI	6.515.510	1	6.515.510
II. UZUN VADELİ BORÇLAR			
C) DİĞER UZUN VADELİ BORÇLAR			
5. Uzun Vadeli Diğer Borçlar			
III. ÖZ SERMAYE			
A) SERMAYE	744.609.788	EK:8	8.917.024.856
C) EMİSYON PRİMİ	4.004.780	EK:9	34.548.432
D) YENİDEN DEĞERLEME DEĞER ARTIŞI	1.395.865.617		
1. Duran Varlıklardaki Değer Artışı	1.378.346.101		
2. İştiraklerdeki Değer Artışı	17.519.516		
E) YEDEKLER	208.813.357		1.661.741.010
1. Yasal Yedekler	108.158.073	EK:10A	889.574.733
2. Statü Yedekleri	98.507.041	EK:10B	762.796.786
3. Özel Yedekler	549.979	EK:10C	2.624.817
4. Maliyet Artış Fonu	1.598.264	EK:10D	6.744.674
F) NET DÖNEM KARI	1.769.963.332	D. Gelir tablosu	2.081.540.011
ENFLASYON ZARARI(-)			(6.212.764.139)
PASİF TOPLAM	5.498.973.427		7.857.806.723

ÜNVE ÇİMENTO SANAYİ VE TİCARET A.Ş.'NİN 31.12.1997 TARİHİNE GÖRE
DÜZELTİLMİŞ 31.12.1997 TARİHLİ BİLANÇOSU

(000TL)

AKTİF (VARLIKLAR)	31.12.1997 TARİHİ DEĞERLER	31.12.1997 DÜZELTİLMİŞ DEĞERLER
I. DÖNEN VARLIKLAR	2.705.256.884	3.005.658.520
A) HAZIR DEĞERLER	93.657.577	93.657.577
1. Kasa	1.803.043	1.803.043
2. Bankalar	91.854.534	91.854.534
B) MENKUL KIYMETLER	1.150.755.392	1.150.755.392
1. Hisse Senetleri		
2. Özel Kesim Tahvil, Senet ve Bonoları		
3. Kamu Kesimi Tahvil, Senet ve Bonoları	9.978.592	9.978.592
4. Diğer Menkul Kıymetler	1.140.776.800	1.140.776.800
C) KISA VADELİ TİCARİ ALACAKLAR	699.090.274	699.090.274
1. Alıcılar	324.739.527	324.739.527
2. Alacak Senetleri	381.672.258	381.672.258
3. Verilen Depozito ve Teminatlar		
4. Diğer Kısa Vadeli Ticari Alacaklar	7.043.432	7.043.432
5. Alacak Reeskontu (-)	14.364.943	14.364.943
6. Şüpheli Alacaklar Karşılığı		
D) DİĞER KISA VADELİ ALACAKLAR	688.995	688.995
1. Ortaklardan Alacaklar		
2. İştiraklerden Alacaklar		
3. Bağlı Ortaklıklardan Alacaklar		
4. Kısa Vadeli Diğer Alacaklar	688.995	688.995
5. Alacak Reeskontu (-)		
6. Şüpheli Alacaklar Karşılığı (-)		
E) STOKLAR	535.060.761	832.492.399
1. İlk Madde ve Malzeme	435.547.185	640.977.475
2. Yarı Mamuller	6.097.207	9.524.932
3. Ara Mamuller	57.691.311	134.917.758
4. Mamuller	29.386.549	38.441.736
5. Emtia	6.338.168	8.630.069
6. Diğer Stoklar		
7. Stok Değer Düşüklüğü Karşılığı		
8. Verilen Sipariş Avansları	341	447
F) DİĞER DÖNEN VARLIKLAR	226.003.885	228.973.883
II. DURAN VARLIKLAR	2.793.716.543	4.851.788.203
A) UZUN VADELİ TİCARİ ALACAKLAR	173.666	173.666
3. Verilen Depozito ve Teminatlar	173.666	173.666
B) DİĞER UZUN VADELİ ALACAKLAR		
C) FİNANSAL DURAN VARLIKLAR	328.205.720	484.073.318
3. İştirakler	328.205.720	484.073.318
D) MADDİ DURAN VARLIKLAR	2.308.756.410	4.122.724.933
1. Arazi ve Arsalar	109.929.332	616.516.601
2. Yerüstü ve Yer altı Düzenleri	187.092.548	3.765.387.567
3. Binalar	1.159.208.412	3.381.087.180
4. Makine, Tesis ve Cihazlar	1.792.978.469	87.932.430.480
5. Taşıt Araç ve Gereçleri	658.557.564	1.025.728.947
6. Döşeme ve Demirbaşlar	62.922.669	357.151.645
8. Birikmiş Amortismanlar (-)	2.158.086.107	93.352.547.645
9. Yapılmakta Olan Yatırımlar	394.342.958	527.481.179
10. Verilen Sipariş Avansları	101.810.565	169.488.670
E) MADDİ OLMAYAN DURAN VARLIKLAR	93.207.115	180.050.224
1. Kuruluş ve Teşkilatlanma Giderleri		
4. Diğer Maddi Olmayan Duran Varlıklar	93.207.115	180.050.224
F) DİĞER DURAN VARLIKLAR	63.373.632	65.126.162
AKTİF (VARLIKLAR) TOPLAMI	5.498.973.427	7.857.806.723

PASİF (KAYNAKLAR)	31.12.1997 TARİHİ DEĞERLER	31.12.1997 DÜZELTİLMİŞ DEĞERLER
I. KISA VADELİ BORÇLAR	1.205.536.894	1.205.536.894
A) FİNANSAL BORÇLAR	9.935.848	9.935.848
2. Uzun Vad. Krd. Ana Para Tak. ve Faizleri	9.935.848	9.935.848
B) TİCARİ BORÇLAR	413.052.169	413.052.169
1. Satıcılar	288.123.406	288.123.406
2. Borç senetleri	80.449.946	80.449.946
3. Alınan Depozito ve Teminatlar	41.850.000	41.850.000
4. Diğer Ticari Borçlar	2.628.817	2.628.817
C) DİĞER KISA VADELİ BORÇLAR	197.363.852	197.363.852
1. Ortaklara Borçlar	636.432	636.432
4. Ödenecek giderler	1.274.827	1.274.827
5. Ödenecek Vergi, Harç ve Diğ. Kes.	84.791.784	84.791.784
6. Ertelenen ve Tak. Bağl. Devlet Alac.	964.103	964.103
7. Kısa Vadeli Diğer Borçlar	109.696.706	109.696.706
D) ALINAN SİPARİŞ AVANSLARI	6.515.510	6.515.510
E) BORÇ VE GİDER KARŞILIKLARI	578.669.515	578.669.515
1. Vergi Karşılıkları	578.669.515	578.669.515
II. UZUN VADELİ BORÇLAR	170.179.659	170.179.659
A) FİNANSAL BORÇLAR	7.847.102	7.847.102
1. Banka Kredileri	7.847.102	7.847.102
4. Diğer Finansal Borçlar		
C) DİĞER UZUN VADELİ BORÇLAR		
4. Ertelenen ve Tak. Bağl. Devlet Alac.		
5. Uzun Vadeli Diğer Borçlar		
E) BORÇ VE GİDER KARŞILIKLARI	162.332.557	162.332.557
1. Kıdem Tazminatı karşılıkları	162.332.557	162.332.557
III. ÖZ SERMAYE	4.123.256.874	6.482.090.300
A) SERMAYE	1.504.531.476	8.917.024.856
C) EMİSYON PRİMİ	4.004.780	34.548.432
D) YENİDEN DEĞERLEME DEĞER ARTIŞI	635.943.929	
1. Duran Varlıklardaki Değer Artışı	618.424.413	
2. İştiraklerdeki Değer Artışı	17.519.516	
E) YEDEKLER	208.813.357	1.661.741.010
1. Yasal Yedekler	108.158.073	889.574.733
2. Statü Yedekleri	98.507.041	762.796.786
3. Özel Yedekler	549.979	2.624.817
4. Maliyet Artış Fonu	1.598.264	6.744.674
F) NET DÖNEM KARI	1.769.963.332	2.081.540.011
ENFLASYON ZARARI(-)		(6.212.764.139)
PASİF (KAYNAKLAR) TOPLAM	5.498.973.427	7.857.806.723

3.8. 1997 Yılı Satışların Maliyeti Tablosunun Düzeltilmesi

ÜNİYE ÇİMENTO SANAYİ VE TİCARET A.Ş. SATIŞLARIN MALİYET TABLOSUNUN DÜZELTİLMESİ

	31/12/1997 TARİHİ DEĞER	DÜZELTME KATSAYISI	31/12/1997 DÜZELTİLMİŞ
ÜRETİM MALİYETİ			
A) Direkt İlk Madde ve Malzeme Giderleri	1.302.994.716	EK:12	1.719.924.416
B) Direkt İşçilik Giderleri	200.122.332	EK:13	260.379.190
C) Genel Üretim Giderleri	2.662.888.142	EK:14+15	3.420.831.169
D) Yarı Mamul	7.542.400	EK:1B+C	23.555.889
1. Dönem Başı stok (+)	71.330.918		167.998.579
2. Dönem Sonu Stok (-)	63.788.518		144.442.690
ÜRETİLEN MAMÜL MALİYETİ	4.173.547.590		5.424.690.664
E) Mamul Stoklarında Değişim	-19.086.524	EK:1D	-14.112.461
1. Dönem Başı Stok	10.300.025		24.329.275
2. Dönem Sonu Stok	29.386.549		38.441.736
1. SATILAN MAMÜL MALİYETİ	4.154.461.066		5.410.578.203
TİCARİ FAALİYET			
A) Dönem Başı Ticari Mallar Stoku(+)	2.385.073	EK:1E	5.617.324
B) Dönem İçi Alışlar (+)	34.463.961	1,31	45.147.789
C) Dönem Sonu Ticari Mallar(-)	6.338.168	EK:1E	8.630.069
II-SATILAN EMTİA MALİYETİ	30.510.866		42.135.044
III-SATILAN HİZMET MALİYETİ	4.465.454	1,31	5.849.745
SATIŞLARIN MALİYETİ (I+II+III)	4.189.437.386		5.458.562.992

3.9. 1997 Yılı Satın Alma Gücü Kazancı veya Kaybının Hesaplanması

PARASAL KALEMLERİN NEDEN OLDUĞU SATIN ALMA GÜCÜ KAZANÇ VEYA KAYBININ HESAPLANMASI (000 TL)

	TARİHİ DEĞER	DÜZELTME KATSAYISI	DÜZELTİLMİŞ DEĞER
A) DÖNEM BAŞI NET PARASAL KALEMLER	392.230.418	1,84	721.704.025
1. Dönem Başı Parasal Net Aktif Kalemler	934.714.207		1.719.874.196
2. Dönem Başı Parasal Net Pasif Kelemler (-)	542.483.789		998.170.171
B) DÖNEM BAŞI NET PARASAL KALEMLERDE ARTIŞ YARATAN İŞLEMLER	7.877.916.270		10.249.662.500
1. Net Satışlar	7.020.562.342	D. Gelir Tablosu	9.135.225.908
2. Diğer Faaliyetlerden Gelir ve Karlar	400.935.940	1,31	525.512.909
a) Faiz ve Diğer Temettü Gelirleri	365.277.030		478.512.909
b) Faaliyetlerle İlgili Diğer Gelir ve Karları	35.658.910		46.713.172
3. Olağan Üstü Gelir ve Karlar	5.926.990		8.870.216
a) Önceki Dönem Gelir ve Karları	1.105.860	2,31	2.554.536
b) Tazminat Ve Ceza Gelirleri	4.821.130	1,31	6.315.680
4. Maddi Duran Varlık Satışları	13.817.500	1,31	18.100.925
5. Diğer Parasal Olmayan Aktif Azalışları	29.283.858	1,31	38.361.854
a) Stoklara Ait Verilen Sipariş Avansları	2.980.307		3.904.202
b) Gelecek Yıllara Ait Giderler	26.303.551		34.457.652
6. Nakit Sermaye Artışı	352.124.388	1,33	468.325.436
8. Diğer Parasal Olmayan Pasif Artışları	55.265.252	1	55.265.252
a) Kısa Vadeli Borçlar	55.265.252		55.265.252
C) DÖNEM İÇİNDE NET PARASAL KALEMLERDE AZALIŞ YARATAN İŞLEMLER (-)	7.311.838.071		9.625.828.848
1. Üretim Giderleri	3.758.093.407		4.911.955.171
a) İlk Madde ve Malzeme Alışları	1.464.508.282	1,31	1.918.505.849
b) Direkt İşçilik Giderleri	200.122.332	EK:13	260.379.190
c) Genel Üretim Giderleri	2.093.462.793	EK:14	2.733.070.132
2. Stok Alımları	34.463.961	1,31	45.147.789
a) Emtia	34.463.961		45.147.789

3. Faaliyet Giderleri	848.178.963		1,31	1.111.114.442
a) Pazarlama, Satış ve Dağıtım Gid.	454.376.658			595.233.422
b) Genel Yönetim Giderleri	393.802.305			515.881.020
4. Diğer Faaliyetlerden Gider ve Zararları	17.717.431		1,31	23.209.835
5. Finansman Giderleri	4.504.762		1,31	5.901.238
6. Olağan Üstü Gider ve Zararlar	2.120.966		1,31	2.778.465
7. Dönem Karı Vergi Yasal Yük.	578.669.515		1	578.669.515
8. Ödenen Temettüleri	527.669.694		1,84	970.912.237
9. Parasal Olamayan Aktif Artışları	1.435.401.984			1.850.559.871
a) Gelecek Aylara Ait Giderler	9.580.644		1,31	12.550.643
b) İştirakler	112.408.930			134.695.289
c) Maddi Duran Varlıklar	866.618.438		EK:3	1.126.603.970
d) Yapılmakta Olan Yatırımlar	324.859.984		EK:5	416.976.445
e) Maddi Dur. Var. Ait Verilen Sipariş Avansları	67.413.584		1,31	88.311.795
f) Maddi Olmayan Duran Varlıklar	54.520.404		1,31	71.421.729
10) Diğer Parasal Olamayan Pasif Azalışları	105.017.388			125.580.285
a) Alınan Sipariş Avansları	734.840		1,31	962.640
b) Uzun Vadeli Diğer Borçlar	52.141.274		1	52.141.274
c) Kısa Vadeli Diğer Borçlar	52.141.274		1,39	72.476.371
D) DÖNEM SONU OLAMASI GEREKEN NET PARASAL KALEMLER (A+B-C)	956.715.258			1.345.537.677
E) DÖNEM SONU NET PARASAL KALEMLER	956.715.258		1	956.715.258
1. Dönem Sonu Parasal Net Aktif Kalemler	2.218.509.775			2.218.509.775
2. Dönem Sonu Parasal Net Pasif Kalemler	1.261.794.517			1.261.794.517
F) SATIN ALMA GÜCÜ KAYBI (D-E)	0			(388.822.419)

3.10. 1997 Yılı Gelir Tablosunun Düzeltilmesi

ÜNİYE ÇİMENTO SANAYİİ VE TİCARET A.Ş.'NİN 31.12.1997 TARİHLİ GELİR TABLOSUNUN DÜZELTİLMESİ

	31.12.1997 TARİHİ DEĞERLER	DÜZELTME KATSAYISI	31.12.1997 DÜZELTİLMİŞ DEĞERLER
A) BRÜT SATIŞLAR	7.253.529.406	EK:11	9.440.412.762
1. Yurt İçi Satışlar	7.202.980.690		9.374.623.996
2. Yurt Dışı Satışlar	50.548.716		65.788.766
B) SATIŞALARDAN İNDİRİMLER (-)	232.967.064	1.31	305.186.854
2. Satış İskontoları(-)	128.137.835		167.860.564
3. Diğer İndirimler(-)	104.137.835		137.326.290
C) NET SATIŞLAR	7.020.562.342		9.135.225.908
D) SATIŞLARIN MALİYETİ(-)	4.189.437.386	S.M.M. Tab.	5.458.562.992
BRÜT SATIŞ KARI/ZARARI	2.831.124.956		3.676.662.916
E) FAALİYET GİDERLERİ (-)	878.829.380	EK:15	1.147.838.655
2. Pazarlama Satış ve Dağıtım Giderleri (-)	470.228.708		614.226.771
3. Genel Yönetim Giderleri (-)	408.600.672		533.611.884
ESAS FAALİYET KARI / ZARARI	1.952.295.576		2.528.724.261
F) DİĞER FAAL. GELİR VE KARLAR	400.935.940	1.31	525.226.081
3. Faiz ve Diğer Temettü Gelirleri	365.277.030		478.512.909
4. Faaliyetlerle İlgili Diğer Gelirler ve Karlar	35.658.910		46.713.172
G) DİĞER FAAL. GİDER VE ZARARLAR (-)	17.717.431	1,31	23.209.835
H) FİNANSMAN GİDERLER (-)	4.504.762		394.723.657
1. Kısa Vadeli Borçlanma Giderleri (-)	120.036	1,31	157.247
2. Uzun Vadeli Borçlanma Giderleri (-)	4.384.726	1,31	5.743.991
3. Satın Alma Gücü Kaybı (-)			388.822419
FAALİYET KARI/ ZARARI	2.331.009323		2.636.016.850
1)OLAĞANÜSTÜ GELİR VE KARLARI	19.744.490		26.971.141
2. Önceki Dönem Gelir ve Karları	1.105.860	2,31	2.554.536
3. Diğer Olağanüstü Gelir ve Karlar	18.638.630	1,31	24.416.605
J) OLAĞANÜSTÜ GİDER VE ZARARLAR (-)	2.120.966	1,31	2.778.465
4. Diğer Olağanüstü Gider ve Zararlar (-)	2.120.966		2.778.465
DÖNEM KARI	2.348.632.847		2.660.209.526
K) ÖDENECEK VERGİ VE YASAL YÜK (-)	578.669.515	1	578.669.515
NET DÖNEM KARI/ZARARI	1.769.963.332		2.081.540.011

4. ÜNYE ÇİMENTO A.Ş' NİN DÜZELTİLMİŞ FİNANSAL TABLOLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

4.1. 1996 -1997 Düzeltilmiş Bilançoların Değerlendirilmesi

ÜNYE ÇİMENTO SANAYİ VE TİCARET A.Ş.'NİN
1996 – 1997 YILI TARİHİ VE DÜZELTİLMİŞ DEĞERLERE GÖRE
AKTİF VE PASİF KOMPOZİSYONU

AKTİF	TARİHİ DEĞERLER(%)		DÜZELTİLMİŞ DEĞERLER (%)	
	1996	1997	1996	1997
I. DÖNEN VARLIKLAR	50.2	49.2	38.5	38.2
II. DURAN VARLIKLAR	49.8	50.8	61.5	61.8
AKTİF TOPLAMI	100.0	100.0	100.0	100.0
PASİF				
I. KISA VADELİ BORÇLAR	18.9	21.9	13.4	15.3
II. UZUN VADELİ BORÇLAR	6,7	3,2	4,7	2,1
III. ÖZ SERMAYE	74,4	74,9	81,9	82,6
PASİF TOPLAMI	100.0	100.0	100.0	100.0

İncelediğimiz işletmenin tarihi bilançolarında dönen varlıkları aktif toplamının 1996 yılında %50,2'sini, 1997 yılında %49,2'sini oluşturmaktadır. Düzeltilmiş bilançolarda 1996 yılında %11,7'lik bir azalış göstererek %38,5'e 1997 yılında %11 azalarak %38,2'ye düşmüştür.

Duran varlıklar tarihi bilançolara göre, aktif toplamının 1996 yılında %49,8'ini, 1997 yılında %50,8'ini oluşturmaktadır. Düzeltilmiş bilançolara göre, 1996 yılında %11,7 artarak %61,5'e, 1997 yılında %11 artarak %61,8'e yükselmiştir. Duran varlıklar lehine olan bu artışın nedeni, işletmenin duran varlıklarının büyük bir kısmının maddi duran varlıklardan oluşması ve maddi duran varlıkların yaşının yüksek olmasıdır.

Bu durum, enflasyon ortamında işletmenin dönen varlıklarının aktif toplamı içerisindeki payının azalmakta, duran varlıklarının payının ise artmakta olduğunu göstermektedir.

Tarihi bilançolara göre 1996 yılında %18,9, 1997 yılında %21,9 olan kısa vadeli borçların pasif toplamı içindeki payı, düzeltilmiş bilançolara göre 1996 yılında %5,5 azalarak %13,4'e, 1997 yılında %6,6 azalarak %15,3'e düşmüştür.

Kısa vadeli borçlar, tarihi bilançolara göre, pasif toplamının 1996 yılında %6,7'sini, 1997 yılında %3,2'sini oluşturmaktadır. Düzeltilmiş bilançolara göre, 1996 yılında %2 azalarak %4,7 1997 yılında %1,1 azalarak %2,1'e düşmüştür.

Öz sermaye ise, tarihi bilançolara göre, pasif toplamının 1996 yılında %74,4'ünü, 1997 yılında %74,9'unu oluşturmaktadır. Düzeltilmiş bilançolara göre, 1996 yılında %7,5 artarak %81,9'a 1997 yılında %7,7 artarak %82,6'ya yükselmiştir. Kısa ve uzun vadeli borçlardaki düşüğe karşılık öz sermayedeki bu yükselişlerin nedeni, öz sermaye grubunun parasal olmayan kalemlerden meydana gelmesi ve kalemlerin yıllar itibariyle değerlemeye tabi tutulmasıdır.

Buna göre, enflasyonun işletmenin kısa ve uzun vadeli borçlarının pasif toplamı içerisindeki payını yıllar itibariyle düşürdüğü, öz sermayesinin payını ise yükselttiği söylenebilir.

Enflasyon nedeniyle, düzeltilmiş 1996 yılı bilançosu pasif toplamı aktif toplamına göre 6.018.733.039.000.- TL ve düzeltilmiş 1997 yılı bilançosu pasif toplamı aktif toplamına göre 6.212.764.139.000.- TL artış göstermiştir. Pasifteki bu artışlar düzeltmelerden dolayı meydana gelen enflasyon zararlarıdır. İşletmenin, enflasyondan dolayı bu denli büyük bir zarara uğramasının nedeni, eski bir işletme olması ve finansman politikası olarak öz kaynakları tercih etmesidir. 30 yıllık bir geçmişe sahip olan işletmenin, nakit sermaye artışlarının ve kar yedeklerinin yıllar itibariyle düzeltilmiş değerlerinin tarihi değerlerine göre çok büyük rakamlara ulaşması enflasyon zararının büyüklüğünde en büyük paya sahiptir.

Enflasyon ortamında, işletmenin düzeltilmiş dönem karının öz sermaye ye etkisi ve izlediği otopinasman politikasının bir sonucu olarak öz sermayedeki artışlar, kısa ve uzun vadeli borçların toplam pasif içindeki payını azaltırken, öz sermayenin payını yükseltmiştir.

Buraya kadar yaptığımız açıklamalardan görüleceği gibi, enflasyon ortamında geleneksel muhasebeye göre hazırlanmış bilanço bilgilerine bakarak Ünye Çimento A.Ş' nin varlık, borç ve öz sermaye yapısının bir sonucu olarak işletme hakkında yapılacak çeşitli analiz ve yorumlar yanıltıcı olacaktır.

4.2.1997 Düzeltilmiş Gelir Tablosunun Değerlendirilmesi

**ÜNYE ÇİMENTO SANAYİ VE TİCARET A.Ş.'NİN
1997 YILI TARİHİ VE DÜZELTİLMİŞ DEĞERLERE GÖRE
GELİR TABLOSU YÜZDELİK KOMPOZİSYONU**

	1997 TARİHİ(%)	1997 DÜZELTİLMİŞ(%)
C) NET SATIŞLAR	100,0	100,0
D) SATIŞLARIN MALİYETİ (-)	59,6	59,1
BRÜT SATIŞ KARI	40,4	40,9
E) FAALİYET GİDERLERİ (-)	12,5	12,6
ESAS FAALİYET KARI	27,9	28,3
F) DİĞER FAALİYET GELİRLERİ	5,7	5,7
G) DİĞER FAALİYET GİDERLERİ (-)	0,2	0,2
H) FİNANSMAN GİDERLERİ (-)	0,0	4,3
FAALİYET KARI	33,4	29,5
I) OLAĞANÜSTÜ GELİR VE KARLAR	0,3	0,3
J) OLAĞANÜSTÜ GİDER VE ZARARLAR (-)	0,0	0,0
DÖNEM KARI	33,7	29,8
K) ÖDENECEK VERGİ VE YASAL YÜK. (-)	8,2	6,3
NET DÖNEM KARI	25,5	23,5

İşletmenin, satışların maliyeti kalemi tarihi gelir tablosunda %59,6'lık bir paya sahip iken düzeltilmiş gelir tablosunda %59,1'e düşmüştür. Bunun nedeni, düzeltilmiş net satışların düzeltilmiş satışların maliyetinden daha fazla artış göstermesidir. Bunun sonucunda, brüt satış karının net satışlara oranı %40,4'den %40,9'a yükselmiştir.

Esas faaliyet karının net satışlara oranı tarihi gelir tablosunda %27,9 iken düzeltilmiş gelir tablosunda %28,3'e yükselmiştir.

Faaliyet karı, tarihi gelir tablosunda net satışların %33,4'ü iken düzeltilmiş gelir tablosunda %29,5'e düşmüştür. Bu azalışın nedeni, işletmenin enflasyondan kaynaklanan satın alma gücü kaybının finansman giderlerine eklenmesinden kaynaklanmaktadır.

Tarihi gelir tablosunda dönem karının net satışlara oranı %33,7 iken düzeltilmiş gelir tablosunda finansman giderlerine eklenen satın alma gücü kaybından dolayı dönem karının net satışlara oranı %29,8'e düşmüştür.

Dönem karından ödenecek vergi ve yasal yükümlülüklerin net satışlara oranı tarihi gelir tablosunda %8,2 iken düzeltilmiş gelir tablosunda %6,3'e düşmüştür.

Dönem karı vergi ve yasal yükümlülükler düştükten sonra net dönem karının net satışlara oranı %25,5 iken düzeltilmiş gelir tablosunda net satışlara oranı %23,5'e düşmüştür. Bu azalışın tek nedeni, 388.882.419.000.- TL'lik satın alma gücü kaybından kaynaklanmıştır.

Sonuç olarak, işletmenin düzeltilmiş 1997 gelir tablosunda satışların maliyetinin ve ödenecek vergi ve yasal yükümlülüklerin net satışlar içerisindeki payının azalmasına karşılık geleneksel muhasebede gösterilmeyen, genel fiyat düzeyi muhasebesinin önemli bir özelliği olan satın alma gücü kaybının düzeltilmiş gelir tablosunda gösterilmesi sonucunda işletmenin karlılığı azalmıştır. Böylece, Ünye Çimento A.Ş'nin geleneksel gelir tablosunun işletme sonuçlarını tam olarak yansıtmadığı anlaşılmaktadır.

4.3. Ünye Çimento A.Ş' nin Düzeltilmiş Başabaş Noktası Satış Tutarının Hesaplanması

Başabaş analizinin yapılmasında maliyetler değişken ve sabit maliyetler olmak üzere iki kısma ayrılmıştır. İşletmenin değişken ve sabit maliyetlerinin aşağıdaki unsurlardan oluştuğu varsayılmıştır.

<u>Değişken Maliyetler</u>	<u>Tarihi</u> <u>Değerler(000TL)</u>	<u>Düzeltilmiş</u> <u>Değerler(000TL)</u>
Dir İlk. Mad. Ve Mlz. Giderleri	1.302.994.716	1.179.924.416
Direkt İşçilik Giderleri	200.122.000	260.379.190
Değişken G.Ü.G.	2.061.418.266	2.691.483.043
Toplam	3.564.534.982	4.671.786.649
<u>Sabit Malivetler</u>		
Sabit G.Ü.G	601.469.876	729.348.126
Faaliyet Giderleri	878.829.380	1.147.838.655
Finansman Giderleri	4.504.762	5.901.238
Toplam	1.484.804.018	1.883.088.019
	<u>Üretim Miktarı</u>	<u>Satış Miktarı</u>
Çimento (ton)	960.687	959.535
Hazır Beton (m ³)	194.930	194.930
Toplam(birim)	1.155.617	1.154.465

Üretim miktarının satış miktarına eşit olduğu ve dönem başı ve dönem sonu yarı mamul ve mamul stokların da değişme olmadığı varsayılmıştır. Çimento ve hazır beton, toplam üretim ve satış miktarı birim olarak ifade edilmiştir.

	TARİHİ DEĞERLER (000TL)	%	DÜZELTİLMİŞ DEĞERLER (000TL)	%	% DEĞİŞİM
NET SATIŞLAR	7.020.562.342	100	9.135.225.908	100	23,1
DEĞİŞKEN MALİYETLER(-)	3.564.534.982	50,7	4.671.786.649	51,1	23,7
TOPLAM KATKI PAYI	3.456.027.360	49,7	4.463.439.259	48,9	22,5
SABİT MALİYETLER (-)	1.484.804.018	21,1	1.883.088.019	20,6	21,1
NET KAR	971.223.342	28,2	2.580.351.240	28,3	23,6
B.B. N. SATIŞ TUTARI	3.016.225.882	43	3.854.076.074	42,2	21,7

Net kar, 1997 yılında çimento ve hazır beton satışlarından elde edilen vergi öncesi tutarı ifade etmektedir: Yüzde (%) değişim, tarihi değerler ile dönem sonu satın alma gücüne göre düzeltilmiş değerler arasındaki artışı ifade etmektedir

Düzeltilmiş değerlere göre hesaplanan işletmenin kara geçiş noktasını gösteren başabaş noktası satış tutarı tarihi değerler üzerinden hesaplanan tutara göre %21,7 artarak 3.016.225.882.000.- TL' den 3.854.076.074.000.- TL' ye yükselmiştir. Düzeltilmiş başabaş noktası satış tutarının net satışlar içerisindeki oranı tarihi başa baş noktası satış oranına göre %0,08 gibi çok küçük bir azalma göstererek % 43' den %42,2ye düşmüştür. Düzeltmeden önce ve sonraki başabaş noktası satış tutarlarının yüzde oranında önemli bir değişme olmamıştır. Bunun nedeni, net satışlar ve maliyetlerin düzeltmeden önce ve sonraki tutarlarındaki değişmelerin bir paralellik göstermesidir.

4.4. Ünye Çimento A.Ş.' nin Mamul Karlık Analizi

İşletme, çimento ve hazır beton olmak üzere iki mamul üretmektedir. İşletme direkt ilk madde ve malzeme dışındaki direkt işçilik ve genel üretim giderlerini

mamullere üretim miktarlarına göre yüklemektedir. Aşağıda işletmenin 1997 yılına ait çimento ve hazır beton üretim miktarları ile üretim miktarlarına göre dağıtılmış mamul maliyetleri verilmiştir. Toplam üretim miktarı birim olarak ifade edilmiştir

1997

Üretim Miktarı

Çimento (ton)	960.687
Hazır Beton(m ³)	<u>194.930</u>
Toplam (birim)	1.155.617

	<u>Tarihi Değer (000TL)</u>	
	<u>Cimento</u>	<u>Hazır Beton</u>
Direkt İlk. Mad. Mlz. Giderleri	688.139.049	614.855.677
Direkt İşçilik Giderleri	166.365.330	33.756.670
Genel Üretim Giderleri	2.213.710.962	449.177.180
Yarı Mamul Kullanımı	<u>7.542.400</u>	<u>0</u>
Üretilen Mamul Maliyeti	3.075.757.741	1.097.789.517
Dönem Sonu Stokta Kalan(-)	<u>19.086.524</u>	<u>0</u>
Satılan Mamul Maliyeti	3.056.671.217	1.097.789.517

	<u>Düzeltilmiş Değer (000TL)</u>	
	<u>Cimento</u>	<u>Hazır Beton</u>
Direkt İlk. Mad. Mlz. Giderleri	908.166.390	811.758.026
Direkt İşçilik Giderleri	216.458.310	43.920.880
Genel Üretim Giderleri	2.843.803.815	577.027.354
Yarı Mamul Kullanımı	<u>23.555.889</u>	<u>0</u>
Üretilen Mamul Maliyeti	3.991.984.404	1.432.706.260
Dönem Sonu Stokta Kalan(-)	<u>14.112.561</u>	<u>0</u>
Satılan Mamul Maliyeti	3.977.871.943	1.432.706.260

	Tarihi Değerler(000 TL)			Düzeltilmiş Değerler(000TL)		
	Çimento	Hazır Beton	Toplam	Çimento	Hazır Beton	Toplam
Net Satışlar	4.170.657.646	2.849.904.696	7.020.562.342	5.608.201.701	3.357.024.207	9.135.225.908
Satışların Maliyetleri(-)	<u>3.056.671.217</u>	<u>1.097.789.517</u>	<u>4.154.460.734</u>	<u>3.977.871.943</u>	<u>1.432.706.160</u>	<u>5.410.578.203</u>
Brüt Kar	1.113.986.429	1.752.115.179	2.866.101.608	1.630.329.758	2.094.317.947	3.724.647.705
Karlılık Oranı	%26,7	%61,4	%40,8	%29	%59,3	%40,7

Burada mamul bazında brüt karlık analizi yapılmıştır. Sonuçlara baktığımızda tarihi değerlere göre bulunan brüt karlık oranları ile düzeltilmiş değerlere göre bulunan brüt karlılık oranları arasında önemli bir değişme olmamıştır. Bunun nedeni, düzeltilmiş net satışlar ile satışların maliyeti tutarlarındaki artışın paralellik göstermesidir. Tarihi değerlere göre %26,7 karlılığa sahip olan çimento mamulü düzeltilmiş değerlere göre karlılığı %29'a yükselirken, tarihi değerlere göre %61,4 brüt karlılığa sahip olan hazır beton mamulü düzeltilmiş değerlerdeki karlılık oranı %59,3'e düşmesine rağmen en karlı mamul olma özelliğini korumuştur. Toplam karlılıkta önemli bir değişme olmamıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi, Türkiye'nin de çözülmesi gereken en temel ekonomik sorunlarının başında yer alan enflasyon, 1970'li yıllardan itibaren meydana getirdiği etkiler nedeniyle sürekli olarak önemini korumaktadır.

Enflasyon, ekonomik ve sosyal hayatı olduğu kadar işletmeleri ve temel bilgi üretim kaynağı olan muhasebeyi de olumsuz yönde etkilemektedir.

İşletmelerin en önemli bilgi kaynağı olan muhasebenin sunduğu bilgilerin doğruluğu büyük önem taşımaktadır. Bu bilgilerin yararlılığı ancak ekonomik gerçekleri yansıtılabildiği ölçüde artırılabilir. Normal ekonomik koşullarda muhasebenin genel kabul görmüş ilkelerine uygun bir muhasebe uygulamasının ürettiği finansal bilgiler, işletme ile ilgili olanların bilgi gereksinmesini doğru olarak karşılamada yeterlidir. Ancak normal ekonomik koşulların değiştiği enflasyonist ortamda muhasebe uygulamasının bu yeterliliği ve ürettiği finansal bilgilerin yararlılığı azalmaktadır.

Bunun en önemli nedeni, paranın satın alma gücünün değişmeyeceği varsayımına dayanan geleneksel muhasebenin ölçü birimi olarak paranın nominal değerini kullanmasıdır. Bu nedenle enflasyonun neden olduğu para değerindeki değişimler dikkate alınmadığı sürece, geleneksel muhasebenin sunduğu finansal tablolar (bilanço ve gelir tablosu) işletmenin gerçek finansal durumunu ve faaliyet sonucunu göstermeyecektir. Gerçekleri yansıtmaktan uzak finansal tablolar ise; işletme faaliyetleri hakkında yanlış analiz ve yorumlara neden olacağı gibi, aşırı kar dağıtımı, vergilendirilme, ücret artışları ve yanlış yatırım kararları nedeniyle, işletmenin devamlılıklarını da tehlikeye sokacaktır.

Bu nedenle, enflasyonun muhasebe üzerindeki etkilerini azaltmak ve finansal tablolarda homojenliği sağlamak için enflasyon muhasebesi ve bu muhasebe içinde farklı yöntemler geliştirilmiştir. Bu yöntemlerden birisi de genel fiyat düzeyi muhasebesidir.

Genel fiyat düzeyi muhasebesi, geleneksel muhasebeye alternatif bir model değildir. Bu nedenle, tarihi değerlere göre tutulan geleneksel muhasebenin terk edilmesini gerektirmemektedir. Sadece, paranın nominal değeri yerine satın alma gücünü esas aldığından geleneksel muhasebenin ölçme sorununa bir çözüm getirmektedir. Genel fiyat düzeyi muhasebesi, fiyat hareketleri nedeniyle homojenliğini kaybeden finansal tabloları aynı satın alma gücüne sahip para birimiyle gösterebilmek ve tarihi hasılat ile maliyetleri cari para değeriyle ifade ederek gerçek işletme sonucunu bulmaya çalışmaktadır. Ayrıca geleneksel muhasebenin göstermediği, parasal değerleri elde bulundurma kazanç ya da kaybını da hesaplamaktadır.

Farklı tarihlerde elde edilmiş finansal tablo kalemleri, genel fiyat endeksleriyle düzeltilip, dönem sonu paranın satın alma gücüne getirildiğinden yıllar itibariyle karşılaştırılabilme olanağına sahip olmaktadır. Düzeltilmiş finansal tablolar sayesinde işletmelerin kar dağıtımı, vergi hesaplaması ve ücret artışları daha gerçekçi olmaktadır. Ayrıca, işletme bütçelerinin hazırlanması maliyetlerin ve satış fiyatlarının belirlenmesi daha sağlıklı olacaktır.

İşletmeler, belirledikleri hedeflerine ulaşmaya çalışırken karlarının en yüksek düzeyde gerçekleşmesi için maliyet konusuyla sürekli ilgilenmektedirler. Sürekli olarak maliyetlerin arttığı enflasyon ortamında işletmeler için maliyetlerin düşürülmesi pek kolay olmamaktadır. Bu nedenle maliyetleri oluşturan üretim giderleri üzerinde etkili olan enflasyonun etkilerinin neler olduğunun belirlenmesi ve bu etkileri en aza indirmeye yönelik gerekli tedbirlerin alınması gerekir. Alınan tedbirler ile birlikte dönem içinde farklı tarihlerde oluşan üretim giderlerinin oluştukları tarihten dönem sonuna kadar ki geçen sürede meydana gelen fiyat hareketlerinden arındırılıp gerçek değerlerine ulaşabilmek için genel fiyat endeksleriyle düzeltilmeleri gerekir. Bütçelerin hazırlanması, standart maliyetlerin belirlenmesi gibi çeşitli işletme çalışmalarında düzeltilmiş maliyet bilgilerinin kullanılması daha sağlıklı sonuçlar elde edilmesini sağlar.

Çalışmada, enflasyonun işletmelerin temel finansal tabloları olan bilanço ve gelir tablolarında meydana getirdiği etkilerin, aktif-pasif kompozisyonunu ve faaliyet sonuçlarını ne yönde etkilediği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Uygulamada örnek olarak ele alınan Ünye Çimento A.Ş.' ne ait olan ve geleneksel muhasebeye göre hazırlanan 1996 ile 1997 yılı dönem sonu bilançoları ile 1997 yılına ait gelir tablosunun genel fiyat düzeyi muhasebesine göre 1981 bazlı TEFE ile 1997 yılı dönem sonu satın alma gücüne göre, düzeltilmesi sonucu elde edilen sonuçlar aşağıdaki gibi sıralanabilir :

* İşletmenin tarihi bilançolarında dönen varlıkları aktif toplamının 1996 yılında % 50,2' sini, 1997 yılında %49,2' sini oluşturmaktadır. Düzeltilmiş bilançolarda 1996 yılında %38,5'e 1997 yılında %38,2' ye düşmüştür Buna göre, Ünye Çimento A.Ş.' nin düzeltilmiş bilançolarında her iki yılda da dönen varlıkların toplam varlıklar içindeki payı azalmıştır.

Dönen varlıkların tarihi değerleri toplam 1996 yılında 1.283.468.899.000.-TL iken 1997 yılında 2.705.256.884.000.-TL' dir. Düzeltilmiş değerleri toplamı 1996 yılında 2.547.470.858.000.-TL iken 1997 yılında 3.005.658.520.000.-TL' dir. Dönen varlıkların 1997 tarihi değerler toplamı 1996 yılına göre %110,8 artmış görünürken düzeltilmiş değerler toplamına göre gerçek artış sadece, %18 dir. Bunun nedeni, her iki yılın değerlerinin 31.12.1997 tarihindeki satın alma gücüne getirilmeleridir.

* İşletmenin, tarihi bilançolarında duran varlıkları aktif toplamının 1996 yılında %49,8'ini 1997 yılında %50,8'ini oluşturmaktadır. Düzeltilmiş bilançolarda 1996 yılında %61,5 e 1997 yılında %61,8' e yükselmiştir. Buna göre, Ünye Çimento A.Ş.' nin düzeltilmiş bilançolarında her iki yılda da duran varlıkların toplam varlıklar içindeki payı yükselmiştir Duran varlıklar lehine olan bu artışın nedeni, işletmenin duran varlıklarının büyük bir kısmının maddi duran varlıklardan oluşması ve maddi duran varlıkların yaşının büyük olmasıdır.

Duran varlıkların tarihi değerlerinin toplamı 1996 yılında 1.274.506.785.000.- TL iken 1997 yılında 2.793.716.543.000.- TL' dir. Düzeltilmiş değerleri toplamı 1996 yılında 4.074.465.005.000.-TL iken 1997 yılında 4.851.788.203.000.-TL' dir. Duran varlıkların 1997 tarihi değerler toplamı 1996 yılına göre %119,2 artmış olduğu görünürken, düzeltilmiş değerler toplamına göre gerçek artış %19 dur.

* İşletmenin tarihi bilançolarında kısa vadeli borçları pasif toplamının 1996 yılında %18,9' unu 1997 yılında %21,9' unu oluşturmaktadır. Düzeltilmiş bilançolarda 1996 yılında %13,4' e 1997 yılında %15,3' e düşmüştür. Buna göre, Ünye Çimento A.Ş.' nin düzeltilmiş bilançolarında her iki yılda da kısa vadeli borçların toplam pasif içindeki payı azalmıştır.

Kısa vadeli borçların tarihi değerleri toplamı 1996 yılında 483.408.154.000.-TL iken 1997 yılında 1.205.536.894.000.-TL' dir. Düzeltilmiş değerleri toplamı 1996 yılında 889.471.003.000.-TL iken, 1997 yılında 1.205.536.894.000.-TL' dir. Kısa vadeli borçların, 1997 tarihi değerler toplamı 1996 yılına göre %149,5 artmış görünürken, düzeltilmiş değerler toplamına göre gerçek artış %35,5 dir

* İşletmenin tarihi bilançolarında uzun vadeli borçları pasif toplamının 1996 yılında %6,7' ini 1997 yılında %3,2' sini oluşturmaktadır. Düzeltilmiş bilançolarda 1996 yılında %4,7' ye 1997 yılında %2,1' e düşmüştür. Buna göre Ünye Çimento A.Ş.' nin düzeltilmiş bilançolarında her iki yılda da uzun vadeli borçları toplam pasif içindeki payı azalmıştır.

Uzun vadeli borçların tarihi değerleri toplamı 1996 yılında 170.608.533.000.- TL iken 1997 yılında 170.179.659.000.-TL' dir. Düzeltilmiş değerleri toplamı 1996 yılında 313.919.700.000.- TL iken 1997 yılında 170.179.659.000.- TL' dir. Uzun vadeli borçların 1997 yılı tarihi değerler toplamı, 1996 yılına göre %0,2 azalmış görünürken düzeltilmiş değerler toplamına göre gerçek azalış %45,7 dir.

* İşletmenin tarihi bilançoların da öz sermaye pasif toplamının 1996 yılına göre 74,4' ünü 1997 yılında %74,9' unu oluşturmaktadır. Düzeltilmiş bilançolarda 1996 yılında %81,9' a 1997 yılında 82,6' ya yükselmiştir Buna göre, Ünye Çimento A.Ş.' nin düzeltilmiş bilançolarında her iki yılda öz sermayesinin toplam pasif içindeki payı artmıştır. Kısa ve uzun vadeli borçlardaki düşüşe karşılık öz sermaye lehine gelişen bu artışların nedeni öz sermaye kalemlerinin 1969' dan beri meydana gelen sermaye hareketlerini kapsadığından, bu kalemlerin yıllar itibariyle düzeltilmiş olmasıdır.

* Öz sermayenin tarihi değerler toplamı 1996 yılında 1.903.958.997.000.-TL iken 1997 yılında 4.123.256.874.000.-TL' dir. Düzeltilmiş değerleri toplamı 1996 yılında 5.418.535.160.000.-TL iken, 1997 yılında 6.482.090.300.000.-TL' dir . Öz sermayenin 1997 yılı tarihi değerler toplamı 1996 yılına göre %116,5 artmış görünürken düzeltilmiş değerler toplamına göre gerçek artış %19,6' dır.

* Böylece, Ünye Çimento A.Ş.' nin varlık, borç ve öz sermaye yapısı önemli ölçüde değişmiş olduğu ortaya çıkmaktadır. İşletmenin aktif yapısı duran varlıklar lehine, pasif yapısı da öz sermaye lehine artmaktadır.

* İşletmenin, tarihi bilançoların da aktif-pasif toplamı 1996 yılında 2.557.975.684.000.-TL iken, 1997 yılında 5.498.973.427.000.-TL dir. Düzeltilmiş aktif-pasif toplamından 1996 yılında 6.621.925.863.000.-TL iken, 1997 yılında 7.857.806.723.000.-TL' dir. İşletmenin, tarihi bilançolarında 1997 yılında 1996 yılına göre %115 oranında büyüdüğü görünürken, düzeltilmiş bilançolarda gerçek büyüme oranı %18,7' dir.

* İşletmenin düzeltilmiş 1996 yılı bilançosunun pasif toplamı aktif toplamından 6.018.733.039.000.-TL fazla çıkmıştır. 1997 yılı düzeltilmiş bilançosunun pasif toplamı aktif toplamın dan 6.212.764.139.000.-TL fazla çıkmıştır. Pasifteki bu artışlar düzeltmeler nedeniyle meydana gelen enflasyon zararlarıdır. İşletmenin, nakit sermaye artışlarının ve kar yedeklerinin yıllar itibariyle düzeltilmiş değerlerinin tarihi değerlerine göre çok büyük rakamlara ulaşması enflasyon zararının oluşmasında en büyük paya

sahiptir. İşletmenin, enflasyondan dolayı bu denli büyük bir zarara uğramasının nedeni, 1969 yılında beri faaliyet gösteren eski bir işletme olması ve finansman politikası olarak öz kaynakları tercih etmesidir.

* Ünye Çimento A.Ş.'nin. 1969 yılından beri faaliyette bulunan çok eski bir üretim işletmesi olmasından dolayı, enflasyonun en çok etkilediği bilanço kalemleri, maddi duran varlıklar ve öz kaynaklar olmuştur.

* Geleneksel muhasebenin hiç göstermediği, buna karşılık genel fiyat düzeyi muhasebesinin ortaya koyduğu diğer bir gerçek ise, işletmenin 1997 yılında 388.882.419.000.-TL'lik satın alma gücü kaybı olduğu önemli bir bilgi olarak sunulmuştur.

* İşletmenin 1997 yılı tarihi gelir tablosunda net dönem karı 1.769.963.332.000.-TL ve net satışlara oranı %25,5 iken, düzeltilmiş gelir tablosunda net dönem karı 2.081.540.011.000.-TL'ye yükselmiş ve net satışlara oranı %23,5'e düşmüştür. Net dönem karının net satışlara oranındaki düşüşün tek nedeni, 388.882.419.000.-TL'lik satın alma gücü kaybıdır.

Ulaşılan bu sonuçlar, enflasyonun Ünye Çimento A.Ş.'nin finansal yapısını ve faaliyet sonuçlarını önemli ölçüde etkilediğini ancak geleneksel muhasebenin bu etkilenmeyi göstermekte yetersiz kaldığını ortaya koymaktadır. Bu nedenle, geleneksel muhasebeye göre hazırlanan bilanço ve gelir tablosuna dayanarak yapılacak analiz ve yorumlar yanıltıcı olabilmektedir. Ayrıca, yatırım ve kar dağıtımı gibi alınacak işletme kararlarının hatalı olabileceğini göstermektedir.

Ancak ulaşılan bu sonuçlar, sadece Ünye Çimento A.Ş. için geçerlidir. Bu sonuçlardan hareket ederek enflasyonun bütün işletmeler için aynı etkileri göstereceğini söylemek olanaksızdır. Bu konuda üzerinde durulması gereken en önemli unsur, enflasyonun işletmelerin finansal yapısını ve faaliyet sonuçlarını etkilediği ve değiştirdiğidir. Ancak bu etkilemenin derecesi işletmeden işletmeye;

- ★ Enflasyonun türü, süresi ve şiddetine,
 - ★ İşletmenin türüne,
 - ★ Finansman döneminin uzunluğuna,
 - ★ Varlık borç ve sermaye yapısına,
 - ★ Parasal olmayan varlıkların yaşına,
 - ★ İzlenen finansman politikasına
- göre değişmektedir.

* Türkiye' de yaşanan yüksek enflasyondan dolayı işletmelerin gerçek finansal yapılarını ve faaliyet sonuçlarını görmek ve doğru kararlar alabilmek için enflasyon muhasebesi uygulaması zorunlu görülmektedir. Türkiye' de enflasyonun işletmeler üzerindeki etkisini en aza indirmek amacıyla, TİMDESK' in yayınlamış olduğu genel fiyat düzeyi muhasebesinin önerildiği TMS-2 nolu “ Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Finansal Raporlama” standardının yasallaştırılarak, tüm işletmelerin bu standarda uyması sağlanmalıdır.

Böylece yasal bir düzenleme sonucunda, işletmeler daha sağlıklı bilgiler üretebileceklerdir. Üretilen bu bilgiler, aynı sektörde çalışan işletmelerin birbirleri ile karşılaştırılabilmesine ve sağlıklı kararların alınmasına yardımcı olacaktır.

Genel fiyat düzeyi muhasebesi uygulamasından beklenen yararlılığın artırılabilmesine ilişkin yapılabilecek öneriler de şu şekilde sıralanabilir:

* İşletmelerin yasalardaki değişiklikleri beklemeden genel fiyat düzeyi muhasebesini uygulayarak gerçek durumlarını görüp gerekli tedbirleri almaları gerekir

* Uygulama, sadece dönem sonunda değil, daha sıkça ve mümkünse aylık olarak yapılarak ilgili önlemler vakit geçirilmeden uygulamaya konulmalıdır.

* Uygulama işletmeler için ulaşılması gereken nihai bir amaç değil, karar verme sürecinde etkin olarak kullanılması gereken bir araç olarak görülmelidir.

* Bütçelerin yapılmasında ve standart maliyetlerin belirlenmesinde enflasyondan kaynaklanan maliyet artışları ve parasal kazanç ve kayıpların dikkate alınması gerekir

* Parasal kazanç ve kayıpların kaynakları tespit edilmeli, kazançları artırıcı ve kayıpları önleyici tedbirler alınmalıdır.

* Kar dağıtım kararları alınırken genel fiyat düzeyi muhasebesine göre düzeltilmiş sonuçlar temel alınmalıdır. Böylece ortaya çıkan görüntü karın dağıtımı ve sermayenin erimesi önlenmelidir.

EKLER

EK : 1	STOKLARIN DÜZELTİLMESİ	218
EK : 2	FİNANSAL DURAN VARLIKLARIN DÜZELTİLMESİ	223
EK : 3	MADDİ DURAN VARLIKLARIN DÜZELTİLMESİ	225
EK : 4	BİRİKMİŞ AMORTİSMANLARIN DÜZELTİLMESİ	231
EK : 5	YAPILMAKTA OLAN YATIRIMLARIN DÜZELTİLMESİ	236
EK : 6	MADDİ DURAN VARLIKLARA AİT VERİLEN SİPARİŞ AVANSLARININ DÜZELTİLMESİ	237
EK : 7	MADDİ OLMAYAN DURAN VARLIKLARIN DÜZELTİLMESİ	237
EK : 8	SERMAYENİN DÜZELTİLMESİ	238
EK : 9	EMİSYON PRİMİNİN DÜZELTİLMESİ	239
EK : 10	YEDEKLERİN DÜZELTİLMESİ	240
EK : 11	1997 YILI AYLIK BRÜT SATIŞLARIN DÜZELTİLMESİ	241
EK : 12	1997 YILI AYLIK DİREKT İLK MADDE VE MALZEME GİDERLERİNİN DÜZELTİLMESİ.....	244
EK : 13	1997 YILI AYLIK DİREKT İŞÇİLİK GİDERLERİNİN DÜZELTİLMESİ.....	245
EK : 14	1997 YILI DEĞİŞKEN GENEL ÜRETİM GİDERLERİNİN DÜZELTİLMESİ.....	246
EK : 15	1997 YILI SABİT GENEL ÜRETİM GİDERLERİNİN DÜZELTİLMESİ.....	247
EK : 16	1997 YILI FAALİYET GİDERLERİNİN DÜZELTİLMESİ	248

EK :1**STOKLARIN DÜZELTİLMESİ****A. 1996 Yılı Dönem Sonu Direkt İlk Madde Ve Malzeme Stoklarının Düzeltilmesi (000TL)**

	Tarihi Değerler	Düzeltilme Katsayısı	1996 Yılına Göre Düzeltilmiş Değerler	1996 Yılına Göre Düzeltilmiş Değerler	Düzeltilme Katsayısı	1997 Yılına Göre Düzeltilmiş Değerler
Dönem Sonu Stok	274. 003.619	1.28	350.763.032	350.763.032	1.84	645.403.379

1997 Yılı Dönem Sonu Direkt İlk Madde Ve Malzeme Stoklarının Düzeltilmesi (000TL)

	Tarihi Değerler	Düzeltilme Katsayısı	1997 Yılına Göre Düzeltilmiş Değerler
Dönem Başı D.İ. M.M.Stokları	274.033.619		645.403.979
Satın Alınan Dir. İlk Mad. ve Mlz.	<u>164.508.282</u>	1,31	<u>1.918.505.849</u>
Kullanılan Hazır D.İ.M.M.	1.738.541.901		2.563.909.828
Dönem Sonu D.İ.M.M Stokların Kullanımına Hazır D.İ.M.M Stoklarına Oranı	1.738.541.901 X 435.547.185 / 1.738.541.901		2.563.909.828 X 435.547.185 / 1.738.541.901
Dönem sonu D.İ.M..M Stokları	435.547.185		640.977.475

EK: 1 (Devamı)

B. 1996 Yılı Yarı Mamul Stoklarının Düzeltilmesi (000TL)

	Tarihi Değerler	Düzeltilme Katsayısı	1996 Yılına Göre Düzeltilmiş Değerler	1996 Yılına Göre Düzeltilmiş Değerler	Düzeltilme Katsayısı	1997 Yılına Göre Düzeltilmiş Değerler
Dönem Sonu Stok	1.471.097	1.28	1.883.004	1.883.004	1.84	3.464.728

1997 Yılı Yarı Mamul Stoklarının Düzeltilmesi (000TL)

	Tarihi Değerler	Düzeltilme Katsayısı	1997 Yılına Göre Düzeltilmiş Değerler
Dönem Başı Yarı Mamul Stokları	1.471.097		3.464.728
Üretilen Yarı Mamul Maliyeti	<u>4.626.110</u>	1,31	<u>6.060.204</u>
Üretimi Tamamlayacak Yarı Mamul Maliyeti	6.097.207		9.524.204
Dönem Sonu Yarı Mamul Stoklarının Tamamlanacak Yarı Mamul Maliyetine Oranı	$\frac{6.097.207}{6.097.207}$		$\frac{9.524.932}{6.097.207}$
Dönem Sonu Yarı Mamul Stokları	6.097.207		9.524.932

EK1: 1 (Devamı)**C. 1996 Yılı Ara Mamul Stoklarının Düzeltilmesi (000TL)**

	Tarihi Değerler	Düzeltilme Katsayısı	1996 Yılına Göre Düzeltilmiş Değerler	1996 Yılına Göre Düzeltilmiş Değerler	Düzeltilme Katsayısı	1997 Yılına Göre Düzeltilmiş Değerler
Dönem Sonu Stok	69.859.821	1.28	89.420.571	89.420.571	1.84	164.533.851

1997 Yılı Ara Mamul Stoklarının Düzeltilmesi (000TL)

	Tarihi Değerler	Düzeltilme Katsayısı	1997 Yılına Göre Düzeltilmiş Değerler
Dönem Başı Ara Mamul Stokları	69.859.821		164.533.851
Üretilen Ara Mamul Maliyeti	-	1,31	-
Üretime Hazır Ara Mamul Maliyeti	69.859.821	1,31	164.533.851
Dönem Sonu Ara Mamul Stoklarının Üretime Hazır Ara Mamul Maliyetine Oranı	69.859.821 X 57.691.311 / 69.859.821		164.533.851 X 57.691.311 / 69.859.821
Dönem Sonu Stok	57.691.311		134.917.758

EK : 1 (Devamı)

D. 1996 Yılı Mamul Stoklarının Düzeltmesi (000TL)

	Tarihi Değerler	Düzeltilme Katsayısı	1996 Yılına Göre Düzeltilmiş Değerler	1996 Yılına Göre Düzeltilmiş Değerler	Düzeltilme Katsayısı	1997 Yılına Göre Düzeltilmiş Değerler
Dönem Sonu Stok	10.000.025	1.28	13.222.432	13.222.432	1.84	24.329.275

1997 Yılı Mamul Stoklarının Düzeltmesi (000TL)

	Tarihi Değerler	Düzeltilme Katsayısı	1997 Yılına Göre Düzeltilmiş Değerler
Dönem Başı Mamul Stokları	10.330.025		24.329.275
Üretilen Mamul Maliyeti	<u>4.173.547.590</u>	1.31	<u>5.467.347.343</u>
Satışa Hazır Mamul Maliyeti	4.183.847.615		5.491.676.618
Dönem Sonu Mamul Stoklarının Satışa Hazır Mamul Maliyetine Oranı	4.183.847.615 X 29.386.549 / 4.183.847.615		5.491.676.618 X 29.386.549 / 4.183.847.615
Dönem Sonu Mamul Stok	29.386.549		38441.736

EK : 1 (Devamı)

E. 1996 Yılı Emtia Stoklarının Düzeltilmesi (000TL)

	Tarihi Değerler	Düzeltilme Katsayısı	1996 Yılına Göre Düzeltilmiş Değerler	1996 Yılına Göre Düzeltilmiş Değerler	Düzeltilme Katsayısı	1997 Yılına Göre Düzeltilmiş Değerler
Dönem Sonu Stok	2.385.073	1.28	3.052.893	3.052.893	1.84	5.617.324

1997 Yılı Emtia Stoklarının Düzeltilmesi (000TL)

	Tarihi Değerler	Düzeltilme Katsayısı	1997 Yılına Göre Düzeltilmiş Değerler
Dönem Başı Mamul Stokları	2.385.073		5.617.324
Satın Alınan Emtia Maliyeti	<u>34.463.961</u>	1.31	<u>45.147.789</u>
Satışa Hazır Emtia Maliyeti	36.849.034		50.765.112
Dönem Sonu Emtia Stoklarının Satışa Hazır Emtia Maliyetine Oranı	36.849.034 X 6.338.168 / 36.849.034		50.765.112 X 6.338.168 / 36.849.034
Dönem Sonu Emtia Stok	6.338.168		8.630.069

EK : 2

FİNANSAL DURAN VARLIKLARIN DÜZELTİLMESİ

İŞTİRAKLER (000 TL)

	1996 Tarihi Değeri	Düzeltilme Katsayısı	1997 Yılına Göre Düzeltilmiş Değer
Haziran 1996 tarihinde nakit ödenen	76.354.292	2,44	186.304.472
Kalan taksitlerin (965.177 \$) 31.12.1996 tarihindeki TL karşılığı	104.282.548	1,84	191.879.888
Eylül 1996 tarihinde nakit sermaye artırımından Sağlanan tutar	17.640.434	2,18	38.456.146
Eylül 1996 tarihinde yeniden değerlendirme değer artışından sağlanan tutar	9.814.338		-
1996 Bilanço Değeri	208.091.612		416.640.506

EK : 2 (Devamı)

	1997 Tarihi Değeri	Düzeltilme Katsayısı	1997 Yılına Göre Düzeltilmiş Değer
Haziran 1996 tarihinde nakit ödenen	76.354.292	2,44	186.304.472
Eylül 1996 tarihinde nakit sermaye artırımından sağlanan tutar	17.640.434	2,18	38.456.146
Eylül 1996 tarihinde yeniden değerleme değer artışından sağlanan tutar	9.814.338	-	-
Haziran 1997 tarihinde ödenen 1. taksitin (482.588,5 \$) TL tutarı	81.303.736	1,39	113.012.193
Kalan 2. taksitin (482.588,5 \$) 31.12.1997 tarihindeki TL karşılığı	107.406.292	1	107.406.292
Haziran 1997 tarihinde nakit sermaye artırımından sağlanan tutar	27.981.450	1,39	38.894.215
Haziran 1997 tarihinde yeniden değerleme değer artışından sağlanan tutar	7.705.178	-	-
1997 Bilanço Değeri	328.205.720		484.073.318

EK : 3

MADDİ DURAN VARLIKLARIN DÜZELTİLMESİ

A. ARAZİ VE ARSALAR

Aktife Girdiği Tarih	Maliyet Değeri	Düzeltilme Katsayısı	Düzeltilmiş Değer
1974	4.292.391	27.922,65	119.854.931.556
1987	50.181.950	329,36	16.527.927.052
1988	15.201.000	195,7	2.974.835.700
1989	232.200.000	115,4	26.795.880.000
1991	227.880.000	47,18	10.751.378.400
1992	91.557.340	28,5	2.610.299.763
1993	62.567.250	17,41	1.089.295.823
1994	6.265.802.000	8,0	50.126.416.000
1995	77.053.434.000	4,22	325.165.491.480
1996	25.926.216.000	2,36	61.185.869.760
1996 Bil. Değ.	109.929.331.931		616.516.601.726
1997			
1997 Bil. Değ.	109.929.331.931		616.516.601.726

EK : 3 (Devamı)

B. YER ALTI VE YERÜSTÜ

Aktife Girdiği Tarih	Maliyet Değeri	Düzeltilme Katsayısı	Düzeltilmiş Değer
1974	120.476.790	27.922,65	3.364.031.240.294
1975	2.481.534	25.052,10	62.167.637.921
1976	2.945.320	21.501,93	63.330.064.468
1982	3.364.110	1.583,00	5.325.386.130
1983	2.628.970	1.213,30	3.189.729.301
1984	13.406.220	807,07	10.819.757.975
1986	40.766.810	434,87	17.728.262.665
1987	1.812.300	329,36	596.899.128
1988	78.475.369	195,70	15.357.629.713
1989	194.978.261	115,40	22.500.491.319
1993	6.109.051.196	17,41	106.358.581.322
1994	6.882.839.708	8,00	55.062.717.664
1996 Bil. Değ.	13.453.226.588		3.726.401.304.096
1997	29.989.432.978	1,31	38.986.262.871
1997 Bil. Değ.	43.442.659.566		3.765.387.566.967

EK : 3 (Devamı)

C. BİNALAR

Aktife Giriş Tarihi	Maliyet Değeri	Düzeltilme Katsayısı	Düzeltilmiş Değer
1974	36.438.648	27.922,65	1.017.463.614.577
1975	82.900	25.052,10	2.076.819.090
1976	28.610	21.501,93	615.170.217
1979	33.091.725	6.684,72	221.208.915.942
1980	11.350	2.872,45	32.602.308
1982	299.720.994	1.583,00	474.458.333.502
1983	62.200.000	1.213,30	75.467.260.000
1984	15.166.918	807,07	12.240.764.510
1985	33.334.794	563,46	18.782.823.027
1986	132.107.423	434,87	57.449.555.040
1987	128.537.358	329,36	42.335.064.231
1988	98.676.399	195,70	19.310.971.284
1989	668.873.640	115,40	77.188.018.056
1990	1.074.851.515	73,34	78.829.610.110
1991	532.146.590	47,18	25.106.676.116
1993	274.500.000	17,40	4.776.300.000
1994	23.419.211.261	8,00	187.353.690.088
1995	9.588.006.753	4,22	40.461.388.498
1996	23.253.489.266	2,36	54.878.234.668
1996 Bil. Değ.	59.650.476.144		3.072.040.534.230
1997	237.728.189.173	1,31	309.046.645.924
1997 Bil. Değ.	297.378.665.317		3.381.087.180.154

EK : 3 (Devamı)

D. MAKİNA, TESİS VE CİHAZLAR

Aktife Girdiği Tarih	Maliyet Değeri	Düzeltilme Katsayısı	Düzeltilmiş Değer
1974	2.261.531.135	27.922,65	63.147.942.346.708
1975	317.252.945	25.052,10	7.947.852.503.435
1976	321.508.382	21.501,93	6.913.050.724.177
1977	110.508.690	17.270,26	1.908.513.808.559
1978	261.375.066	11.284,41	2.949.463.408.521
1979	93.374.624	6.684,72	624.183.216.545
1980	31.026.715	2.872,45	89.122.687.502
1981	68.398.004	2.050,20	140.229.587.801
1982	114.887.604	1.583,00	181.867.077.132
1983	5.471.637	1.213,30	6.638.737.172
1984	653.942.130	807,07	527.777.074.859
1985	46.378.315	563,46	26.132.325.370
1986	137.132.017	434,87	59.634.600.233
1987	801.748.264	329,36	264.063.808.231
1988	575.844.681	195,70	112.692.804.072
1989	666.954.746	115,40	76.966.577.688
1990	9.418.897.448	73,34	690.781.938.836
1991	3.504.923.869	47,18	165.362.308.139
1992	8.694.368.824	28,51	247.876.455.172
1993	11.774.188.922	17,41	204.988.629.132
1994	106.139.736.295	8,00	849.117.890.360
1995	50.272.749.095	4,22	212.151.001.181
1996	50.670.578.130	2,36	119.582.564.387
1996 Bil. Değ.	249.520.994.658		87.466.308.254.402
1997	358.555.558.098	1,31	466.122.225.527
1997 Bil. Değ.	608.076.552.756		87.932.430.479.929

EK : 3 (Devamı)

E. TAŞIT ARAÇ VE GEREÇLERİ

Aktife Girdiği Tarih	Maliyet Değeri	Düzeltilme Katsayısı	Düzeltilmiş Değer
1981	8.203.260	2.050,20	16.818.323.652
1985	135.182.362	563,46	76.169.853.693
1986	25.354.118	434,87	11.025.745.295
1987	21.930.000	329,36	7.222.864.800
1988	23.715.600	195,70	4.641.142.920
1989	40.761.728	115,40	4.703.903.411
1991	527.545.757	47,18	24.889.608.815
1993	3.072.914.850	17,41	53.499.447.539
1994	28.139.581.020	8,00	225.116.648.160
1995	43.386.820.870	4,22	183.092.384.071
1996	51.600.207.938	2,36	121.776.490.734
1996 Bil. Değ.	126.983.037.829		730.137.911.221
1997	227.377.720.279	1,31	295.591.036.362
1997 Bil. Değ.	354.360.758.108		1.025.728.947.583

EK: 3 (Devamı)

F. DÖŞEME VE DEMİRBAŞLAR

Aktife Girdiği Tarih	Maliyet Değeri	Düzeltilme Katsayısı	Düzeltilmiş Değer
1974	2.264.836	27.922,65	63.240.222.935
1975	503.873	25.052,10	12.623.076.783
1976	893.465	21.501,93	19.211.221.887
1977	57.837	17.270,26	998.860.028
1978	612.254	11.284,41	6.908.925.160
1979	1.162.338	6.684,72	7.769.904.075
1980	2.093.013	2.872,45	6.012.075.192
1981	4.002.680	2.050,20	8.206.294.536
1982	4.211.735	1.583,00	6.667.176.505
1983	3.014.400	1.213,30	3.657.371.520
1984	5.024.474	807,07	4.055.102.231
1985	4.461.915	563,46	2.514.110.626
1986	33.833.635	434,87	14.713.232.852
1987	86.449.366	329,36	28.472.963.186
1988	179.494.884	195,70	35.127.148.799
1989	114.331.402	115,40	13.193.843.791
1990	105.338.000	73,34	7.725.488.920
1991	361.796.778	47,18	17.069.571.986
1992	272.747.012	28,51	7.776.017.312
1993	2.517.973.973	17,41	43.837.926.870
1994	1.863.005.904	8,00	14.904.047.232
1995	1.214.365.594	4,22	5.124.622.807
1996	4.425.267.117	2,36	10.443.630.396
1996 Bil. Değ.	11.202.906.485		340.293.845.498
1997	12.967.538.085	1,31	16.857.799.511
1997 Bil. Değ.	24.170.444.570		357.151.645.009

EK: 4

BİRİKMİŞ AMORTİSMANLARIN DÜZELTİLMESİ

YER ALTI VE YERÜSTÜ DÜZENLERİ

Yıllar	Tarihi Değer			Düzeltilme Katsayısı	Düzeltilmiş Değer		
	31.12.1996 Bir. Amort	1997 Dönemi Amortismanı	31.12.1997 Bir Amort.		31.12.1996 Bir. Amort	1997 Dönemi Amortismanı	31.12.1997 Bir Amort.
1974	120.476.790		120.476.790	27922,65	3.364.025.216.454	-	3.364.025.216.454
1975	2.481.534		2.481.534	25052,1	62.167.389.768	-	62.167.389.768
1976	2.945.320		2.945.320	21501,93	63.329.976.108	-	63.329.976.108
1982	3.364.110		3.364.110	1583	5.325.386.130	-	5.325.386.130
1983	2.208.335	157.738	2.366.073	1213,3	2.679.372.856	191.383.515	2.870.756.371
1984	8.714.043	670.312	9.384.355	807,07	7.032.842.684	540.988.706	7.573.831.390
1986	26.906.095	2.446.008	29.352.103	434,87	11.701.460.716	1.063.695.499	12.765.156.215
1987	1.812.300		1.812.300	329,36	596.971.620	-	596.971.620
1988	78.475.369		78.475.369	195,7	15.357.629.713	-	15.357.629.713
1989	155.982.609	19.497.826	175.480.435	115,4	18.000.393.079	2.250.049.120	20.250.442.199
1993	1.221.810.239	1.527.262.799	2.749.073.038	17,41	31.259.498	26.589.645.331	26.620.904.829
1994	1.032.425.956	344.141.985	1.376.567.941	8	8.259.407.648	2.753.135.880	11.012.543.528
1996 Bil. Değ.	2.657.602.700				3.579.734.934.952		
1997		5.997.886.196	5.997.886.196	1,31		7.797.252.055	7.797.252.055
1997 Bil. Değ.	2.657.602.700	5.997.886.196	8.655.488.896		3.579.734.934.952	41.170.903.936	3.620.905.838.888

EK: 4 (Devamı)**BİNALAR**

<u>Yıllar</u>	<u>Tarihi Değer</u>			<u>Düzeltilme Katsayısı</u>	<u>Düzeltilmiş Değer</u>		
	<u>31.12.1996 Bir. Amort</u>	<u>1997 Dönemi Amort.</u>	<u>31.12.1997 Bir Amort.</u>		<u>31.12.1996 Bir. Amort</u>	<u>1997 Dönemi Amort.</u>	<u>31.12.1997 Bir Amort.</u>
1974	28.824.206	622.081	29.446.287	27.922,65	804.846.774.455	17.370.118.931	822.216.893.386
1975	12.08.2047	6.018	59.934	25052,1	1.350.703.632	150.762.936	1.501.466.568
1976	12.016	572	12.588	21501,93	258.366.830	12.299.087	270.665.917
1979	32.887.953	29.110	32.917.063	6.684,72	219.846.099.419	194.591.617	220.040.691.036
1980	16.02.1921	454	8.172	2.872,45	22.169.183	1.304.070	23.473.253
1982	89.916.298	5.994.420	95.910.718	1.583,00	142.337.499.734	9.489.166.860	151.826.666.594
1983	17.416.000	1.244.000	18.660.000	1.213,30	21.130.832.800	1.509.345.200	22.640.178.000
1984	9.208.497	758.346	9.966.843	807,07	7.431.257.079	611.985.222	8.043.242.301
1985	8.607.073	717.257	9.324.330	563,46	4.850.085.636	404.174.320	5.254.259.955
1986	29.063.633	2.642.148	31.705.781	434,87	12.639.773.992	1.149.070.165	13.788.844.157
1987	27.089.871	2.708.988	29.798.859	329,36	8.923.403.507	892.340.647	9.815.744.155
1988	35.523.504	3.947.055	39.470.559	195,70	6.951.949.733	772.438.664	7.724.388.396
1989	214.039.565	26.754.946	240.794.511	115,4	24.700.165.801	3.087.520.768	27.787.686.569
1990	300.958.424	42.994.061	343.952.485	73,34	22.060.252.479	3.151.464.671	25.211.717.151
1991	127.715.182	21.285.863	149.001.045	47,18	6.028.156.590	1.004.692.734	7.032.849.324
1993	65.880.000	16.470.000	82.350.000	17,4	1.146.312.000	286.578.000	1.432.890.000
1994	3.955.307.172	1.318.435.723	5.273.742.895	8	31.642.457.376	10.547.485.784	42.189.943.160
1995	767.040.540	383.520.270	1.150.560.810	4,22	3.221.570.268	1.610.785.134	4.832.355.402
1996	930.139.571	930.139.571	1.860.279.142	2,36	2.232.334.970	2.232.334.970	4.464.669.941
1996 Bil. Değ.	6.639.691.139				1.321.620.165.484	-	
1997		9.509.127.567	9.509.127.567	1,31	-	12.361.865.837	12.361.865.837
1997 Bil. Değ.	6.639.691.139	12.235.034.481	18.874.725.620		1.321.620.165.484	66.840.325.617	1.388.460.491.101

EK :4 (Devamı)**MAKİNA, TESİS VE CİHAZLAR**

Yıllar	Tarihi Değerler		Düzeltilme Katsayısı	Düzeltilmiş Değerler			
	31.12.1996 Bir. Amort	1997 Dönem Amortismanı		31.12.1997 Bir Amort.	31.12.1996 Bir. Amort	1997 Dönemi Amortismanı	31,12,1997 Bir Amort.
1974	2.261.531.135		2.261.531.135	27.922,65	63.147.829.270.151	-	63.147.829.270.151
1975	317.252.945		317.252.945	25.052,10	7.947.820.778.140	-	7.947.820.778.140
1976	321.508.382		321.508.382	21.501,93	6.913.041.078.926	-	6.913.041.078.926
1977	110.508.690		110.508.690	17.270,26	1.908.507.178.038	-	1.908.507.178.038
1978	261.375.066		261.375.066	11.284,41	2.949.460.794.770	-	2.949.460.794.770
1979	93.374.624		93.374.624	6.684,72	624.181.349.053	-	624.181.349.053
1980	31.026.715		31.026.715	2.872,45	89.121.136.166	-	89.121.136.166
1981	67.639.195	758.809	68.398.004	2.050,20	138.660.349.750	1.555.558.450	140.215.908.200
1982	114.441.409	326.706	114.768.115	1.583,00	181.160.750.447	517.175.598	181.677.926.045
1983	5.156.587	118.144	5.274.731	1.213,30	6.256.487.007	143.344.115	6.399.831.122
1984	603.481.330	50.460.800	653.942.130	807,07	487.009.433.310	40.721.865.600	527.731.298.910
1985	42.959.689	1.495.649	44.455.338	563,46	24.207.784.752	842.798.212	25.050.582.964
1986	134.023.169	973.650	134.996.819	434,87	58.286.676.198	423.440.385	58.710.116.583
1987	801.748.264		801.748.264	329,36	264.095.878.162	-	264.095.878.161
1988	575.844.681		575.844.681	195,70	112.692.804.072	-	112.692.804.071
1989	652.671.614	7.141.566	659.813.180	115,40	75.318.304.256	824.136.716	76.142.440.972
1990	9.418.897.448		9.418.897.448	73,34	690.405.182.938		690.405.182.938
1991	3.504.923.869		3.504.923.869	47,18	165.432.406.617		165.432.406.617
1992	8.694.368.824		8.694.368.824	28,51	247.789.511.484		247.789.511.484
1993	11.774.188.922		11.774.188.922	17,41	204.870.887.243		204.870.887.243
1994	65.165.956.693	11.478.501.959	76.644.458.652	8,00	521.327.653.544	91.828.015.672	613.155.669.216
1995	20.109.099.838	10.054.549.818	30.163.649.656	4,22	84.458.219.320	42.229.109.236	126.687.328.555
1996	10.134.115.626	10.134.115.626	20.268.231.252	2,36	24.321.877.502	24.321.877.502	48.643.755.005
1996 Bil. Değ.	135.196.094.715				86.866.255.791.826		
1997		130.210.987.371	130.210.987.371	1,31	-	169.274.283.582	169.274.283.582
1997 Bil. Değ.	135.196.094.715	161.939.430.098	297.135.524.813		86.866.255.791.826	372.681.605.068	87.238.937.396.894

EK :4 (Devamı)

TAŞIT ARAÇ VE GEREÇLERİ

Tarihi Değer					Düzeltilmiş Değer		
<u>Yıllar</u>	<u>31.12.1996</u>	<u>1997 Dönemi</u>	<u>31.12.1997</u>	<u>Düzeltilme</u>	<u>31.12.1996</u>	<u>1997 Dönemi</u>	<u>31.12.1997</u>
	<u>Bir. Amort</u>	<u>Amort</u>	<u>Bir Amort.</u>	<u>Katsayısı</u>	<u>Bir. Amort</u>	<u>Amort.</u>	<u>Bir Amort.</u>
1981	8.203.260		8.203.260	2.050,20	16.818.683.000	-	16.818.683.000
1985	135.182.362		135.182.362	563,46	76.175.260.987	-	76.175.260.987
1986	25.354.118		25.354.118	434,87	11.026.505.918	-	11.026.505.918
1987	21.930.000		21.930.000	329,36	7.223.742.000	-	7.223.742.000
1988	23.715.600		23.715.600	195,70	4.641.142.920	-	4.641.142.920
1989	40.761.728		40.761.728	115,40	4.703.903.411	-	4.703.903.411
1991	527.545.757		527.545.757	47,18	24.900.159.730	-	24.900.159.730
1993	3.072.914.850		3.072.914.850	17,41	53.468.718.390	-	53.468.718.390
1994	24.881.546.795	3.602.027.518	28.483.574.313	8,00	199.052.374.360	28.816.220.144	227.868.594.504
1995	44.402.472.854	2.243.593.247	46.646.066.101	4,22	186.490.385.986	9.423.091.637	195.913.477.623
1996	6.576.914.373	6.576.914.373	13.153.828.746	2,36	15.784.594.495	15.784.594.495	31.569.188.990
1996 Bil. Değ	79.716.541.697	12.422.535.138	92.139.076.835		600.283.471.197		
1997		89.530.769.910	89.530.769.910	1,31	-	116.390.000.883	116.390.000.883
1997 Bil. Değ	79.716.541.697	101.953.305.048	181.669.846.745		600.283.471.197	170.413.907.159	770.697.378.356

EK :4 (Devamı)**DÖŞEME VE DEMİRBAŞLAR**

Yıllar	Tarihi Değer		31.12.1997 Bir Amort.	Düzeltilme Katsayısı	Düzeltilmiş Değer		
	31.12.1996 Bir. Amort	1997 Dönemi Amort			31.12.1996 Bir. Amort	1997 Dönemi	31.12.1997 Bir Amort.
1974	2.264.836		2.264.836	27.922,65	63.240.109.694	-	63.240.109.694
1975	502.193	60	502.253	25.052,10	12.580.939.036	1.503.126	12.582.442.162
1976	891.029	84	891.113	21.501,93	19.158.813.455	1.806.162	19.160.619.617
1977	54.237	120	54.357	17.270,26	936.683.837	2.072.431	938.756.268
1978	600.474	380	600.854	11.284,41	6.775.988.806	4.288.076	6.780.276.882
1979	1.080.213	2.567	1.082.780	6.684,72	7.220.899.841	17.159.676	7.238.059.517
1980	2.093.013		2.093.013	2.872,45	601.190.541	-	601.190.541
1981	3.968.555	34.125	4.002.680	2.050,20	8.135.537.750	69.963.075	8.205.500.825
1982	4.126.497	50.954	4.177.451	1.583,00	6.532.244.751	80.660.182	6.612.904.933
1983	3.014.400		3.014.400	1.213,30	3.657.371.520	-	3.657.371.520
1984	4.908.471	31.637	4.940.108	807,07	3.961.136.091	25.533.274	3.986.669.365
1985	4.461.915		4.461.915	563,46	2.514.289.103	-	2.514.289.103
1986	33.528.859	53.784	33.582.643	434,87	14.581.700.779	23.389.048	14.605.089.827
1987	86.449.366		86.449.366	329,36	28.476.421.160	-	28.476.421.160
1988	179.494.884		179.494.884	195,70	35.127.148.799	-	35.127.148.799
1989	114.331.402		114.331.402	115,40	13.193.843.791	-	13.193.843.791
1990	105.338.000		105.338.000	73,34	7.721.275.400	-	7.721.275.400
1991	361.796.778		361.796.778	47,18	17.076.807.922	-	17.076.807.922
1992	272.747.012		272.747.012	28,51	7.773.289.842	-	7.773.289.842
1993	2.517.973.973		2.517.973.973	17,41	43.812.747.130	-	43.812.747.130
1994	1.486.937.109	223.390.842	1.710.327.951	8,00	11.895.496.872	1.787.126.736	13.682.623.608
1995	485.764.237	242.873.120	728.637.357	4,22	2.049.925.080	1.020.067.104	3.069.992.184
1996	885.053.423	885.053.423	1.770.106.846	2,36	2.124.128.215	2.124.128.215	4.248.256.430
1996 Bil. Değ.	6.556.822.877				324.548.981.536		
1997		2.953.507.613	2.953.507.613	1,31	-	3.389.559.897	3.389.559.897
1997 Bil. Değ.	6.556.822.877	2.953.507.613	9.510.330.490		324.548.981.536	8.997.249.506	333.546.231.042

EK: 5

YAPILMAKTA OLAN YATIRIMLARIN DÜZELTİLMESİ (000 TL)

<u>Yıllar</u>	<u>Tarihi Değer</u>	<u>Düzeltilme Katsayısı</u>	<u>1997 Yılına Göre Düzeltilmiş Değerler</u>
Şubat 1996	30.201.143	1,65	49.831.886
Nisan 1996	32.140.778	1.59	51.103.837
Haziran 1996	7.141.053	1,34	9.569.011
1996 Bilanço Değeri	69.482.974		110.504.734
1996 Yılında Başlanan Yatırımlara Ait 1997 Yılında Yapılan Maliyetler			
Haziran 1996	76.799.087	1,31	100.606.804
Nisan 1996	80.233.901	1,31	105.106.410
Haziran 1996	69.647.000	1,31	91.237.570
1997 Yılında Başlanan Yatırımlara Ait Maliyetler			
Mart 1997	86.443.761.	1,25	108.054.701
Kasım 1997	11.736.235	1,02	11.970.960
1997 Bilanço Değeri	394.342.958		527.481.179

EK : 6**MADDİ DURAN VARLIKLARA AİT VERİLEN SİPARİŞ AVANSLARININ DÜZELTİLMESİ (000 TL)**

<u>Yıllar</u>	<u>Tarihi Değerler</u>	<u>Düzeltilme Katsayısı</u>	<u>1997 Yılına Göre Düzeltilmiş Değerler</u>
1996	34.396.981	2,36	81.176.875
1996 Bilanço Değeri	34.396.981		81.176.875
1997	67.413.584	1,31	88.311.795
1997 Bilanço Değeri	101.810.565		169.488.670

EK : 7**MADDİ OLMAYAN DURAN VARLIKLAR****Diğer Maddi Olmayan Duran Varlıkların Düzeltilmesi (000 TL)**

<u>Yıllar</u>	<u>Tarihi Değer</u>	<u>Düzeltilme Katsayısı</u>	<u>1997 Yılına Göre Düzeltilmiş Değerler</u>
1994	2.644.493	8	21.155.944
1995	1.297.267	4,22	5.474.467
1996	34.744.951	2,36	81.998.084
1996 Bilanço Değeri	38.686.711		108.628.495
1997	54.520.404	1,31	71.421.729
1997 Bilanço Değeri	93.207.115		180.050.224

EK : 8**SERMAYENİN DÜZELTİLMESİ**

<u>Yıllar</u>	<u>Tarihi Değer</u>	<u>Düzeltilme Katsayısı</u>	<u>1997 Yılına Göre Düzeltilmiş Değerler</u>
Mayıs 1969	1.000	60922,15	60.922.150
Kasım 1969	49.000	60922,15	2.985.185.350
Aralık 1972	25.000	41884	1047.100.000
Ekim 1973	50.000	34075,1	1.703.755.000
Mart 1982	100.000	1662,88	166.288.000
Aralık 1983	275.000	1053,68	289.762.000
Mart 1985	-	-	-
Ekim 1989	3.000.000	97	291.000.000
Eylül 1991	11.250.000	43,2	486.000.000
Kasım 1993	19.845.000	14,48	287.355.600
Aralık 1994	49.707.000	5,72	284.324.040
Aralık 1995	99.414.000	3,48	345.960.720
Temmuz 1996	<u>208.769.400</u>	2,4	501.046.560
1996 Bilanço Değeri	392.485.400		8.448.699.420
Temmuz 1997	352.124.388	1,33	468.325.436
1997 Bilanço Değeri	744.609.788		8.917.024.856

EK : 9

EMİSYON PRİMİNİN DÜZELTİLMESİ (000 TL)

<u>Yıllar</u>	<u>Tarihi Değer</u>	<u>Düzeltilme Katsayısı</u>	<u>1997 Yılına Göre Düzeltilmiş Değerler</u>
1993	673.772	17,41	11.730.370
1994	2.317.780	8	18.542.240
1995	<u>1.013.228</u>	4,22	<u>4.275.822</u>
1996 Bilanço Değeri	4.004.780		34.548.432
1997 Bilanço Değeri	4.004.780		34.548.432

EK : 10

YEDEKLERİN DÜZELTİLMESİ

A. YASAL YEDEKLERİN DÜZELTİLMESİ (000 TL)

Yıllar	Tarihi Değer	Düzeltilme Katsayısı	1997 Yılına Göre Düzeltilmiş Değerler
1987	237.265	398,65	94.585.692
1988	228.086	267,70	61.058.622
1989	260.900	157,78	41.164.802
1990	516.240	93,91	48.480.099
1991	982.661	61,77	60.698.970
1992	1.461.479	38,54	56.325.400
1993	3.984.315	23,26	92.675.167
1994	10.792.603	14,,11	152.283.671
1995	20.208.686	5,72	115.593.684
1996	23.695.349	3,48	82.459.814
1996 Bilanço Değeri	62.367.587		805.325.921
1997	45.787.398	1,84	84.248.812
1997 Bilanço Değeri	108.158.073		889.574.733

EK : 10 (Devamı)

B. STATÜ YEDEKLERİNİN DÜZELTİLMESİ (000 TL)

Yıllar	Tarihi Değer	Düzeltilme Katsayısı	1997 Yılına Göre Düzeltilmiş Değerler
1987	220.742	398,65	87.998.798
1988	214.896	267,70	57.527.625
1989	243.736	157,78	38.456.666
1990	339.835	93,91	31.913.905
1991	773.037	61,77	47.750.496
1992	1.181.311	38,54	45.527.726
1993	3.381.915	23,26	78.663.343
1994	8.722.101	14,11	123.068.845
1995	15.419.635	5,72	88.200.312
1996	23.506.693	3,48	81.803.291
1996 Bilanço Değeri	54.003.141		680.911.007
1997	44.503.141	1,84	81.885.779
1997 Bilanço Değeri	98.507.041		762.796.786

EK : 10 (Devamı)

C. ÖZEL YEDEKLERİN (YENİLEME FONU) DÜZELTİLMESİ (000 TL)

Yıllar	Tarihi Değer	Düzeltilme Katsayısı	1997 Yılına Göre Düzeltilmiş Değerler
1995	701.400	4,22	2.959.908
1996	<u>(130.218)</u>	2,36	<u>(307.314)</u>
1996 Bilanço Değeri	571.182		2.652.593
1997	<u>(21.203)</u>	1,31	<u>(27.776)</u>
1997 Bilanço Değeri	549.979		2.624.817

D- MALİYET ARTIŞ FONUNUN DÜZELTİLMESİ (000 TL)

Yıllar	Tarihi Değer	Düzeltilme Katsayısı	1997 Yılına Göre Düzeltilmiş Değerler
1995	1.598.264	4,22	6.744.674
1996 Bilanço Değeri	1.598.264		6.744.674
1997 Bilanço Değeri	1.598.264		6.744.674

EK :11

1997 YILI AYLIK BRÜT SATIŞLARIN DÜZELTİLMESİ (000 TL)

AYLAR	TARİHİ DEĞERLER			Düzeltilme Katsayısı	DÜZELTİLMİŞ DEĞERLER		
	Çimento Satışları	Hazır Beton Satışları	Toplam Satışlar		Çimento Satışları	Hazır Beton Satışları	Toplam Satışlar
OCAK	155.750.101	106.038.957	261.789.058	1,73	269.447.675	183.447.395	452.895.070
ŞUBAT	133.500.403	91.311.008	224.811.411	1,64	218.940.661	149.750.053	368.690.714
MART	267.141.200	182.481.623	449.622.823	1,57	419.411.684	286.496.148	705.907.832
NİSAN	339.541.751	232.655.073	572.196.824	1,49	505.917.209	346.656.058	852.573.267
MAYIS	412.250.000	279.825.293	692.075.293	1,42	585.395.000	397.351.916	982.746.916
HAZİRAN	428.180.633	291.426.778	719.607.411	1,39	595.171.080	405.083.211	1.000.254.601
TEMMUZ	481.650.555	329.748.738	811.399.293	1,33	640.595.238	438.565.821	1.079.161.059
AĞUSTOS	510.000.781	347.571.689	857.572.470	1,25	637.500.976	434.464.611	1.071.565.587
EYLÜL	450.337.045	305.571.689	756.335.058	1,18	531.397.713	361.077.655	892.475.368
EKİM	498.750.125	338.735.756	837.485.881	1,11	553.612.639	375.996.689	929.609.328
KASIM	399.201.778	270.786.927	669.988.705	1,05	419.161.867	284.326.273	703.488.140
ARALIK	232.750.432	167.894.748	400.645.180	1	232.750.432	167.894.748	400.645.180
TOPLAM	4.309.054.803	2.944.474.603	7.253.529.406		5.609.302.174	3.831.110.588	9.440.412.762

EK :12

**1997 YILI AYLIK DİREKT İLK MADDE VE MALZEME GİDERLERİNİN DÜZELTİLMESİ
(000 TL)**

TARİHİ DEĞERLER					DÜZELTİLMİŞ DEĞERLER		
AYLAR	Çimento Dir. İlk. Mad. Mlz.	Hazır Beton Dir. İlk. Mad. Mlz.	Toplam Dir. İlk. Mad. Mlz.	Düzeltilme Katsayısı	Çimento Dir. İlk. Mad. Mlz.	Hazır Beton Dir. İlk. Mad. Mlz.	Toplam Dir. İlk. Mad. Mlz.
OCAK	37.797.103	33.817.100	71.614.203	1,73	65.388.988	58.841.754	124.230.742
ŞUBAT	23.152.034	20.905.047	44.057.081	1,64	37.969.336	34.284.277	72.253.613
MART	51.742.146	46.114.830	97.856.955	1,57	81.235.169	72.400.250	153.635.419
NİSAN	59.158.952	52.879.603	112.038.555	1,49	88.146.838	78.890.608	166.937.446
MAYIS	70.153.542	62.716.142	132.869.684	1,42	99.618.029	89.056.922	188.674.951
HAZİRAN	67.393.001	60.256.376	127.649.977	1,39	93.676.271	83.756.373	177.432.634
TEMMUZ	74.556.403	66.400.448	140.956.851	1,33	99.160.016	88.312.596	187.472.612
AĞUSTOS	68.549.047	60.871.147	129.420.194	1,25	85.686.309	76.088.934	161.775.243
EYLÜL	62.860.688	55.952.980	118.813.668	1,18	74.175.612	66.024.516	140.200.128
EKİM	65.819.207	59.026.530	124.845.737	1,11	73.059.320	65.519.448	138.578.768
KASIM	61.871.526	55.337.468	117.208.994	1,05	64.965.102	58.104.341	123.069.443
ARALIK	45.085.400	40.578.017	85.663.417	1	45.085.400	40.578.017	85.663.417
TOPLAM	688.139.049	614.855.667	1.302.994.716		908.166.390	811.758.026	1.719.924.416

EK :13

**1997 YILI AYLIK DİREKT İŞÇİLİK GİDERLERİNİN DÜZELTİLMESİ
(000 TL)**

<u>AYLAR</u>	<u>TARİHİ DEĞERLER</u>	Düzeltilme Katsayısı	<u>DÜZELTİLMİŞ DEĞERLER</u>
OCAK	11.255.000	1,73	19.471.150
ŞUBAT	11.211.000	1,64	18.386.040
MART	14.074.000	1,57	22.096.860
NİSAN	14.114.000	1,49	21.029.860
MAYIS	15.330.000	1,42	21.768.600
HAZİRAN	15.813.000	1,39	21.980.070
TEMMUZ	18.334.000	1,33	24.281.250
AĞUSTOS	20.225.000	1,25	25.281.250
EYLÜL	19.751.000	1,18	23.306.180
EKİM	20.034.000	1,11	22.237.740
KASIM	19.743.000	1,05	20.199.900
ARALIK	20.238.000	1	20.238.000
<u>TOPLAM</u>	<u>200.122.000</u>		<u>260.379.190</u>

EK : 14**1997 YILI DEĞİŞKEN GENEL ÜRETİM GİDERLERİNİN DÜZELTİLMESİ (000 TL)**

<u>AYLAR</u>	Endirekt işçilik Gid.	Endirekt ilk. Mad.Mlz.Gid	Enerji Giderleri	Yakıt giderleri	Bakım-O - narım Gid.	Tarihi Toplam DeğişkenG.Ü.G	D. kat- sayısı	Düzeltilmiş Toplam Değişken G.Ü.G.
OCAK	3.331.552	10.796.126	43.892.727	54.798.159	11.712.488	124.531.052	1,73	215.438.720
ŞUBAT	3.332.791	8.390.114	17.738.862	12.389.714	8.174.246	50.025.727	1,64	82.042.192
MART	4.164.440	17.581.147	59.294.688	60.150.911	1.276.186	142.467.732	1,57	223.673.774
NİSAN	4.195.791	23.350.368	68.699.502	59.801.280	1.306.428	157.353.369	1,49	234.456.520
MAYIS	4.521.392	29.686.092	79.310.005	64.066.981	12.828.395	190.412.865	1,42	270.386.268
HAZİRAN	4.700.867	29.103.310	79.318.640	63.861.740	13.342.498	190.327.055	1,39	264.554.606
TEMMUZ	5.450.307	32.541.401	89.684.120	68.699.502	13.723.540	209.469.052	1,33	278.593.839
AĞUSTOS	6.012.461	28.605.177	91.798.665	71.479.357	13.620.719	211.516.379	1,25	264.395.474
EYLÜL	5.871.551	29.985.623	89.333.315	70.599.608	13.239.678	209.029.775	1,18	246.655.134
EKİM	5.955.680	30.672.590	94.892.225	75.257.224	13.239.678	220.017.397	1,11	244.219.311
KASIM	5.869.172	24.278.262	92.555.324	80.155.147	13.121.736	215.979.641	1,05	226.778.623
ARALIK	6.085.996	13.657.950	21.151.927	86.800.195	12.592.514	140.288.582	1	140.288.582
<u>TOPLAM</u>	<u>59.492.000</u>	<u>278.648.160</u>	<u>827.670.000</u>	<u>767.430.000</u>	<u>128.178.106</u>	<u>2.061.418.266</u>		<u>2.691.483.043</u>

EK: 15**1997 YILI SABİT GENEL ÜRETİM GİDERLERİNİN DÜZELTİLMESİ (000 TL)**

AYLAR	Tarihi Bakım- Onarım Gid.	Düzeltilme Katsayısı	Düzeltilmiş Bakım- Onarım Gid.	Tarihi Amor- tisman Gid.	Düzeltilmiş Amortisman Gid. Aylara Dağılımı	Düzeltilmiş Toplam Sabit G.Ü.G
OCAK	2.928.122	1,73	5.065.651	43.111.545	52.070.813	57.136.464
ŞUBAT	2.043.561	1,64	3.351.440	14.066.498	16.989.741	20.341.181
MART	319.047	1,57	500.904	49.192.920	59.415.995	59.916.899
NİSAN	326.607	1,49	486.644	49.873.834	60.237.870	60.724.514
MAYIS	3.207.099	1,42	4.554.080	54.577.764	65.919.895	70.473.975
HAZİRAN	3.335.625	1,39	4.636.519	52.528.775	63.445.094	68.081.613
TEMMUZ	3.430.885	1,33	4.563.077	55.655.357	67.221.429	71.784.506
AĞUSTOS	3.405.180	1,25	4.256.475	54.577.764	65.919.896	70.176.371
EYLÜL	3.309.919	1,18	3.905.704	51.029.514	61.634.262	65.539.966
EKİM	3.309.919	1,11	3.674.010	51.029.514	61.634.262	65.308.272
KASIM	3.280.434	1,05	3.444.456	49.973.785	60.359.136	63.803.592
ARALIK	3.148.129	1	3.148.129	49.808.079	52.912.644	56.060.773
TOPLAM	32.044.527		41.587.089	569.425.349	687.761.037	729.348.126

* Düzeltilmiş Amortisman Giderlerinin Aylara Dağılımı = (İlgili Ayın Tarihi Amortisman Gideri / Toplam Tarihi Amortisman Gideri) X Toplam Düzeltilmiş Amortisman Gideri

EK: 16

FAALİYET GİDERLERİNİN DÜZELTİLMESİ (000 TL)

	<u>Tarihi</u> <u>Değerler</u>	<u>Düzeltilme</u> <u>Katsayısı</u>	<u>Düzeltilmiş</u> <u>Değerler</u>
1. Pazarlama, Satış ve Dağıtım Giderleri	<u>470.228.708</u>		<u>614.226.771</u>
- Amortisman Giderleri	15.852.050		18.993.349
- İşçilik Giderleri	12.089.682	1,31	15.837.483
- Diğer Çeşit Giderler	442.286.976	1,31	579.395.939
-			
2. Genel Yöntem Giderleri	<u>408.600.672</u>		<u>533.611.884</u>
- Amortisman Giderleri	14.798.367		17.730.864
- İşçilik Giderleri	129.165.100	1,31	169.206.281
- Kıdem Tazminatı Giderleri	107.725.506	1,31	141.120.413
- Diğer Çeşitli Giderleri	156.911.699	1,31	205.554.326

KAYNAKÇA

- _____, "Infocard", **Capital Dergisi**, (Nisan, 1999).
- _____, "Türkiye Muhasebe Standartları-2:Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Finansal Raporlama",**Türkiye Muhasebe Standartları**,(TÜRMOB: Türkiye Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği Yayınları No:33, Ankara), 1996.
- AKDOĞAN, Nalan, **Enflasyon Muhasebesi**, (Doçentlik Tezi), (Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Mali ve Muhasebe Yüksek Okulu Yayını No:1), (Kalite Matbaası: Ankara), 1986.
- AKDOĞAN, Nalan, TENKER, Nejat, **Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri**, (5. Baskı), (Lebib Yalkın Yayınları:İstanbul), 1997.
- AKGÜÇ, Öztin, **Mali Tablolar Analizi**, (9. Baskı), (Marmara Üniversitesi Muhasebe Enstitüsü Yayın No:64, İstanbul), 1995.
- AKINCI, Nejat, ERDOĞAN, Necmettin, **Finansal Tablolar ve Analizi**, (4. Baskı), (Barış Yayınları: İzmir), 1995.
- ARICA, Mehmet Nadir, **Yeniden Değerleme ve Amortisman Uygulaması**, (Şafak Matbaacılık: Ankara), 1997.
- ARZOVA, Burak S., "Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Etkileri ve Bunları Gidermeye Yönelik Öneriler", **Vergi Sorunları Dergisi**, S: 89, (Şubat, 1996), s. 85-93.
- ATAMANALP, Celaleddin, "Maliyetlere Tesir Eden Faktörler", **Atatürk Üniversitesi İ. İ. B. F Araştırma Merkezi İşletme Dergisi**, C: 7, S: 3-4, (Ağustos, 1988), .s.1-3.
- AVCILAR, Zeynep, "Enflasyon ve Vergi Mevzuatı Bakımından Stokları LİFO (Son Giren-İlk Çıkar) Yöntemi ile Değerleme", **Vergi Sorunları Dergisi**, Y: 16, S: 107, (Ağustos, 1997), s.156-173.
- AYBOĞA, Hanifi, "Enflasyonun Üretim Giderler Üzerindeki Etkilerini Gidermek Amacıyla Vergi Mevzuatında Yer Alan Önlemler", (Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Yüksek Okulu'na Düzenlenen **Enflasyon Muhasebesi Paneli**'nde Sunulan Tebliğ, İstanbul: 2 Haziran 1997).

- AYSAN, Mustafa, "Türkiye Muhasebe Standardı 2-Özel Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Finansal Raporlama", **Türkiye Muhasebe Standartları Sempozyumu 1**, (İzmir Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası Yayını: İzmir), 1996.
- AZIZAĞAOĞLU, Kaan, "Enflasyon Muhasebesinin Gerekliliği", **Vergi Dünyası Dergisi**, S: 201, (Mayıs, 1998), s. 83-88.
- BAKIR, Hasan, SEVİL, Güven, **Finansal Tablolar Analizi**, (1. Baskı), (Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları: Eskişehir), 1997.
- BRONFENBRENNER, Martin, HOLZMAN, Franklyn, "Enflasyon Teorileri Üzerine", Çeviren: Asım YÜCEL, **Bursa İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Dergisi**, C: 2, S: 3, (Kasım, 1979), s.1087-1111.
- BURSAL, Nasuhi, **Maliyet Muhasebesi**, (1. Baskı), (Ar Yayınları:İstanbul), 1983.
- BÜYÜKMİRZA, Kamil, **Maliyet ve Yönetim Muhasebesi**, (4. Baskı), (72 TDFO Yayınları: Ankara), 1996.
- ÇETİNER, Ertuğrul, **İşletmelerde Mali Analiz**, (3. Baskı), (Tutibay Yayınları:Ankara), 1996.
- ÇİFTÇİ, Yavuz, "Enflasyonun Muhasebe Verileri Üzerindeki Etkileri ve Enflasyon Muhasebesi Modelleri", **Vergi Sorunları Dergisi**, Y: 16, S: 109, (Ekim, 1997), s.138-167.
- ÇİFTÇİ, Yavuz, "Fiyatlar Genel Seviyesi Muhasebesi", **Vergi Sorunları Dergisi**, S: 124, (Ocak, 1999), s. 113-134.
- DALGEÇ, Ayşen, "Enflasyonun Finansal Tablolar Üzerindeki Etkilerini Gidermek İçin Geliştirilen Yöntemlere Toplu Bir Bakış", **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, C: 6, S: 1, (İzmir, 1991), s. 39-57.
- DEMİRCİ, Azmi, "Stok Değerlemede LİFO Yöntemi: Uygulanabilirliği ve Etkinliği", **Vergi Dünyası Dergisi**, S: 159, (Kasım, 1994), s. 96.103.
- DOĞAN, Zeki, "Enflasyonun Muhasebe Üzerindeki Etkisi ve Bu Etkiyi Yok Edecek Muhasebe Modeli: İkame Maliyeti (Cari Değer) Muhasebesi", **Vergi Dünyası Dergisi**, S: 165, (Mayıs, 1995), s. 100-110.
- DURMAZ, Mustafa, "Enflasyonun İşletmelerin İşleyişleriyle Tasarruf ve Yatırım Eğilimine Etkileri", **İzmir Ticaret Odası Dergisi**, Y: 55, S: 5, (Mayıs, 1982), s. 10-11.

- DÜĞER, İ. Hakkı, "Bugünkü Enflasyon Karşısında Teorik Yaklaşımlar", **Anadolu Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi**, C 2, S: 1, (Ocak, 1984), s. 27-46.
- ENÇ, Ercan, "Enflasyon: Tanımı, Ölçümü ve Sorumluları", **Ekonomik Yaklaşım Dergisi**, C: 4, S: 8, (Ankara,1993), s. 1-7.
- ERDOĞAN, Muammer, "Türkiye'de Enflasyon Muhasebesi ile İlgili Çalışmalar", **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Araştırma Merkezi İşletme Dergisi**, C: 6, S: 1-2, (Mayıs, 1983), s. 101-134.
- ERDOĞAN, Özcan, "Enflasyonla Mücadelede Türk Gelir Vergisi Sistemi ve Enflasyonist Ortamda Ticari Kazançların Vergilendirilmesi", **Vergi Sorunları Dergisi**, C: 7, S: 2, (Kasım, 1995), s. 118-128.
- GÖKÇE, Deniz, "Nerede Duruyoruz?", **Akşam Gazetesi**, (6 Mart 1999), s. 7
- GÜNDÜZ, N. Kemal, "Satın Alınan veya İmal Edilen Emtiada Stok Değerleme Yöntemleri ve LİFO", **Vergi Sorunları Dergisi**, S: 93, (Haziran, 1996), s.63-73.
- GÜRSOY, Cudi Tuncer, **Yönetim ve Maliyet Muhasebesi**, (Lebib Yalkın Yayınları: İstanbul), 1997.
- HACİRÜSTEMOĞLU, Rüstem, **Enflasyon Muhasebesi Uygulamaları (Türkiye Muhasebe Standardı-2: Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Finansal Raporlama)**, (Ders Kitapları A.Ş: İstanbul), 1997.
- HATİBOĞLU, Zeyyat, **Maliyet Muhasebesi**, (2. Baskı), (Lebib Yalkın Yayınları: İstanbul), 1997.
- KARA, Ali, "Enflasyon Ortamında Firmaların Fiyatlama Stratejileri", **Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C: 1, S: 1, (Erzurum, 1987), s. 93-98.
- KIZILYALLI, Hüsnü, "Türkiye Ekonomisinin Ana Sorunları", **Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi**, S: 12, (Aralık, 1995), s. 27-34.
- KÖK, Recep, "Enflasyondan Nasıl Korunabiliriz", **Atatürk Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi**, C: 10, S: 1-2, (Erzurum, 1993), s. 77-82.
- KUBAŞ, Battal Gazi, "Enflasyon Ortamında Stok Değerleme Yöntemleri ve Maliyetleme Açısından Yeterliliği", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, (Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Eskişehir, 1995).
- MOORE, Carl L., JAEDİCKE, Robert K., **Yönetim Muhasebesi**, Çeviren: Alparslan PEKER, (2. Baskı), (İstanbul Üniversitesi Yayınları No:3486, İstanbul), 1988.

- MORGİL, Orhan, "Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Kısa ve Uzun Dönemli Etkileri", **Enflasyon Ortamında İşletme Politikaları, Vergilendirme ve Enflasyon Muhasebesi Sempozyumu, İstanbul, 1989**, (İstanbul Mülkiyeliler Vakfı Yayını: İstanbul), 1990.
- OKKA, Osman, "Enflasyonun Sermaye Bütçelemesi Üzerindeki Etkileri, **Atatürk Üniversitesi İşletme Fakültesi Araştırma Enstitüsü İşletme Dergisi**, C: 4, S: 3-4, (Kasım, 1980), s. 25-62.
- ÖNER, Engin, "Vergi-Enflasyon İlişkisi ve Enflasyon Vergisi-2", **Atatürk Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi**, C: 10, S: 3-4, (Erzurum, 1994), s. 67-102.
- ÖZEL, Salih, "Enflasyon Ortamında Stok ve Nakit Yönetimi", **Muhasebe İşletme Finans Dergisi**, Y: 3, S: 30, (Eylül, 1988), s. 33-43.
- ÖZKAN, Mehmet, " V.U.K Açısından Amortisman Sistemleri ve Mamul Maliyetleri ile İlişkileri", **Marmara Üniversitesi Araştırma ve Uygulama Merkezi Muhasebe Dergisi**, Y: 1, S: 2, (Aralık, 1986), s. 106-117.
- ÖZKARA, Mehmet, Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Etkileri ve Bu Etkilerin Vergisel Açısından İncelenmesi, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, (Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Eskişehir, 1989).
- ÖZULUCAN, Abitter, "Enflasyonun Muhasebe Verileri Üzerindeki Etkileri, Türkiye Muhasebe Standardı 2 Çerçevesinde Önerilen Enflasyon Muhasebesi Modeli ve Enflasyon Muhasebesine Geçişte Alınabilecek Önlemler", **Vergici ve Muhasebeci ile Diyalog Dergisi**, (Nisan, 1998), s. 60-73.
- PEHLİVAN, Osman, "Enflasyonun Vergi Sistemi Üzerindeki Etkisi", **Vergi Dünyası Dergisi**, S: 137, (Ocak, 1993), s. 44-60.
- PEHLİVAN, Osman, ÇETİN, Murat, "Enflasyon Vergisi Olgusunun Türkiye Açısından İncelenmesi", **Vergi Dünyası Dergisi**, S: 198, (Şubat, 1998), s. 104-112.
- PEKER, Alparslan, **Modern Yönetim Muhasebesi**, (4. Baskı), (Fatih Yayınevi: İstanbul), 1988.
- PEKİNER, Kamuran, **İşletme Denetimi (İşletme Analizleri)**, (5. Baskı), (İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Muhasebe Enstitüsü Yayınları No: 55, İstanbul), 1988.
- ŞENLİK, Ergun, "Enflasyon Ortamında İşletmelerdeki Üretim, Fiyat, Stok, Pazarlama ve Ücret Politikaları", **Vergi Dünyası Dergisi**, S: 101, (Ocak, 1990), s. 66-73.

- SEVGENER, A. Sait, HACİRÜSTEMOĞLU, Rüstem, **Yönetim Muhasebesi**, (3. Baskı), (Marmara Üniversitesi Nihat Sayar Eğitim Vakfı Yayınları No:458-691, İstanbul), 1993.
- TUAN, Kadir, DOĞAN, Zeki, “İşletmelerde Enflasyon Muhasebesinin Kullanım Oranının Tespitine İlişkin Bir Alan Çalışması”, **İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi**, C: 25, S: 1, (Nisan, 1996), s. 107-122.
- TUNCER, Selahattin, “Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Kısa ve Uzun Dönemli Etkileri”, **Enflasyon Ortamında İşletme Politikaları Vergilendirme ve Enflasyon Muhasebesi Sempozyumu**, İstanbul, 1989, (İstanbul Mülkiyeliler Vakfı Yayını: İstanbul), 1990.
- ULUSOY, Ahmet, ÇETİN, Murat, “Türkiye’de Enflasyon Vergisi Gelirlerinin Boyutu”, **Vergi Sorunları Dergisi**, Y: 15, S: 98, (Kasım, 1996), s. 70-86.
- UMAN, Nuri, **Enflasyon Muhasebesi (Fiyatlar Genel Seviyesi Muhasebesi)**, (1. Baskı), (Boğaziçi Üniversitesi Yayınları:İstanbul), 1979.
- URAS, Zeynep, “TMS-2: Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Finansal Raporlama Standardı”, **Türkiye Muhasebe Standartları Sempozyumu-1**, (İzmir Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası Yayını: İzmir), 1996.
- ÜSTÜN, Rifat, **Maliyet Muhasebesi**, (5. Baskı), (Bilim Teknik Yayınları: İstanbul), 1996.
- ÜSTÜN, Rifat, **Yönetim Muhasebesi**, (2. Baskı), (Bilim Teknik Yayınları:İstanbul), 1996.
- YÜKSEL, Ahmet, **Enflasyon Muhasebesi (Fiyat Artışlarını Finansal Tablolara Yansıtan Muhasebe Modelleri)**, (Üçdal Neşriyat: İstanbul), 1982.
- YÜKSEL, Ahmet, “Tarihi Maliyetler Muhasebesi (Geleneksel Muhasebe) Bilgileri Gerçekleri Yansıtmıyor”, **İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Muhasebe Enstitüsü Dergisi**, S: 19, (Şubat, 1980-1).
- YÜKSEL, Ahmet, “Enflasyonun Muhasebe Eğitimine Getirdiği Sorumluluklar”, **İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Muhasebe Enstitüsü Dergisi**, Y: 9, S: 33, (Ağustos, 1983-III), s. 47-55.
- YÜKSEL, Ahmet, **Enflasyon Muhasebesi**, (1. Baskı), (Literatür Yayınları: İstanbul), 1997.